

Wacław Umiński CM

**Konwikt Teologiczny Świętego Krzyża
w Warszawie**
w latach 1918–1939

Kraków 2017

Korekta
Janusz Poniewierski

Opracowanie graficzne, skład oraz projekt okładki
Studio et cura
Joanna Pędzich-Opiola

Fotografie
Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy

Na okładce
Konwikt Teologiczny od ulicy Traugutta (Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia
Księży Misjonarzy)

Copyright © 2017 by Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ISBN 978-83-7438-615-9 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-7438-616-6 (wersja online)

DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374386166>

Publikacja finansowana ze środków finansowych na działalność statutową
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
przyznanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w roku 2016.

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Wydawnictwo Naukowe
30-348 Kraków, ul. Bobrzyńskiego 10
tel./faks 12 422 60 40
e-mail: wydawnictwo@upjp2.edu.pl
www.upjp2.edu.pl
www.ksiegarnia.upjp2.edu.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	5
Wykaz tabel	7
Wykaz ilustracji	9
Bibliografia	11
Wstęp	21
Rozdział I.	
Konwikty teologiczne w dwudziestoleciu międzywojennym	
1. Sytuacja wydziałów teologicznych na uniwersytetach w Polsce po I wojnie światowej	27
2. Powstanie i organizacja konwiktów	30
Rozdział II.	
Zasady funkcjonowania i podstawy materialne	
1. Regulamin zakładu	45
2. Uposażenie	53
Rozdział III.	
Działalność konwiktów i „Theologicum” w latach 1919–1939	
1. Rozwój konwiktów do 1939 roku	71
2. Charakterystyka studentów.	78
3. Rola „Theologicum”	85
Rozdział IV.	
Sylwetki wychowawców i konwiktów	
1. Wychowawcy	91
2. Konwiktory	97
Zakończenie	119

ANEKSY

1. Regulamin Konwiktów dla słuchaczy duchownych Uniwersytetu Lubelskiego	123
2. Streszczenie tymczasowego regulaminu Konwiktów Teologicznych przy Fakultecie Warszawskim	127
3. Zasadnicze punkty, dotyczące Konwiktów Teologicznych przy Uniwersytecie Warszawskim, przy umowie z ks. ks. Misyjonarzami prowincji Polskiej na rok 1918	129
4. Statut funduszu zapomogowego imienia Benedykta XV przy Konwiktach teologicznych w Warszawie	131
5. Ustawy Kollegium Teologicznego Św. Krzyża w Warszawie	133

DODATEK

Plany i regulaminy dzienne	149
6. Wykaz konwiktów w latach 1918–1939	153
7. Wywiady z konwiktami	165
1. Wywiad z ks. prof. Antonim Liedtkem	165
2. Wywiad z ks. prof. Janem Stępnem	166
3. Wywiad z ks. prof. Janem Stępnem	168

Ilustracje	173
----------------------	-----

Indeks osobowy	181
Indeks geograficzny	187
Indeks rzeczowy	189

Wykaz skrótów

- AAN – Archiwum Akt Nowych w Warszawie
ABMK – Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne
AK – „Ateneum Kapłańskie”
AMS – Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu
ANP – Archiwum „Naszej Przeszłości” w Krakowie
BCM – Bibliografia misjonarska
EK – Encyklopedia katolicka
NP – „Nasza Przeszłość”
PSB – Polski słownik biograficzny
ROZ – „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń św. Wincentego à Paulo”
RTK – „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”
SKS – Spisy księży studentów oraz krótkie *curriculum vitae*
SPTK – Słownik polskich teologów katolickich
WAW – Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie

Wykaz tabel

Tabela 1.	Wykaz dyrektorów konwiktów lubelskiego	32
Tabela 2.	Liczba studentów w konwiktach lubelskich w okresie międzywojennym.	33
Tabela 3.	Dochody konwiktów w roku 1921 (w mkp)	54
Tabela 4.	Wydatki konwiktów w roku 1921 (w mkp)	55
Tabela 5.	Koszty wyżywienia dziennego w konwiktach od IX 1921 do V 1922	56
Tabela 6.	Koszty wyżywienia dziennego w konwiktach od IX 1922 do I 1923	57
Tabela 7.	Koszty świadczeń dziennych w konwiktach od IX 1921 do V 1922	58
Tabela 8.	Dochody konwiktów w roku 1922 (w mkp)	60
Tabela 9.	Wydatki konwiktów w roku 1922 (w mkp)	60
Tabela 10.	Dochody konwiktów w roku 1923 (w mkp)	61
Tabela 11.	Wydatki konwiktów w roku 1923 (w mkp)	62
Tabela 12.	Dochody konwiktów w roku 1924 (w zł).	63
Tabela 13.	Wydatki konwiktów w roku 1924 (w zł).	64
Tabela 14.	Wykaz rachunków za remont dachu 1929–1930	68
Tabela 15.	Studenci konwiktów według diecezji	81
Tabela 16.	Liczba studentów konwiktów warszawskich według roku przybycia	82
Tabela 17.	Wykaz stopni naukowych uzyskanych przez konwiktów z podziałem na diecezje.	83
Tabela 18.	Wykaz stopni magistra według dziedzin	84
Tabela 19.	Wykaz stopni doktora według dziedzin.	84
Tabela 20.	Seminaria naukowe na Wydziale Teologicznym UW w roku akademickim 1934–1935	85
Tabela 21.	Problematyka wykładów podczas Tygodnia Liturgicznego (16–22 III 1930)	88
Tabela 22.	Tematyka wykładów Tygodnia Filozoficzno-Religijnego (19–24 II 1934)	88

Spis ilustracji

1. Konwikt teologiczny od ulicy Krakowskiego Przedmieścia	173
2. Konwikt Teologiczny od ulicy Traugutta	173
3. Oficyna Konwikt Teologicznego – mieszkania konwiktatorów od strony zachodniej	174
4. Konwikt Teologiczny od dziedzińca Gimnazjum św. Stanisława . .	174
5. Dziedziniec Konwikt Teologicznego	175
6. Klatka schodowa Konwikt Teologicznego	175
7. Kaplica Konwikt Teologicznego	176
8. Salon Księdza Rektora	176
9. Korytarz	177
10. Zjazd biskupów	178
11. Spotkanie o. generała Franciszka Verdiera z misjonarzami warszawskimi	179
12. Zarząd konwiktu wraz z konwiktatorami	180

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

ARCHIWUM AKT NOWYCH W WARSZAWIE (ANN)
ZESPÓŁ MINISTERSTWA WYZNAŃ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

Sygn. 614 Departament V Wyznania Religijne, Wydział Wyznań Katolickich, Seminaria i zakłady teologiczne – sprawy ogólne – uprawnienia, programy studiów itp.

Sygn. 637 Departament V Wyznania Religijne, Wydział Wyznań Katolickich, Seminaria i zakłady teologiczne zakonne – sprawy ogólne i szczegółowe ułożone wg zakonów – Kapucyni–Selezjanie (t. II).

ARCHIWUM KSIĘŻY MISJONARZY W KRAKOWIE NA STRADOMIU (AMS)
ZESPÓŁ: WARSZAWA, KONWIKT TEOLOGICZNY

Sygn. X. 1. Kronika Domu Zgromadzenia XX. Misjonarzy w Warszawie, ul. Traugutta 1, Konwikt Teologiczny, r. 1918 (do r. szkolnego 1938/39).

Sygn. X. 2 Ustawy Kollegium Teologicznego św. Krzyża w Warszawie, bd.

Sygn. X. 3. Spisy księży studentów oraz krótkie *curriculum vitae* własnoręcznie spisane mieszkających w Konwikcie Teologicznym a odbywających studia na Uniwersytecie Warszawskim od r. 1918 (do 1939 r.).

Sygn. X. 7. Korespondencja Konwikt Teologicznego z lat 1907–1933.

Sygn. X. 8. Korespondencja Konwikt Teologicznego z lat 1917–1932.

Sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwikt Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923.

Sygn. X. 10. Korespondencja Konwikt Teologicznego i Domu Warszawskiego z lat 1919–1938.

- Sygn. X. 11. Konwikt Teologiczny. Brulion korespondencji (registry pism) od 5 XII 1921 do 4 VII 1944.
- Sygn. X. 12. Korespondencja i dokumenty Konwiktu Teologicznego z lat 1924–1932.
- Sygn. X. 13. Korespondencja Konwiktu Teologicznego z lat 1933–1939. Korespondencja kurii diecezjalnych z Konwiktem Teologicznym.

ARCHIWUM „NASZEJ PRZESZŁOŚCI” (ANP)

- Sygn. 102. Kronika Konwiktu Teologicznego w Warszawie, ul. Traugutta (1918–1939).

BIBLIOTEKA ZGROMADZENIA KSIĘŻY MISJONARZY

- Janaczek S., Rospond S., *Bibliografia misjonarska 1651–1988*, Kraków 1988 (mps).

Źródła drukowane

- Bzowski T., *Konwikt chyrowski*, Chyrów 1935.
- Catalogue des Maisons et du Personel de la Congregation de la Mission*, Paris 1897–1963.
- Catalogus Provinciarum Domorum ac Personarum*, Roma 1964–1976.
- Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej nr 30 z dnia 14 kwietnia 1937 roku, poz. 726.
- Kronika*, „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń św. Wincentego à Paulo” 22 (1920) nr 3–4, s. 187–195; 25 (1923) nr 1, s. 43–49; 28 (1926) nr 1, s. 33–35; nr 2, s. 127–138; 36 (1933) nr 2, s. 233–236.
- Kronika*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 15 (1925) nr 2, s. 74; 18 (1928) nr 10, s. 356; 21 (1931) nr 3, s. 156; 21 (1931) nr 4, s. 204; 22 (1932) nr 5, s. 230–231; 23 (1933) nr 8–9, s. 305–307; 23 (1933) nr 11, s. 295; 24 (1934) nr 11, s. 389; 25 (1935) nr 1, s. 40; 25 (1935) nr 11, s. 416–417; 26 (1936) nr 1, s. 45–46; 27 (1937) nr 4, s. 183.
- Reguły i Konstytucje Zgromadzenia Misji, Kraków 1986.
- Regulamin Konwiktu dla słuchaczy duchownych Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin [1918].
- Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 15 marca 1920, Dz.U.R.P nr 38, poz. 222.
- Sprawozdania*, „Vox Universitatis” 1 (1931) nr 1, s. 4; 2 (1932) nr 2, s. 7.

Pamiętka dwudziestopięciolecia Chyrowskiego Konwiktów 1886–1911, Chyrów 1911.
Pamiętnik Chyrowski. „Deo. Patriae. Amicitiae”, Kraków 1903.
Pamiętnik jubileuszowy konwiktów chyrowskiego 1886–1911, Bąkowiec 1911.

CZASOPISMA

- „Z Chyrowa. Deo, Patriae, Amicitiae: korespondencja przyjacielska w miejsce rękopisu”, 1893–1911.
„Kwartalnik Chyrowski, Deo, Patriae, Amicitiae: korespondencja przyjacielska w miejsce rękopisu: organ Konwiktów, Sodalicyj Konwiktowej, Chyrowskiego Koła Tow[arzystwa] im. P. Skargi oraz Związku Chyrowiaków”, 1912–1922.
„Popis Publiczny Uczniów Konwiktów Warszawskiego Xięży Piarów na Żoliborzu...”, 1807–1831.
„Popis Publiczny Uczniów Szkoły Woiewodzkiej Warszawskiej Xięży Piarów...”, 1818–1830.
„Przegląd Chyrowski, Deo, Patriae, Amicitiae: korespondencja przyjacielska w miejsce rękopisu, organ Konwiktów, Sodalicyj Konwiktowej, Chyrowskiego Koła Tow[arzystwa] im. Piotra Skargi oraz Związku Chyrowiaków”, 1923–1939.

OPRACOWANIA

- Aleksandrowicz M., Edmund Dalbor, w: *Na stolicy prymasowskiej w Gnieźnie i w Poznaniu. Szkice o prymasach Polski w okresie niewoli narodowej i w II Rzeczypospolitej*, red. Lenort . F., Poznań 1982, s. 294–318.
Arcybiskup budowniczy i protektor prasy katolickiej: album ku upamiętnieniu 50-lecia kapłaństwa Jego Eminencji Ks. Dr. Aleksandra Kardynała Kakowskiego Arcybiskupa Metropolity Warszawskiego, Warszawa 1936.
Banaszak M., Hain Stefan, w: *SPTK*, t. 6, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 537–538.
Bartnicki R., Ks. prof. dr hab. Jan Stępień – prorektor i rektor Akademii Teologii Katolickiej, w: *Książd rektor Jan Stępień – żołnierz, więzień celi śmierci, profesor*, red. Bartnicki R., Warszawa 2004, s. 17–38.
Bednarski S., *Dzieje kulturalne jezuickiego kolegium we Lwowie w XVIII wieku*, „Przegląd Powszechny” 207 (1935), s. 130–143.
Biernacka R., Procajłowicz Antoni, *PSB* t. 28, red. Rostworowski E., s. 466–468.

- Buba J., *Collegium Nobilium*, w: *Pijarzy w kulturze dawnej Polski. Ludzie i zagadnienia*, red. Buba J., Rychlicki J. i in., Kraków 1982, s. 83–103.
- Bukowska K., Łyskowski (Koschembahr-Łyskowski) Ignacy, w: *PSB*, t. 18, red. Rostworowski E., s. 605–606.
- Ciereszko H., *Droga świętości ks. Michała Sopoćki*, Kraków 2004.
- Ciereszko H., *Ksiądz Michał Sopoćko, apostoł Miłosierdzia Bożego*, Kraków 2004.
- Ciereszko H., *Życie i działalność Księdza Michała Sopoćki (1888–1975). Pełna biografia apostoła Miłosierdzia Bożego*, Kraków 2006.
- Ciereszko H., *Ksiądz Michał Sopoćko, profesor, wychowawca i ojciec duchowny alumnów i kapłanów*, Białystok 2008.
- Dettloff Sz., *Kościół i kolegium jezuickie w Kłodzku*, „Przegląd Zachodni” 4 (1948), s. 36–43.
- Dragan A., *Z misją Bożego Miłosierdzia. Szkice z życia bł. ks. Michała Sopoćki*, Warszawa 2008.
- Dzieje Śremu, red. Rezler M., Poznań 2003.
- Eckmann A., *Ksiądz Antoni Liedtke (1904–1994)*, „Vox Patrum” t. 13–15 (1993–1995) z. 24–29, s. 729–732.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opr. L. Grzebień, Kraków 1996.
- Flisik M., *Ksiądz infułat Antoni Liedtke jako bibliotekarz i bibliofil*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia” z. 4 (2000), s. 265–281.
- Flisik M., *Liedtke Antoni*, w: *SPTK*, t. 9, red. Mandziuk J., Warszawa 2006, s. 378–384.
- Gach P., *Konwikt szlachecki*, w: *EK*, t. 9, red. Migut B., Lublin 2002, k. 790–791.
- Grzebień L., *Konwikt jezuicki we Lwowie 1842–1848*, w: *Jezuicka „ars educandi”. Prace ofiarowane Księdzu Profesorowi Ludwikowi Piechnikowi SJ*, red. Wolańczyk M., Obirek S., Kraków 1995, s. 95–115.
- H[ładki] F., *Śp. Ks. Kasper Słomiński Przełożony Prowincjonalny Zgromadzenia Księży Misjonarzy, Sióstr Miłosierdzia i kierownik Dzieł Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo*, Chełmno [1930].
- Hemperek P., *Kałwa Piotr*, w: *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, cz. 1, A–K, opr. Bar J.R., Warszawa 1981, s. 209–214.
- Jacewicz W., Woś J., *Martyrologium duchowieństwa polskiego pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, z. 2, Warszawa 1977, s. 92.
- Jahns B., *Konwikt – Kaściarze*, w: „Pierwiosnek”. *Jednodniówka* wydana z okazji 135-lecia istnienia Gimnazjum, Liceum i Zespołu Szkół im. Generała Józefa Wybickiego w Śremie oraz Zjazdu Wychowawców i Absolwentów, Śrem 1993, s. 4.

- Janaczek S., *Baron Józef*, w: SPTK, t. 5, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 84–85.
- Janaczek S., *Gaworzewski Józef*, w: SPTK, t. 5, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 479–481.
- Janaczek S., *Michalski Wilhelm Wincenty*, SPTK, t. 6, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 464–465.
- Janaczek S., *Śmidoda Franciszek*, w: SPTK, t. 7, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 279–281.
- Janaczek S., *Weissmann Józef*, w: SPTK, t. 7, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 383–385.
- Janczewski S., *Śp. Ks. Henryk Fiatowski*, WAW 29 (1939) nr 5, s. 241–253.
- Jeziorski H., *Tarnogórski Konwikt Biskupi w latach 1923–1939*, cz. I, http://www.montes.pl/Montes_8/montes_nr_08_101.htm (dostęp: 9.1.2017).
- Jeziorski H., *Tarnogórski Konwikt Biskupi w latach 1923–1939*, cz. II, http://www.montes.pl/Montes_9/montes_nr_09_18.htm (dostęp: 9.1.2017).
- Jeziorski H., *Wkład duchownych rzymskokatolickich i sióstr zakonnych w rozwój szkolnictwa na ziemi tarnogórskiej w latach 1922–1939*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*” 22 (1989), s. 149–152.
- Karolewicz G., *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach swoich pracowników i studentów* (Materiały do dziejów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2), wstęp i red. Karolewicz G., Lublin 1989, s. 11–54.
- Kawecki W., *Gimnazjum Męskie im. Św. Stanisława Kostki w Warszawie 1908–1944*, Warszawa 2001.
- Konarski S., *Ponikowski Antoni*, PSB, t. 17, red. Rostworowski E., s. 498–501.
- Konwikt, w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 21–22, red. Chelmiński Z., Warszawa 1910, s. 280.
- Kosiński S., Wilk S., *Bibliografia opublikowanych prac ks. prof. dra Mieczysława Żywczyńskiego za lata 1927–1974*, „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 22 (1975) z. 4, s. 7–23.
- Krahel T., *Sopoćko Michał*, w: SPTK, t. 7, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 146–151.
- Kraśniński J., *Ks. prof. Jan Stępień (1910–1995) bibliista i rektor ATK*, „*Collectanea Theologica*” 66 (1996) nr 1, s. 169–182.
- Kraśniński J., *Sandomiersko-warszawski bibliista ks. rektor Jan Stępień (1910–1995)*, „*Kronika Diecezji Sandomierskiej*” 88 (1995), s. 454–470.
- Krasowski K., *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny*, Poznań 1996.

- Krupa A., Wydział Teologiczny KUL i jego współpracownicy naukowcy w latach 1935–1939 w oczach studenta, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach swoich pracowników i studentów...*, dz. cyt., s. 146–150.
- Księga pamiątkowa 50-lecia Konwikt i Gimnazjum OO. Jezuitów w Chyrowie 1886–1936, Kraków 1936.
- Kujawski W., Kremer Piotr, w: SPTK, t. 6, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 207–209.
- Landy T., Wosiek R., *Ksiądz Władysław Kornilowicz (Biblioteka „Więzi” 42)*, Warszawa 2003.
- Lewek A., Wybitny bibliista i rektor ATK, w: *Ksiądz rektor Jan Stępień – żołnierz, więzień celi śmierci, profesor*, red. Bartnicki R., dz. cyt., s. 184–186.
- Librowski S., Kremer Piotr, w: PSB, t. 15, red. Rostworowski E., s. 272–273.
- Łach J., Ks. Prof. dr hab. Jan Stępień – kilka uwag o jego działalności naukowej, w: *Ksiądz rektor Jan Stępień – żołnierz, więzień celi śmierci, profesor*, red. Bartnicki R., dz. cyt., s. 187–198.
- Majdański K., *Życie i śmierć biskupa włocławskiego*, AK 70 (1967), s. 355–362.
- Makarewicz S., *Sługa Boży ks. Bolesław Strzelecki (1896–1941) [w:] Męczennicy za wiarę 1939–1945. Duchowni i świeccy z ziem polskich, którzy prześladowani przez nazizm hitlerowski dali Chrystusowi ofiarą życia świadectwo miłości*, red. Moroz W., Datko A., Warszawa 1996, s. 190–196.
- Mandziuk J., Rybus Henryk Roman, w: PSB, t. 33, red. Markiewicz H., s. 363–364.
- Mandziuk J., *Stępień Jan*, w: SPTK, t. 9, red. Mandziuk J., Warszawa 2006, s. 617–619.
- Matuschek M., *Konwikt arcybiskupi w Śremie*, „Przewodnik Katolicki” 25 (1919) nr 3, s. 20–21.
- Mazur Z., *Woroniecki Jacek Adam*, w: SPTK, t. 7, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 431–442.
- Mączyński R., *Gdzie mieścił się Konwikt Konarskiego? Rozważanie o gmachach szkolnych Collegium Regium w Warszawie*, w: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVI–XIX wieku*, red. Stasiewicz-Jasiukowa I., Warszawa–Kraków 1993, s. 337–353.
- Mączyński R., *Żoliborski konwikt pijarów*, „Analecta” 3 (1994) z. 1, s. 7–71.
- Mering W., *Śp. ks. Antoni Liedtke 20.09.1904–26.07.1994*, w: *Księga jubileuszowa. 350 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie (1651–2001)*, red. Nadolny A., Pelplin 2001, s. 558–573.
- Michalski W., *Konwikt Teologiczny w Warszawie*, ul. Traugutta 1, *Roczniki Obydwóch Zgromadzeń św. Wincentego a Paulo (dalej ROZ) R. 22 (1920) nr 3–4*, s. 187–195.

- Mross H., *Pastwa Antoni*, w: PSB, t. 6, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 614.
- Mross H., *Pracownicy naukowo-dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego: Pelplin 1939–95, słownik bio-bibliograficzny, Pelplin 1997*, s. 145–153.
- Mross H., *Publikacje księdza infułata Antoniego Liedtkego w: Księga jubileuszowa. 350 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie (1651–2001)*, red. Nadolny A., dz. cyt., s. 46–61.
- Mulkowski P., *Gimnazjum i Liceum im. Gen Józefa Wybickiego w Śremie*, Leszno 2008.
- Niemiec J., *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1564–1886, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej” 5 (1998)*, s. 272.
- Niemiec J., *Zakład naukowo-wychowawczy Ojców Jezuitów w Chyrowie 1886–1939*, Rzeszów 1988.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000.
- Obertyński Z., *Wskrzeszenie Warszawskiego Wydziału Teologicznego*, WAW 28 (1938), s. 213–214.
- Ozorowski S., *Pawłowski Antoni*, w: SPTK, t. 6, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 625–628.
- Pastuszka J., *Wspomnienie o Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z lat 1934–1939*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach swoich pracowników i studentów*, dz. cyt., s. 79–145.
- Petrani A., *Szkolnictwo teologiczne w Polsce*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, red. Rechowicz M., Lublin 1969, t. 1, s. 255–320.
- Petrani A., *Kasta domów zakonnych w Warszawie w 1864 roku w świetle źródeł rosyjskich, „Prawo Kanoniczne” 15 (1972) nr 1–2*, s. 267–275.
- Piech S., *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880–1939*, Kraków 1995.
- Piech S., *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w obliczu przemian (1847–1939)*, w: Murawiec W., Piech S., *Z dziejów formacji i kształcenia duchowieństwa katolickiego w Polsce*, Kraków 1990, s. 73–130.
- Piech S., *Znowu sławny z nauki (1918–1939)*, w: *Wydział Teologiczny w Krakowie 1397–1997. Księga jubileuszowa*, red. Piech S., Kraków 1997, s. 165–192.
- Piechnik L., *Działalność jezuitów na polu szkolnictwa w Poznaniu*, NP 30 (1969), s. 171–210.
- Piechnik L., *Jezuickie Collegium Nobilium w Warszawie*, NP 35 (1971), s. 115–152.
- Piechnik L., *Konwikt szlachecki w Braniewie 1565–1600, „Studia Warmińskie” 5 (1968)*, s. 89–110.

- Piechnik L., *Rzut oka na powstanie, rozwój i likwidację jezuickiego Collegium Nobilium w Wilnie*, w: *Studia z dziejów oświaty i kultury umysłowej w Polsce XVIII–XX w. Księga ofiarowana Janowi Hulewiczowi*, Wrocław 1977, s. 81–96.
- Prokop K. R., *Polscy kardynałowie*, Kraków 2001.
- Puchowski K., *Z dziejów jezuickiego Collegium Nobilium we Lwowie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Pedagogika, Historia Wychowania” 1992 nr 21, s. 97–102.
- Rouet de Journel M. J., *La Compagnie de Jésus en Russie. Un college de Jésuites à Saint Pétersbourg 1800–1816*, Paris 1922.
- Rybczyk J., *Moje studia na KUL w latach 1937–1939*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach swoich pracowników i studentów...*, dz. cyt., s. 155–160.
- Schletz A., *Śmidoda Franciszek*, NP 3 (1947), s. 245–246.
- Schletz S., *Gaworzewski Józef*, w: *SPTK*, t. 7, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 320–321.
- Seminarium i konwikt*, w: „Album Przewodnika Katolickiego” 1903 nr 17, s. 130–135.
- Skrobicki Z., *Wojsa Stanisław*, w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. III R–Ż, red. Bender R., Lublin 1995, s. 185.
- Stopniak F., *Żywczyński Mieczysław*, w: *SPTK*, t. 7, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 527–533.
- Strzelecki S., *Białostockie ślady Sługi Bożego księdza Michała Sopocki*, Białystok 2007.
- Strzelecki S., *Ksiądz Michał Sopoćko jakiego znałem i pamiętam*, Warszawa 2004.
- Szczepaniak Z., *Kolegium jezuickie i konwikt w Kłodzku 1597–1945*, Kłodzko 2005, s. 63–76.
- Szołdrski W., *Martylogium duchowieństwa polskiego pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, „Sacrum Poloniae Millenium” t. 11 (1965), s. 7–477.
- Śliwa T., *Federkiewicz Piotr*, w: *SPTK*, t. 5, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 359–360.
- Teatyni w Polsce* w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 39–40, red. Chełmicki J., Warszawa 1914, s. 73–74.
- Umiński W., *Polska Prowincja Księży Misjonarzy w latach 1918–1939*, Kraków 2009.
- Umiński W., *Warszawski Konwikt Teologiczny pod zarządkiem misjonarzy (1918–1939)*, NP 86 (1996), s. 541–574.
- Uniwersytet Warszawski w latach 1915/16–1934/35. Kronika*, red. Manteuffel T., Warszawa 1936.
- Uwiadomienie o konwikcie połockim*, „Miesięcznik Połocki” 2 (1818) s. 208–218.

- Wiadomość historyczna o księżach Teatynach w Polsce, „Pamiętnik religijno-moralny” 14 (1854) nr 9, s. 233–237.
- Wisłocki J., Uposażenie Kościoła i duchowieństwa katolickiego w Polsce 1918–1939.
- Wojtkowski A., *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–1944*, w: *Księga 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. Rechowicz M., Lublin 1969, s. 21–104.
- Wojtkowski A., *Pięćsetlecie parafii w Ostrowie*, Ostrów 1935.
- Wojtkowski A., *Z dziejów szkolnictwa katolickiego dla świeckich (do roku 1918)*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, t. III, red. Rechowicz M., Lublin 1969, s. 7–95.
- Wołczański J., *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1939*, Kraków 2002.
- Wosiek R., *Korniłowicz Władysław*, w: *PSB*, t. 14, red. Rostworowski E., s. 88–89.
- Wosiek R., *Ksiądz Władysław Kornilowicz – kapłan wśród ludzi*, Laski–Warszawa 2009.
- Wspomnienia ostatnich chwil istnienia w Polsce Zgromadzenia XX. Misjonarzy w domu głównym przy kościele św. Krzyża w Warszawie (przez jednego z dawnych członków tegoż Zgromadzenia)*, por. ROZ 6 (1900), s. 11–20.
- Wyczawski H. E., *Rybus Henryk*, w: *SPTK*, t. 7, red. Grzebień L., Warszawa 1983, s. 64–66.
- Wydział Teologiczny w Warszawie*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 8 (1918) nr 9, s. 356–357.
- Zalewski S., *Wspomnienie pośmiertne. Antoni Kostanecki (1866–1941)*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 31–38 (1938–1945), s. 202–203.
- Zdrada J., *Łubiński Roger*, w: *PSB*, t. 18, red. Rostworowski E., s. 497–498.
- Zieliński Z., *Pawłowski Antoni*, w: *PSB*, t. 25, red. Rostworowski E., s. 488–489.
- Zieliński Z., *Dzieje Konwiktów Księżów Studentów*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia KUL*, red. Rechowicz M., Lublin 1969, s. 307–320.
- Zieliński Z., *Historia Kościoła na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1918–1968*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” t. 15 (1968) z. 4, s. 16–29.
- Ziemiann E., *Teatyni*, w: *EK*, t. 19, red. Gigilewicz E., Lublin 2009, k. 572.
- Żongołłowicz B., *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego w okresie 1919–1929*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2, Wilno 1929, s. 206–217.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

Wstęp

Etymologicznie słowo „konwikt” oznacza to samo, co *vita communis*, czyli życie wspólne. Konwikt od IV wieku był instytucją, którą duchownym zalecało wielu biskupów Wschodu i Zachodu, np. św. Bazyli, św. Ambroży czy św. Augustyn. Mieszkając wspólnie, pod należytym kierownictwem, mieli prowadzić zorganizowane życie. Z czasem ta instytucja dała podstawę późniejszym kapitułom katedralnym i kolegiackim. Konwikty istniejące przy kościołach katedralnych przygotowywały kandydatów do seminariów duchownych. W ten sposób spełniały rolę niższych seminariów¹.

Jeszcze inną formę konwiktu można było spotkać przy szkołach prowadzonych dla młodzieży szlacheckiej. Powstały one przy kolegiach jezuickich we Francji, później także w innych krajach. W skład tzw. konwiktu szlacheckiego wchodził przede wszystkim internat, jadalnia, biblioteka i zaplecze gospodarcze. W XVIII w. konwikty szlacheckie najczęściej przekształcano w kolegia, w których kształcono przyszłych urzędników państwowych².

Do najbardziej renomowanych zaliczano kolegia warszawskie prowadzone przez następujące zakony: jezuitów (1752–1775)³, teatynów (Colle-

- 1 Konwikt, w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 21–22, red. Z. Chęłmicki, Warszawa 1910, s. 280.
- 2 A. Wojtkowski, *Z dziejów szkolnictwa katolickiego dla świeckich (do roku 1918)*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, t. III, red. M. Rechowicz, Lublin 1969, s. 56–57; P. Gach, *Konwikt szlachecki*, w: *EK*, t. 9, red. B. Migut, Lublin 2002, k. 790–791; J. Niemiec, *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1564–1886*, „*Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej*” 5 (1998), s. 272.
- 3 L. Piechnik, *Jezuickie Collegium Nobilium w Warszawie*, *NP* 35 (1971), s. 115–152; Warszawa, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opr. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 720–721.

gium Varsaviense 1737–1783)⁴ oraz pijarów (Collegium Regium i Collegium Nobilium, 1740–1831)⁵. Jezuita prowadzili kolegia połączone z konwikta-
mi także w innych miastach Rzeczypospolitej: w Braniewie (1565–1600)⁶,
Kłodzku (1597–1773)⁷, Lwowie (1749–1773)⁸, Wilnie (1751–1773)⁹, Lublinie
(1755–1773)¹⁰, Poznaniu (1755–1773)¹¹, Chyrowie (1886–1939)¹² oraz konwikty

- 4 *Wiadomość historyczna o księżach Teatynach w Polsce*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” 14 (1854) nr 9, s. 233–237; *Teatyni w Polsce*, w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 39–40, red. Z. Chełmicki, Warszawa 1914, s. 73–74; E. Ziemiann, *Teatyni*, w: EK, t. 19, red. E. Gilewicz, Lublin 2009 k. 572.
- 5 Ważnym źródłem dla poznania historii konwiktu były drukowane w latach 1807–1831 *Popisy publiczne z nauk, które dawane były uczniom Konwiktu warszawskiego xx. Pijarów... Szerzej na temat konwiktu* zob. R. Mączyński, *Żoliborski konwikt pijarów*, „Analecta” 3 (1994) z. 1, s. 7–71; R. Mączyński, *Gdzie mieścił się Konwikt Konarskiego? Rozważanie o gmachach szkolnych Collegium Regium w Warszawie*, w: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa–Kraków 1993, s. 337–353; J. Buba, *Collegium Nobilium*, w: *Pijarzy w kulturze dawnej Polski. Ludzie i zagadnienia*, praca zbiorowa, red. J. Buba, J. Rychlicki i in., Kraków 1982, s. 83–103.
- 6 L. Piechnik, *Konwikt szlachecki w Braniewie 1565–1600*, „Studia Warmińskie” 5 (1968), s. 89–110; Braniewo, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 64.
- 7 S. Dettloff, *Kościół i kolegium jezuickie w Kłodzku*, „Przegląd Zachodni” 4 (1948), s. 36–43; Kłodzko, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 284; Z. Szczepanik, *Kolegium jezuickie i konwikt w Kłodzku 1597–1945*, Kłodzko 2005, s. 63–76.
- 8 S. Bednarski, *Dzieje kulturalne jezuickiego kolegium we Lwowie w w. XVIII*, „Przegląd Powszechny” 207 (1935), s. 130–143; K. Puchowski, *Z dziejów jezuickiego Collegium Nobilium we Lwowie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Pedagogika, Historia Wychowania” 1992 nr 21, s. 97–102; Lwów, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 379.
- 9 L. Piechnik, *Rzut oka na powstanie, rozwój i likwidację jezuickiego Collegium Nobilium w Wilnie*, w: *Studia z dziejów oświaty i kultury umysłowej w Polsce XVIII–XX w. Księga ofiarowana Janowi Hulewiczowi*, Wrocław 1977, s. 81–96; Wilno, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 741.
- 10 Lublin, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 374.
- 11 L. Piechnik, *Działalność jezuitów na polu szkolnictwa w Poznaniu*, NP 30 (1969), s. 171–210; Poznań, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 535.
- 12 Jezuita w Chyrowie wydawali swoje czasopismo prezentujące codzienne życie konwiktatorów. Ukazywało się ono w latach 1893–1939. Były to następujące tytuły: „Z Chyrowa. *Deo, Patriae, Amicitiae*: korespondencja przyjacielska w miejsce rękopisu”, 1893–1911; „Kwartalnik Chyrowski: *Deo, Patriae, Amicitiae*, korespondencja przyjacielska w miejsce rękopisu: organ Konwiktu, Sodalicji Konwiktowej, Chyrow[skiego] Koła Tow[arzystwa] im P. Skargi oraz Związku Chyrowiaków” [s. n.], 1912–1922; „Przegląd Chyrowski. *Deo, Patriae, Amicitiae*, korespondencja przyjacielska w miejsce rękopisu,

w Ostrogu (1645–1773)¹³, Połocku (1780–1820)¹⁴, Petersburgu (1802–1815)¹⁵, Romanowie (1814–1820)¹⁶ i Lwowie (1837–1848)¹⁷.

Na początku XX wieku przez pojęcie konwiktu rozumiano zakład wychowawczy kształcący młodzież przy klasztorach i uniwersytetach pod kierunkiem duchownych¹⁸.

W Polsce w okresie międzywojennym można było spotkać się z różnymi rodzajami konwiktów¹⁹. Jedne spełniały rolę internatów dla młodzieży, podobnych do niższych seminariów, np. w Śremie²⁰, Ostrowie Wielkopolskim²¹,

organ Konwikt, Sodalicji Konwiktowej, Chyrowskiego Koła Tow[arzystwa] im. Piotra Skargi oraz Związku Chyrowiaków”, red. T. Bzowski[s. n.], 1923–1939. Z okazji kolejnych jubileuszy wydano okolicznościowe druki: „Pamiętnik Chyrowski. *Deo Patriae. Amicitiae*”, Bąkowice 1903; *Pamiętnik dwudziestopięcioletnia Chyrowskiego Konwikt 1886–1911*, Chyrów 1911; *Pamiętnik jubileuszowy konwikt chyrowskiego 1886–1911*, Bąkowice 1911; *Księga pamiątkowa pięćdziesięciolecia konwikt i gimnazjum OO. Jezuitów w Chyrowie 1886–1936*, Kraków 1936. Szerzej na temat historii tej placówki zob. T. Bzowski, *Konwikt chyrowski*, Chyrów 1935; J. Niemiec, *Zakład naukowo-wychowawczy Ojców Jezuitów w Chyrowie 1886–1939*, Rzeszów 1988; Chyrów, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 96–98.

- 13 Ostróg, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 482–483.
- 14 *Uwiedomienie o konwikcie połockim*, „*Miesięcznik Połocki*” 2 (1818), s. 208–218; Połock, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 526.
- 15 M. J. Rouet de Journal, *La Compagnie de Jésus en Russie. Un college de Jésuites à Saint Pétersbourg 1800–1816*, Paris 1922; Petersburg, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 501.
- 16 Romanów, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 574.
- 17 L. Grzebień, *Konwikt jezuicki we Lwowie 1842–1848*, w: *Jezuicka „ars educandi”. Prace ofiarowane Księdzu Profesorowi Ludwikowi Piechnikowi SJ*, red. M. Wolańczyk, S. Obirek, Kraków 1995, s. 95–115; Lwów, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 381
- 18 *Konwikt...*, dz. cyt., s. 280.
- 19 AAA MWRIOP, sygn. 637, Departament V Wyznania Religijne, Wydział Wyznań Katolickich, Seminaria i zakłady teologiczne zakonne – sprawy ogólne i szczegółowe ułożone wg zakonów – Kapucyni-Selezjanie (t. II).
- 20 M. Matuschek, *Konwikt arcybiskupi w Śremie*, „*Przewodnik Katolicki*” 25 (1919) nr 3, s. 20–21; B. Jahns, *Konwikt – Kaściarze*, w: „*Pierwiosnek*”. Jednodniówka wydana z okazji 135-lecia istnienia Gimnazjum, Liceum i Zespołu Szkół im. Generała Józefa Wybickiego w Śremie oraz Zjazdu Wychowawców i Absolwentów, Śrem 1993, s. 4; *Dzieje Śremu*, red. M. Rezler, Poznań 2003, s. 247; P. Mulkowski, *Gimnazjum i Liceum im. Gen Józefa Wybickiego w Śremie*, Leszno 2008, s. 44, 100–101.
- 21 A. Wojtkowski, *Pięćsetlecie parafii w Ostrowie*, Ostrów 1935, s. 22–23; por. *Dzieje Śremu...*, s. 247.

Gnieźnie²², Poznaniu²³, Tarnogórze²⁴. W innych mieszkali klerycy studiujący na wydziałach teologicznych.

Wśród kilku form konwiktu szczególną jej postać stanowiły instytucje przeznaczone dla kapłanów podejmujących studia na wydziałach teologicznych dwóch uczelni: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Warszawskiego. Działalność tego pierwszego została omówiona przez ks. prof. Zygmunta Zielińskiego²⁵. Natomiast historia drugiego pozostawała bardzo długo niezauważona. Jedną z przyczyn niewątpliwie był fakt zawieszenia działalności wydziału na UW podczas II wojny światowej; nie udało się go reaktywować po jej zakończeniu. Po drugie, niedostateczna ilość materiałów nie zachęcała zbyt do zajęcia się tą tematyką.

Celem tej monografii jest przybliżenie dziejów konwiktów teologicznych, którego prowadzenie zostało powierzone Zgromadzeniu Księża Misjonarzy w Warszawie jeszcze w czasie trwania I wojny światowej. Niektóre aspekty działalności tej placówki zostały zarysowane przez autora tej publikacji na łamach artykułu w „Naszej Przeszłości”²⁶ oraz w książce prezentującej działalność księży misjonarzy w okresie międzywojennym²⁷.

Niedostateczna ilość materiałów drukowanych na powyższy temat spowodowała konieczność przeprowadzenia kwerendy ocalałych źródeł w Archiwum Księża Misjonarzy na Stradomiu i w Archiwum „Naszej Przeszłości” w Krakowie.

Najwięcej materiałów źródłowych uzyskano w Archiwum Księża Misjonarzy na Stradomiu, gdzie zachowały się m.in. Kronika Domu Zgromadzenia Księ-

22 *Seminarium i konwikt*, w: „Album Przewodnika Katolickiego” (1903) nr 17, s. 130–135; por. *Dzieje Śremu*, dz. cyt., s. 247.

23 Por. *Dzieje Śremu*, dz. cyt., s. 247.

24 H. Jeziorski, *Wkład duchownych rzymskokatolickich i sióstr zakonnych w rozwój szkolnictwa na ziemi tarnogórskiej w latach 1922–1939*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 22 (1989), s. 149–152; H. Jeziorski, *Tarnogórski Konwikt Biskupi w latach 1923–1939* cz. I, http://www.montes.pl/Montes_8/montes_nr_o8_1o1.htm (dostęp: 9.1.2017); H. Jeziorski, *Tarnogórski Konwikt Biskupi w latach 1923–1939* cz. II, http://www.montes.pl/Montes_9/montes_nr_o9_18.htm (dostęp: 9.1.2017).

25 Z. Zieliński, *Dzieje Konwiktów Księża Studentów*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia KUL*, red. M. Rechowicz, Lublin 1969, Lublin 1969, s. 307–320.

26 W. Umiński, *Warszawski Konwikt Teologiczny pod zarządem misjonarzy (1918–1939)*, NP 86 (1996), s. 541–574.

27 W. Umiński, *Polska Prowincja Księża Misjonarzy w latach 1918–1939*, Kraków 2009, s. 155–166.

ży Misjonarzy, Korespondencja Konwiktu Teologicznego, Ustawy Kollegium Teologicznego św. Krzyża w Warszawie. Dużą pomocą była także Kronika Konwiktu Teologicznego św. Krzyża w Warszawie, znajdująca się w Archiwum „Naszej Przeszłości”. Oprócz tego skorzystano z akt Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przechowywanych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. W pracy wykorzystano także materiały prasowe oraz relacje konwiktatorów, które zostały zamieszczone w aneksie.

Rozdział I.

Konwikty teologiczne w dwudziestoleciu międzywojennym

1. Sytuacja wydziałów teologicznych na uniwersytetach w Polsce po I wojnie światowej

Po zakończeniu działań wojennych w 1918 roku w Polsce istniały dwa wydziały teologiczne, działające w Krakowie od 1397 roku¹ i we Lwowie od 1661 roku². W swojej strukturze przypominały one fakultety austriackie i niemieckie.

Odrodzone państwo polskie potrzebowało jednak więcej wykształconych kapłanów i wykładowców z dziedziny teologii. Dlatego w nowo otwartych uniwersytetach utworzono wydziały teologiczne. Na Uniwersytecie Warszawskim utworzonym jeszcze w czasie działań wojennych podczas I wojny światowej, tzn. w 1915 roku, Wydział Teologiczny został powołany do istnienia 14 maja 1918 roku³.

- 1 S. Piech, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880–1939*, Kraków 1995, s. 19; S. Piech, *Znowu sławny z nauki (1918–1939)*, w: *Wydział Teologiczny w Krakowie 1397–1997. Księga jubileuszowa*, red. S. Piech, Kraków 1997, s. 165.
- 2 J. Wołczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1939*, Kraków 2002, s. 19.
- 3 Jego oficjalna nazwa brzmiała: *Facultas catholica superiorum studiorum ecclesiasticorum in Universitate Varsaviensi*. A. Petrani, *Szkolnictwo teologiczne w Polsce*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, red. M. Rechowicz, Lublin 1969, t. 1, s. 308 por. *Uniwersytet Warszawski w latach 1915/16–1934/35. Kronika*, red. T. Manteuffel, Warszawa 1936, s. 60. W 1920 powołany został również Wydział Teologii Ewangelickiej, natomiast w 1925

Z kolei na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, istniejącym od grudnia 1918 roku, uruchomiono Wydział Teologiczny w styczniu 1919 roku⁴.

W tym czasie został wskrzeszony także Uniwersytet Wileński. W ramach jego działalności w maju 1919 także utworzono Wydział Teologiczny⁵. Został on dostosowany do struktury wydziałów krakowskiego i lwowskiego. Łącznie w Polsce w okresie międzywojennym istniało pięć wydziałów teologicznych. Wzmiankowane wydziały dzieliły się na dwie grupy⁶.

Wydziały teologiczne uniwersytetów w Krakowie, Wilnie i Lwowie przyjmowały na studia po egzaminie dojrzałości kandydatów, którzy pragnęli przygotować się do święceń kapłańskich. Studia te w niczym nie odbiegały od normalnego toku studiów, jakie odbywali klerycy w seminariach duchownych. Różnica polegała jedynie na tym, że wykładowcy posiadali kwalifikacje uniwersyteckie. Trwały one sześć lat i kończyły się uzyskaniem stopnia magistra, czasami – choć bardzo rzadko – doktoratem⁷. Ustalenia te były zgodne z rozporządzeniem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 15 marca 1920 roku „[...] Kurs teologiczny w seminariach duchownych musi być uważany za kurs nauk specjalnych i wyższych stojących na równi z Fakultetem Teologicznym przy Uniwersytecie Krakowskim, Lwowskim i Wileńskim”⁸.

Sprawa wychowania nowych kadr księży została poruszona też w liście Podsekretarza Stanu do Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Mowa w nim jest o tym, że wychowaniem przyszłych duchownych w Polsce zajmuje się wiele zakładów teologicznych. Ponieważ są one zakładami specjalnego typu,

utworzono Wydział Teologii Prawosławnej. Zob. *Uniwersytet Warszawski...*, dz. cyt., s. 75, 81. Umowny termin „Wydział Teologiczny” zastosowany w niniejszej pracy odnosi się do Wydziału Teologii Katolickiej UW.

- 4 A. Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–1944*, w: *Księga 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. M. Rechowicz, Lublin 1969, s. 24–27.
- 5 B. Żongołowicz, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego w okresie 1919–1929*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2, Wilno 1929, s. 206–217.
- 6 A. Petrani, *Szkolnictwo teologiczne w Polsce*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, red. M. Rechowicz, Lublin 1969, t. 1, s. 308. Por. S. Piech, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w obliczu przemian (1847–1939)*, w: W. Murawiec, S. Piech, *Z dziejów formacji i kształcenia duchowieństwa katolickiego w Polsce*, Kraków 1990, s. 81.
- 7 A. Petrani, *Szkolnictwo...*, dz. cyt., s. 308.
- 8 Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 15 marca 1920, Dz.U. (RP) nr 38, poz. 222.

1. Sytuacja wydziałów teologicznych na uniwersytetach w Polsce po I wojnie światowej 29

nie da się ich podzielić na zakłady średnie i wyższe. Do tych zakładów oprócz wszystkich seminariów duchownych zaliczono także Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy w Krakowie i Wydział Teologiczny OO. Jezuitów – Bobolanum w Warszawie⁹.

Odmienny charakter miały wydziały teologiczne w Warszawie i Lublinie. Studiowali tam księża będący absolwentami seminariów duchownych. Wydziały te miały na celu uzupełnienie i pogłębienie studiów odbytych wcześniej w seminariach. Z tego powodu zakresem wiedzy teologicznej przewyższały pozostałe wydziały teologiczne istniejące w Polsce¹⁰. Po dwóch latach specjalizacji w określonej dziedzinie teologii (np. w dogmatyce, teologii moralnej, historii Kościoła, biblistyce) księża studenci mogli uzyskać stopień magistra lub licencjusza teologii. Po kolejnych dwóch latach – rzadziej po jednym roku – stopień doktora¹¹.

Ten dwojaki sposób zorganizowania studiów teologicznych na różnych uniwersytetach był kontynuacją zwyczajów panujących w różnych zaborach. W zaborze austriackim i pruskim kandydaci do stanu duchownego w miastach nieposiadających uniwersytetu przygotowywali się do niego w seminariach. Natomiast tam, gdzie były uniwersytety, formacja przyszłych kapłanów miała miejsce na wydziałach teologicznych. Odmienne sytuacja przedstawiała się na terenie zaboru rosyjskiego. Tam klerycy przygotowywali się do kapłaństwa wyłącznie w seminariach duchownych. Ci, którzy chcieli kontynuować naukę, mogli kształcić się dalej na Akademii Duchownej w Sankt Petersburgu. Łatwo zauważyć, że wydziały teologiczne w Warszawie i Lublinie były spadkobiercą tradycji petersburskiej Akademii Duchownej¹².

Tworząc wydziały teologiczne na uniwersytetach, trzeba było także pomyśleć o mieszkaniach dla księży – studentów. Głównym celem, który stawiano księżom, było oczywiście zdobycie wiedzy lub jej pogłębienie. Drugim, nie mniej ważnym, był rozwój w dziedzinie życia wewnętrznego. Właśnie dla zrealizowania tego drugiego celu założono konwikty dla księży. Nie były

9 AAN, MMWRiOP, sygn. 614, Departament V Wyznania Religijne, Wydział Wyznań Katolickich, rok 1935.

10 A. Petrani, *Szkolnictwo...*, dz. cyt., s. 308.

11 J. Pastuszka, *Wspomnienie o Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z lat 1934–1939*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach swoich pracowników i studentów* (Materiały do dziejów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2), wstęp i red. G. Karolewicz, Lublin 1989, s. 112.

12 A. Petrani, *Szkolnictwo...*, dz. cyt., s. 308.

one traktowane jedynie jako mieszkanie dla księży – studentów czy też baza dla pracy naukowej. Konwikt miał spełniać także zadanie wychowawcze, ale nie w takim zakresie jak normalne seminarium duchowne. Polegało to na tym, aby stworzyć takie warunki pracy, by człowiek dojrzał, mający ustalony pogląd na otaczający go świat, a szczególnie na temat kapłaństwa, mógł wzmocnić swoją wewnętrzną formację. Konwikt był instytucją, która oddziaływała wychowawczo i uzupełniała wiedzę teoretyczną¹³.

2. Powstanie i organizacja konwiktów

2.1. KONWIKT LUBELSKI

Konwikt na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim rozpoczął swoją działalność wraz z otwarciem samego Uniwersytetu, tzn. w 1918 roku. Na początku mieścił się on w budynku seminarium lubelskiego. Nie spełniał on jednak swojego właściwego zadania, ponieważ księża mieszkali w normalnych salach wykładowych. Po przegrodzeniu ich tak, aby w każdej części było jedno okno, powstały mniejsze pomieszczenia, które były zajmowane przez dwóch księży. Był to lokal tymczasowy¹⁴. Z końcem roku akademickiego 1918–1919 konwikt został zainstalowany w domu przy ul. Królewskiej 2, gdzie dawniej mieściła się szkoła. Wkrótce, bo już w listopadzie 1919 roku, przeniesiono konwikt do domu przy ul. Królewskiej 2. Budynek ten posiadał trzy piętra z trzydziestoma średniej wielkości pokojami mieszkalnymi. Trzy największe pomieszczenia zostały przeznaczone na kaplicę, jadalnię i czytelnię czasopism. Wspólnie z księżmi mieszkał tam także dyrektor konwiktów, woźny i kilka siostr potrzebnych do obsługi domu. W pierwotnych założeniach księża mieli mieszkać w pokojach jednoosobowych, jednak w praktyce umieszczano po dwóch księży w jednym pokoju¹⁵. Po dziesięciu latach, w wyniku upływu terminu dzierżawy zapisanego w umowie z Towarzystwem Opieki nad Nauczycielkami, konwikt został przeniesiony do nowego gmachu ofiarowanego KUL-owi przez wojsko. Po przebudowie w dwupiętrowym budynku można było urządzić trzydzieści dwa pokoje mieszkalne, dwa pokoje go-

13 AMS, Zespół Warszawa Konwikt, sygn. X.1. Ustawy Kollegium Teologicznego św. Krzyża w Warszawie par. 3 [dalej: Ustawy Kollegium]. Por. Z. Zieliński, *Dzieje Konwiktów...*, dz. cyt., s. 308.

14 Z. Zieliński, *Dzieje Konwiktów...*, dz. cyt., s. 308.

15 Z. Zieliński, *Dzieje Konwiktów...*, dz. cyt., 309.

ścinne i mieszkanie księdza dyrektora. Kilka większych pomieszczeń przeznaczono na kaplicę, jadalnię i salkę zebrań. Kuchnia została umieszczona nad jadalnią¹⁶.

Po przeniesieniu konwiktów do gmachu mieszczącego się przy ulicy Archidiakańskiej stał się on instytucją samoistną. Ponieważ konwikt był placówką przyuniwersytecką, rozumiałe było zwierzchnictwo Uniwersytetu, jak też wielkiego kanclerza KUL-u, którym był każdorazowy biskup lubelski. Konwikt znajdował się też pod opieką episkopatu Polski¹⁷.

Dyrektor konwiktów posiadał całkowitą samodzielność w zakresie administracji wewnętrznej domu, zarówno materialnej, jak i porządkowej. On też stanowił jedyne kierownictwo konwiktów¹⁸. W praktyce dyrektor konwiktów był organizatorem jego życia. Funkcję prokuratora sprawował jeden z mieszkańców konwiktów. Była ona bardzo odpowiedzialna, ponieważ konwikt w tym okresie pozostawał na własnym rozrachunku, utrzymując się jedynie z opłat konwiktów. Drugą funkcją o charakterze porządkowym, sprawowaną przez jednego z konwiktów, była funkcja seniora księży – studentów. Pośredniczył on w sprawach wspólnych między dyrektorem a konwiktami. Obok tych wymienionych funkcji trzeba wspomnieć o roli sióstr, które sprzątały i przygotowywały posiłki dla mieszkańców tego domu¹⁹.

W latach 1918–1939 funkcję dyrektora sprawowało łącznie 5 kapłanów. Ich wykaz podaje tabela nr 1.

Każdy z nich odcisnął na obliczu konwiktów niezatarte znamię. Dyrektor, czuwając nad przejawami życia konwiktorskiego, osobiście je organizował i kształtował. Od dnia 11 września 1930 roku oficjalna nazwa konwiktów brzmiała Konwikt im. Św. Jana Kantego w Lublinie²⁰.

16 Z. Zieliński, *Dzieje Konwiktów...*, dz. cyt., s. 310; G. Karolewicz, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach...*, dz. cyt., s. 42.

17 Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 311.

18 Stanowisko ojca duchownego zostało utworzone dopiero w 1957.

19 Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 311.

20 Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 314; por. J. Rybczyk, *Moje studia na KUL w latach 1937–1939*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach...*, dz. cyt., s. 160.

Tabela 1. Wykaz dyrektorów konwiktów lubelskiego

Lp.	Lata urzędowania	Imię i nazwisko
1	1918–1919	ks. Piotr Kremer ²¹
2	1919–1922	Jacek Woroniecki OP ²²
3	1922–1930	ks. Władysław Korniłowicz ²³
4	1930–1938	ks. Piotr Kałwa ²⁴
5	1938–1939	ks. Stanisław Wojsa ²⁵

Źródło: Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 312.

Księża studiujący na KUL-u byli bardzo zróżnicowani zarówno pod względem wieku, jak i doświadczenia. Ze względu na nieustającą zmienność trudno byłoby przedstawić społeczność zamieszkującą w konwikcie. Można jednak wyróżnić, charakterystyczne dla poszczególnych okresów, cechy składu osobowego jego mieszkańców. W początkowym okresie istnienia konwiktów jego

- 21 Piotr Kremer (1878–1951), ksiądz, teolog, ukończył seminarium duchowne we Włocławku, doktorat uzyskał w Akademii Duchownej w Petersburgu; prof. zwyczajny, wykładowca teologii fundamentalnej na KUL (1918–1939). Por. S. Librowski, *Kremer Piotr*, w: PSB, t. 15, red. E. Rostworowski, Wrocław 1970, s. 272–273; W. Kujawski, *Kremer Piotr*, w: SPTK, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 207–209.
- 22 Jacek Woroniecki OP (1878–1949), teolog, ukończył seminarium duchowne w Lublinie, odbył studia na Uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim, na KUL prowadził wykłady z teologii moralnej, etyki i pedagogiki (1927–1939). Por. Z. Mazur, *Woroniecki Jacek Adam*, w: SPTK, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 431–442.
- 23 Władysław Korniłowicz (1884–1946), ksiądz, ukończył seminarium duchowne w Warszawie, studia odbył na Uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim oraz na Uniwersytecie we Fryburgu; prowadził wykłady z teologii moralnej w charakterze zastępcy profesora. Por. R. Wosiek, *Korniłowicz Władysław*, w: PSB t. 14, red. E. Rostworowski, s. 88. Więcej zob. T. Landy, R. Wosiek, *Ksiądz Władysław Korniłowicz* (Biblioteka „Więzi” 42), Warszawa 2003; R. Wosiek, *Ksiądz Władysław Korniłowicz – kapłan wśród ludzi*, Łaski–Warszawa 2009.
- 24 Piotr Kałwa (1893–1974), biskup, ukończył seminarium duchowne w Kielcach, doktorat uzyskał na KUL-u, habilitację na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie; prowadził zajęcia z historii prawa kanonicznego w charakterze zastępcy profesora, następnie profesora nadzwyczajnego (1926–1939). Por. P. Hemptek, *Kałwa Piotr*, w: *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, cz. 1 A-K, opr. J. R. Bar, Warszawa 1981, s. 209–214.
- 25 Stanisław Wojsa (1894–1941), ksiądz, działacz katolicko-społeczny, redaktor, utalentowany kaznodzieja, dyrektor Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej we Włocławku. Por. Z. Skrobicki, *Wojsa Stanisław*, w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. III R-Ż, red. R. Bender, Lublin 1995, s. 185.

mieszkańcy pochodzili wyłącznie z terenów wschodniej Polski. W późniejszych latach pojawiło się kilku kapłanów z terenu byłego zaboru austriackiego i jeden z byłego zaboru pruskiego. Niewątpliwie pochodzenie większości konwiktów ze wschodniej części Polski mogło się przyczynić do większej jednolitości zespołu konwiktorskiego. W okresie międzywojennym w konwikcie mieszkało od 24 do 47 konwiktów²⁶. Dokładne dane prezentujące liczbę kapłanów mieszkających w konwikcie podaje poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba studentów w konwikcie lubelskim w okresie międzywojennym

Lp.	Rok akademicki	Liczba studentów	Lp.	Rok akademicki	Liczba studentów
1	1918–1919	31	12	1929–1930	39
2	1919–1920	44	13	1930–1931	31
3	1920–1921	45	14	1931–1932	31
4	1921–1922	47	15	1932–1933	32
5	1922–1923	37	16	1933–1934	31
6	1923–1924	37	17	1934–1935	26
7	1924–1925	31	18	1935–1936	26
8	1925–1926	25	19	1936–1937	25
9	1926–1927	24	20	1937–1938	24
10	1927–1928	36	21	1938–1939	26
11	1928–1929	36			

Źródło: Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 319.

Analizując powyższą tabelę, możemy zauważyć wyrównaną liczbę studentów w poszczególnych latach. W pierwszych latach istnienia konwiktów widoczne były tendencje zwykłe, natomiast bezpośrednio przed wojną liczba kapłanów studiujących w znaczący sposób spadła.

W celu zapewnienia sprawnego działania konwiktów ustalono dla jego mieszkańców regulamin²⁷, który ulegał co pewien czas drobnym zmianom. Składał się on z pięciu części, w których zawarto zasady ogólne, regulamin domu, dnia, refektarza oraz kaplicy i życia duchowego.

26 24 konwiktów było w roku akademickim 1926–191 1937–19, natomiast 47 w 1921–1922. Por. Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 318.

27 Regulamin Konwiktów dla słuchaczy duchownych Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin [1930] [dalej: Regulamin Konwiktów]. Pełny tekst dostępny w Aneksie nr 1.

W zasadach ogólnych zwrócono uwagę m.in. na to, że każdy kapłan studiujący na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim powinien mieszkać w konwiktach i stosować się przepisów regulaminu²⁸.

W regulaminie domu podkreślono m.in., że konwiktorzy powinni przestrzegać terminów przyjazdów i wyjazdów określonych przez dyrektora²⁹, bez pozwolenia dyrektora nie opuszczać konwiktu³⁰, usprawiedliwiać nieobecności na ćwiczeniach i posiłkach³¹. Za zgodą dyrektora studenci mogli uczestniczyć w uroczystościach narodowych, przedstawieniach dobroczynnych, jak również uczęszczać do teatru, kina lub uczestniczyć w zabawach publicznych³². Regulamin przewidywał przyjmowanie gości w specjalnym pokoju lub czytelni³³. Do obowiązków konwiktora należało przedstawienie na piśmie dyrektorowi rozkładu zajęć na Uniwersytecie³⁴.

Regulamin refektarza jednoznacznie określał zasady wydawania posiłków w ciągu dnia³⁵, zaznaczając że mogą być one spożywane wyłącznie w tym pomieszczeniu. Jedynie choroba studenta uprawniała go do otrzymania posiłku w swoim pokoju³⁶.

Regulamin kaplicy i życia zobowiązywał konwiktów do brania udziału w codziennych ćwiczeniach duchownych³⁷, miesięcznych nabożeństwach dodatkowych³⁸ czy rekolekcjach³⁹.

Niezależnie od regulaminu plan dzienny musiał być elastyczny. Po pierwsze dlatego, że zajęcia na uniwersytecie odbywały się w różnych godzinach. Drugim powodem było to, że wielu księży konwiktów spełniało dorywczo funkcję prefektów, jak też służyło pomocą duszpasterską w okolicznych parafiach oraz korzystało z pozauniwersyteckich imprez kulturalnych. Mimo dość częstych zmian w regulaminie niezmienny był czas na wspólne modlitwy

28 Por. Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 1, s. 1.

29 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 6, s. 2.

30 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 8, s. 2.

31 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 9, s. 3.

32 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 11, s. 3.

33 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 13, s. 3.

34 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 14, s. 4.

35 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 24, s. 6.

36 Por. Regulamin konwiktów..., dz. cyt., pkt 26, s. 6.

37 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 29 a, s. 7.

38 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 29 b, s. 7.

39 Regulamin Konwiktów..., dz. cyt., pkt 32, s. 7.

i ćwiczenia duchowe. Nie prowadzono życia towarzyskiego. Ponadto szerokie prawo ingerencji posiadał dyrektor konwiktów⁴⁰.

Za kierownictwo duchowe w konwiktach w okresie międzywojennym, jak już wcześniej wspomniano, odpowiedzialny był dyrektor. Na początku, gdy studenci mieszkali w seminarium duchownym, nie posiadali swojej kaplicy, ponieważ korzystali z kościoła seminaryjnego. Po przeniesieniu konwiktów na ulicę Archidiakońską 2 zorganizowano kaplicę. Niestety, miała ona niewielką powierzchnię. Znajdował się w niej tylko jeden ołtarz, co praktycznie wykluczało możliwość odprawienia Mszy św. z udziałem większej liczby koncelebrantów. Blisko konwiktów znajdowało się jednak kilka kościołów, co rozwiązywało problem codziennego odprawiania Mszy świętej. Do rozwoju życia duchowego w konwiktach lubelskich przyczynili się w szczególności następujący dyrektorzy: Jacek Woroniecki OP i ks. Władysław Kornilowicz⁴¹.

Rano, o godz. 6.00, księża gromadzili się na jutrzni i rozmyślaniu. Po obiedzie udawali się do kaplicy na nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, które było połączone z rachunkiem sumienia. Z kolei wieczorem odmawiano wspólnie kompletę, po której następowało błogosławieństwo Najświętszym Sakramentem⁴². W każdy czwartek dyrektor wygłaszał do księży konwiktów konferencję. Natomiast raz w miesiącu urządzał się dzień skupienia. Ostatnie trzy dni karnawału przed rozpoczęciem Wielkiego Postu przeznaczano na rekolekcje. W kaplicy odbywały się też nabożeństwa okresowe, takie jak: majowe, czerwcowe i październikowe. Raz w tygodniu można było przystąpić do Sakramentu Pojednania. Od czasu do czasu w konwiktach organizowane były dla konwiktów konferencje wygłaszane przez profesorów uniwersytetu. Na tematy swoich wystąpień brali oni zagadnienia bieżące z zakresu życia Kościoła lub państwa. Poprzez nie ukazywali konwiktom bardzo konkretne problemy, z którymi mogli się spotkać w przyszłej pracy duszpasterskiej lub naukowej⁴³.

Życie duchowe księży konwiktów nie skupiało się tylko wokół kaplicy. Księża w miarę możliwości pomagali przede wszystkim w parafiach lubelskich. Pomoc ta polegała na głoszeniu kazań w niedziele, a także na słuchaniu spowiedzi⁴⁴.

40 Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 314–315.

41 Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 316.

42 Por. Regulamin Konwiktów..., pkt 23, s. 5–6.

43 A. Krupa, *Wydział Teologiczny KUL i jego współpracownicy naukowcy w latach 1935–1939 w oczach studenta*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925–1939 we wspomnieniach...*, dz. cyt., s. 147–148; por. Z. Zieliński, *Dzieje konwiktów...*, dz. cyt., s. 316.

44 J. Rybczyk, *Moje studia ...*, dz. cyt., s. 160.

2.2. KONWIKT WARSZAWSKI

Fundamenty i pierwsze skrzydło domu misjonarskiego w Warszawie przy zbiegu ulic Krakowskie Przedmieście 3 i Hrabiego Berga ¹⁴⁵ zbudowano jeszcze za życia św. Wincentego à Paulo, tzn. w XVII wieku. Kolejne lata przyniosły jego dalszą rozbudowę. Dom ten był własnością Zgromadzenia Misji aż do jego kasaty w 1864 roku. Po przebudowie, w skrzydle od strony Krakowskiego Przedmieścia umieszczono mieszkanie dyrektora i zarządu III Gimnazjum rosyjskiego. Od strony zaś ul. Traugutta umieszczono samo gimnazjum. Dom, który przylegał do tego skrzydła, zburzono, stawiając na tym miejscu nowy budynek z salą gimnastyczną i przestronną aulą. Bez żadnych zmian pozostało najstarsze skrzydło, które biegło od zakrystii kościoła Świętego Krzyża do ul. Traugutta. Parter i I piętro przeznaczono na rosyjską drukarnię, II piętro zostało zajęte przez urzędników drukarni. W wyniku zmieniającej się linii frontu w 1915 roku Rosjanie byli zmuszeni do opuszczenia Warszawy. Wcześniej, bo już w roku 1914, na terenie gimnazjum urządzono szpital Czerwonego Krzyża przeznaczony dla Rosjan. Po 1915 roku szpital i drukarnia zostały ewakuowane. Z czasem na miejscu starej utworzono nową drukarnię, tym razem już polską⁴⁶.

Po zajęciu Warszawy w 1916 roku Niemcy od razu zainteresowali się budynkiem, w którym jeszcze do niedawna mieściło się rosyjskie gimnazjum. W międzyczasie zarząd kościoła Świętego Krzyża umieścił tam ochronki parafialne pani Goldstand, ochronę kobiet i tanią kuchnię parafii świętokrzyskiej. Swoje lokum otrzymały też następujące instytucje: Uniwersytet Polskiej Macierzy Szkolnej, sześcioklasowa szkoła miejska, seminarium nauczycielskie im. Ks. Stanisława Konarskiego⁴⁷ oraz Gimnazjum Wielopolskiego im. św. Stanisława Kostki⁴⁸. Wszystkie wymienione instytucje działały bez

45 Później ulicę przemianowano na Traugutta.

46 W. Michalski, *Konwikt Teologiczny w Warszawie, ul. Traugutta 1*, ROZ r. 22 (1920) nr 3–4, s. 187–188.

47 Na obecnym etapie badań trudno więcej dopowiedzieć na temat wspomnianych powyżej instytucji.

48 28 lipca 1908 z inicjatywy Związku Katolickiego działającego w Warszawie zostało powołane do życia Koło Szkolne im św. Stanisława Kostki. Jego celem było „utrzymanie w Warszawie 8-klasowej szkoły filologicznej oraz opieka nad wychowancami teje szkoły”. Aby uzyskać koncesję na prowadzenie wspomnianej instytucji, komitet organizacyjny zwrócił się z petycją do hrabiego Zygmunta Wielopolskiego. Hrabia odniósł się do prośby pozytywnie i dzięki jego zabiegom w dniu 30 września 1908 kon-

żadnych przeszkód aż do początku 1918 roku. Wtedy to budynek, w którym się mieściły, postanowiono przeznaczyć na inny cel, odpowiadający bardziej jego dawnemu przeznaczeniu.

Po pięćdziesięcioletniej przerwie 15 maja 1918 roku wznowiono na Uniwersytecie Warszawskim Wydział Teologiczny, będący kontynuatorem Akademii Duchownej w Sankt Petersburgu. Z kolei jeszcze w grudniu 1917 roku biskupi Królestwa Polskiego, uchwalając założenie Wydziału Teologii na Uniwersytecie Warszawskim, zaproponowali, aby misjonarze w swoim dawnym domu w Warszawie urządzili konwikt dla księży mających studiować na tym wydziale. Ponieważ budynek usytuowany był naprzeciwko Uniwersytetu, mógł bardzo dobrze pełnić to zadanie⁴⁹.

Na propozycję biskupów ówczesny wizytator, ks. Kasper Słomiński CM⁵⁰, odpowiedział pozytywnie stwierdzając, że prowadzenie tego typu dzieł jest zgodne z Regułami Zgromadzenia Misji. W dniu 17 stycznia 1918 roku między abpem Aleksandrem Kakowskim⁵¹ a Zgromadzeniem Misji podpisano w kurii metropolitalnej

cesja została przyznana. W początkowym okresie szkoła mieściła się przy ul. Zgoda 9, następnie w latach 1910–1915 przy ul. Brackiej 18, a od jesieni 1915 przy ul. Traugutta 1. Por. W. Kawecki, *Gimnazjum Męskie im. Św. Stanisława Kostki w Warszawie 1908–1944*, Warszawa 2001, s. 14–16, 24.

- 49 Michalski, *Konwikt WAW 8 (1918) nr 9*, s. 356–357; *Wydział Teologii Katolickiej*, w: *Uniwersytet Warszawski w latach 1915/16–1934/35. Kronika*, dz. cyt., s. 61; Z. Obertyński, *Wskrzeszenie Warszawskiego Wydziału Teologicznego*, WAW 28 (1938), s. 213–214.
- 50 Kasper Słomiński CM, ur. 5 I 1869 w Wielichowie (diec. poznańska), wstąpił do Zgromadzenia 30 VIII 1886, śluby złożył 31 VIII 1888, święcenia kapłańskie otrzymał 10 I 1892, wizytator Krakowskiej (Polskiej) Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy (1903–1925), zmarł 13 II 1929 w Poznaniu. Por. AMS, *Słomiński Kasper, Ankieta; Catalogue des Maisons et du Personel de la Congregation de la Mission* [dalej: *Catalogue des Maisons*, Paris 1897–1930; F. H[ładki]: *Śp. Ks. Kasper Słomiński Przełożony Prowincjonalny Zgromadzenia Księża Misjonarzy, Sióstr Miłosierdzia i kierownik Dzieł Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, Chełmno* [1930], s. 28.
- 51 Aleksander Kakowski, ur. 5 II 1862 w Dębinach k. Przasnysza, święcenia kapłańskie otrzymał 30 V 1886 w Warszawie, rektor Akademii Duchownej w Petersburgu (1910–1913), arcybiskup metropolita warszawski (1913–1938), do godności kardynalskiej podniesiony w 1919, członek Rady Regencyjnej (1917), prymas Królestwa Polskiego (1917–1938), członek Komitetu Biskupów Konferencji Episkopatu Polski, przewodniczący Komisji Prawnej i Rady Biskupów ds. KUL (od 1928), Komisji dla Akcji Katolickiej (od 1929), Komisji Prasowej (od 1932); powołał do życia Ligę Katolicką (1927) i Akcję Katolicką (1934), utworzył Katolicki Związek „Caritas” (1930) i Instytut Wyższej Kultury Religijnej (1937); zmarł 30 XII 1938 w Warszawie. Por. *Arcybiskup bu-*

układ dotyczący zasad prowadzenia przyszłego konwiktu. Na jego mocy arcybiskup A. Kakowski stał się bezpośrednim zwierzchnikiem i opiekunem mającego powstać konwiktu. Założono w tym celu specjalny komitet składający się z księży prałatów: Stanisława Galla⁵², Czesława Sokołowskiego⁵³ i Henryka Przeździeckiego⁵⁴, oraz z księży kanoników: Antoniego Szlagowskiego⁵⁵ i Jerzego Gautiera⁵⁶.

downiczy i protektor prasy katolickiej: album ku upamiętnieniu 50-lecia kapłaństwa Jego Eminencji Ks. Dr. Aleksandra Kardynała Kakowskiego Arcybiskupa Metropolity Warszawskiego, Warszawa 1936; K. Krasowski, Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny, Poznań 1996, s. 112–118; P. Nitecki, Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny, Warszawa 2000, kol. 190–191; K. R. Prokop, Polscy kardynałowie, Kraków 2001, s. 227–236.

- 52 Stanisław Gall, ur. 21 IV 1865 na Zamojszczyźnie, święcenia kapłańskie otrzymał 29 IV 1887 w Warszawie, profesor warszawskiego seminarium duchownego (1889–1910), rektor tegoż seminarium (1910–1918), sufragan warszawski (1918–1919, 1933–1939), biskup połowy Wojsk Polskich (1919–1933), wikariusz kapitulny (od 5 I 1939), administrator apostolski archidiecezji warszawskiej (1940–1942), zmarł 11 IX 1942 w Warszawie. Por. K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 67–69; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 62.
- 53 Czesław Sokołowski, ur. 9 VII 1877 w Warszawie, święcenia kapłańskie otrzymał 11 VIII 1901 w Warszawie, biskup pomocniczy podlaski (1919–1939), rektor KUL (1924–1925), wikariusz kapitulny (1939–1940), administrator apostolski diecezji podlaskiej (1940–1946), zmarł 11 XI 1951 w Michalinie pod Warszawą. Por. K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 225–228; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 191.
- 54 Henryk Ignacy Przeździecki, ur. 17 II 1873 w Warszawie, święcenia kapłańskie otrzymał 22 II 1895 w Warszawie, profesor warszawskiego seminarium duchownego (1903–1910), proboszcz parafii pw. św. Józefa w Łodzi (od 1910–1912), biskup podlaski (1918–1939), sekretarz Zjazdu Biskupów i członek Komitetu Biskupów (1919–1925), przewodniczący Komisji Papieskiej i Komisji Mieszanej do wykonania konkordatu (1926–1936), organizator Synodu Plenarnego w Częstochowie, zmarł 9 V 1939 w parafii Ortel Królewski. Por. K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 196–200; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 173.
- 55 Antoni Władysław Szlagowski, ur. 19 VII 1864 w Gulczewie (diec. płocka), święcenia kapłańskie otrzymał 21 XII 1890 w Petersburgu, profesor Pisma Świętego i homiletyki w seminarium metropolitalnym warszawskim (od 1895), profesor na Wydziale Teologii Katolickiej UW (od 1918), rektor UW (1927–1928), sufragan warszawski (1928–1946), wikariusz kapitulny archidiecezji warszawskiej (1942–1946), zmarł 28 II 1956 w Milanówku. Por. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 237–239; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 202.
- 56 Jerzy Gautier, ur. 23 I 1874 w Nieznanowicach, święcenia kapłańskie otrzymał w 1907 w Warszawie, wykładowca prawa kanonicznego, wicerektor seminarium warszawskiego (1918–1922), proboszcz parafii św. Piotra i Pawła (od 1927), doradca kard. A. Ka-

Misjonarze zobowiązali się do prowadzenia konwiktów zgodnie z instrukcjami arcybiskupów warszawskich. Domem miał zarządzać rektor wybrany z grona księży misjonarzy, mianowany przez episkopat metropolii warszawskiej. Do jego obowiązków należało przejęcie majątku zgodnie z inwentarzem, przedstawienie projektu budżetu na urządzenie konwiktów, wynagrodzenie osób tam pracujących, utrzymanie alumnów, remont budynku i urządzeń wewnętrznych. Rektor zobowiązany był także do przedstawienia arcybiskupowi metropolii regulaminu wewnętrznego konwiktów w celu zatwierdzenia. Kolejni rektorzy, w uzgodnieniu z biskupami kierującymi poszczególnych studentów na studia, mieli prawo przyjmowania ich do konwiktów, jak też w określonych sytuacjach ich relegowania⁵⁷.

Jednocześnie określono warunki przyjęcia do wspomnianej instytucji. Zapisano w nich m.in. że:

każdy kapłan przyjęty na stałe do konwiktów otrzymuje tym samym prawo przyjęcia na zwyczajnego słuchacza na fakultecie teologicznym. Konwikt nie tylko daje utrzymanie i pomieszczenie, ale nadto mieścić będzie w gmachu swoim biblioteczkę i sale seminaryjne ze wszystkimi przyborami naukowymi.

Dalej wskazano, że biskupi są odpowiedzialni za przedstawianie kandydatów rektorowi konwiktów, którego obowiązkiem było zawiadomienie o przyjęciu kandydata. Przyjęty był zobligowany do uiszczenia wyznaczonej opłaty za cały semestr, za którą otrzymywał całodzienne utrzymanie, pomoc lekarską i obsługę. Na końcu dodano wykaz rzeczy, które student miał przywieźć ze sobą:

Ubranie, obuwie, bieliznę osobistą i pościelową, książki, materiały piśmienne studenci posiadają własne oraz ponoszą sami wydatki wszystkie nadzwyczaj-

kowskiego, autor memoriałów, zmarł 9 XII 1941 w Warszawie. Por. J. Nowak-Dłużewski, *Gautier Jerzy*, w: PSB, t. 7, red. W. Konopczyński, s. 310; *Kronika ROZ* 22 (1920), s. 189.

57 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X.10. Korespondencja i dokumenty Domu Warszawskiego Zgromadzenia Księża Misjonarzy z lat 1916–1936. Zasadnicze punkty, dotyczące Konwiktów teologicznych przy uniwersytecie, przy umowie z ks. ks. Misjonarzami prowincji Polskiej na rok 1918, s. 25.

ne. Bielizna pościelowa, którą studenci powinni posiadać, składa się z kołdry, siennika lub materacu poduszek i prześcieradła⁵⁸.

Opracowano także pierwszą wersję regulaminu konwiktu zatwierdzoną przez abpa A. Kakowskiego 4 maja 1918 roku⁵⁹.

Pierwszym rektorem konwiktu teologicznego został mianowany ks. Wilhelm Michalski CM⁶⁰. W konwiktzie zamieszkali jeszcze dwaj inni misjonarze⁶¹ – ks. Paweł Dembiński CM⁶² i brat Franciszek Grzeško CM⁶³.

Dzięki staraniom księży Antoniego Szlagowskiego i Czesława Sokołowskiego Ministerstwo Dróg Publicznych w Warszawie, jako tymczasowy właściciel domów przy ulicach Krakowskie Przedmieście 3 i Traugutta 1, przekazało je Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Ministerstwo oddało te budynki arcybiskupowi warszawskiemu⁶⁴. W jego

- 58 AMS, Warszawa, Konwikt, sygn. x. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktu Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923. Warunki przyjęcia do Konwikt na semestr letni 1917/18, s. 21; Warunki przyjęcia do Konwikt Teologicznego, s. 49.
- 59 AMS, Warszawa, Konwikt, sygn. x. 9. Korespondencja i dokumenty Konwikt Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923. Streszczenie regulaminu przy fakultecie teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego na rok ak[ademicki] 1917/18 (semestr letni), s. 19–20.
- 60 Wilhelm Michalski CM, ur. 3 IV 1879 w Siemianowicach (diec. wrocławska), do zgromadzenia wstąpił 25 XI 1896, śluby złożył 28 XI 1898, święcenia kapłańskie przyjął 5 VII 1903, zmarł 17 X 1943 w Warszawie. Por. AMS, Wilhelm Michalski, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1897–1943. Biogram szczegółowy zostanie przedstawiony w ostatnim rozdziale niniejszego opracowania.
- 61 Por. ANP, sygn. 102, Kronika Konwikt Teologicznego w Warszawie 1918–1939 [dalej: Kronika Konwikt], s. 1.
- 62 Paweł Dembiński CM, ur. 27 VI 1888 w Siemianowicach (diec. wrocławska), do Zgromadzenia wstąpił 7 IX 1906, śluby złożył 8 IX 1908, święcenia kapłańskie otrzymał 22 VI 1913, zmarł 23 IX 1971 w Chylicach. Por. AMS, Dembiński Paweł, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1907–1972.
- 63 Franciszek Grzeško CM, ur. 4 X 1866 w Gościeszynie (diec. poznańska), wstąpił do Zgromadzenia 19 XI 1888, śluby złożył 21 XI 1890, zmarł 22 X 1943 w Warszawie. Por. *Catalogue des Maisons...*, Paris 1897–1945.
- 64 W oparciu o ukaz wydany przez cara Aleksandra II w dniu 27 października (8 listopada) 1864 roku wspomniane budynki misjonarskie skonfiskował pułkownik Michał Annenkov 27 listopada 1864 (8 listopada 1864) roku na rzecz Królestwa Polskiego. Por. „Kurier Warszawski” z dnia 29 listopada 1864, nr 274, s. 1; A. Petrani, *Kasata domów zakonnych w Warszawie w 1864 roku w świetle źródeł rosyjskich*, „Prawo Kanoniczne” 15 (1972) nr 1–2, s. 267–266, 272–273; *Wspomnienia ostatnich chwil istnienia w Polsce Zgroma-*

imieniu gmachem zarządzał przez pewien okres ks. kanonik Hipolit Skimborowicz⁶⁵. Natomiast od drugiej połowy kwietnia 1918 roku zarząd i opieka nad tymi domami została powierzona ks. Wilhelmowi Michalskiemu⁶⁶. Równocześnie, 1 maja 1918 roku, dzięki poparciu zastępcy proboszcza parafii Świętego Krzyża, ks. Skimborowicza, skrzydło domu od strony ul. Traugutta zostało dobrowolnie opuszczone przez ochronki parafialne pani Goldstand, ochronkę kobiet i tanią kuchnię. Aby przygotować się na przybycie pierwszych studentów, opuszczone pomieszczenia oczyszczono i odrestaurowano. Dnia 22 maja 1918 roku przybyło do konwiktu pierwszych szesnastu księży-studentów⁶⁷. Następnego dnia w sali ćwiczeń Konwikt Teologicznego rozpoczęły się wykłady. Udział w nich wzięli: biskup sufragan dr Kazimierz Ruskiewicz⁶⁸, profesorowie Wydziału Teologicznego i studenci. W trakcie tego spotkania głos zabrał dziekan Antoni Szlagowski, wyrażając radość

dzenia XX. Misjonarzy w domu głównym przy kościele św. Krzyża w Warszawie (przez jednego z dawnych członków tegoż Zgromadzenia), ROZ 6 (1900), s. 19–20; W. Michalski, *Konwikt teologiczny...*, dz. cyt., s. 190.

- 65 Hipolit Skimborowicz, ur. 4 VIII 1862 w Bałcie (gub. chersońska), święcenia kapłańskie otrzymał 1880, proboszcz w Lutkówku i Skułach, kapelan w szpitalu św. Rocha w Warszawie, redaktor dwutygodnika „Kronika Rodzinna” (1899–1914), wikariusz parafii Świętego Krzyża (1907–1918), następnie wiceproboszcz (1919–1925). Po objęciu kościoła św. Świętego Krzyża przez misjonarzy pozostał na parafii w charakterze rezydenta. Zmarł 29 VII 1927 w Warszawie. Por. S. Konarski, *Skimborowicz Hipolit*, PSB, t. 38, red. H. Markiewicz, s. 161–162.
- 66 ANP, *Kronika Konwikt*, s. 1; W. Michalski, *Konwikt teologiczny...*, dz. cyt., s. 190.
- 67 Byli to następujący księża: 1) z archidiecezji warszawskiej – Bronisław Kulesza, Feliks Jerzy Kozłowski, Józef Kowaliński, Jan Sotomski, Leopold Jarosz, Michał Urbanowicz, Teodor Jesionowski, Henryk Cichowski; 2) z diecezji płockiej – Józef Markowski, Stanisław Kawczyński, Leon Pomaski; 3) z diecezji kujawsko-kaliskiej – Stefan Biskupski, Władysław Wojtysiak; 4) diecezji sandomierskiej – Romuald Górski, Franciszek Zbroja, Zygmunt Kosobudzki. AMS, Warszawa, *Konwikt*, sygn. X. 9, *Korespondencja i dokumenty Konwikt Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923*, Lista studentów Wydziału Teologicznego, s. 29–30. W. Michalski, *Konwikt teologiczny...*, dz. cyt., s. 190.
- 68 Kazimierz Ruskiewicz, ur. 6 I 1836 w Mariampolu (diec. sejneńska), święcenia kapłańskie otrzymał 11 XII 1858, profesor teologii moralnej w warszawskim seminarium metropolitalnym (1865–1883), rektor seminarium warszawskiego (1872–1883), proboszcz parafii Świętego Krzyża w Warszawie (1883–1925), sufragan warszawski (1884–1925), zmarł 25 III 1925 w Warszawie. Por. K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 212–213; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 182.

z faktu reaktywowania Wydziału Teologicznego na odrodzonym Uniwersytecie Warszawskim⁶⁹.

Dnia 28 maja 1918 roku abp A. Kakowski dokonał uroczystego poświęcenia i otwarcia konwiktu. Przy okazji dokonano też oficjalnego otwarcia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego, ponieważ wcześniejsza inauguracja na uniwersytecie odbyła się w małym gronie, a to w tym celu, aby nie zapraszać ówczesnych władz okupacyjnych. W tej uroczystości wzięli udział liczni goście, m.in. minister WRiOP Antoni Ponikowski⁷⁰, zastępca ministra Bronisław Dembiński⁷¹, szefowie sekcji: ks. prałat Adolf Piotr Szelażek⁷² i Jan Łukaszewicz⁷³, rektor UW prof. Antoni Kostanecki⁷⁴ oraz cały senat akade-

- 69 *Dzieje Wydziałów*, w: *Uniwersytet Warszawski w latach 1915/16 – 1934/35*. Kronika, red. T. Manteuffel, Warszawa 1936, s. 61.
- 70 Antoni Ponikowski, ur. 29 V 1878 w Siedlcach, inżynier budowlany, działacz polityczny i społeczny, minister Wyznań i Oświecenia Publicznego (1917–1918), premier (1921–1922), senator, profesor Politechniki Warszawskiej (od 1916), rektor tej uczelni (1921–1924). Zmarł 27 XII 1949 w Warszawie. Por. S. Konarski, *Ponikowski Antoni*, PSB, t. 17, red. E. Rostworowski, s. 498–501.
- 71 Bronisław Dembiński, ur. 14 VII 1858 w Małej Komorzy, polski historyk, profesor uniwersytetów Lwowskiego, Warszawskiego i Poznańskiego, rektor Uniwersytetu Lwowskiego (1907–1908), działacz państwowy, m.in. minister WRiOP. Zmarł 23 XI 1939 w Poznaniu. Por. *Biogramy uczonych polskich*, cz. I *Nauki społeczne*, z. 1 A–J, red. A. Śródka, P. Szczawiński, Wrocław 1983, s. 283–287; A. Rybarski, *Centralny zarząd archiwalny w odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej*, „Archeion” t. I (1927), s. 1–14.
- 72 Adolf Piotr Szelażek, ur. 1 VII 1865 w Stoczku Łukowskim, (święcenia kapłańskie 26 V 1888), biskup pomocniczy płocki (1918–1925), biskup diecezjalny łucki (1926–1950), założyciel Zgromadzenia Sióstr św. Teresy od Dzieciątka Jezus, sługa Boży (proces beatyfikacyjny otwarto w 2013). Por. K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 233–236; P. Ni-tecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 200; *Szelażek Adolf*, w: PSB, t. 47, red. A. Romanowski, s. 622–627; *Ksiądz Biskup Adolf Piotr Szelażek. Człowiek, pasterz, założyciel. Materiały z symposium z okazji 50. rocznicy śmierci Założyciela Zgromadzenia Sióstr św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, Toruń 1999.
- 73 Jan Łukaszewicz, ur. 21 XII 1878 we Lwowie, polski logik, matematyk, filozof, minister WRiOP (1919), rektor Uniwersytetu Warszawskiego (1922–1923, 1931–32). Zmarł 13 II 1956 w Dublinie. Por. *Łukasiewicz Jan Leopold*, w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. M. Majchrowski, K. Stepan, G. Mazur, Warszawa 1994, s. 51; A. Rybarski, *Centralny zarząd archiwalny w odrodzonej Rzeczypospolitej polskiej*, „Archeion” t. I (1927), s. 8–9, J. Woleński, *Łukasiewicz Jan*, w: *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 16, red. J. Wojnowski, Warszawa 2003, s. 327–328.
- 74 Antoni Kostanecki, ur. 9 I 1866 w Myszakowie, polski ekonomista, profesor ekonomii, rektor Uniwersytetu Warszawskiego (1917–1919), zmarł 4 I 1941 w Dąbrowie Zielonej.

micki. Nie zabrakło także przedstawicieli młodzieży i duchowieństwa stolicy. Arcybiskup w swoim przemówieniu zwrócił uwagę na to, że rząd polski, tworząc Fakultet Teologiczny przy odrodzonym Uniwersytecie Warszawskim, podkreślił jego katolicki i polski charakter. Natomiast minister WRO, jak i rektor UW w swoich przemowach wskazali na ogromne znaczenie Uniwersytetu dla życia narodowego Polski. Stosowne przemówienia wygłosili również dziekan Fakultetu, rektor konwiktów oraz jeden z konwiktów, przedstawiciel stowarzyszenia Bratnia Pomoc⁷⁵.

Z tego, co dotychczas powiedziano, można odnieść wrażenie, że działalność konwiktów rozwijała się bez żadnych przeszkód. Tak jednak nie było. Z powodu nieodpowiedniego rozmieszczenia mieszkań trudno było wprowadzić w życie w miarę stały regulamin dnia. Mimo tego konwiktory starali się przestrzegać pewnych określonych ram. Trzeba jednak zaznaczyć, że regulamin konwiktów, który został ułożony w Krakowie i zatwierdzony przez wizytatora Polskiej Prowincji Zgromadzenia Misji, nie mógł być od razu wprowadzony w życie. Konieczna była zgoda konferencji biskupów Królestwa Polskiego, którzy mieli jedynie prawo zatwierdzić regulamin. Dlatego abp A. Kakowski nakazał opracować tymczasowy regulamin⁷⁶, który został przejrany przez wizytatorów konwiktów: ks. prałata S. Galla, wikariusza generalnego, i ks. kanonika A. Szlagowskiego, prof. UW⁷⁷. 15 października 1918 abp Kakowski go zatwierdził⁷⁸.

Pierwszy semestr wykładów na Wydziale Teologicznym trwał niezwykle krótko. 15 lipca 1918 wszyscy studenci opuścili konwikt i wyjechali na wakacje. W okresie letnim misjonarze odzyskali kolejną część budynku, ponieważ zajmowane przez siebie lokale opuściły sześcioklasowa szkoła miejska i seminarium nauczycielskie im. S. Konarskiego. Udało się także usunąć lokatorów, którzy zajmowali drugie piętro zewnętrznego skrzydła. Na rok pozostać miało jeszcze Gimnazjum im. Św. Stanisława, ponieważ trudno było w tak krótkim czasie znaleźć odpowiedni dla niego gmach. Aby jednak te dwie in-

Por. S. Zalewski, *Wspomnienie pośmiertne. Antoni Kostanecki (1866–1941)*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 31–38 (1938–1945), s. 202–203; B. Kłapkowski, *Kostanecki Antoni*, w: PSB, t. 14, red. E. Rostworowski, s. 328–330.

75 ANP, Kronika Konwiktów, s. 2; W. Michalski, *Kronika Konwiktów...*, s. 190.

76 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktów Teologicznych w Warszawie z lat 1918–1923. Streszczenie Tymczasowego Regulaminu Konwiktów Teologicznych przy Fakultecie Warszawskim, s. 47. Zostanie on omówiony w drugim rozdziale niniejszej publikacji.

77 ANP, Kronika Konwiktów, s. 2.

78 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 9, s. 47.

stytucje sobie wzajemnie nie przeszkadzały, gimnazjum zostało przesunięte do ostatniego skrzydła i całkowicie oddzielone⁷⁹. Drukarnia zgodnie z nakazem prezydenta Rady Ministrów Jana Kantego Steczkowskiego⁸⁰ miała zwolnić zajmowane przez siebie pomieszczenia do 15 sierpnia. Niestety, mimo usilnych zabiegów w ministerstwach pozostała w tym samym miejscu⁸¹.

Nowy rok akademicki rozpoczął się dnia 15 października 1918 roku. Pierwotnie do konwiktów miało przybyć pięćdziesięciu studentów, ale ponieważ w tym czasie otwarto również Katolicki Uniwersytet Lubelski, część kapłanów przeniosła się do Lublina. Warszawę ostatecznie wybrało czterdziestu księży. Była to liczba optymalna. Tyle osób mogło w miarę swobodnie zmieścić się w domu i refektarzu. W celu zapewnienia dogodnych warunków do pracy naukowej w konwiktach urządzono trzy sale studyjne. Była także biblioteka i salka rekreacyjna; obszerny korytarz na parterze miał pomieścić szafy biblioteczne zawierające podstawową literaturę poszczególnych bibliotek seminaryjnych. Nie zapomniano o gościach konwiktów, urządzając dla nich rozmównice⁸².

Z powodu dalszych działań wojennych studenci Uniwersytetu Warszawskiego postanowili zaangażować się w wyzwolenie Polski spod okupacji, stąd 11 listopada 1918 roku wykłady na uniwersytecie zostały zawieszane na czas nieokreślony. Przerwa w wykładach nastąpiła także na fakultecie teologicznym, ponieważ księża konwiktów wyrazili gotowość objęcia funkcji kapelanów wojskowych⁸³.

79 ANP, Kronika Konwiktów, s. 3; W. Michalski, *Kronika Konwiktów...*, dz. cyt., s. 192.

80 Jan Kąty Steczkowski, ur. 16 X 1862 w Dąbrowie Tarnowskiej, polski ekonomista, prawnik, polityk, minister skarbu w rządzie Jana Kucharzewskiego, premier rządu powołanego przez Radę Regencyjną (4 IV–23 X 1918), minister skarbu w rządzie Wincentego Witosa (26 XI 1920–13 IX 1921), dyrektor Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, prezes Polskiego Banku Krajowego i Banku Gospodarstwa Krajowego (1922–1927), zmarł 3 IX 1929 w Krakowie. Por. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, dz. cyt., s. 69; T. Latos, W. Suleja, *Steczkowski Jan Kąty*, w: PSB, t. 43, red. A. Romanowski, s. 105–108.

81 ANP, Kronika Konwiktów, s. 3.

82 ANP, Kronika Konwiktów, s. 4; W. Michalski, *Kronika Konwiktów...*, s. 193.

83 ANP, Kronika Konwiktów, s. 5; W. Michalski, *Kronika Konwiktów*, s. 193.

Rozdział II.

Zasady funkcjonowania i podstawy materialne

1. Regulamin zakładu

Jak już wcześniej wspomniano, zanim regulamin konwiktu został zatwierdzony przez konferencję biskupów Królestwa Polskiego, obowiązywały zasady tymczasowe¹.

Tymczasowe zasady zawarto w 13 paragrafach. W par. 1 wyraźnie wskazano cele, dla których ta instytucja została powołana do istnienia². Par. 3 podkreślał, że konwikt i Wydział Teologii będą się wzajemnie wspierać, aby studenci osiągnęli pełny rozwój duchowy i nabyli stosowną wiedzę³. Zgodnie z par. 5 i 6 konwiktorzy mieli przeznaczyć stosowny czas na codzienną modlitwę, zachowując jednocześnie milczenie w miejscach i czasie określonym⁴. Par. 8 zwracał uwagę na to, aby podczas studiów studenci powstrzymali od sprawowania dodatkowych funkcji kapłańskich odrywających ich od pracy⁵. Zgodnie z par. 9 konwiktorzy mieli kierować się miłością i szacunkiem względem siebie, a wobec obcych, domowników i służby dawać świadectwo swego kapłańskiego stanu⁶. W par. 11 podkreślono, że każdy konwiktor zobowiązany

- 1 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwikt Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923, Streszczenie Tymczasowego Regulaminu Konwikt Teologicznego przy Fakultecie Warszawskim [dalej: Streszczenie regulaminu], s. 47. Pełny tekst został zamieszczony w Aneksie drugim.
- 2 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 9, Streszczenie regulaminu, par. 1.
- 3 Streszczenie regulaminu, par. 3.
- 4 Streszczenie regulaminu, par. 5–6.
- 5 Streszczenie regulaminu, par. 8.
- 6 Streszczenie regulaminu, par. 9.

jest do posłuszeństwa przełożonym, jak regulaminowi i porządkowi dziennemu⁷. W par. 12 zawarto regulamin dzienny, natomiast w par. 13 zapisano porządek obowiązujący w konwiktach⁸.

Właściwy Regulamin Konwiktów Teologicznych św. Krzyża w Warszawie składał się z 6 rozdziałów. Dołączono do niego rozkłady dnia powszedniego i świątecznego oraz informacje na temat wakacji i dni wolnych od zajęć na uniwersytecie⁹.

Regulamin został oparty na Piśmie Świętym Nowego Testamentu i przepisach kanonicznych, sprawdzonych w podobnych instytucjach. Odwoływał się do ducha i zasad św. Wincentego à Paulo¹⁰.

Rozdział pierwszy dotyczył celu konwiktów, którym było ułatwienie księżom-studentom pracy naukowej i stworzenie odpowiednich warunków do zdobywania wiedzy. Przede wszystkim jednak konwikt miał być miejscem, w którym konwiktory w ciszy i spokoju mogli przyswoić prawdy, z którymi zapoznawali się w czasie wykładów na Wydziale Teologicznym¹¹.

Następny rozdział¹² poświęcono pobożności, opierając się na przykładach z Pisma Świętego. Szczególnie odwoływano się do dwóch listów apostoelskich: 1 Listu św. Pawła do Tymoteusza (Tm 2, 1–3; 4, 7–9; 6, 3–6) i 2 Listu św. Piotra (2 P 1, 5–7)¹³.

Pobożność studentów miała się przejawiać poprzez nabywanie charakterystycznych cech kapłańskich, takich jak: prostota, pokora, umartwienie i umiłowanie bliźnich. W celu nabycia prawdziwej pobożności studenci mieli poświęcać jak najwięcej czasu na modlitwę. Aby była ona owocna, konwiktory zobowiązani byli do zachowania ścisłego milczenia w określonych porach dniach i miejscach¹⁴.

Warto w tym miejscu przedstawić ćwiczenia duchowe, do jakich byli zobowiązani księża-studenci. Każdego dnia rano odprawiali przed Mszą św. półgodzinne rozmyślanie. W ciągu dnia, przed wyjściem z domu i po przyjeździe

7 Streszczenie regulaminu, par. 11.

8 Streszczenie regulaminu, par. 12–13.

9 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 2. Ustawy Kollegium Teologicznego św. Krzyża w Warszawie, [dalej: Ustawy Kollegium]. Całość regulaminu została zamieszczona w Aneksie nr 5.

10 Ustawy Kollegium, [nr par. ?] s. 1.

11 Ustawy Kollegium, rozdz. I, par. 1–4, s. 1–2.

12 Zawierał on 16 paragrafów (par. 5–21).

13 Ustawy Kollegium, rozdz. II, par. 8–9, s. 3.

14 Ustawy Kollegium, rozdz. II par. 9, s. 3.

do domu oraz przed i po posiłkach, nawiedzali Najświętszy Sakrament. Przed obiadem zbierali się wspólnie do odczytywania rozdziału Pisma Świętego Nowego Testamentu i przeprowadzenia szczegółowego rachunku sumienia. W ciągu dnia konwiktorzy zobowiązani byli do odprawienia czytania duchowego i odmówienia cząstki różańca. Oprócz powyższych, regulamin przewidywał też ćwiczenia okresowe, do których można zaliczyć: dzień skupienia, rekolekcje, drogę krzyżową, nabożeństwa ku czci Pana Jezusa i Maryi, ku czci św. Józefa i innych świętych¹⁵. Na czas studiów konwiktorzy zostali zwolnieni ze spowiadania i głoszenia kazań w publicznych kościołach i kaplicach, aby dzięki temu mogli wykorzystać czas na zdobywanie wiedzy i rozwijanie cnót kapłańskich¹⁶.

Kolejny rozdział¹⁷ regulował relacje między konwiktorami a przełożonymi. Ci pierwsi bez składania dodatkowych przyrzeczeń, na mocy przysięgi złożonej na ręce swojego ordynariusza w dniu święceń kapłańskich, byli zobowiązani na czas pobytu w konwikcie do posłuszeństwa i czci wobec przełożonych kolegium oraz profesorów Wydziału Teologicznego¹⁸. Od chwili zamieszkania w konwikcie bezpośrednim przełożonym każdego alumna studenta stawał się rektor konwiktu. On też w porozumieniu z biskupami ordynariuszami miał prawo przyjmować i usuwać danego księdza z konwiktu lub zezwalać na jego opuszczenie. Był też odpowiedzialny za postęp duchowy i naukowy powierzonych sobie studentów¹⁹. W celu pogłębienia łączności duchowej między wychowankami a wychowawcami ci ostatni wygłaszali co tydzień kazania i konferencje, które miały pomóc księżom – studentom w rozwoju duchowym. Przełożeni mieli także obowiązek przeprowadzania rozmów z poszczególnymi studentami, aby przekonać się o ich postępach albo upomnieć, gdy zajdzie ku temu potrzeba. Z kolei wychowankowie zobowiązani byli do kontaktowania się ze swoim przewodnikiem duchowym²⁰. Studenci wychodząc i powracając do domu mieli ten fakt zaznaczać na specjalnej tablicy. Wszelkie urzędy, które mogły być im powierzone przez przełożonych, mieli pełnić sumiennie i zgodnie z zaleceniami. Studenci byli

15 Ustawy Kollegium, rozdz. II par. 10–20, s. 4–5

16 Ustawy Kollegium, rozdz. II par. 21, s. 5–6

17 Zawierał on 24 paragrafy (par. 22–46).

18 Ustawy Kollegium, rozdz. III par. 22, s. 6

19 Ustawy Kollegium, rozdz. III par. 23–24, s. 6

20 Ustawy Kollegium, rozdz. III par. 31–34, s. 7

także zobowiązani z taką samą gorliwością jak regulamin domowy zachowywać przepisy i statuty uniwersyteckie²¹.

Czwarty rozdział²² dotyczył z kolei stosunków między konwiktorem i innymi osobami. Na początku regulamin odwoływał się do Nowego Testamentu, szczególnie do Hymnu o miłości (1 Kor 13), bowiem właśnie miłość miała regulować całe życie wspólnotowe tego domu²³. Praktykowanie miłości braterskiej miało się przejawiać poprzez unikanie przyjaźni partykularnych i jednocześnie niezwywanie do kogokolwiek niechęci czy też uprzedzenia. We wzajemnych kontaktach konwiktorzy mieli być delikatni, jednak bez okazywania sobie zbytnej poufałości. Przechodząc obok siebie, mieli pozdrawiać się wzajemnie²⁴. Z kolei wobec osób spełniających posługę w domu mieli zachowywać odpowiedni dystans. Nie wolno im było na własną rękę wymierzać kar, lecz mieli informować o zaistniałym zdarzeniu przełożonego. Przyjmowanie obcych mogło się odbywać jedynie za wyłączną wiedzą przełożonych. Konwiktorzy zobowiązani byli do oddawania zaklejonych listów i odbierania listów dla nich przeznaczonych z miejsca określonego przez przełożonych²⁵.

Piąty rozdział regulaminu²⁶ dotykał sprawy zachowania i skupienia. Wzorem prawdziwej skromności i pogody ducha miał być sam Jezus, który w postępowaniu z ludźmi występował z całą stanowczością, ale jednocześnie potrafił zachować odpowiednie skupienie. Dlatego konwiktorom zalecono w zewnętrznym zachowaniu unikać sztuczności zarówno w mowie, gestach, jak i uczynkach. Mieli dbać o swój ubiór i nosić taki, jaki przystoi słudze Chrystusa. W pokojach, w których mieszkali, byli odpowiedzialni za ich wystrój i porządek²⁷.

W tym rozdziale wyraźnie określono miejsca i czas, w których uczniowie mieli zachowywać milczenie. Przede wszystkim byli zobowiązani do zachowywania milczenia w zakrystii, kościele i refektarzu. Od modlitw wieczornych zaś do śniadania mieli zachowywać *sacrum silentium*, czyli tzw. święte milczenie²⁸.

21 Ustawy Kollegium, rozdz. III par. 35, 37–39, s. 7–8

22 Obejmował 20 paragrafów (par. 47–67).

23 Ustawy Kollegium, rozdział IV par. 49–53, s. 9–10.

24 Ustawy Kollegium, rozdział IV par. 54–58, s. 10.

25 Ustawy Kollegium, rozdz. IV par. 59–66, s. 10–11.

26 Obejmował 15 paragrafów (par. 68 – par.83).

27 Ustawy Kollegium, rozdz. V par. 68–77, s. 11–13.

28 Ustawy Kollegium, rozdz. V par. 78–80, s. 13.

Wreszcie ostatni rozdział²⁹ dotyczył praktycznych porad związanych ze zdobyciem wiedzy. Celem wszystkich konwiktów studiujących na Uniwersytecie Warszawskim było zdobycie gruntownej wiedzy i jednocześnie pogłębienie swojej wiary. W zdobywaniu wiedzy mieli trzymać się ram określonych przez Nauczycielski Urząd Kościoła. Regulamin przestrzegał ich, aby uzyskanej wiedzy nie wykorzystywali do zdobycia kariery czy materialnych korzyści. Niemniej zachęcał, aby jak najwięcej czasu poświęcali nauce i pracy naukowej, nie tracąc go na zbędne zajęcia³⁰.

Regulamin uzupełniał plan dnia, inny na dzień zwykły i inny na święteczny. Każdy dzień powszedni rozpoczynał się pobudką o godz. 5.30. Następnie o godz. 6.00 konwiktorzy schodzili się do kaplicy na modlitwy poranne i półgodzinną medytację, która kończyła się odmówieniem modlitwy Anioł Pański i Litanii do Imienia Jezus. W godzinach od 6.30 do 8.00 księża – studenci mieli czas na odprawienie Mszy świętej. O 7.45 było dla nich przygotowane śniadanie w refektarzu. Czas od 8.00 do 13.00 przeznaczony był na wykłady i prywatną pracę naukową. O 13.00 zbierali się ponownie w kaplicy konwiktu, aby odczytać jeden rozdział z Nowego Testamentu, odprawić szczegółowy rachunek sumienia oraz wspólnie odmówić Psalm 130 za zmarłych i Anioł Pański. W czasie obiadu zachowywali milczenie, ponieważ podczas niego słuchano czytania ze Starego Testamentu i Martyrologium. Po obiedzie wszyscy udawali się na krótką adorację Najświętszego Sakramentu. Następnie do godz. 14.30 była rekreacja. Po niej konwiktorzy, o ile nie mieli wykładów lub seminariów naukowych, mogli zająć się pracą naukową. Dwa razy w tygodniu pomiędzy 14.00 a 16.00 mogli wyjść na przechadzkę, jednak koniecznie dwójkami. O 17.00 można było skorzystać z podwieczorka. Czas przed kolacją przeznaczony był na czytanie duchowne i nawiedzenie Najświętszego Sakramentu. O 19.00, zanim udano się do refektarza, w kaplicy odmawiano modlitwy za zmarłych i Anioł Pański. Podczas kolacji odczytywano fragment ze Starego Testamentu i stosowną lekturę. Po kolacji przewidziana była krótka adoracja w kaplicy. Po niej do 20.30 odbywała się rekreacja, po której studenci ponownie spotykali się w kaplicy na modlitwy wieczorne i ogólny rachunek sumienia. Po modlitwach można było się położyć. Jeśli jednak ktoś miał ochotę, mógł do godz. 22.00 zajmować się studiowaniem. Po godz. 22.00 należało zgasić światło i udać na spoczynek³¹.

29 Został ujęty w 16 paragrafach (par. 84 – par.99).

30 Ustawy Kollegium, rozdz. VI par. 87–95, s. 14–16.

31 Ustawy Kollegium, Dodatek. I Plan zwykły dzienny, s. 17–18.

W dni świąteczne porządek dnia ulegał zmianie w niektórych punktach. Czas po Mszy św. przeznaczony był na prywatne studium. O 14.30. studenci zbierali się w kaplicy na nabożeństwie eucharystycznym. Po nim odmawiali Nieszpory i inne godziny brewiarzowe. O 18.30 wygłaszana była konferencja duchowna³².

W odniesieniu do wakacji i dni wolnych regulamin przewidywał następujące zasady. Na wakacje studenci wyjeżdżali tylko w okresie przerwy świątecznej z okazji Wielkanocy i latem. Przed wyjazdem do domów byli zobowiązani do przypomnienia sobie postanowień rekolekcyjnych oraz obmyślenia planu, jak spędzą czas wolny; ostatnia niedziela miesiąca miała być przeznaczona na prywatny dzień skupienia. W czasie świąt Bożego Narodzenia konwiktorzy nie opuszczali konwiktów, aby w tym czasie odprawić pięciodniowe rekolekcje roczne³³.

Od roku 1927 wszyscy studenci mieszkający w konwiktach byli zobowiązani do złożenia na piśmie następującego oświadczenia: „Cum diligenter et attente normas, regulas et ordinem dicitur in Convictu servandum perlegerim, ego NN., promitto et spondeo ma religiosissime omnia statuta et in Convictu vigentes observaturum esse”³⁴.

Dwa lata później, w roku 1929, to oświadczenie zostało skrócone i brzmiało następująco: „Przepisy i prawa panujące w konwiktach poznałem i mam szczerą wolę do nich się sumiennie zastosować”³⁵. Przez wiele lat pojawiało się ono przy życiorysach poszczególnych księży.

Poza omówionym regulaminem warto wspomnieć o pewnych uzupełniających zasadach, które na bieżąco były przekazywane przez metropolitę warszawskiego Aleksandra Kakowskiego, jak również przez jego delegatów: bpa Stanisława Galla i kanonika Antoniego Szlagowskiego. Wspomniani delegaci z upoważnienia abpa Kakowskiego przeprowadzali cyklicznie wizytacje mające na celu ocenę funkcjonowania omawianej instytucji. W oparciu o spo-

32 Ustawy Kollegium, Dodatek. II Plan niedzielny i świąteczny, s. 18.

33 Ustawy Kollegium, Dodatek. III Wakacje i dni wolne, s. 18.

34 „Po pilnym i dokładnym zapoznaniu się z normami, regułami i zarządzeniami panującymi w Konwiktach, ja NN., obiecuję i przyrzekam, że będę przestrzegał w mojej religijności wszystkich trwałych statutów i praw obowiązujących w Konwiktach” (tłum. autora). Por. AMS, Warszawa Konwikt Teologiczny, sygn. X. 3. Spis księży studentów (oraz krótkie *Curriculum vitae* własnoręcznie spisane) mieszkających w Konwiktach Teologicznym odbywających studia na uniwersytecie warszawskim od roku 1918 (bez paginacji).

35 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 3. Spis księży studentów..., dz. cyt.

rządzone protokoły abp Kakowski w pismach skierowanych do rektora konwiktu podkreślał m.in. konieczność zwrócenia większej uwagi na dyscyplinę wśród studentów.

I tak w piśmie z 3 lipca 1920 roku skierowanym do rektora konwiktu kardynał Kakowski zobowiązywał zarząd, aby w mieszkaniach misjonarzy i konwiktów nie przyjmować pod żadnym pozorem kobiet świeckich czy sióstr zakonnych. Część kuchenna, w której pracowały kobiety, miała być oddzielona od reszty pomieszczeń. Za czystość i porządek w mieszkaniach zarówno misjonarzy, jak i studentów oraz na korytarzach mieli odpowiadać bracia ze zgromadzenia lub świeccy mężczyźni³⁶.

W liście z 6 kwietnia 1922 roku kardynał Kakowski, powołując się na relację wizytatorów, wyraził zaniepokojenie opuszczaniem przez niektórych studentów wykładów na uniwersytecie. Mieli oni tłumaczyć się tym, że posiadają stosowne pozwolenia od swoich biskupów ze względu na powierzone im duszpasterstwo. Kardynał Kakowski w liście do rektora twierdził, że te informacje nie mają potwierdzenia w faktach. W dalszej części podkreślał, że zdaniem wizytatorów „karność nie jest zachowana, że konwiktoryzy nie stosują się do regulaminu, łamiąc go i naruszając obowiązujący porządek, co nie daje rękami jakiegokolwiek duchowego ich urobienia”, i dlatego prosił księdza rektora, aby zwrócił bacniejszą uwagę na przestrzeganie regulaminu³⁷.

W dniu 12 kwietnia 1922 roku rektor konwiktów udzielił kardynałowi wyczerpującej odpowiedzi. Z listu wynika, że wspomniany problem został przedstawiony biskupom podczas wizytacji. Rektor tłumaczył m.in.: „że coraz więcej księży studentów z woli biskupów pełni obowiązki aktualnych proboszczów i prefektów, skutkiem czego cierpi na tym porządek Konwiktów z powodu ich częstych wyjazdów poza Warszawę”. Rektor twierdził, że pragnął za pośrednictwem kardynała „uzyskać od Księży Biskupów zmianę po tym względem zarządzeń”. W związku z zaistniałą sytuacją rektor zwracał się do kardynała Kakowskiego z prośbą o udzielenie odpowiedniej pomocy. Podał również nazwiska kapłanów pełniących obowiązki proboszczów. Z diecezji płockiej byli to: Józef Markowski i Stanisław Kawczyński, z diecezji wileńskiej: Jan Węckiewicz. Dwóch księży z diecezji warszawskiej spełniało posługę pre-

36 Por. AMS, sygn. X. 10. Korespondencja Konwiktów Teologicznego i Domu Warszawskiego z lat 1919–1938, s. 57.

37 Por. AMS, sygn. X. 8. Korespondencja Konwiktów Teologicznego z lat 1917–1932, s. 341; AMS, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktów Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923, s. 399.

fektów: Jerzy Feliks Kozłowski i Bronisław Kulesza. Na koniec listu rektor poruszył sprawę przebywania w konwicie studentów ostatniego rocznika. W odniesieniu do tych, którzy nie korzystali z wykładów, a spełniali duszpasterską posługę, zasugerował, aby opuścili zakład³⁸.

W późniejszym okresie posługa duszpasterska było traktowana o wiele łagodniej, niemniej władze konwiku o każdym przypadku były powiadamiane. Spośród kapłanów, którzy łączyli studia z duszpasterstwem, można wymienić ks. Władysława Pamulaka³⁹, ks. Mariana Starka CM⁴⁰, ks. Witolda Skalskiego⁴¹, ks. Józefa Kopczeńskiego⁴² i ks. Stefana Matuszewskiego⁴³.

Z kolei w piśmie z 12 listopada 1924 w związku z informacjami, że mieszkańcy konwiku uczęszczają do publicznych teatrów, biskup Stanisław Gall, sufragan warszawski, w imieniu kardynała Kakowskiego zawiadomił rektora, że konwiktorem nie wolno uczęszczać do miejsc rozrywki. Dodał jednocześnie, że „Jego Eminencja nie pozwala, aby ktokolwiek z Przełożonych Konwiku Teologicznego pod jakimkolwiek pozorem udzielał dyspensy od tego rozporządzenia”, jak również „żeby o wykroczeniach przeciwko temu poleceniu Jego Eminencja był niezwłocznie powiadamiany w każdym poszczególnym przypadku”⁴⁴.

Często w listach do Zarządu Konwiku Kuria Metropolitalna Warszawska podkreślała, że podstawowym zajęciem studentów będących pod opieką misjonarzy jest praca naukowa. Kardynał przypominał, że konwiktory na

38 Por. AMS, sygn. X. 8, s. 343; AMS, sygn. X. 9, s. 407–408.

39 Pomagał on proboszczowi parafii w Piasecznie w pracy duszpasterskiej w niedziele i święta. Por. AMS, sygn. X. 12. Korespondencja i dokumenty Konwiku Teologicznego z lat 1924–1932, s. 317.

40 Został mianowany nauczycielem religii w klasie organowej w Wyższej Szkole Muzycznej im. Fryderyka Chopina przy ul. Sienkiewicza 8 w Warszawie. Por. AMS, sygn. X. 12, s. 337.

41 Powierzono mu obowiązki kapelana szpitala dla dzieci przy ul. Kopernika w Warszawie, udzielając mu w tym celu władzy odprawiania Mszy św. w miejscowej kaplicy, głoszenia słowa Bożego oraz sprawowania Sakramentu Pokuty na terenie szpitala. Por. AMS, sygn. X. 12, s. 339.

42 Podobnie jak ks. Władysław Pamulak został przez Kurię Warszawską skierowany do pomocy w parafii w Piasecznie. Por. AMS, sygn. X. 12, s. 393.

43 Mianowano go wikariuszem parafii Babice w dekanacie warszawskim. Por. AMS, sygn. X. 12, s. 395.

44 Por. AMS, sygn. X. 12. Korespondencja i dokumenty Konwiku Teologicznego z lat 1924–1932, s. 125.

terenie archidiecezji warszawskiej nie mają jurysdykcji do słuchania spowiedzi ani misji kanonicznej do nauczania religii w szkołach w ciągu całego roku szkolnego⁴⁵. Jednocześnie podkreślał, że w czasie przerw wakacyjnych i semestralnych studiujący kapłani powinni każdorazowo zwracać się o pozwolenie do słuchania spowiedzi do Kurii Arcybiskupiej⁴⁶.

2. Uposażenie

Konwikt w momencie swojego powstania nie posiadał żadnego stałego uposażenia; aby mógł się rozwijać, potrzebne były subwencje kościelne i państwowe, pożyczki oraz darowizny.

Jedną z osób, która przysłała z pomocą, był sam abp A. Kakowski, który przeznaczył 10 tys. mkp (w formie pożyczki) na odrestaurowanie gmachu oraz jego umeblowanie. Niestety, ta kwota była niewystarczająca, gdyż na powyższe prace trzeba było przeznaczyć 15 tys. mkp⁴⁷. Z początku księża mieli sami pokrywać koszty utrzymania. Jednak po uzgodnieniu z abpem Kakowskim i wspomnianymi wizytatorami ustalono wysokość kosztów dziennego utrzymania na 10 mkp od osoby. Każdy student korzystający z konwiktury otrzymywał umeblowane mieszkanie, obsługę, całodzienny wikt, zwykłą opiekę lekarską, opał i światło. Natomiast obowiązany był zaopatrzyć się w bieliznę osobistą i pościelową. Te zabiegi jednak nie zmieniły sytuacji materialnej konwiktury. Do tego doszły jeszcze trudności aprowizacyjne związane z trwającą wojną. Trzeba było kupować przez pewien okres obiady i kolacje. Z czasem śniadania i kolacje zaczęto przygotowywać w domu. Z końcem czerwca 1918 roku, po zaopatrzeniu się w odpowiednie produkty spożywcze, wszystkie posiłki przyrządzano na miejscu⁴⁸.

Wkrótce okazało się, że koszt utrzymania wynosił 12 mkp od osoby. Z tego względu w czerwcu 1918 roku rektor konwiktury był zmuszony przedstawić krytyczne położenie, w jakim znalazł się konwikt, konferencji biskupów Królestwa Polskiego. Oprócz kwoty potrzebnej na restaurację i odbudowę biblioteki,

45 AMS, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktury Teologicznej w Warszawie z lat 1918–1923, s. 213.

46 AMS, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktury Teologicznej w Warszawie z lat 1918–1923, s. 213–214; 379; por. AMS, sygn. X.7. Korespondencja Konwiktury Teologicznej z lat 1907–1933, s. 6.

47 W. Michalski, *Kronika Konwiktury...*, dz. cyt., s. 191.

48 ANP, *Kronika Konwiktury*, s. 3.

kaplicy oraz kuchni konieczna była subwencja na pokrycie kosztów opału i światła, utrzymanie służby, stróżów i zarządu. Konferencja biskupów pozytywnie ustosunkowała się do tej prośby, przyznając roczną subwencję w wysokości 29 tys. mkp. Aby zdobyć fundusze na restaurację i urządzenie zakładu, ksiądz rektor zwrócił się z prośbą o pomoc do rządu polskiego. I tym razem petycja została uwzględniona, choć samo wypłacenie 25 tys. mkp nastąpiło dopiero w grudniu 1918 roku. W międzyczasie nieznanymi ofiarodawcami na ręce ks. W. Michalskiego przekazał kwotę 50 tys. mkp⁴⁹.

W wyniku zwolnienia się części lokali⁵⁰ 3 października 1918 przystąpiono do ich odnowienia. Naprawiono bardzo zniszczone dachy konwiktów. Wewnątrz domu oczyszczono wszystkie piece i ustawiono na nowych miejscach. Uzupełniono ubytki w ścianach wewnętrznych domu i wymalowano. W celu zapewnienia większego spokoju w zakładzie od strony Krakowskiego Przedmieścia zamknięto bramę i od tego czasu używano jej jedynie jako bramy wjazdowej. W zamian otwarto bramę od ul. Traugutta i jednocześnie zatrudniono odźwiernego⁵¹.

Dzięki pomocy finansowej ze strony rządu polskiego przed rozpoczęciem roku akademickiego 1919–1920 w gmachu konwiktów przeprowadzono pilne prace restauracyjne. Na parterze urządzono refektarz⁵². Część dotychczasowych pomieszczeń przebudowano. Dzięki temu urządzono w nich kuchnię, spiżarnię i przygotowano mieszkania dla personelu żeńskiego obsługującego kuchnię. W tym skrzydle, na obu kondygnacjach, przygotowano czterdzieści miejsc dla konwiktów; 18 w pokojach jednoosobowych, a pozostałe miejsca w pokojach dwuosobowych.

Aby poznać dokładny obraz sytuacji materialnej, trzeba się przyjrzeć dochodom i wydatkom konwiktów.

Tabela 3. Dochody konwiktów w roku 1921 (w mkp)

Lp.	Wyszczególnienie	Dochód
1	Księża konwiktory	1 930 177,05
2	Kurie biskupie	450 000

49 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 11. Brulion korespondencji Konwiktów Teologicznych od roku 1921, s. 11; W. Michalski, *Kronika Konwiktów...*, dz. cyt., s. 192.

50 Chodzi m.in. o sześcioklasową szkołę miejską oraz seminarium nauczycielskie im. S. Konarskiego.

51 ANP, *Kronika Konwiktów*, s. 4.

52 W tym pomieszczeniu w XVIII i XIX wieku mieściła się drukarnia.

Tabela 3. Dochody konwiktu w roku 1921 (w mkp) – c.d.

Lp.	Wyszczególnienie	Dochód
3	Goście	265 145
4	Subwencja na remont	685 000
	Razem	3 330 322,05

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 11.

Tabela 4. Wydatki konwiktu w roku 1921 (w mkp)

Lp.	Wyszczególnienie	Wydatki
1	Remont zakładu	661 497
2	Zakup sprzętów	188 919,80
3	Naczynia do kuchni i jadalni	38 408
4	Kaplica	39 086
5	Opał, światło, woda	474 295,48
6	Administracja	60 304,50
7	Służba	143 338,70
8	Wyżywienie	2 559 637,55
	Razem	4 165 487,03

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 11.

Z powyższego zestawienia wynika, że w roku 1921 dochód wyniósł łącznie 3 330 322,05 mkp, natomiast wydatki – 4 165 487,03 mkp. Pozostał do spłacenia dług w wysokości 835 164,98 mkp. Po dodaniu długu z poprzedniego roku w wysokości 112 947,77 mkp deficyt na następny rok wyniósł 948 112,75 mkp.

W powyższym zestawieniu nie został uwzględniony fundusz zapomogowy im. Benedykta XV, ponieważ jego rachunki prowadzone były osobno⁵³. Zgodnie ze statutem arcybiskup warszawski przekazał na ten cel 1 732 500 mkp.

53 Został on utworzony z inicjatywy arcybiskupa warszawskiego kard. A. Kakowskiego w celu przyścia z pomocą materialną kapłanom studiującym na Uniwersytecie Warszawskim mieszkającym w Konwikcie Teologicznym. Pierwszeństwo w korzystaniu z funduszu zostało przyznane kapłanom z archidiecezji warszawskiej. Por. AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwikt Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923. Projekt utworzenia funduszu pożyczkowego przez J. Em. Ks. Kardynała Kakowskiego dla Księży Studentów Konwikt Teologicznego w Warszawie, s. 305.

Pieniądze zostały przekazane do dyspozycji rektora konwiktu i były przechowywane w kasie. Z funduszu mogli korzystać niezamożni studenci Wydziału Teologicznego zamieszkujący w konwikcie. Zadaniem rektora było przedstawienie kandydatów do zapomogi arcybiskupowi, który każdorazowo musiał zatwierdzić listę obdarowanych. Każdy konwiktor, który otrzymał wsparcie, zobowiązany był do złożenia stosownego oświadczenia dotyczącego zwrotu wspomnianej pożyczki wraz z odsetkami. Zgodnie ze statutem rektor miał obowiązek założyć specjalną księgę rachunkową do sporządzania stosownej dokumentacji. Przedstawiciele Deputatu Arcybiskupa Warszawskiego mieli prawo sprawdzania prowadzonych rachunków⁵⁴.

Po dokładnym przyjrzeniu się powyższemu zestawieniu można stwierdzić, że suma dochodów w roku 1921 była o wiele mniejsza od sumy wydatków. W zestawieniu dochodów możemy zauważyć tylko cztery źródła, natomiast w zestawieniu wydatków mamy aż osiem różnych pozycji, z których każda na swój sposób była ważna. Najwyższy dochód uzyskano z opłat pobieranych od księży konwiktatorów, natomiast najmniejszy od konwiktowych gości. Najwięcej pieniędzy wydawano na żywność, następnie na remont zakładu. Najmniej wydawano na naczynia kuchenne i sprzęty do jadalni.

Aby jeszcze lepiej uświadomić sobie, jak wiele pieniędzy wydano na żywność, warto zapoznać się z kosztami utrzymania dziennego, ustalonymi na podstawie kilku wybranych dni z lat 1921–1923⁵⁵. W poniższych tabelach liczby znajdujące się pod poszczególnymi datami oznaczają kwotę (w mkp), jaką trzeba było przeznaczyć na zakup danego produktu dla 40 osób.

Tabela 5. Koszty wyżywienia dziennego w konwikcie od IX 1921 do V 1922

Lp.	Produkty	8.09.1921	29.03.1922	12.04.1922	5.05.1922
1	Chleb (24 kg)	3 360	3 600	4 320	4 800
2	Mleko (16 l)	960	2 400	2 240	2 080
3	Mięso (16 ft)	2 400	3 360	3 840	4 160
4	Mąka (5 kg)	400	1 550	1 500	1 525
5	Kartofle (1 kor)	3 500	5 000	4 400	5 100

54 Por. AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktu Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923, Statut funduszu zapomogowego imienia Benedykta XV przy konwikcie teologicznym, s. 329–330.

55 AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 11, Brulion korespondencji Konwikt Teologicznego od roku 1921, s. 11.

Tabela 5. Koszty wyżywienia dziennego w konwiku od IX 1921 do V 1922 – c.d.

Lp.	Produkty	8.09.1921	29.03.1922	12.04.1922	5.05.1922
6	Kasza (4 kg)	920	800	976	1 120
7	Słonina (6 ft)	2 160	2 400	2 400	2 700
8	Smalec (2 ft)	800	960	1 200	1 200
9	Jaja (4 szt)	60	20	35	35
10	Kawa (1 ft)	120	150	250	250
11	Cykoria (0,5 ft)	30	60	100	100
12	Sól (2 ft)	30	163,5	194	194
13	Cukier (4 kg)	360	650	658	610
Razem		21 460	33 123,5	32 672	35 349

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 26.

Tabela 6. Koszty wyżywienia dziennego w konwiku od IX 1922 do I 1923

Lp.	Produkty	28.09.1922	10.10.1922	2.01.1923
1	Chleb (20 kg)	6 600	6 600	6 600
2	Mleko (24 l)	4 800	7 200	15 600
3	Mięso (20 ft)	12 000	12 000	26 000
4	Mąka (5 kg)	3 100	3 450	7 250
5	Kartofle (0,5 kor)	2 500	2 500	2 500
6	Kasza (5 kg)	2 760	2 760	3 900
7	Słonina (6 ft)	7 200	7 200	13 800
8	Smalec (2 ft)	2 800	2 800	2 800
9	Jaja (10 szt.)	600	1 000	2 000
10	Kawa (1 ft)	1 000	1 000	1 000
11	Cykoria (0,5 ft)	200	200	200
12	Sól (2 ft)	160	230	510
13	Cukier (4 kg)	2 600	2 600	6 600
Razem		46 320	62 940	88 760

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 26.

Z powyższych tabel wynika, że na żywność praktycznie z każdym dniem przeznaczano coraz więcej pieniędzy – na początku 1923 roku trzeba było dziennie wydać prawie 90 tys. mkp. Najbardziej zmieniały się ceny następujących produktów: mięsa, mleka, chleba i jajek.

Warto przyrzeć się również wydatkom przeznaczonym na opłaty za światło, opał, wodę i służbę. Zostały one zestawione w tabeli nr 6.

Tabela 7. Koszty świadczeń dziennych w konwikcie od IX 1921 do V 1922

Lp.	Świadczenia	8.09.1921	29.03.1922	12.04.1922	5.05.1922
1	Światło	972,50	1 346	1 346	1 346
2	Opał	2 600	3 292	3 292	3 292
3	Woda	100	150	200	200
4	Służba	400	1 200	1 600	2 000
	Razem	4 072,50	5 988	6 438	6 838

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 26.

W przypadku wydatków na świadczenia pierwsze z nich, tzn. opłaty za światło i opał, były w miarę stabilne, natomiast następne ulegały stopniowej podwyżce.

Pod koniec 1922 roku zaczęły jednak rosnąć ceny węgla. O ile jeszcze we wrześniu 1922 roku jedna tona kosztowała 35 350 mkp, w październiku 36 300 mkp, to na początku 1923 roku trzeba było za nią zapłacić 109 500 mkp. Na cały okres grzewczy kupowano zwykle ok. 120 ton węgla⁵⁶. Taka sytuacja spowodowała wystosowanie petycji do Zarządu Kopalń Węgla „Flora” i „Redan” w Dąbrowie Górniczej, „Renard” w Sosnowcu i „Saturn” w Czeladzi z prośbą o bezpłatne przyznanie Konwikтови Teologicznemu po jednym wagonie węgla od każdej kopalni⁵⁷. Ponieważ petycje te pozostały bez echa, zarząd konwiktu zwrócił się do Związku Wytwórców Węgla Kamiennego w Płocku z prośbą o przydzielenie dwóch wagonów bezpłatnie, natomiast czterech – po niższej cenie (przynajmniej 50 proc.). Jednak i ta petycja pozostała bez odpowiedzi⁵⁸. Dlatego misjonarze zwrócili się z prośbą do Magistratu Stołecznego Miasta Warszawy o przekazanie konwikтови kilku fur kostek drewnianych przeznaczonych na spalenie. Tym razem prośba została uwzględniona⁵⁹.

Powracając do sprawy żywności warto zauważyć, że w pierwszych latach istnienia konwiktu jego zarząd zwracał się kilka razy do Komitetu Ratunkowego przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej z prośbą o przydzielenie

⁵⁶ AMS, Brulion korespondencji, s. 45.

⁵⁷ AMS, Brulion Korespondencji, s. 27, 30.

⁵⁸ AMS, Brulion korespondencji, s. 43.

⁵⁹ AMS, Brulion korespondencji, s. 73.

potrzebnych artykułów żywnościowych. Została ona rozpatrzona pozytywnie⁶⁰. Oprócz tego we wrześniu 1922 roku wystosowano odezwę do Związku Ziemian w celu uzyskania zapomogi w naturze. W szczególności chodziło o takie środki żywnościowe, jak zboże, mąka, kasza i jarzyny. Ponieważ nie spotkała się ona z żadnym odzewem, zarząd konwiktu wystosował po dwóch miesiącach do Związku Ziemian następną odezwę, w której zwracał się z prośbą o pomoc materialną. Na 70 wysłanych pism przyszło kilka pozytywnych odpowiedzi w postaci blankietów PKO z określonymi sumami⁶¹.

Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że zanim konwikt skorzystał z takiej pomocy, zabiegał wcześniej o fundusze w wielu miejscach. Przede wszystkim w liście do kard. A. Kakowskiego z 12 kwietnia 1922 roku rektor konwiktu ks. J. Gaworzewski CM, nie zgadzając się na zwiększenie opłat konwiktatorów za pobyt w zakładzie, jednocześnie zaproponował, aby koszty utrzymania pokrywali za studentów ich biskupi. Jako przykład podał bpa S. K. Zdzitowieckiego. Gdyby jednak nie było to możliwe, prosił o wskazanie sposobu nazlikwidowanie coraz większego deficytu⁶². Jednak już w następnym miesiącu rektor był zmuszony zakomunikować biskupowi S. Gallowi, że podwyższenie opłaty księży-studentów jest konieczne z powodu niemożliwości zdobycia pieniędzy z innych źródeł. Prosił go, aby jako delegat episkopatu ds. Konwiktu Teologicznego podniósł wysokość opłaty z 600 mkp na 800 dziennie⁶³.

W celu kontroli zużycia wody, a co za tym idzie, zmniejszania opłat za to zużycie zarząd konwiktu kazał założyć osobny wodomierz dla Gimnazjum im. Św. Stanisława. Jednocześnie we wrześniu 1922 roku zwrócił się z prośbą do VIII Wydziału Magistratu Wodociągów i Kanalizacji Miasta Stołecznego Warszawy o przyznanie zniżki w wysokości 50 proc. Swoją prośbę uzasadniał tym, że skoro Magistrat przyznał już taką ulgę innym zakładom dobroczynnym, to może ją też przyznać i Konwiktowi Teologicznemu, który m.in. spełnia także funkcję dobroczynną, zapewniając utrzymanie księżom studiującym na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego⁶⁴.

60 AMS, Brulion korespondencji, s. 1, 5.

61 Związek Ziemian w Rypinie na cele Konwiktu Teologicznego przeznaczył 250 tys. mkp, ziemianie z oddziału płońskiego – 20 tys. mkp, z oddziału łęczyckiego – 1 mln mkp, z oddziału sokołowskiego – 120 tys. mkp, z oddziału lipnowskiego – 2 mln mkp, z oddziału białostockiego – 5 tys. mkp, z oddziału sochaczewskiego – 30 tys. mkp, z oddziału koneckiego – 100 tys. mkp. Por. Brulion korespondencji, s. 41, 49, 52, 55, 58, 59, 64, 67.

62 AMS, Brulion korespondencji, s. 24.

63 AMS, Brulion korespondencji, s. 25.

64 AMS, Brulion korespondencji, s. 41.

Oprócz tego zarząd konwiktów zwrócił się z petycją do MWRiOP, aby ich zakład został umieszczony w budżecie rządu na stałe w celu zapewnienia mu w ten sposób trwałej dotacji. Jak wynika z powyższych dociekań, zarząd konwiktów w celu uchronienia zakładu przed upadkiem odwoływał się do różnych instytucji, aby zapewnić mu normalny rozwój. Po tych uwagach można już przyjrzeć się następnym zestawieniom z kolejnych lat. Na początku stan finansowy zakładu w roku 1922.

Tabela 8. Dochody konwiktów w roku 1922 (w mkp)

Lp.	Wyszczególnienie	Dochody
1	Konwiktorzy	7 443 310
2	Kard. A. Kakowski	50 000
3	Goście	1 516 510
4	Subwencja rządu na remont	1 000 000
Razem		10 009 820

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 43.

Tabela 9. Wydatki konwiktów w roku 1922 (w mkp)

Lp.	Wyszczególnienie	Wydatki
1	Wyżywienie	7 460 591
2	Opał, światło i woda	1 792 624,65
3	Naczynia do kuchni i jadalni	80 750
4	Wydatki kapliczne	262 382,50
5	Inne sprzęty	348 437
6	Remont zakładu	1 566 507,40
7	Służba	611 060
8	Administracja	51 458
Razem		12 173 810,55

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 43.

Z powyższego zestawienia wynika, że dochody w roku 1922 wyniosły 10 009 820 mkp. Natomiast wydatki pochłonęły 12 173 810,55 mkp. Jak więc widać, z tego roku pozostał dług w wysokości 2 163 990,55 mkp. Po dodaniu długu z poprzedniego roku w wysokości 918 112,75 mkp deficyt na następny rok 1923 wyniósł 3 112 103,30 mkp.

Najwięcej pieniędzy wpłynęło od konwiktorów, a następnie od gości, którzy zatrzymywali się w konwikcie. Oprócz tego konwikt otrzymał wsparcie finansowe od kard. A. Kakowskiego i subwencję rządową od MWRiOP. Niestety, suma wydatków była wyższa od dochodów. Podobnie jak w latach wcześniejszych, najwięcej pieniędzy pochłonął zakup żywności, następnie opłaty za opał, światło i wodę. Na trzecim miejscu znalazły się wydatki na remont zakładu. Przyznana subwencja okazała się niewystarczająca i między innymi dlatego pojawił się w tym roku deficyt. Po dodaniu długów z roku 1921 osiągnął on wysokość ponad 3 mln mkp, co jak na owe czasy było sumą bardzo dużą⁶⁵. Sytuacja materialna w roku 1923 pogorszyła się do tego stopnia, że opłata za miesięczny pobyt w konwikcie od 1 lutego wynosiła 120 tys. mkp. Jednakże już w następnych miesiącach i ta kwota okazała się niewystarczająca z powodu rosnącej w szalonym tempie drożyzny. Tak więc szybko w rachunkach konwiktu pojawił się deficyt sięgający 10 mln mkp, a powiększył go jeszcze zakup węgla na zimę. Dlatego w liście skierowanym do bpa S. Galla rektor konwiktu, przedstawiając powyższe trudności, zwracał się z uprzejmą prośbą o jak najwcześniejsze wypłacenie dotacji przyznanej na utrzymanie konwiktu przez MWRiOP⁶⁶.

Innym, nie mniej ważnym problemem był remont budynku, który także pochłaniał olbrzymie kwoty. Okręgowa Dyrekcja Robót Publicznych obliczając 1 czerwca 1923 roku koszty koniecznej naprawy zakładu ustaliła ich wysokość na 200 354 360 mkp. W grudniu ta sama kwota wskutek ogromnej dewaluacji osiągnęła wysokość ok. 16 665 250 000 mkp (ok. 3745 dol.; 14 grudnia 1 dolar = 4 450 000 mkp). Dlatego rektor konwiktu, nie mogąc samemu uregulować takiego długu, zwrócił się z prośbą do prezesa Pocztovej Kasy Oszczędności o wyasygnowanie z funduszów PKO jakiejś kwoty, która by pokryła choć w części wydatki na remont Konwiktu Teologicznego⁶⁷.

Po nakreśleniu trudności, z jakimi borykał się zarząd konwiktu, trzeba przyjrzeć się rachunkom za rok 1923. Przedstawiały się one następująco:

Tabela 10. Dochody konwiktu w roku 1923 (w mkp)

Lp.	Wyszczególnienie	Dochody
1	Subwencja rządu	863 424 720
2	Konwiktorzy	272 031 000

65 AMS, Brulion korespondencji, s. 63.

66 AMS, Brulion korespondencji, s. 65, 72.

67 AMS, Brulion korespondencji, s. 106.

Tabela 10. Dochody konwiktów w roku 1923 (w mkp) – c.d.

Lp.	Wyszczególnienie	Dochody
3	Goście	122 445 000
4	Ofiary	3 445 000
5	Kard. A. Kakowski	50 000
Razem		1 261 465 720

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 108.

Tabela 11. Wydatki konwiktów w roku 1923 (w mkp)

Lp.	Wyszczególnienie	Wydatki
1	Żywność	1 140 817 951
2	Opał, światło, woda	143 384 320
3	Naczynia kuchenne	5 383 700
4	Wydatki kapliczne	7 207 370
5	Konserwacja domu, sprzętów	14 861 860
6	Służba	117 751 847
7	Remont gmachu	41 382 280
8	Administracja	1 003 010
Razem		1 471 852 338

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 108.

Dochody w roku 1923 wyniosły 1 261 405 720 mkp, natomiast wydatki pochłonęły kwotę 1 471 852 338 mkp. Jak więc widać, z tego roku pozostał dług o łącznej wartości 210 446 618 mkp. Po dodaniu długu z poprzedniego roku w wysokości 3 112 103,03 mkp deficyt na następny, 1924, rok wyniósł 213 558 721,03 mkp. W tabeli 10. można łatwo dostrzec pojawienie się nowego źródła dochodów, którym były ofiary od różnych osób. W roku 1923 głównym źródłem utrzymania stała się subwencja rządowa, wpłaty od konwiktów znalazły się na drugim miejscu. Suma dochodów także i w tym roku okazała się niewystarczająca w stosunku do potrzeb. Najwięcej, podobnie jak w poprzednich latach, wydano na żywność. Przeznaczono na nią ponad 1 mld mkp. Na drugim miejscu w tabeli 11. znalazły się opłaty za opał, światło i wodę. Następnym punktem były tym razem wydatki na pensje dla służby. Podsumowując całość rachunków za rok 1923, trzeba stwierdzić, że deficyt Konwiktów Teologicznych osiągnął horrendalną wysokość, bo aż ponad 200 mln mkp⁶⁸.

68 AMS, Brulion korespondencji, s. 108–109.

Następny rok przyniósł ważną zmianę w stosunkach finansowych. Będąca w użyciu od kwietnia 1919 roku marka polska, która miała być wymienna w stosunku do waluty państw zaborczych, w wyniku ogromnej inflacji straciła całkowicie swoją wartość. I dlatego na podstawie rozporządzenia prezydenta Polski z dnia 20 stycznia 1924 roku został wprowadzony nowy system monetarny. Od 1 lipca 1924 roku na terenie Polski jedyną obowiązującą jednostką monetarną stał się złoty polski⁶⁹.

Podczas wakacji w roku 1924 w zakładzie przeprowadzono dalsze prace restauracyjne. Od strony pierwszego dziedzińca odnowiono przede wszystkim mury wewnętrzne. Po odbiciu tynku zostały one pokryte zaprawą wapienną zmieszaną z cementem. Odrestaurowano także ścianę oficyny zamieszkałej przez konwiktów. Od strony zaś drugiego dziedzińca odnowiono refektarz, gdzie na wysokości 1,5 m odbito nie tylko tynk, ale także cegły zniszczone pod wpływem mrozu. Pod koniec tego roku założono dwa telefony: jeden przeznaczony dla misjonarzy, drugi dla konwiktów⁷⁰. W następnym roku, od lipca do października, odnowiono fasadę domu od strony Krakowskiego Przedmieścia i ul. Traugutta. Odrestaurowano też pozostałą część domu od strony dziedzińca oraz domek parterowy stojący przy bramie od ul. Traugutta, przy wejściu na dziedziniec gimnazjalny. Przy tym należy sobie uświadomić, że fronton domu od Krakowskiego Przedmieścia miał 60 m długości, od ul. Traugutta 110 m, a od dziedzińca 80 m. Restaurację przeprowadzono bardzo dokładnie. Po odbiciu wszystkich starych tynków nałożono na ich miejsce nową zaprawę wapienno-cementową. Poszczególne elementy architektoniczne, jak gzymsy, pilastry i cokół, zostały naprawione zgodnie z dokumentacją budynku. Natomiast na dachu nad aulą „Theologicum” umieszczono całkowicie przemurowaną ozdobną galerię. Oprócz powyższych prac odnowiono także gruntownie wejście do furty, zwracając uwagę szczególnie na dębowe drzwi. Cały dom został wymalowany.

Rachunki za rok 1924 przedstawiały się następująco:

Tabela 12. Dochody konwiktu w roku 1924 (w zł)

Lp.	Wyszczególnienie	Dochód
1	Subwencja rządu	25 676,54

69 J. Wisłocki, *Uposażenie Kościoła i duchowieństwa katolickiego w Polsce 1918–1939*, s. 26.

70 ANP, *Kronika Konwiktu*, s. 15; AMS, Warszawa, *Konwikt Teologiczny, Kronika Domu Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Warszawie ul. Traugutta 1 (przy Konwikcie Teologicznym od roku 1918)*, s. 11–12.

Tabela 12. Dochody konwiktu w roku 1924 (w zł) – c.d.

Lp.	Wyszczególnienie	Dochód
2	Konwiktorzy	4 874,82
3	Goście	2 973,62
	Razem	33 524,98

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 158.

Tabela 13. Wydatki konwiktu w roku 1924 (w zł)

Lp.	Wyszczególnienie	Wydatki
1	Żywność	16 701,76
2	Opał, światło	2 251,25
3	Naczynia kuchenne	271,37
4	Wydatki na kaplicę	451,79
5	Konserwacja domu i sprzętów	1 937,70
6	Służba	2 577,01
7	Remont gmachu	11 106,65
8	Administracja	90,03
	Razem	35 387,57

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 159.

Wpływy w roku 1924 wyniosły 33 524,98 zł, natomiast wydatki pochłonęły sumę 35 387,57 zł. Jak więc widać, z tego roku pozostał dług o łącznej wartości 1 862,59 zł. Po dodaniu długu z poprzedniego roku w wysokości 118,64 zł deficyt na następny, 1925, rok wyniósł 1 981,23 zł. Z tabeli 12. wynika, że głównym źródłem dochodów, podobnie jak w roku 1923, była subwencja uzyskana od rządu. Natomiast, jak widać z tabeli 13., w roku 1924 prawie połowę wydatków przeznaczono na żywność. Sam deficyt nie był już tak dramatyczny jak w latach wcześniejszych⁷¹.

Na remont budynków w 1925 roku przeznaczono kwotę ponad 20 tys. zł⁷². Rozkład dochodów i rozchodów w roku 1925 był podobny jak w roku 1924. Jednak deficyt w roku 1925 był o wiele wyższy, bo wynosił ponad 13 tys. zł.

W roku 1926, w czasie miesięcy letnich, dokonano różnych prac budowlanych. W gmachu znajdującym się od strony Krakowskiego Przedmieścia położono cynkową blachę. Odnowiono w nim też dwa pokoje zamieszkałe przez ks. J. Sowińskiego CM i ks. L. Wilhelmy'ego CM. W budynku od strony

⁷¹ AMS, Brulion korespondencyjny, s. 158–159.

⁷² J. Gaworzewski, *Kronika. Warszawa – Konwikt Teologiczny*, ROZ 28 (1926) nr 2, s. 128.

ul. Traugutta uporządkowano piwnicę, skąd usunięto urządzenie do ogrzewania ciepłym powietrzem. W sali rekreacyjnej misjonarzy zawieszono pięć portretów⁷³, natomiast do refektarza konwiktorów zakupiono trzy olejne obrazy wykonane przez malarza Brauna⁷⁴. Kardynał Edmund Dalbor⁷⁵ ofiarował na potrzeby konwiktorów cztery ornaty różnego koloru oraz mały kielich. Ks. Michał Sopoćko przekazał konwiktwi czarny mszał średniowieczny, natomiast ks. Władysław Wojtasiak – biały ornat. Misjonarze otrzymali do kaplicy pięć ornatów, bieliznę ozdobną, albę, kielich i mszałik od s. Cecylii Klewicz SM⁷⁶. Po jednym kielichu przekazali księża: Bronisław Nowyk i Franciszek Buchhorn CM⁷⁷. Trzy ornaty zostały ofiarowane przez ks. Jana Dihma CM⁷⁸, a jeden przez siostry miłosierdzia z Lublina. Bieliznę kielichową ofiarowali ks. Zygmunt Bielawski CM⁷⁹ oraz siostry miłosierdzia z różnych domów. Misjonarze dostali także pięć obrazów⁸⁰.

73 Przedstawiały one: papieża Piusa XI, przełożonych generalnych: ks. Antoniego Fiata CM i ks. Franciszka Verdiera CM, oraz kard. Aleksandra Kakowskiego i bpa Michała Bartłomieja Tarły. Por. ANP, Kronika Konwiktu, s. 21.

74 Były to: obraz *Pan Jezus na krzyżu* oraz portrety dwóch papieży, Benedykta XIV i Piusa XI. AMS, Kronika Domu, s. 15.

75 Edmund Dalbor, ur. 30 X 1869 w Ostrowie Wielkopolskim, święcenia kapłańskie 25 II 1893, kanclerz kancelarii arcybiskupiej w Poznaniu (1896–1899), sędzia prosynodalny, cenzor ksiąg, oficjał i wikariusz generalny archidiecezji poznańskiej (1909–1915), arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański, prymas Polski (1915–1926), zmarł 13 II 1926 w Poznaniu. Por. M. Aleksandrowicz, *Edmund Dalbor*, w: *Na stolicy prymasowskiej w Gnieźnie i w Poznaniu. Szkice o prymasach Polski w okresie niewoli narodowej i w II Rzeczypospolitej*, red. F. Lenort, Poznań 1982, s. 294–318; K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 45–51; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 45; K. R. Prokop, *Polscy kardynałowie*, dz. cyt., s.

76 Cecylia Klewicz SM, przełożona sióstr miłosierdzia w Gostyniu.

77 Franciszek Buchhorn CM, ur. 2 XII 1864 w Piekarach (diec. wrocławska), do Zgromadzenia wstąpił 10 I 1885, śluby złożył 11 I 1887, święcenia kapłańskie otrzymał 21 XII 1889, zmarł 15 III 1935 w Tarnowie. Por. AMS, Buchhorn Franciszek, Ankieta.

78 Jan Dihm CM, ur. 10 XI 1868 w Wadowicach (diec. krakowska), do Zgromadzenia wstąpił 30 VIII 1886, śluby złożył 31 VIII 1888, święcenia kapłańskie otrzymał 22 XI 1891, zmarł 20 IX 1948 w Chełmnie. Pr. AMS, Dihm Jan, Ankieta.

79 Zygmunt Bielawski CM, ur. 16 V 1877 w Brześciu (diec. gnieźnieńska), do Zgromadzenia wstąpił 10 IX 1894, śluby złożył 27 IX 1896, święcenia kapłańskie otrzymał 30 VI 1901, wystąpił ze Zgromadzenia (1925), zmarł 1939 we Lwowie. Por. AMS, Bielawski Zygmunt, Ankieta.

80 Były to następujące obrazy: *Eucharystia*, *Matka Boża*, *Wniebowzięcie*, *Św. Wincenty przemawiający do wiernych*. AMS, Kronika Domu, s. 16–17.

W sprawozdaniu za rok 1926 w rubryce dochodów pojawiły się dwa nowe źródła. Jednym z nich były opłaty za użytkowanie przez różne instytucje auli „Theologicum”. Drugie natomiast to środki uzyskane ze sprzedaży starego żelaza. Deficyt w tym roku był niewielki, bo wynosił tylko ponad 1000 zł, jednak w połączeniu z kwotą z poprzedniego roku pozostało do zapłacenia ponad 14 tys. zł⁸¹. W bilansie za rok 1927 deficyt na rok następny osiągnął wysokość prawie 18 tys. zł.

Do tego zestawienia zostało dołączone dokładne wyjaśnienie rektora konwiktu, który wytłumaczył, czym deficyt został spowodowany. Przede wszystkim związane to było z tym, że na remonty i konserwacje gmachu zarząd konwiktu nie otrzymał żadnej dotacji od 1925 roku, a różnego rodzaju prace były konieczne do przeprowadzenia. Trzeba było przede wszystkim pokryć blachą cynkową dach nad skrzydłem zajmowanym przez Gimnazjum im. Św. Stanisława i Wydział Teologiczny UW, jak również przeprowadzić remont 20 pokojów konwiktorskich. Tradycyjnie dużo pieniędzy pochłonęły wydatki na żywność, która w dalszym ciągu była bardzo droga. Rektor konwiktu wskazał także na jeszcze inną przyczynę deficytu. Była ona związana z bezpłatnym użytkowaniem przez Gimnazjum im. Św. Stanisława, jak i Wydział Teologiczny skrzydła od ul. Traugutta. Rektor stwierdził na końcu, że deficyt ulegnie zmniejszeniu jedynie wówczas, gdy gimnazjum i Wydział Teologii Katolickiej uregulują należności za użytkowanie zajmowanego przez siebie gmachu oraz na remont dachu⁸². Było to zgodne z ustaleniami posiedzenia, które odbyło się w konwikcie 1 października 1927 roku⁸³.

Tradycyjnie w czasie wakacji przeprowadzono różnego rodzaju prace restauracyjne, przede wszystkim w pokojach konwiktorskich na II piętrze. Uporządkowano trzy sale położone za kaplicą studentów. Samą kaplicę gruntownie przerobiono i wymalowano według projektu artysty malarza Antoniego Procajłowicza⁸⁴. Koszty nowego wystroju wnętrza kaplicy zarząd konwiktu pokrył z ofiar i funduszy zdobytych z różnych składek. Ołtarze zostały wykonane przez jednego z braci ze Zgromadzenia Misji⁸⁵.

81 AMS, Brulion korespondencji, s. 193, 218

82 AMS, Brulion korespondencji, s. 236-237.

83 AMS, Brulion korespondencji, s. 230-231.

84 Antoni Procajłowicz, ur. 10 maja 1876 w Rodatyczach, polski malarz, ilustrator książek, twórca grafik i plakatów, tworzący w stylu secesji, zm. 13 lipca 1949 w Krakowie. Por. R. Biernacka, *Procajłowicz Antoni*, PSB, t. 28, red. E. Rostworowski, s. 466-468.

85 ANP, Kronika Konwiktów, s. 26; AMS, Kronika Domu, s. 20.

W czasie letnich miesięcy odrestaurowano pokoje na I piętrze. Pokryto także blachą cynkową cały dach skrzydła od ul. Traugutta. Mając na uwadze przeprowadzenie powyższych prac, już w maju 1928 roku zwrócono się z prośbą do kard. A. Kakowskiego, aby wymógł na Gimnazjum im. Św. Stanisława⁸⁶ spłacenie chociaż części długów, w które popadł zarząd konwiktu w związku z przeprowadzeniem różnego rodzaju prac remontowych w tej części budynku. Podanie to spotkało się z pozytywnym odzewem. Gimnazjum przeznaczyło 5 tys. zł, obiecując, iż resztę spłaci ratami. W części zamieszkałej wyłącznie przez misjonarzy odrestaurowano korytarz, łazienkę, podzielono także mieszkanie ks. J. Sowińskiego CM⁸⁷.

Dzięki wspomnianej powyżej racie wpłaconej przez Gimnazjum im. Św. Stanisława, jak również utrzymaniu opłat za użytkowanie sali „Theologicum” rok 1928 przyniósł pozytywną zmianę. Bilans roczny był wreszcie dodatni. W rozchodach natomiast doszły wydatki na kasę chorych. Deficyt, który pozostał z poprzednich lat, miał powoli się zmniejszać, pod warunkiem uregulowania długów przez gimnazjum i pokrycia wydatków związanych z konserwacją i remontem gmachu⁸⁸.

W roku 1929 kard. A. Kakowski postanowił, że dodatkowe opłaty za konwikt⁸⁹ Kuria Metropolitalna Warszawska opłacać będzie wyłącznie za kleryków z tej archidiecezji. Natomiast księża mieli uiszczać opłaty sami. Zarząd konwiktu w porozumieniu z wizytatorami konwiktu bpem S. Gallem i bpem A. Szlagowskim podniósł tę opłatę do 50 zł miesięcznie⁹⁰.

Następny rok 1930 przyniósł także bilans dodatni sięgający ponad 7 tys. zł. Dzięki temu deficyt z lat dwudziestych z 17 179, 57 zł zmniejszył się do 9 471,88 zł. Było to możliwe ze względu na to, że koszty naprawy dachu nad „Theologicum” w wysokości 12 837,08 zł miały spłacać ratami Gimnazjum im. Św. Stanisława i Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Ponadto w rubryce dochodów pojawiło się nowe źródło dochodu: za konwiktatorów z diecezji chełmińskiej i lubelskiej oraz archidiecezji warszawskiej płaciły kurie biskupie⁹¹. Dzięki dodatniemu bilansowi w roku 1931, który wynosił

86 Od 10 lat użytkowało gmach za darmo.

87 ANP, Kronika Konwikt, s. 31.

88 AMS, Brulion korespondencji, s. 293–294.

89 Przez to pojęcie rozumiano opłaty za światło, opał, wodę, służbę, telefon i kasę chorych. Przyp. autora.

90 ANP, Kronika Konwikt, s. 36.

91 AMS, Brulion korespondencji, s. 319–320.

4 545,13 zł, deficyt z lat wcześniejszych został zmniejszony do 4 926,75 zł. Do tego zestawienia został dołączony wykaz rachunków za remont dachu nad „Theologicum” w roku 1929–1930.

Tabela 14. Wykaz rachunków za remont dachu 1929–1930

Lp.	Wyszczególnienie	Dochody
1	Gimnazjum im. Św. Stanisława	6 000,00
2	Uniwersytet Warszawski	3 471,63
3	Kasa Konwiktu Teologicznego	2 096,45
4	Materiały z rozbiórki dachu	1 269,00
	Razem	12 837,08

Źródło: AMS, Brulion korespondencji, s. 338.

Najwięcej na remont dachu przeznaczyło Gimnazjum im. Św. Stanisława, bo prawie połowę (46,7 proc.) potrzebnej kwoty, Uniwersytet pokrył 27 proc., resztę z konieczności konwikt musiał pokryć z kasy zakładu⁹². Kolejny rok, 1932, z dodatnim bilansem umożliwił zmniejszenie deficytu z lat poprzednich do 1 792,85 zł⁹³. W bilansie za rok 1933 można zauważyć znaczną zmianę w podziale rozchodów. Składały się nań następujące pozycje: żywność, opał, światło, woda, naczynia kuchenne i pranie, wydatki kapliczne, służba, stróże, kasa chorych, fundusz pracy, mechaniczne czyszczenie ulic, konserwacja wewnętrzna, sprzęty, remonty.

Ponieważ w tym roku bilans roczny był także dodatni, deficyt z poprzednich lat został całkowicie zlikwidowany. Na następny rok pod pozycją przychodów pozostało 875,42 zł⁹⁴.

W czerwcu podjęto naprawę gzymsu od Krakowskiego Przedmieścia, następnie narożnika od ul. Traugutta. W lipcu 1935 odnowiono korytarz i klatkę schodową głównego wejścia. Spodziewając się przybycia większej liczby studentów, przygotowano dodatkowo jeszcze cztery miejsca. W dwóch pomieszczeniach znajdujących się pomiędzy kaplicą a czytelnią odtąd miało mieszkać łącznie 11 konwiktów⁹⁵.

W zestawieniu rachunków za rok 1936 zauważyć można brak dochodów od gości, jak też opłat za używanie sali „Theologicum”. Natomiast pojawiło

92 AMS, Brulion korespondencji, s. 337–338.

93 AMS, Brulion korespondencji, s. 350.

94 AMS, Brulion korespondencji, s. 369–370.

95 ANP, Kronika Konwiktu, s. 58; AMS, Kronika Domu, s. 43.

się inne źródło, tzw. „dochód nadzwyczajny” (na który składały się przede wszystkim opłaty gości)⁹⁶.

W kolejnych latach aż do roku 1939 w zestawieniu dochodów i rozchodów nie pojawiły się żadne zmiany. Nie było także deficytu. Podsumowując rozważania na temat uposażenia konwiktów, można stwierdzić, że pierwsze lata były bardzo ciężkie, głównie z powodu ciągle rosnących cen żywności oraz błyskawicznie postępującej dewaluacji pieniędzy. Oprócz tego remonty konwiktów, pochłaniające sporą część funduszy, przez wiele lat były pokrywane wyłącznie przez zarząd konwiktów, co miało znaczny wpływ na deficyt w rachunkach, który został ostatecznie zlikwidowany dopiero w 1933 roku (mimo dodatnich bilansów rocznych od 1928 roku)⁹⁷.

96 AMS, Brulion korespondencji, s. 419.

97 AMS, Brulion korespondencji, s. 430, 451, 460.

Rozdział III. Działalność konwiktów i „Theologicum” w latach 1919–1939

1. Rozwój konwiktów do 1939 roku

Jak już wspomniano, ze względu na trwające działania wojenne na uniwersytecie nastąpiła przerwa w wykładach aż do 15 października 1919 roku. W tym czasie z konwiktów wyprowadziła się drukarnia państwowa. Po dokonaniu przez naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego na Uniwersytecie Warszawskim szeregu nominacji stałych i zwyczajnych profesorów musiała dokonać się także zmiana w zarządzie konwiktów. Ks. W. Michalski nie mogąc pogodzić obowiązków profesora z rozszerzającym się zakresem działania rektora konwiktów ustąpił z tego urzędu. Na jego miejsce mianowany został ks. Józef Gaworzewski CM¹, który przybył do Warszawy 5 sierpnia 1919 roku. Spełniał on jednocześnie obowiązki rektora i superiora domu. Obowiązki ekonomy domu po ks. Pawle Dembińskim przejął ks. Konstanty Witaszek². W kon-

- 1 Józef Gaworzewski CM, urodził się 7 III 1873 w Biskupicach (diec. gnieźnieńska), wstąpił do Zgromadzenia Misji 13 IX 1890, śluby złożył 14 IX 1892, święcenia kapłańskie otrzymał 1897, zmarł 17 X 1936 w Krakowie. Por. AMS, Gaworzewski Józef, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1897–1937. Szczegółowy biogram zostanie umieszczony w ostatnim rozdziale.
- 2 Konstanty Witaszek CM, ur. 19 I 1880 w Białej (diec. wrocławska), do Zgromadzenia wstąpił 11 I 1898, śluby złożył 27 XI 1900, święcenia kapłańskie otrzymał 21 I 1906, zmarł 25 XI 1960 w Chełmnie. Por. AMS, Konstanty Witaszek, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1898–1961.

wikcie zamieszkało jeszcze dwóch misjonarzy: Jan Weissmann³, który pełnił obowiązki ojca duchownego w seminarium warszawskim, oraz ks. Józef Sowiński⁴, dyrektor sióstr miłosierdzia w domu prowincjalnym na Tamce⁵.

W budynku od strony Krakowskiego Przedmieścia zamieszkali misjonarze. Ks. J. Gaworzewski zajął trzy pokoje na pierwszym piętrze. W dwóch dalszych pokojach na tym samym piętrze, za boczną klatką schodową, zamieszkał ks. W. Michalski. Od strony ulicy Krakowskie Przedmieście zamieszkali księża: Lucjan Wilhelmy⁶, J. Weissmann i J. Sowiński. Następny pokój przeznaczony był na salę rekreacyjną misjonarzy. W ostatnim zaś, który przylegał do wieży kościoła Świętego Krzyża, mieściła się kaplica księży misjonarzy. W tym samym skrzydle, ale na parterze, znajdowały się pokoje dla braci, gościnne oraz mieszkanie stróża i jego rodziny⁷.

Część gmachu od strony ul. Traugutta w roku akademickim 1919–1920 była użytkowana następująco. Na parterze znajdowało się pięć pomieszczeń. W pierwszym była rozmównica dla gości konwiktorów. Drugie służyło jako rozmównica dla misjonarzy pracujących w konwikcie. W dwóch kolejnych salach odbywały się seminaria teologiczne. W ostatnim pomieszczeniu znajdowała się biblioteka im. Łubieńskich, ofiarowana Zgromadzeniu Księży Misjonarzy dla potrzeb konwiktorów przez hrabiego Rogera Łubieńskiego⁸.

- 3 Jan Weissmann CM, urodził się 27 I 1877 w Szerokiej (diec. katowicka), do Zgromadzenia wstąpił 22 IX 1895, śluby złożył 27 IX 1899, święcenia kapłańskie otrzymał 6 VII 1902, umarł 17 II 1942 w Krakowie. Por. AMS, Jan Weissmann, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1897–1943.
- 4 Józef Sowiński CM, urodził się 30 XII 1877 w Radzionkowie (diec. wrocławska), do Zgromadzenia wstąpił 22 IX 1895, śluby złożył 27 IX 1897, święcenia kapłańskie otrzymał 6 VII 1902, umarł 26 IV 1945 w Wilnie. Por. AMS, Józef Sowiński, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1897–1946.
- 5 ANP, Kronika Konwiktu, s. 5; W. Michalski, *Konwikt Teologiczny*, dz. cyt., s. 193.
- 6 Lucjan Wilhelmy CM, urodził się 5 II 1896 w Wenecji (diec. gnieźnieńska), do Zgromadzenia wstąpił 4 XI 1911, śluby złożył 7 XI 1913, święcenia kapłańskie otrzymał 9 VI 1918, zwolniony ze ślubów 1929, pracował w archidiecezji poznańskiej. Por. AMS, Lucjan Wilhelmy, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1911–1929.
- 7 AMS, Kronika Domu, s. 2.
- 8 Roger Łubieński, ur. 8 VIII 1849 w miejscowości Sokule pod Wiskitkami, poseł galicyjski (1883–1888), publicysta, założyciel i redaktor tygodnika katolickiego „Wiara” (1906–1909), działacz katolicki, prezes Wydziału Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności, zmarł 13 IX 1930 w Warszawie. Por. J. Zdrada, *Łubieński Roger*, PSB, t. 18, red. E. Rostworowski, s. 497–498. Łubieński ofiarował do biblioteki konwiktu komplet dzieł z literatury i historii kultury w Polsce oraz zbiór najlepszych utworów

Na pierwszym piętrze budynku w pierwszej sali od klatki schodowej była kaplica konwiktów, a w następnej ich salka rekreacyjna⁹.

W nowym roku akademickim 1919–1920 po rekolekcjach rozpoczęły się na uniwersytecie wykłady w trzech sekcjach: biblijno-dogmatycznej, historyczno-prawniczej i filozoficznej. Na korytarzu, w widocznym miejscu, umieszczono regulamin obowiązujący konwiktów¹⁰.

W tym czasie przeprowadzono kolejne rozmowy dotyczące pozostania Gimnazjum im. Św. Stanisława, które miało opuścić zajmowany przez siebie gmach z końcem czerwca 1920 roku. Jednakże w wyniku zabiegów ze strony gimnazjum i Wydziału Teologicznego na konferencji w MWRiOP udało się przesunąć datę opuszczenia gmachu przez gimnazjum na później. Nastąpiła kolejna zmiana w użytkowaniu gmachu. Konwikt Teologiczny został zobowiązany do odstąpienia całego parteru od ul. Traugutta na potrzeby Gimnazjum, ono zaś miało przekazać pierwsze piętro nowego gmachu (zbudowanego w przedłużeniu ul. Traugutta) Wydziałowi Teologicznemu. Podział ten miał się dokonać zgodnie z pismem MWRiOP do rektora Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 14 maja 1920 roku w czasie wakacji letnich. Wprowadzenie powyższych zmian okazało się niemożliwe, ponieważ w tym czasie Armia Czerwona podeszła pod rogatki Warszawy. Konwikt został zajęty najpierw przez Sztab Główny I Armii, następnie przez sąd polowy tejże armii¹¹.

Wspomniany wcześniej podział dokonał się dopiero w październiku 1920 roku. Od strony ul. Traugutta cały parter w starym gmachu został oddany na potrzeby Gimnazjum im. Św. Stanisława. Postawiona ścianka działowa dzieliła korytarze konwiktów i Gimnazjum. Biblioteka im. Łubieńskich została przeniesiona na nowe miejsce w tym samym gmachu, na pierwsze piętro do sali piątej. Na pierwszym piętrze mieściły się także: kaplica konwiktów, magazyn, a w dwóch następnych salach mieszkania dla konwiktów¹².

literatury francuskiej do roku 1914 włącznie. Także dzieła teologiczne bpa Konstantego Łubieńskiego stały się własnością konwiktów. W celu przyozdobienia biblioteki podarował on misjonarzom zbiór miniatur z XVIII w. oraz portrety biskupów i kapłanów z rodziny Łubieńskich. ANP, Kronika Konwiktów, s. 6.

9 ANP, Kronika Konwiktów, s. 6.

10 ANP, Kronika Konwiktów, s. 8.

11 Pobyt tych instytucji niestety przyniósł zakładowi straty. Z konwiktów zginęły następujące rzeczy: sutanna, płaszcz, 13 koców, 3 widelce platerowe, 5 łyżek platerowych, 11 łyżeczek platerowych i 4 srebrne. Mimo wielu starań nigdy nie zostały one odnalezione. Por. ANP, Kronika Konwiktów, s. 9.

12 AMS, Kronika Domu, s. 3–4; ANP, Kronika Konwiktów, s. 3–4.

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego zgodnie z umową otrzymał całe pierwsze piętro, z osobną klatką schodową i szatnią, w gmachu od strony ul. Traugutta. Mieściły się tam duża aula oraz cztery boczne salki, które przeznaczono na pracownie seminaryjne. Stały się one siedzibą zakładów Wydziału Teologicznego. Dzięki staraniom profesorów Wydziału, jak też darom osób duchownych i świeckich, m.in. bpa Kazimierza Ruszkiewicza i ks. prałata Romana Rembielińskiego¹³, powiększyły się znacznie zbiory bibliotek specjalistycznych. W roku 1921 zarząd konwiktów przekazał na potrzeby wydziału kolejne trzy pokoje, w których ks. prof. Stanisław Kobylecki zorganizował pracownię psychologiczną¹⁴.

Rekolekcje dla konwiktów w dniach 15 do 19 marca 1921 odbyły się pod przewodnictwem o. Mariana Wiśniewskiego. Była to zmiana w porównaniu z terminem rekolekcji na rozpoczęcie roku akademickiego 1919–1920. Termin ten okazał się bardziej odpowiedni od wcześniejszego. Dlatego też w kolejnym roku akademickim rektor konwiktów zwrócił się z oficjalną prośbą do ówczesnego dziekana Wydziału Teologicznego ks. prałata dra Władysława Szcześniaka¹⁵ o zgodę na zmianę terminu rekolekcji dla konwiktów. Zaproponował, aby odtąd odbywały się one przez trzy dni od Środy Popielcowej do I Niedzieli Wielkiego Postu. Swoją prośbę motywował tym, że data rozpoczęcia i zakończenia roku akademickiego jest bardzo płynna, dlatego trudno powiązać ją z datą rekolekcji, które przecież odbyć się muszą. Petycja została uwzględniona i rzeczywiście odtąd bez żadnych przeszkód odbywały się one we wspomnianym terminie¹⁶.

Od roku akademickiego 1921–1922 studia na Wydziale Teologicznym odbywały się w sześciu sekcjach: biblijnej, dogmatycznej, moralnej, historycznej,

13 Roman Rembieliński, ur. 24 III 1854, święcenia kapłańskie otrzymał 1880, dr teologii, dyrektor archiwum archidiecezji warszawskiej (1881–1884), prepozyt kolegiaty łowickiej, proboszcz parafii Zbawiciela w Warszawie (1912–1926), zmarł 14 I 1926 w Warszawie. Por. *Elenchus Cleri Saecularis ac Regularis Archidioecesis Varsaviensis Pro Anno Domini 1919, Varsaviae 1919*, s. 7, 23; *Elenchus Cleri Saecularis ac Regularis Archidioecesis Varsaviensis Pro Anno Domini 1927, Varsaviae 1927*, s. 109.

14 *Uniwersytet Warszawski w latach...*, dz. cyt., s. 67; AMS, Kronika Domu, s. 3.

15 Władysław Maksymilian Szcześniak, ur. 12 X 1858 w Zakrocymiu, święcenia kapłańskie otrzymał 2 IX 1880, doktor teologii, rektor kościoła św. Józefa w Warszawie (1887–1898), wiceregens warszawskiego seminarium metropolitalnego (1887–1898), sufragan archidiecezji warszawskiej (1925–1926), zmarł 9 IX 1926 w Warszawie. Por. K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 231–232.

16 AMS, Brulion korespondencji, dz. cyt., s. 6

prawniczej i filozoficznej. Każda sekcja obejmowała przedmioty główne i dodatkowe, łącznie 18 godzin zajęć w tygodniu. Trzeba zauważyć, że niektórzy księża nie byli dobrze przygotowani do studiów na poziomie uniwersyteckim. W 1922 roku dwóch konwiktów otrzymało pierwsze doktoraty. Także zachowanie dyscypliny przez niektórych studentów mieszkających w konwiktach nie było zadowalające. Część studiujących stanowili księża ze znacznym stażem w pracy duszpasterskiej, którzy wcześniej pełnili obowiązki proboszczów lub prefektów szkół. Dlatego na początku trudno im było przyjąć rytm życia obowiązujący w konwiktach. W miarę upływu czasu zaczęli się dostosowywać do warunków obowiązujących w zakładzie¹⁷.

17 czerwca 1924 roku do konwiktów przybyli biskupi francuscy, którzy zostali zaproszeni do Polski przez episkopat Polski. W konwiktach zamieszkali następujący biskupi: abp Cambrai Jan Chollet, bp Arras Eugeniusz Ludwik Julien, bp Alfred Baudillars – rektor Instytutu Katolickiego w Paryżu, bp Emanuel Chaptal – sufragan Paryża dla obcych narodowości we Francji. Program ich wizyty w Warszawie był ściśle określony przez specjalny komitet. Między innymi 18 czerwca Wydział Teologiczny na ich cześć zorganizował w sali „Theologicum” akademię, podczas której przemowy wygłosili: rektor Uniwersytetu Ignacy Koschembahr-Łyskowski¹⁸, ks. dziekan Ignacy Grabowski i przedstawiciele młodzieży akademickiej. W imieniu gości zabrał głos bp Louis-Ernest Dubois. Całą uroczystość ubarwił śpiew gregoriański w wykonaniu chóru akademickiego „Odrodzenie”. Po tym spotkaniu w refektarzu konwiktów odbył się uroczysty obiad, po którym zrobiono wspólne zdjęcie. 20 czerwca biskupi opuścili Warszawę¹⁹.

W roku akademickim 1926–1927 dokonano zmian w zarządzie konwiktów. W dniu 31 stycznia 1927 roku przełożony generalny Zgromadzenia Misji ks. Franciszek Verdier mianował po raz drugi rektorem konwiktów ks. Wilhelma Michalskiego. Wicerektorem i ekonomem konwiktów został ks. Antoni

17 Kronika ROZ 25 (1925), s. 44–45; ANP, Kronika Konwiktów, s. 11.

18 Ignacy Koschembahr-Łyskowski, ur. 3 II 1864 w Żelichowie, prawnik, profesor uniwersytetu we Fryburgu Szwajcarskim (1895–1900) i na Uniwersytecie Lwowskim (1900–1914), profesor Uniwersytetu Warszawskiego (1915–1935), rektor UW (1923–1924), autor prac z prawa rzymskiego, cywilnego, teorii prawa i prawnoporównawczych, zmarł 10 I 1945 w Milanówku k. Warszawy. Por. K. Bukowska, *Łyskowski (Koschembahr-Łyskowski) Ignacy*, PSB, t. 18, red. E. Rostworowski, s. 605–606.

19 AMS, Kronika Domu, s. 11; ANP, Kronika Konwiktów, s. 15

Skrzydelski²⁰. Oprócz nich w konwikcie mieszkali jeszcze inni misjonarze: Józef Sowiński, Paweł Dembiński, Lucjan Wilhelmy oraz czterech braci Zgromadzenia, spełniających różne posługi²¹.

W roku akademickim 1927–1928 do konwiktu po raz pierwszy zostali przyjęci klerycy diecezjalni: z diecezji warszawskiej – 7, z pelplińskiej – 2, z łódzkiej – 2 oraz ze Zgromadzenia Misji – 3. W związku z zamieszkaniem w konwikcie kleryków przygotowano nowy regulamin. Każdy ze studentów, po zapoznaniu się z przepisami, zobowiązany był do pisemnego potwierdzenia woli ich zachowania²². Według tego regulaminu o godzinie 530 była odprawiana Msza św. dla braci, natomiast o 630 dla konwiktorów. Jednak uczestniczyli w niej tylko klerycy. Studenci-księża odprawiali Msze św. w pobliskim kościele Świętego Krzyża albo w innych kościołach Warszawy. W kaplicy konwiktorskiej w modlitwach przed obiadem i kolacją wraz ze studentami brali też udział księża misjonarze. Uczestniczyli oni również w wieczornej modlitwie brewiarzowej. W piątki, po wieczornym nabożeństwie połączonym z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, co drugi tydzień były konferencje dla konwiktorów. Wygłaszał je ojciec duchowny seminarium warszawskiego albo rektor konwikt²³.

W wyniku podziału mieszkania ks. J. Sowińskiego uzyskano miejsce dla dwóch studentów misjonarskich: ks. Franciszka Śmidody CM i ks. Mariana Starka CM, którzy mieszkali wcześniej z innymi konwiktorami w oficynie. Na starym miejscu pozostał kleryk Franciszek Czekaj CM²⁴. W międzyczasie konwikt opuścili wszyscy bracia ze Zgromadzenia Misji, z wyjątkiem brata Franciszka Grzeški CM, który spełniał funkcję furtiana. Inne obowiązki przejęła płatna służba²⁵.

20 Antoni Skrzydelski CM, ur. 5 VI 1883 w Wielkiej Dąbrówce (diec. wrocławska), do Zgromadzenia wstąpił 6 X 1900, śluby złożył 8 XII 1902, święcenia kapłańskie przyjął 3 V 1908, zmarł 15 IX 1950 w Krakowie. Por. AMS, Lucjan Wilhelmy, Ankieta; *Catalogue des Maisons...*, Paris 1911–1929.

21 AMS, Kronika Domu, s. 17–18.

22 „Cum diligenter et attente normas, regulas et ordinem dici in Convictu servandum perlegerim, ego NN., promitto et spondeo ma religiosissime omnia statuta et in Convictu vigentes observaturum esse”. AMS, Kronika Konwikt, s. 28.

23 AMS, Kronika Domu, s. 21, 28.

24 ANP Kronika Konwikt, s. 31. Franciszek Czekaj CM, ur. 15 XII 1907 w Igołomii (diec. kielecka), do Zgromadzenia wstąpił 16 XI 1922, śluby złożył 31 V 1925, święcenia kapłańskie otrzymał 8 IX 1930. AMS, Czekaj Franciszek, Ankieta.

25 AMS, Kronika Domu, s. 23.

Pod koniec października 1930 roku rektor Wilhelm Michalski ciężko zachorował i otrzymał na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego roczny urlop. Wizytator Józef Kryśka po porozumieniu się z kard. Aleksandrem Kakowskim powołał na stanowisko rektora konwiktu ks. Jana Weismanna CM²⁶, który przejął obowiązki 14 lutego 1931 roku.

W dniu 10 lutego 1934 roku do Warszawy przybył ks. Józef Baron CM²⁷, który z dniem 23 lutego tego roku przejął obowiązki ojca duchownego w konwikcie²⁸. Pełnił je bardzo krótko, ponieważ już 6 listopada 1935 roku ks. wizytator Józef Kryśka, po spotkaniu z kard. A. Kakowskim, ogłosił zmianę na stanowisku rektora konwikt. Został nim dotychczasowy ojciec duchowny.

Omawiając różne wydarzenia, które miały miejsce w konwikcie, nie sposób pominąć pewnego incydentu. W 1936 roku, wkrótce po zakończonych rekolekcjach, które odbywały się w dniach 27–29 lutego, kolejny raz z powodu demonstracji zostały zawieszony wykłady na Uniwersytecie. Młodzież akademicka z politechniki zamknęła się na uczelni, następnie po rozmowach z władzami przerwała okupację gmachu i wyszła na ulice miasta. Kiedy studenci zbliżyli się do kościoła Świętego Krzyża, doszło do potyczki z policją. Czternastu spośród księży konwiktów wybiegło na ulicę i starało się uspokoić zwaśnione strony²⁹. Nie znalazło to uznania w oczach kard. A. Kakowskiego. Czternastu konwiktorem zarzucił on opuszczenie konwikt bez zgody zarządu, niewłaściwe zachowanie wobec policjantów i brak uległości wobec rozkazu zejścia się spod kościoła. Udział tych kilkunastu księży w incydencie utrudnił kard. Kakowskiemu kontakty z rządem. Po dokładnym zbadaniu udziału księży w zajściach przed kościołem Świętego Krzyża rektor konwikt złożył

26 Jego biografia będzie podana w ostatnim rozdziale.

27 Józef Baron CM, ur. 31 I 1895 w Suścu (diec. wrocławska), do Zgromadzenia wstąpił 20 IX 1913, śluby złożył 1 XI 1915, święcenia kapłańskie 27 VI 1920, zmarł 19 X 1976 w Krakowie. AMS, Baron Józef, Ankieta; *Catalogue des Maisons 1913–1963, Catalogus Provinciarum 1964–1977*.

28 ANP, Kronika Konwikt, s. 54; AMS, Kronika Domu, s. 41 (druga kronika podaje inną datę objęcia przez ks. J. Barona obowiązków ojca duchownego – 29 lutego 1934).

29 Taka postawa była wykroczeniem przeciwko regulaminowi dnia jak i przepisom ogólnym konwikt. W par. 25 wyraźnie zaznaczono, że księża od momentu przekroczenia progu konwikt podlegają władzy rektora i jego współpracowników, par. 26 kładł nacisk na ścisłe przestrzeganie regulaminu dnia, natomiast par. 28 podkreślał, iż uwagi i wskazówki poczynione przez przełożonych konwiktoryzy przyjmą w duchu posłuszeństwa. Por. Ustawy Kollegium, s. 6–7.

obszerny raport na piśmie oraz ustne wyjaśnienie, konwiktorzy zaś udali się do kard. A. Kakowskiego na audiencję, aby zdać relację z wydarzenia³⁰.

Podczas wakacji w 1936 roku napłynęło wiele zgłoszeń od księży, którzy zamierzali studiować przedmioty świeckie na Uniwersytecie Warszawskim im. Józefa Piłsudskiego lub na innych uczelniach wyższych, a chcieli mieszkać w konwikcie.

Zarząd zakładu był przeciwny przyjmowaniu tej grupy studentów, wcześniejsze doświadczenia bowiem pokazały, że z powodu zróżnicowanego planu zajęć księża-studenci z wydziałów świeckich nie mogli się dostosować do regulaminu obowiązującego w konwikcie. Dlatego często nie bywali na posiłkach i wracali bardzo późno do zakładu, co wpływało ujemnie na karność i dyscyplinę pozostałych konwiktorów. Odmowną odpowiedź rektora otrzymał jeden z biskupów, który chciał uzyskać miejsce w konwikcie dla księdza ze swojej diecezji. Biskup zwrócił się wtedy do kard. A. Kakowskiego o decyzję w tej sprawie. Ostatecznie ustalono, że księży pragnących studiować przedmioty świeckie będzie się przyjmować do konwiktu tylko wówczas, gdy ich zajęcia nie będą kolidować z regulaminem w zakładzie. Konwikt bowiem przeznaczony był przede wszystkim dla księży studiujących na Wydziale Teologicznym³¹.

2. Charakterystyka studentów

Po przedstawieniu najważniejszych wydarzeń z historii zakładu warto przyjrzeć się samym mieszkańcom konwiktu. Po pierwszym roku jego funkcjonowania rektor ks. Józef Gaworzewski CM w dniu 10 sierpnia 1919 wystosował okolicznościową odezwę do polskich biskupów. We wstępie ukazał krótką historię utworzenia wspomnianej instytucji. Następnie przedstawił kilka propozycji. Poprosił, aby biskupi „przysyłali kapłanów zdolnych, mających szczerą chęć nauki, napełnionych duchem prawdziwie kapłańskim, zdrowych fizycznie i możliwie młodych”. Wyraził jednocześnie życzenie, aby wszystkie diecezje miały w nim swoich reprezentantów „celem lepszej wymiany myśli, poznawania się wzajemnego duchowieństwa, wyrównania różnic charakteru...”. Po drugie, zwrócił uwagę, że konwikt dobrze wypełni swoją misję, jeśli będzie posiadał odpowiednie środki naukowe. Dlatego poprosił biskupów o przysyłanie do konwiktu dubletów zgromadzonych w biblio-

30 ANP, Kronika Konwikt, s. 61; AMS, Kronika Domu, s. 45–46.

31 ANP, Kronika Konwikt, s. 62–62.

tekach diecezjalnych czy będących w posiadaniu kapłanów diecezjalnych. Wreszcie ośmielił się poprosić biskupów o to, aby poczynili stosowne kroki w celu pozyskania kilku stypendiów dla kapłanów pragnących zamieszkać w konwiktie podczas studiów na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Zasugerował stworzenie specjalnego funduszu³².

Rektorat Konwiktu Teologicznego przygotował specjalny formularz, który był rozsyłany do biskupów pragnących przysłać swoich kapłanów na studia³³, oraz spis rzeczy, w które powinni zaopatrzyć się przyszli studenci³⁴. Każdy student zobowiązany był płacić określoną opłatę w ramach, której otrzymał utrzymanie, mieszkanie oraz pomoc lekarską³⁵.

Dwa lata później, 12 kwietnia 1921 roku, rektor konwiktu wystosował pismo do biskupów warszawskich, w którym scharakteryzował w mocnych słowach pierwsze lata pobytu studentów w konwiktie. Warto przytoczyć większy fragment tego listu. Ks. Gaworzewski napisał w nim m.in.:

Pod względem naukowym Księża konwiktorzy przedstawiają materiał mało odpowiedni. Są to Księża w przeważnej liczbie starsi, którzy już dawno roz-

- 32 AMS, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktu Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923, s. 73–77. Podobny memoriał wystosował 2 lipca 1920.
- 33 Zawierał on następującą treść: „Celem przygotowania odpowiedniej liczby miejsc w Konwiktie Teologicznym w b[ieżącym] r[oku] szk[olnym] uprasza Rektorat Konwiktu J. E. Najprzewielebniejszego Ks. Biskupa o łaskawe przysłanie listy księży, którzy przybyć mają do Konwiktu celem odbycia studiów, do dnia 15 września b[ieżącego] r[oku]. Zarazem zawiada Rektorat Zakładu, że przed rozpoczęciem roku szkolnego odbędą się w Konwiktie trzydniowe rekolekcyje dla tych księży konwiktorów, którzy ich jeszcze w b[ieżącym] r[oku] nie odprawili. Równocześnie załącza Rektorat kilka druków, wykazujących przedmioty, jakie mają ze sobą przywieść konwiktorzy do Zakładu. Konwiktorzy przybyć mają do Konwiktu dnia...”. AMS, sygn. X. 9, s. 91.
- 34 Przede wszystkim przyszli konwiktorzy mieli przywieźć następujące dokumenty: 1. „Pozwolenie na odbywanie studiów teologicznych w konwiktie uzyskane od Metropolity Warszawskiego”, 2. „Pozwolenie od własnego biskupa celem słuchania ewentualnie świeckich przedmiotów”, 3. „Świadectwo egzaminu dojrzałości uzyskane w jednym z gimnazjów krajowych”, 4. „Świadectwo ukończenia całej teologii”. Ponadto zobowiązani byli zaopatrzyć się na czas studiów w ubranie, obuwie, bieliznę osobistą oraz pościel (siennik lub materac, kołdrę, koc, poduszkę, prześcieradło, poszewki, nakrycie na łóżko). Trzecią grupę rzeczy stanowiły książki naukowe, przybory i materiały piśmienne. Por. AMS sygn. X.9, s. 98.
- 35 AMS sygn. X.9, s. 98.

stali się z książką a dziś nawiązać im ścisły kontakt z nauką przychodzi dość trudno. Nie są także dostatecznie do studiów przygotowani; brak im znajomości języków i nowożytnych, a także starożytnych, np. języka greckiego.

Dalej zwracał uwagę, że:

pożądane byłoby, aby do studiów zostali wybrani przez Księży Biskupów kandydaci, którzy najbliższe są studiów w Seminarium, o ile możliwości najzdolniejsi i do poważnej nauki przygotowani. Inaczej pobyt w Konwikcie Teologicznym i nauka na Uniwersytecie nie spełnią pokładanych nadziei w tych młodych kapłanach.

Podsumował swoje spostrzeżenia następującymi zdaniem:

Pilności w nauce także trudno się dopatrzeć. Ogólnie mówiąc mało jest zainteresowanie książką, raczej chęć przechadzki i rozrywki. Jest w zakładzie biblioteka... Prawda, że książek teologicznych jest niewiele, ale są. Z wszystkich zaledwie dwóch [konwiktatorów] zainteresowało się tymi dziełami. Wyjątkowo bogatszy dział prawa, mimo zwrócenia uwagi nań, nie pozyskał sobie amatorów. Wakacje natomiast dobrze wykorzystują. Pod tym względem wyznają zasadę: wyjechać jak najprędzej, a wrócić możliwie jak najpóźniej³⁶.

Przytoczony powyżej fragment, choć może nie dotyczył wszystkich studentów, mógł jednak wskazywać na pewne trudności, z jakimi stykali się przełożeni konwiktu. Niewątpliwie jedną z bolączek zauważalną w początkowym okresie był wiek studentów. Rektor w dość mocnym przekazuje w zasadzie zwracał uwagę na kwestię przedstawioną już wcześniej w odezwie do biskupów. Należy zakładać, że sytuacja w następnych latach uległa znacznej poprawie, ponieważ nie odnaleziono listów w tonie podobnym do przytoczonego powyżej.

Przez cały okres istnienia konwiktu mieszkało w nim 236 studentów. Pochodzili oni z wielu diecezji Polski, szczególnie jednak z centralnych i wschodnich.

36 AMS, sygn. X. 9, s. 223.

Tabela 15. Studenci konwiktów według diecezji

Lp.	Diecezja	Liczba
1	Chełmińska	11
2	Częstochowska	2
3	Kielecka	12
4	Krakowska	4
5	Kujawsko-kaliska	6
6	Lubelska	6
7	Lwowska (obrzędki łacińskiego)	4
8	Lwowska (obrzędki greckiego)	1
9	Łomżyńska	15
10	Łódzka	25
11	Łucka	3
12	Mińska	6
13	Płocka	10
14	Podlaska	11
15	Poznańska	2
16	Przemyska	3
17	Sandomierska	18
18	Sejneńska	4
19	Tarnowska	1
20	Warszawska	74
21	Wileńska	7
22	Włocławska	9
Łącznie		236

Źródło: AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X.3. Spisy księży studentów oraz krótkie *curriculum vitae* własnoręcznie spisane mieszkających w Konwikcie Teologicznym a odbywających studia na Uniwersytecie Warszawskim od r. 1918 (do 1939 r.).

Jak wynika z tabeli 15, konwiktory pochodzili z prawie wszystkich ówczesnych diecezji. Najwięcej studentów, bo aż 74, rekrutowało się z archidiecezji warszawskiej. Liczną grupę stanowili konwiktory z diecezji: łódzkiej (25), sandomierskiej (18), łomżyńskiej (15) oraz kieleckiej (12). Bardzo symbolicznie, bo tylko po jednym studentie, przysłały następujące diecezje: lwowska (obrzędki greckiego), siedlecka oraz tarnowska.

Następne zestawienie ma na celu zwrócenie uwagi na liczbę konwiktów podejmujących studia na poszczególnych latach.

Tabela 16. Liczba studentów konwiktu warszawskiego według roku przybycia

Lp.	Rok	Liczba studentów	Lp.	Rok	Liczba studentów
1	1918	25	12	1929	8
2	1919	5	13	1930	14
3	1920	4	14	1931	7
4	1921	6	15	1932	18
5	1922	7	16	1933	11
6	1923	17	17	1934	13
7	1924	10	18	1935	14
8	1925	6	19	1936	11
9	1926	11	20	1937	7
10	1927	20	21	1938	10
11	1928	12			

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o AMS, Warszawa Konwikt sygn. X.3. Spisy studentów...

W oparciu o powyższą tabelkę można zauważyć, że w pierwszym roku funkcjonowania konwiktu, jeszcze w czasie trwania działań wojennych, na studia zgłosiło się najwięcej studentów, bo aż 25. W następnych latach liczba ta się zmniejszyła. Średnio do konwiktu przybywało po kilkunastu nowych studentów.

Odrębnym zagadnieniem jest liczba wszystkich konwiktatorów mieszkających w danym roku. Była ona ograniczona warunkami lokalowymi. Maksymalnie w konwiktzie mieszkało 40 studentów. Trudno jednak podać dokładną statystykę, ponieważ nie zachowały się wykazy z poszczególnych lat. Przykładowo w roku akademickim 1919–1920 łącznie mieszkało 39 studentów³⁷, w roku 1923–1924 było ich 40³⁸, na rok akademicki 1925–1926 zostało przyjętych 33 konwiktatorów³⁹, a w roku 1926–1927 zamieszkało 36 studentów⁴⁰.

Warto wreszcie odpowiedzieć sobie na pytanie jakie były osiągnięcia naukowe konwiktatorów⁴¹. Magisterium uzyskało łącznie 114 studentów, licencjat – 5,

37 AMS, sygn. X.9, s. 19.

38 AMS, sygn. X.9, s. 513.

39 AMS, sygn. X.12, s. 173.

40 AMS, sygn. X. 7, s. 21.

41 W okresie międzywojennym istniały w Polsce dwa stopnie naukowe: niższy i wyższy. Niższy nadawano na zakończenie studiów. Wyższym stopniem naukowym był doktor. Por. M. Przeniosło, *Stopnie i stanowiska naukowe w II Rzeczypospolitej*, „Res Historica” 33 (2012), s. 149-170.

doktorat zdobyło 59⁴². Szczegółowy wykaz stopni naukowych, które uzyskali konwiktory przedstawia tabela nr 17.

Tabela 17. Wykaz stopni naukowych uzyskanych przez konwiktory z podziałem na diecezje

Lp.	Diecezja	Stopnie naukowe			Brak stopnia	Brak danych
		magister	licencjat	doktor		
1	Chełmińska	3	–	5	3	–
2	Częstochowska	1	–	–	1	1
3	Kielecka	1	–	6	3	2
4	Kujawsko-kaliska	5	–	1	–	–
5	Lubelska	6	–	–	2	–
6	Lwowska (łac)	–	–	1	1	–
7	Lwowska (gr)	–	–	–	2	1
8	Łomżyńska	7	1	2	5	–
9	Łódzka	10	–	4	7	3
10	Łucka	2	1	1	–	–
11	Mińska	4	–	–	1	1
12	Płocka	4	–	4	1	–
13	Podlaska	8	–	1	2	–
14	Poznańska	1	–	1	–	–
15	Przemyska	–	2	3	–	–
16	Sandomierska	9	–	6	4	–
17	Sejneńska	2	–	1	1	–
18	Siedlecka	1	–	–	–	–
19	Tarnowska	1	–	–	–	–
20	Warszawska	43	1	16	13	2
21	Wileńska	1	–	3	1	2
22	Włocławska	5	–	2	3	–
	Łącznie	114	5	57	50	12

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o schematyzmy poszczególnych diecezji

Większość studentów napisało prace z teologii, ale nie zabrakło także opracowań z prawa kanonicznego i z filozofii. Część konwiktory studia

42 Do studentów pochodzących z diecezji należy doliczyć jeszcze dwóch kapłanów ze Zgromadzenia Księża Misjonarzy.

ukończyła lub przerwała nie uzyskawszy żadnego stopnia. Łącznie było ich 52. Najwięcej stopni naukowych uzyskali studenci z diecezji warszawskiej: 43 zakończyło studia stopniem magistra, 16 uwieńczyło je stopniem doktora⁴³. Szczegółowy wykaz według dziedzin ukazują tabeli 18 i 19.

Tabela 18. Wykaz stopni magistra według dziedzin

	Diecezja	Teologia	Prawo kanoniczne	Filozofia	Łącznie
1	Chełmińska	1	0	1	2
2	Częstochowska	1	0	0	1
3	Kielecka	1	0	0	1
4	Kujawsko-kaliska	4	1	0	5
5	Lubelska	0	0	6	6
6	Łomżyńska	4	2	1	7
7	Łódzka	7	1	2	10
8	Łucka	2	0	0	2
9	Mińska	2	1	0	3
10	Płocka	3	1	0	4
11	Podlaska	7	1	0	8
12	Poznańska	0	0	1	1
13	Sandomierska	6	2	0	8
14	Sejneńska	2	0	0	2
15	Tarnowska	1	0	0	1
16	Warszawska	31	9	1	41
17	Wileńska	1	0	0	1
18	Włocławska	3	1	1	5

Źródło: opracowanie własne

Tabela 19. Wykaz stopni doktora według dziedzin

	Diecezja	Teologia	Prawo kanoniczne	Filozofia	Inne
1	Chełmińska	4	1	0	0
2	Kielecka	4	1	1	0
3	Kujawsko-kaliska	1	0	0	0

43 Liczbę stopni naukowych konwiktów opracowano w oparciu o schematyzmy poszczególnych diecezji.

Tabela 19. Wykaz stopni doktora według dziedzin – c.d.

	Diecezja	Teologia	Prawo kanoniczne	Filozofia	Inne
4	Lwowska (łac)	1	0	0	0
5	Łomżyńska	2	0	0	0
6	Łódzka	7	0	0	0
7	Łucka	0	0	0	1
8	Płocka	2	2	0	0
9	Podlaska	1	0	0	0
10	Poznańska	1	0	0	0
11	Przemyska	3	0	0	0
12	Sandomierska	6	0	0	0
13	Sejneńska	1	0	0	0
14	Warszawska	11	3	1	0
15	Wileńska	2	0	1	0
16	Włocławska	1	1	0	1

Źródło: opracowanie własne

3. Rola „Theologicum”

„Theologicum” pod względem administracyjnym było instytucją oddzielną, jednak ściśle związaną z mieszkańcami konwiktu. W okresie międzywojennym odbywały się tam seminaria naukowe Wydziału Teologicznego. Ich liczba na przestrzeni 20 lat wahała się pomiędzy 14 a 22. Wykaz seminariów naukowych na Wydziale Teologicznym UW w roku akademickim 1934–1935 przedstawia tabela 20.

Tabela 20. Seminaria naukowe na Wydziale Teologicznym UW w roku akademickim 1934–1935

Lp.	Seminarium naukowe	Promotor
1.	Apologetyka	ks. Wincenty Kwiatkowski
2.	Archeologia i sztuka kościelna	<i>vacat</i>
3.	Dogmatyka pozytywna	ks. Alojzy Bukowski
7.	Historia Kościoła w Polsce	ks. Zygmunt Obertyński
8.	Homiletyka	<i>vacat</i>
9.	Pismo Święte – Stary Testament	ks. Wilhelm Michalski CM

Tabela 20. Seminarium naukowe na Wydziale Teologicznym UW w roku akademickim 1934–1935 – c.d.

Lp.	Seminarium naukowe	Promotor
10.	Pismo Święte – Nowy Testament	ks. Franciszek Rosłaniec
11.	Prawo kanoniczne	ks. Ignacy Grabowski
12.	Psychologia	z-ca promotora ks. Józef Pastuszka
13.	Teologia moralna i etyka	ks. Antoni Borowski
14.	Teologia moralna i pastoralna	ks. Zygmunt Kozubski

Źródło: *Wydział Teologii Katolickiej*, dz. cyt., s. 67.

Biblioteki poszczególnych seminariów były tak urządzone, że mogli z nich korzystać wszyscy profesorowie i studenci. Dzięki dobrej współpracy wszystkich seminariów można było także poszczególne biblioteki zaopatrywać w nowe książki⁴⁴.

O ile sale wykładowe gromadziły przede wszystkim studentów, o tyle wielka aula była miejscem różnego rodzaju spotkań. W okresie dwudziestolecia międzywojennego odbywały się tam wszystkie ważniejsze zjazdy o charakterze katolickim i katolicko-społecznym, a więc tzw. tygodnie naukowe poświęcone zagadnieniom liturgicznym i katechetycznym, akademie, a zwłaszcza liczne akademie papieskie. W auli spotykali się na konferencjach biskupi. Wypożyczały ją także liczne stowarzyszenia i organizacje. Odbywały się w niej odczyty profesorów zarówno z uczelni polskich, jak i zagranicznych. W każdą niedzielę były tam odczyty urządzone przez Towarzystwo im. Piotra Skargi⁴⁵.

W „Theologicum” odbywały się przede wszystkim różnego rodzaju spotkania o charakterze cyklicznym. Wśród nich na plan pierwszy wysuwały się akademie ku czci Ojca św. Piusa XI. Od 1923 roku odbywały się one zazwyczaj w dniu rocznicy koronacji papieskiej, tzn. 12 lutego lub w bliskich temu terminowi dniach⁴⁶.

Program tych akademii był dość zwarty. Dla lepszej orientacji warto przyrządzić się jednej z nich, aby przekonać się, że były one zawsze bardzo starannie przygotowane. W roku 1925 akademia odbyła się dnia 12 lutego o godz. 18.00. Wśród gości zaproszonych na tę akademię znaleźli się m.in: abp Edward

44 Por. *Wydział Teologii Katolickiej*, dz. cyt., s. 67.

45 *Kronika ROZ* 25 (1923), s. 49; 28 (1926), s. 133; 36 (1933), s. 234.

46 Obszerne sprawozdania z akademii papieskich zamieszczano w „Wiadomościach Archidiecezjalnych Warszawskich”, jak też w *Kronice Konwiktów Teologicznych*.

Ropp – metropolita mohylewski⁴⁷, bp Stanisław Gall – biskup połowy Wojska Polskiego, kapituła katedralna, księży profesorowie UW wraz z dziekanem Wydziału Teologii Katolickiej ks. drem Alojzym Bukowskim⁴⁸ i rektorem Seminarium Metropolitalnego Warszawskiego ks. prałatem Henrykiem Fiatowskim⁴⁹. Oprócz nich w akademii wzięli udział liczni księży diecezjalni i zakonni oraz przedstawiciele sodalicyj akademickich, Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” i Koła Studiów Katolickich. Po odśpiewaniu przez chór konwiktów pieśni *Oremus pro pontifici Pio XI* zabrał głos rektor Konwiktu Teologicznego ks. J. Gaworzewski CM. Następnie wszyscy zebrani z zainteresowaniem wysłuchali odczytu wygłoszonego po łacinie przez ks. dra Pawła Stygera pt. „Św. św. Piotr i Paweł w Rzymie”. Został on wzbogacony licznymi i pięknymi przeżroczami. Tak więc wykład komplementarnie ukazywał czasy tych dwóch wielkich apostołów. Akademię uświetniła gra ks. prof. Henryka Nowackiego na skrzypcach, śpiew i gra konwiktów na fortepianie i fisharmonii. Na zakończenie chór zaśpiewał okolicznościową pieśń⁵⁰.

Drugim cyklicznym spotkaniem, które odbywało się w auli „Theologicum” był Tydzień Liturgiczny gromadzący zazwyczaj wielu księży i świeckich. Organizowano go zawsze pod protektoratem kard. A. Kakowskiego. Nie sposób omówić wszystkie Tygodnie. Podczas jednego z nich, zorganizowanego w dniach 16–22 marca 1930, wygłoszono kilka wykładów. Tydzień zakończył

47 Edward Ropp, ur. 2 XII 1851w Liknie, święcenia kapłańskie otrzymał 1 VIII 1886, biskup tyraspolski (1902–1903), arcybiskup wileński (1903–1917), arcybiskup mohylewski (1917–1931), administrator diecezji mińskiej (1917), zmarł 25 VII 1939 w Poznaniu. Por. K. Krasowski, *Biskupi...*, dz. cyt., s. 204–206, P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 179.

48 Alojzy Bukowski, ur. 29 VIII 1873 w Okolu k. Koszalina, święcenia kapłańskie otrzymał 25 III 1897, do jezuitów wstąpił w 1899, wykładowca dogmatyki i apologetyki w Seminarium Duchownym w Widnawie (1905–1919), współtwórca Wydziału Teologii Katolickiej na Uniwersytecie Warszawskim, dwukrotny dziekan tegoż wydziału (1924–1925, 1928–1929), zmarł 7 VII 1941. Por. Bukowski Alojzy, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 76.

49 Henryk Fiatowski, ur. 19 I 1864 w Warszawie, święcenia kapłańskie otrzymał w 1891, profesor teologii dogmatycznej w Seminarium Metropolitalnym w Warszawie (1895–1905), rektor kościoła św. Anny w Warszawie (1902–1918), rektor Seminarium Metropolitalnego i kościoła św. Józefa w Warszawie (1919–1939), zmarł 21 II 1939 w Warszawie. Por. S. Janczewski, *Śp. Ks. Henryk Fiatowski*, WAW 29 (1939) nr 5, s. 241–253.

50 AMS, Kronika Konwiktów, s. 17. Por. Kronika Konwiktów, ROZ 28 (1926) nr 2, s. 132–133; WAW (15) 1925 nr 2, s. 74; „Rzeczpospolita” 16 (1925) nr 44 z 13 lutego 1925; „Polak-Katolik” 16 (1925) nr 36 z 14 lutego 1925.

się koncertem wykonanym przez dwa chóry: dziewcząt ze szkoły powszechnej nr 172 i Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Muzyki⁵¹. Wykaz Tygodni zawiera tabela 21.

Tabela 21. Problematyka wykładów podczas Tygodnia Liturgicznego (16–22 III 1930)

Lp.	Tematyka	Prelegent
1.	Śpiew gregoriański modlitwą wiernych	ks. H. Nowacki
2.	Katolicy wobec encykliki „Divini cultus”	prof. W. Rutkowski
3.	Święta Kościoła w życiu katolików	ks. dr J. Mauersberger
4.	Komunia św. odrodzeniem duszy	ks. prof. W. Kornilowicz
5.	Równość obrządków a zjednoczenie Kościołów	ks. dr A. Pawłowski

Źródło: WAW 20 (1930) nr 4, s. 177.

Trzecim cyklicznym spotkaniem gromadzącym wielu słuchaczy były Tygodnie Filozoficzno-Religijne, organizowane przez Studium Filozoficzno-Religijne studentów Uniwersytetu Warszawskiego. W roku 1934 taki Tydzień odbył się w dniach od 19 do 24 lutego. Tematykę wykładów wygłoszonych podczas tego spotkania podaje tabela 22.

Tabela 22. Tematyka wykładów Tygodnia Filozoficzno-Religijnego (19–24 II 1934)

Lp.	Tematyka	Prelegent
1.	Przygotowanie Odkupienia w ST	ks. prof. W. Michalski
2.	Proces Jezusa	ks. doc. E. Dąbrowski
3.	Śmierć Chrystusa odkupieniem ludzkości	ks. prof. A. Bukowski
4.	Zmartwychwstanie Chrystusa dowodem i przyczyną Odkupienia	ks. dr F. Rosłaniec
5.	O filozofii chrześcijańskiej	ks. dr P. Chojnacki
6.	Podstawy społeczne chrystianizmu	ks. dr W. Kwiatkowski

Źródło: Kronika domu, dz. cyt., s. 55.

Oprócz tych tradycyjnych spotkań były też inne, które odbywały się rzadziej albo były tylko jednorazowe. Była wśród nich akademie urządzona w dniu 19 grudnia 1925 z okazji 300-lecia Zgromadzenia Księża Misjonarzy. Ze względu na rangę uroczystości powołano nawet komitet organizacyjny, złożony

51 Podobnie jak w przypadku akademii papieskich, sprawozdania z Tygodni Liturgicznych były zamieszczane w Kronice Konwiktu Teologicznego i „Wiadomościach Archidiecezjalnych Warszawskich”.

z członków Towarzystwa św. Wincentego à Paulo, a kard. A. Kakowski objął nad nią honorowy protektorat⁵².

W dniach od 7 do 9 marca 1927 roku pod przewodnictwem ordynariusza diecezji częstochowskiej bpa Teodora Kubiny odbył się kurs Ligi Katolickiej dla kapłanów. W czasie tego spotkania przede wszystkim wskazano na podstawowe idee Akcji Katolickiej oraz konieczność jej działalności w Polsce. Referenci przedstawili wskazówki praktyczne, w jaki sposób zakładać Ligę na terenie diecezji i w poszczególnych parafiach. Omówione zostały różne formy jej działalności⁵³.

Od 4 do 6 października 1928 roku w „Theologicum” odbywały się obrady Kongresu *Union catholique d'études internationales*. Wzięli w nim udział przedstawiciele z różnych krajów. Sprawozdanie z tego spotkania zostało zamieszczone w „Les Amitiés Catholiques Françaises” z dnia 15 listopada 1928 roku⁵⁴.

W dniach 10–12 kwietnia 1931 roku w „Theologicum” odbył się zjazd Sodalitacji Mariańskiej Szkół Średnich Męskich. Wzięli w nim udział księży moderatorzy i delegacje ze szkół średnich i seminariów nauczycielskich z diecezji: warszawskiej, lubelskiej, podlaskiej, płockiej i łódzkiej. Każdego dnia po Mszy św. uczestnicy zjazdu spotykali się w auli na obradach, w czasie których wygłoszono 4 referaty: „Sodalitacja mariańska – źródłem wyrobienia duchowego młodzieży”, „O prawdziwej pobożności”, „O środkach pobożności” i „O idei misyjnej wśród młodzieży”⁵⁵.

Ważnym wydarzeniem w „Theologicum” był II Polski Zjazd Teologiczny, który odbył się w dniach od 18 do 20 sierpnia 1933 roku. Zgromadził on przedstawiciele wszystkich uczelni w kraju. Uroczysta inauguracja odbyła się w auli UW, wszystkie zaś posiedzenia, i to zarówno ogólne, jak i poszczególnych sekcji, odbywały się w auli „Theologicum”. W pierwszym dniu wygłoszono następujące wykłady: „Teologia jako nauka” (bp A. Szlągowski), „Prądy teologiczno-filozoficzne na Uniwersytecie Jagiellońskim w I dobie

52 Kronika, ROZ 28 (1926), s. 33–55. Obszerne sprawozdania z tej uroczystości i obchodów 300-lecia Zgromadzenia Misji zamieściły gazety warszawskie: „Kurjer Warszawski” z dnia 20 grudnia 1925; „Gazeta Poranna Warszawska” z dnia 24 grudnia 1925; „Warszawianka” z dnia 20 grudnia 1925; „Przegląd Katolicki” z dnia 27 grudnia 1925; „Polak-Katolik” z dnia 22 grudnia 1925.

53 Kronika Konwiktu, s. 22.

54 Kronika Konwiktu, s. 32–33; Kronika, WAW 18 (1928), s. 356.

55 Kronika, WAW 21 (1931), nr 3 s. 156; nr 1 s. 4.

istnienia UJ” (ks. prof. K. Michalski CM). W następnym dniu wysłuchano kolejnych referatów: „Ostatnie 10-lecie biblistyki Starego Testamentu” (profesor z Krakowa), „Ostatnie 10-lecie badań teologicznej myśli Zachodu” (ks. prof. A. Bukowski TJ). Ostatni dzień poświęcony był sprawom organizacyjnym Towarzystwa Teologicznego. Każdego dnia po południu odbywały się spotkania w następujących sekcjach: biblijnej, dogmatycznej, filozoficznej, historycznej i prawno-moralnej. Podczas zjazdu wysłuchano łącznie ponad 30 referatów⁵⁶.

W dniach od 11 do 12 stycznia 1935 roku w „Theologicum” odbył się kurs katechetyczny dla księży prefektów. Wzięło w nim udział 450 kapłanów z całej Polski⁵⁷. Natomiast w dniach od 2 do 4 stycznia 1936 roku w „Theologicum” miał miejsce I Ogólnopolski Zjazd Księży Rekolekcyjnych. Wzięło w nim około 200 kapłanów diecezjalnych i zakonnych. Podczas tego zjazdu wygłoszono m.in. następujące referaty: „Rekolekcje w świetle enuncjacji papieskich” (bp L. Wetmański), „Rekolekcje wobec potrzeb i pragnień współczesnego człowieka” (ks. prałat A. Żychliński), „Rekolekcje otwarte i rekolekcje zamknięte” (o. W. Rechowicz SJ), „Walor metody rekolekcyjnej św. Ignacego” (o. K. Krokoszyński SJ)⁵⁸.

Powyższe wybrane przykłady niewątpliwie wskazują na rangę „Theologicum”. Praktycznie przez cały okres istnienia Konwikt Teologicznego odbywały się tam różnego rodzaju spotkania zarówno o charakterze lokalnym, jak i ogólnopolskim, choć nie zabrakło także wydarzeń o skali międzynarodowej.

56 Kronika Konwikt, s. 50–51; Kronika, WAW 23 (1933), s. 295.

57 Kronika Konwikt, s. 60; Kronika, WAW 25 (1935) s. 40.

58 Kronika Konwikt, s. 60; Kronika, WAW 26 (1936) s. 45–46.

Rozdział IV.

Sylwetki wychowawców i konwiktatorów

W skład grona wychowawców wchodził przede wszystkim rektorzy konwiktury oraz ojciec duchowny. W latach 1918–1939 tę ważną funkcję spełniało czterech kapłanów spośród grona misjonarzy. Byli to: ks. Wilhelm Michalski CM (1918–1919, 1927–1931), ks. Józef Gaworzewski CM (1919–1926), ks. Jan Weissmann CM (1931–1934), ks. Józef Baron CM (1934–1945). Funkcja ojca duchownego pojawiła się dopiero w 1934 roku i pełniło ją dwóch misjonarzy, ks. Józef Baron (1934–1935) i ks. Jan Sinka CM (1938–1939).

1. Wychowawcy

1.1. KS. DR HAB. WILHELM WINCENTY MICHALSKI CM

Pierwszym rektorem został ks. Wilhelm Wincenty Michalski CM. Wykładając Pismo Święte w seminarium misjonarskim, studiował jednocześnie na Wydziale Teologicznym UJ. 10 lipca 1907 roku otrzymał stopień doktora teologii i w sierpniu udał się w celach naukowych do Palestyny. W tym okresie poprzez pewien czas studiował w Szkole Biblijnej św. Szczepana, prowadzonej przez dominikanów. Po powrocie do Krakowa w 1908 roku kontynuował wykłady z Pisma Świętego w seminarium misjonarskim, a także został mianowany dyrektorem kleryków i prefektem studiów. Dzięki jego staraniom Seminarium Duchowne na Stradomiu, prowadzone przez misjonarzy, zostało 8 lipca 1910 roku przekształcone w Instytut Teologiczny Księża Misjonarzy, uzyskując jednocześnie prawa uczelni państwowej. W 1918 roku władze Zgromadzenia wysłały go do Warszawy, aby zajął się tam zorganizowaniem Konwiktury Teologicznej, którego prowadzenie zostało powierzone Zgromadze-

niu Księży Misjonarzy przez abpa A. Kakowskiego. Jednocześnie na Wydziale Teologicznym UW rozpoczął wykłady z Pisma Świętego. Starego Testamentu. Z powodu natłoku różnych zajęć został zwolniony z urzędu rektora konwiktów po 15 miesiącach. W roku 1919 został mianowany profesorem zwyczajnym Starego Testamentu i jednocześnie wybrany dziekanem Wydziału Teologicznego na rok akademicki 1919–1928. Był też delegatem Wydziału do senatu akademickiego w latach 1920–1921. Nadto w roku 1922 został referentem senatu do spraw stypendialnych wszystkich wydziałów.

Równocześnie uczył Pisma Świętego Starego Testamentu w Metropolitalnym Seminarium Duchownym od roku 1918 do 1921. Oprócz tego w latach 1919–1922 miał wykłady z Pisma Świętego na kursach katechetek, w roku 1922 dla nauczycieli i nauczycielek w seminarium Związku Niewiast Katolickich, a od 1926 roku także na kursach religijnych. W roku 1922 założył Koło Studiów Katolickich. Na spotkaniach Koła wyjaśniał Nowy Testament, wygłaszał referaty o rozmyślaniu i stosunku teologii do nowoczesnych badań i odkryć. Referaty na tematy religijne wygłaszał także w założonym przez siebie Stowarzyszeniu Unii Chrystusowej.

Należał także do różnych organizacji. Od samego początku istnienia był członkiem Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, pracując w sekcji orientalistycznej. W roku 1927 ponownie został rektorem Konwiktów Teologicznych i superiorem domu misjonarskiego; pełnił ten urząd do 1931 roku. Poza wymienionymi już funkcjami prowadził często cykl wykładów z Pisma Świętego na kursach dokształcających dla nauczycieli szkół średnich i powszechnych oraz na kursach dla prefektów seminariów nauczycielskich. W ciągu całego swojego pobytu w Warszawie był spowiednikiem zwyczajnym oraz nadzwyczajnym sióstr miłosierdzia i panien kanoniczek.

Był także cenionym spowiednikiem kapłanów i inteligencji. Od 1928 roku często chorował i opuszczał Warszawę w celu leczenia się. W 1938 roku Uniwersytet udzielił mu urlopu zdrowotnego, jednak stan ks. prof. W. Michalskiego z powodu zapadnięcia na chorobę *cyklotymia depressiva* pogorszył się na tyle, że sam złożył rezygnację z wykładania na Uniwersytecie. MWRiOP postanowiło ks. W. Michalskiego z ostatnim dniem sierpnia 1939 roku przenieść w stan spoczynku. Po długiej chorobie psychicznej zmarł 17 października 1943 roku i został pochowany na warszawskich Powązkach¹.

1 *Catalogue des Maisons...*, Paris 1903–1943; A. Schletz, *Michalski Wilhelm Wincenty*, PSB, t. 20, red. E. Rostworowski, s. 603–605; S. Janaczek, *Michalski Wilhelm Wincenty (1879–1943)*, SPTK, t. 6, red. E. Rostworowski, Warszawa 1983, s. 464–465; Z. Janeczka, *Siemia-*

Po ks. prof. Michalskim pozostało wiele prac, choć niestety część z nich, np. *Historia Izraela*, nigdy nie została wydana drukiem, a w czasie Powstania Warszawskiego bezpowrotnie zginęły w płomieniach. Spośród 86 pozycji wydanych drukiem na szczególną uwagę zasługują następujące pozycje: *Amos. Wstęp, nowy przekład, komentarz*, Lwów 1922; *Ozeasz. Wstęp, nowy przekład, komentarz*, Lwów 1922; *Epoka wielkich podbojów asyryjskich a prorocy Amos, Ozeasz, Izajasz*, Poznań 1924; *Wstęp ogólny do ksiąg ST*, w: *Pismo Święte w tłumaczeniu J. Wujka* wydane nakładem Księgarni św. Wojciecha, t. 1, Poznań 1926, s. 1–138; *Księga Hioba. Opracowanie, wstęp, komentarz*, w: *Pismo Święte w tłumaczeniu A. ks J. Wujka* wydane nakładem Księgarni św. Wojciecha, t. 3, Poznań 1928, s. 1–102; *Księga Psalmów. Opracowanie, wstęp, komentarz*, w: *Pismo Święte w tłumaczeniu ks. J. Wujka* wydane nakładem Księgarni św. Wojciecha, t. 3, s. 103–358².

1.2. KS. JÓZEF GAWORZEWSKI CM

Kolejnym rektorem został ks. Józef Gaworzewski CM. W latach 1898–1902 w Krakowie na Stradomiu w seminarium misjonarskim był wykładowcą filozofii i teologii. Równocześnie pełnił funkcję dyrektora alumnów i prefekta studiów, a od roku 1900 był także radcą prowincji. W 1902 roku został mianowany rektorem Małego Arcybiskupiego Seminarium we Lwowie i jednocześnie superiorem misjonarzy mieszkających w tymże seminarium. Tę funkcję pełnił nieprzerwanie do roku 1917. Będąc we Lwowie, poświęcał się także pracy społecznej i charytatywnej. Działalność charytatywną rozwijał szczególnie w okresie 1909–1917, kiedy sprawował obowiązki dyrektora Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia na terenie archidiecezji lwowskiej. Kolejną jego placówką był Tarnów, gdzie przez dwa lata był superiorem i proboszczem parafii Świętej Rodziny. Następną placówką była Warszawa, gdzie od roku 1919 sprawował urząd rektora konwiktów i superiora misjonarskiego.

nowicki słownik biograficzny, Katowice 1996, s. 144; E. Sitarz, J. Dukała, *Michalski Wilhelm Wincenty*, w: *Misjonarze św. Wincentego à Paulo w Polsce*, t. II-1. *Biografie*, red. J. Dukała, Kraków 2001, s. 326–337.

- 2 E. Sitarz, *Ks. Wilhelm Wincenty Michalski (1879–1943). Szkic biograficzny i bibliografia prac*, NP 22 (1960), s. 259–276; S. Janaczek, S. Rospond, *Michalski Wilhelm Wincenty (1879–1943)*, w: S. Janaczek, S. Rospond, *Bibliografia misjonarska 1651–1988*, Kraków 1988, s. 199.

W czasie jego kadencji w gmachu konwiktu dokonano wielu prac adaptacyjnych i wszechstronnej renowacji. Podjął wiele starań w celu odzyskania praw własności misjonarzy do budynku, w którym mieścił się konwikt. Oprócz zajęć bezpośrednio związanych z odpowiedzialnością za funkcjonowanie zakładu prowadził wiele serii rekolekcji zamkniętych: dla księży, członków stowarzyszeń (Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia, Dzieci Maryi) i sióstr zakonnych, zwłaszcza dla sióstr miłosierdzia. W 1927 powrócił do Krakowa i tam objął obowiązki dyrektora Sióstr Miłosierdzia Prowincji Krakowskiej oraz dyrektora Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia na terenie archidiecezji krakowskiej. Działał też w Towarzystwie św. Wincentego à Paulo w Krakowie i był członkiem rady głównej³.

Wśród 40 publikacji autorstwa ks. Gaworzewskiego warto wyróżnić następujące: *Towarzystwo Pań Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo we Lwowie. Rys historyczny*, Lwów 1917; *Zgromadzenie Księżki Misjonarzy. Okres I: 1651–1864 w: Księga Pamiątkowa Trzechsetlecia Zgromadzenia Księżki Misjonarzy 1625–1925*, Kraków 1925, s. 66–132; *Stowarzyszenie Pań Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w: Księga Pamiątkowa Trzechsetlecia Zgromadzenia Księżki Misjonarzy 1625–1925*, Kraków 1925, s. 245–276; *Akcja Charytatywna w Akcji Katolickiej*, Łódź 1930; *Przez 75 lat pracy Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia w Krakowie (1855–1930)*, Kraków 1930; *Towarzystwo św. Wincentego a prawo kanoniczne*, Poznań 1931; *Św. Elżbieta w siedemsetną rocznicę zgonu (1231–1931)*, Poznań 1932; *Pierwsza Konferencja. Początki Męskiego Towarzystwa św. Wincentego à Paulo*, Poznań 1933; *Św. Ludwika de Marillac, współzałożycielka Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo*, Kraków 1935⁴.

1.3. KS. MGR LIC. JAN WEISSMANN CM

Trzecim przełożonym konwiktu mianowano ks. Jana Weissmanna CM. Po otrzymaniu święceń kapłańskich w 1902 został wysłany do Rzymu w celu kontynuowania studiów z teologii. Po uzyskaniu w 1905 roku na Uniwersytecie Gregoriańskim licencjatu z teologii powrócił do Krakowa i objął urząd dyrektora *seminarium internum*, pełniąc go do 1918 roku. Przez ten okres wykładał różne przedmioty w seminarium, zwłaszcza teologię dogmatyczną i historię zgromadzenia. W 1919 roku przeniósł się do Warszawy z powo-

3 *Catalogue des Maisons...*, Paris 1898–1937; S. Janaczek, *Gaworzewski Józef*, SPTK, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 479–481; S. Schletz, *Gaworzewski Józef*, PSB t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 320–321.

4 Por. S. Janaczek, S. Rospond, *Gaworzewski Józef*, BCM, s. 75–78.

du mianowania go ojcem duchownym w Metropolitalnym Seminarium Duchownym. Spełniał tę funkcję do roku 1925, wykładając jednocześnie liturgikę i rubrycelą. Oprócz tego był także spowiednikiem siostr zakonnych i przeprowadził dla nich kilka serii rekolekcji. Powróciwszy w 1925 roku do Krakowa, objął urząd superiora domu stradomskiego, pełniąc jednocześnie obowiązki rektora Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy i prefekta studiów. Uczył również teologii moralnej, pastoralnej i ascetycznej oraz liturgiki. W 1931 roku powtórnie przeniósł się do Warszawy. Tym razem objął funkcję rektora Konwiktu Teologicznego, będąc jednocześnie superiorem domu. Na tym stanowisku pozostał do 1935 roku. Przełożeni mianowali go powtórnie superiorem i rektorem na Stradomiu. Pełnił te urzędy aż do śmierci, która nastąpiła 17 lutego 1942 roku w Krakowie, gdzie też został pochowany na cmentarzu na Rakowicach⁵.

Jest autorem m.in. następujących publikacji: *Początek, rozwój i stan obecny Zgromadzenia Księża Misjonarzy*, w: *Księga pamiątkowa trzechsetlecia Zgromadzenia Księża Misjonarzy 1625–1925*, Kraków 1925, s. 21–65; *Błogosławieni męczennicy Michał Ghebre, Ludwik François, Jan Henryk Gruyre ze Zgromadzenia Księża Misjonarzy*, Kraków 1926. Przełożył z francuskiego: *Rozmyślenia Zgromadzenia Księża Misjonarzy*, t. 1–2, Kraków 1912. Ułożył: *Ordo divini officii juxta Kal. Congr. Missionis prov. Polonorum 1925–1939*⁶.

1.4. KS. DR JÓZEF BARON CM

Ostatnim rektorem konwiktu został ks. Józef Baron CM. Po święceniach kapłańskich w 1920 roku został wysłany na kontynuowanie nauki do Rzymu. Tam w roku 1923 na Uniwersytecie Gregoriańskim uzyskał doktorat z prawa kanonicznego. Po powrocie do ojczyzny został skierowany do Krakowa, powierzono mu wykłady z prawa kanonicznego w Instytucie Teologicznym Księża Misjonarzy. Jednocześnie podjął pracę jako obrońca węzła małżeńskiego w Sądzie Biskupim. W latach 1925–1930 pełnił także urząd dyrektora

5 *Catalogue des Maisons...*, Paris 1902–1942; S. Janaczek, *Weissmann Jan*, SPTK, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 383–385; A. Schletz, *Wybitniejsi misjonarze Ślązacy w Polsce pierwszej połowy XX wieku*, NP t. 44 (1975), s. 281–284; J. Dukąła, *Weissmann Jan*, w: *Misjonarze św. Wincentego à Paulo w Polsce*, t. II-1 *Biografie*, red. J. Dukąła, Kraków 2001, s. 516–519; H. L. Białeccczy, *Tys kapłanem na wieki. Księża szeroczenie, Jastrzebie Zdrój-Szeroka* 2011, s. 13–15.

6 Por. S. Janaczek, S. Rospond, *Weissmann Jan*, BCM, s. 360–361.

seminarium internum. W 1934 roku przeniósł się do Warszawy. Na początku powierzono mu funkcję ojca duchownego w Konwikcie Teologicznym, po odejściu ks. Jana Weissmanna CM do Krakowa objął funkcję rektora konwiktury i przełożonego domu misjonarskiego. Tę ostatnią funkcję pełnił aż do roku 1945. Będąc w Warszawie, od roku 1934 pracował jednocześnie w Sądzie Biskupim jako sędzia prosynodalny, a latach 1940–1942 jako wiceoficjał. Od roku 1941 do 1944 prowadził wykłady dla studentów teologii na tajnym Uniwersytecie Ziem Zachodnich. W roku 1945 został najpierw oficjałem Sądu Biskupiego w Sandomierzu, a następnie rektorem Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Ten ostatni urząd sprawował do roku 1955. Przez dwa następne lata sprawował funkcję zastępcy wizytatora, a od roku 1957 wizytatora Polskiej Prowincji Misjonarzy. W 1961 zrezygnował z tego urzędu i do roku 1972 wykładał prawo kanoniczne na uczelni misjonarskiej⁷.

Jest autorem następujących publikacji: *Władza proboszcza w zakresie udzielania dyspens od postu*, „Ateneum Kapłańskie” 37 (1936), s. 293–298; *Przepisy w sprawach o nieważność małżeństwa na podstawie instrukcji wydanej przez Kongregację dla Sakramentów z dn. 15 sierpnia 1936*, Sandomierz 1938; *Bączkowiec Franciszek*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, k. 155. Przejrzał i uzupełnił: F. Bączkowiec, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Kraków 1924; F. Bączkowiec, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, wyd. 2. Kraków 1932–1933, wyd. 3., t. 1–3, Opole 1957–1958 (współautor W. Stawinoga)⁸.

1.5. KS. JAN SINKA CM

Po przyjęciu święceń kapłańskich w 1921 pracował jako nauczyciel w małych seminariach będących pod zarządem misjonarzy: w Krakowie na Nowej Wsi

- 7 *Catalogue des Maisons*, Paris 1920–1976; J. Krzywda, *Baron Józef*, w: *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, cz. 1, Warszawa 1981, s. 17–18; S. Janaczek, *Baron Józef*, w: *SPTK*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 84–85; M. Cieśla, *Baron Józef*, w: *Słownik biograficzny ziemi pszczyńskiej*, red. A. Lysko, Pszczyna 1994, s. 24–25; S. Janaczek, *Baron Józef*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 19–20; J. Dukała, *Baron Józef*, w: *Misjonarze św. Wincentego à Paulo w Polsce. Biografie*, t. II-1, red. J. Dukała, Kraków 2001, s. 22–25; A. Chmiel, *Czas próby. Autobiografia*, Brenna-Hołcyna 2003, s. 44–47; H. Olszar, *Rektorzy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1924–2004*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Katowice 2004, s. 108–110.
- 8 Por. S. Janaczek, S. Rospond, *Baron Józef*, BCM, s. 5–6.

(1921–1926), w Wilnie (1926–1931) oraz Bydgoszczy (1931–1935). Następnie przełożeni powierzyli mu funkcję ojca duchownego w następujących instytucjach: Śląskim Seminarium Duchownym (1935–1938), Konwikcie Teologicznym (1938–1939), Seminarium Duchownym w Sandomierzu (1941–1954), Seminarium Duchownym Księży Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu (1954–1958), Diecezjalnym Seminarium Duchownym w Gdańsku-Oliwie (1958–1959). Później przebywał w Krakowie na Kleparzu. Ostatnie lata życia spędził w Chełmnie w charakterze kapelana sióstr miłosierdzia⁹.

2. Konwiktorzy

Przez cały okres istnienia Konwiktu Teologicznego mieszkało w nim ponad 200 studentów. Z tego też względu nie sposób przyrzeć się wszystkim osobom, które przewinięły się przez ten zakład. W tym punkcie zostaną przedstawione życiorysy wybranych przez autora pracy konwiktorów, którzy szczególnie zasłużyli się na polu naukowym lub w edukacji. Natomiast spis wszystkich konwiktorów zamieszczony jest w Aneksie 6.

2.1. KS. DR JULIAN ATAMAN (DIECEZJA PRZEMYSKA)

Urodził się 7 grudnia 1906 roku w Leżajsku; był synem Józefa i Marii z d. Serafin. Egzamin dojrzałości złożył w 1925 roku w Miejskim Gimnazjum Realnym w rodzinnej miejscowości. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Seminarium Duchownym w Przemyślu, otrzymując 22 czerwca 1930 roku święcenia kapłańskie. Pracował jako wikariusz w Jasienicy Rosielnej. W 1931 roku rozpoczął studia z zakresu historii Kościoła na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego i zamieszkał w konwikcie.

W 1933 roku uzyskał magisterium i będąc asystentem w 1936 roku obronił pracę doktorską pt.: „Sierakowski jako rządcą diecezji przemyskiej w latach 1742–1760”. Następnie pracował jako wikariusz i katecheta kolejno w Łańcucie, Przemyślu, Jarosławiu i ponownie w Przemyślu. W 1937 roku objął wykłady w Diecezjalnym Instytucie Teologicznym, Niższym Seminarium Duchownym i Studium Katechetycznym w Przemyślu. W 1944 roku został rektorem, ekonomem i ojcem duchownym w Małym Seminarium Duchownym w Przemyślu. Pełnił też wiele funkcji w centralnych instytucjach diecezji. Od 1944 roku był notariuszem Sądu Duchownego, od 1945 roku sędzią prosynodalnym,

9 Por. S. Janaczek, S. Rospond, *Sinka Jan*, BCM, s. 289.

od 1951 roku cenzorem wydawnictw religijnych, egzaminatorem katechetów, delegatem ds. inwentaryzacji średniowiecznych rękopisów, postulatorem w procesie informacyjnym do beatyfikacji bpa Józefa Sebastiana Pelczara i ks. Jana Wojciecha Balickiego.

Położył duże zasługi na polu działalności bibliotekarskiej i archiwistycznej. Był kierownikiem biblioteki diecezjalnej (1951–1976), seminaryjnej (1952–1965) i kapitulnej (1958–1960) oraz dyrektorem diecezjalnym zbiorów archiwalnych (1955–1976). Prowadził także działalność duszpasterską. Był wikariuszem w Ożomli (1939–1949), rektorem kościoła pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Przemyślu (1950–1969). Od 1936 roku był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu, od 1937 roku członkiem Przemyskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, od 1946 roku członkiem Towarzystwa Teologicznego w Przemyślu. Ponadto był współpracownikiem Lubelskiego Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce. Cieszył się dużym autorytetem naukowym i moralnym. W 1959 roku został szambelanem papieskim. Pozostawił po sobie bogatą spuściznę pisarską, której znaczna ilość znajduje się w maszynopisach i rękopisach, przechowywanych w Archiwum i Bibliotece Seminarium Duchownego w Przemyślu. Zmarł 2 sierpnia 1989 roku w Przemyślu i został pochowany na tamtejszym cmentarzu centralnym w grobowcu seminaryjnym¹⁰.

Jest autorem wielu publikacji, wśród których można wymienić m.in.: *W.H. Sierakowski i jego rządy w diecezji przemyskiej* (Studia Historico-Ecclesiastica 3), Warszawa 1936; *Akta wizytacji diecezji przemyskiej do końca XVIII wieku* [w Archiwum Diecezjalnym w Przemyślu], ABMK 1 (1960) z. 2, s. 32–44; *Rzut oka na losy Kościoła w Polsce w latach 1918–1968*, „Kronika Diecezji Przemyskiej” 55 (1969) nr 4, s. 100–118; *Balicki Jan Wojciech (1869–1948), kapłan diecezji przemyskiej, profesor i rektor Seminarium Duchownego, Sługa Boży*, w: *Hagiografia polska*, t. 1, Poznań 1971, s. 83–101; *Pelczar J. S. (1842–1924), biskup przemyski, Sługa Boży*, w: *Hagiografia polska*, t. 2, Poznań 1972, s. 209–223; *Kościół wobec Kopernika i jego systemu*, „Kronika Diecezji Przemyskiej” 59 (1973) nr 2, s. 35–51; *Kilka uwag na marginesie artykułu ks. prof. dra Aleksiego Petraniego pt. „Zatarg księdza Bronisława Markiewicza z biskupem Józefem Pelczarem”*, NP 41 (1974), s. 255–276; *Prace duszpasterskie bpa Pelczara*, w: *Biskup Pelczar. Materiały z sesji naukowej poświęconej życiu i działalności Sługi Bożego J. S. Pelczara*, Kraków 21 III 1974, red. B. Przybyszewski,

10 AMS, SKS, nr 151; T. Śliwa, *Ks. Julian Ataman (1906–1989)*, „Premisla Christiana” t. 3 (1988–1989), s. 311–319; M. Stasiowski, *Ataman Julian*, SPTK, t. 8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 29–30.

M. Kasperkiewicz, Rzeszów 1975, s. 67–82; *Zarys dziejów diecezji przemyskiej ob[rządku] łac[ińskiego]*, Przemyśl 1981¹¹.

2.2. KS. PROF. DR HAB. STEFAN BISKUPSKI (DIECEZJA WŁOCŁAWSKA)

Urodził się 1 kwietnia 1895 roku w Koluszkach. Po zdobyciu wykształcenia na poziomie szkoły średniej w Łodzi i Włocławku wstąpił w roku 1912 do seminarium duchownego we Włocławku. Jeszcze przed otrzymaniem święceń kapłańskich w 1917 roku pełnił funkcję prefekta w Radomsku. Z polecenia bpa Stanisława Zdzitowieckiego w roku 1918 rozpoczął studia prawnicze na Wydziale Teologicznym UW i zamieszkał w Konwiktzie Teologicznym, gdzie przebywał do końca studiów. Ukończył je w 1922 roku z tytułem doktora prawa kanonicznego na podstawie pracy pt. *O nowe prawo małżeńskie w Polsce*. Następnie przez jeden rok był prefektem w gimnazjum w Łasku, a w latach 1923–1932 w Komunalnym Seminarium Nauczycielskim we Włocławku, ucząc tam także propedeutyki i historii. Pracę wykładowcy prawa kanonicznego podjął już w 1926 w macierzystym seminarium duchownym, a od roku 1932 pełnił ją też na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Na tym wydziale w roku 1937 uzyskał habilitację na podstawie pracy pt. *Obrońca węzła w kanonicznym procesie małżeńskim*. Podczas wojny w 1939 został uwięziony przez Niemców w Łądzie. Następnie w latach 1940–1945 przebywał w obozach koncentracyjnych Oranienburg-Sachsenhausen i Dachau.

Po uwolnieniu w 1945 roku przez dwa lata przebywał we Francji, udzielając się przy organizowaniu Polskiego Seminarium Duchownego. Powróciwszy do ojczyzny, podjął wykłady w macierzystym seminarium duchownym, przerwane z powodu wojny. Dojeżdżał w tym czasie także na Uniwersytet Warszawski, gdzie wykładał historię prawa kanonicznego, najpierw jako zastępca profesora, od 15 listopada 1946 roku jako profesor nadzwyczajny, a od 1 kwietnia 1954 roku w charakterze profesora zwyczajnego. Od tego roku aż do 1960 piastował funkcję dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej i kierownika Katedry Kościelnego Prawa Cywilnego

W latach 1953–1956 pełnił obowiązki wikariusza kapitulnego diecezji warmińskiej. Ze względu na liczne prace podejmowane na UW w roku 1953 zrezygnował z wykładów w macierzystym seminarium duchownym i z czasem na stałe zamieszkał w Warszawie, gdzie zmarł 31 maja 1973 roku. Zgodnie

11 M. Stasiowski, Ks. Julian Ataman (1906–1989), Lublin 1994, mps, tamże bibliografia.

z testamentem został pochowany na cmentarzu we Włocławku. Podsumowując jego działalność, można z pewnością stwierdzić, że jego życie wypełnione było pracą dydaktyczną i badawczą. Z tej ostatniej nie zrezygnował nawet po przejściu na emeryturę w roku 1966.

Spośród wielu jego dzieł na szczególną uwagę zasługują: *Zagadnienie obrońcy węzła małżeńskiego*, Włocławek 1939; *Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego*, t. 1–2, Warszawa 1956–1960; *Krzysztof Żurawski, polski kanonista XVIII w.*, Włocławek 1950; *Stanowisko proboszcza w świetle prawa kanonicznego*, Płock 1966; *Księża polscy w niemieckich obozach*, Londyn 1946; *Męczeńskie biskupstwo ks. Michała Kozala*, Warszawa 1955¹².

2.3. KS. DR HAB. EUGENIUSZ DĄBROWSKI (DIECEZJA WARSZAWSKA)

Urodził się 16 maja 1901 w Warszawie, gdzie uczęszczał do gimnazjum. Po jego ukończeniu wstąpił do seminarium duchownego. Od roku 1923 kontynuował studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. W kaplicy Konwiktu Teologicznego w tym samym roku z rąk bpa S. Galla otrzymał święcenia kapłańskie. W 1925 roku podjął naukę języka angielskiego na dwóch uniwersytetach: w Oxfordzie i Cambridge. Na podstawie pracy pt. *Pojęcie Trójcy Świętej u Augusta Cieszkowskiego* 26 listopada 1926 otrzymał doktorat. W latach 1926–1929 odbył na Biblicum studia specjalistyczne, po których udał się na pół roku z ekspedycją naukową do Ziemi Świętej. W 1929 roku rozpoczął wykłady z Pisma Świętego Nowego Testamentu w macierzystym seminarium duchownym. W 1932 roku na Uniwersytecie Warszawskim uzyskał habilitację na podstawie rozprawy *Przemienienie Chrystusa według Ewangelii synoptycznych* i wkrótce podjął tam pracę wykładowcy. W kwietniu 1939 roku obronił na Biblicum pracę doktorską pt. *La transfiguration Jésus* i jako pierwszy z Polaków otrzymał stopień doktora nauk biblijnych. Podczas II wojny światowej udzielał się w tajnym nauczaniu na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytecie Warszawskim. W tym czasie był także uwięziony na Pawiaku. W 1944 roku został mianowany proboszczem parafii Bożego Ciała w Warszawie. Zorganizował przy niej ośrodek Apostolatu Biblijnego, który obejmował całą Polskę. Wprowadził wtedy cotygodniową godzinę biblijną i coroczny tydzień biblijny. Organizował także wystawy.

12 AMS, SKS, nr 8; A. Petrani, *Biskupski Stefan*, EK t. 2, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 619–620; K. Rulka, *Biskupski Stefan*, SPTK, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 120–124.

W latach 1945–1953 włączył się w prace ruchu obrońców pokoju, broniąc przy każdej okazji praw Polski do ziem zachodnich i północnych. W tym celu w 1947 roku opublikował w Rzymie pracę *La frontiera fra Polonia e Germania*. W latach 1951–1953 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Komisji Intelktualistów i Działaczy Katolickich w Polsce. W latach 1954–1958 wykładał Pismo Święte Nowego Testamentu na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Z jego inicjatywy rozpoczęto opracowywać serię komentarzy do Nowego Testamentu. Patronował w 1956 wykładom dla duchowieństwa o roli Pisma Świętego w duszpasterstwie. W tym czasie rozpoczął prace redakcyjne nad *Podręczną encyklopedią biblijną*. Gdy odszedł z KUL-u, poświęcił się pracy pisarskiej i duszpasterskiej na Kamionku. Zmarł w Warszawie 8 kwietnia 1970 roku.

Twórczość ks. Eugeniusza Dąbrowskiego obejmuje łącznie 470 różnych pozycji, na które składa 30 książek i 206 haseł encyklopedycznych. Z ważniejszych dzieł warto wymienić następujące: *Pismo Święte NT. Wstęp, nowy przekład z Wulgaty, komentarz*, Poznań 1947; *Pismo Święte NT. Wstęp, nowy przekład z języka greckiego, komentarz*, Poznań 1961; *Historyczność zapowiedzi prymatu Piotra w świetle krytyki i filologii*, Poznań 1933; *Proces Jezusa*, Warszawa 1934; *Święty Paweł w Atenach*, Dz 17, 16–34, Warszawa 1936; *Nowy Testament na tle epoki. Geografia, historia, kultura*, t. I-II, Poznań 1958; *Odkrycia w Qumran nad Morzem Martwym a Nowy Testament*, Poznań 1961; *Sobór Watykański II a biblistyka katolicka*, Poznań 1967; *Konfrontacje. Drogi rozwoju współczesnej biblistyki*, Poznań 1970¹³.

2.4. KS. DR PIOTR FEDERKIEWICZ (DIECEZJA PRZEMYSKA)

Urodził się 24 maja 1900 roku w Rymanowie. Po otrzymaniu matury w 1920 roku, rozpoczął studia w Instytucie Teologicznym w Przemyślu. Święcenia kapłańskie otrzymał 1 czerwca 1924 roku. Bezpośrednio po nich został wikariuszem w Sądowej Wiszni. W październiku tego samego roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego kontynuował studia w zakresie Pisma Świętego, które uwieńczył doktoratem z teologii w lipcu 1927 roku. Przez cały okres swoich studiów mieszkał w Konwikcie Teologicznym. Po trzech miesiącach pracy jako wikariusz w Strzyżowie nad Wisłokiem podjął następne studia na Biblicum w Rzymie. Tam w roku 1929 uzyskał stopień licencjusza z biblistyki. Po roku został ze studiów odwołany do Przemyśla,

13 AMS, SKS, nr 44; L. Grzebień, *Dąbrowski Eugeniusz*, SPTK, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 283–289; J. Kudasiewicz, *Dąbrowski Eugeniusz*, EK, t. 3, red. R. Łukaszyk, Lublin 1989, kol. 1063–1064.

gdzie z dniem 1 października 1930 rozpoczął wykłady z Pisma Świętego Nowego Testamentu w macierzystym seminarium. Prowadził je nieprzerwanie aż do roku 1967. Częściowo kontynuował je w latach 1967–1974. Od roku 1946 do 1969 wykładał równocześnie teologię fundamentalną. W latach 1930–1949 pełnił także funkcję prefekta seminarium duchownego. Oprócz zajęć dydaktycznych we wspomnianym instytucie miał także wykłady w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej w Przemyślu. Od roku 1946 pełnił obowiązki sędziego posynodalnego, a od 1955 roku synodalnego. Był także egzaminatorem prosynodalnym i od 1959 roku członkiem komisji *a vigilantia*. Należał również do zespołu rewizyjnego przy redagowaniu Biblii Tysiąclecia. Jako profesor zwracał większą uwagę na dydaktykę niż na badania naukowe, dlatego też z myślą o studentach opracował wiele różnych skryptów. Zmarł 27 kwietnia 1977 roku i został pochowany w Rymanowie.

Wśród jego publikacji można wymienić następujące: *O natchnieniu Ksiąg świętych* (skrypt powielany), Przemyśl 1930; *Prolegomena do Męki Pańskiej* (skrypt powielany), Przemyśl 1930; *Życie publiczne Pana Jezusa* (skrypt powielany), Przemyśl 1931; *Egzegeza Listu św. Pawła do Rzymian* (skrypt powielany), Przemyśl 1935; *Zmartwychwstanie Pana Jezusa* (skrypt powielany), Przemyśl 1935; *Seria nauk rekolekcyjnych*, Przemyśl 1952; *Nowy Testament. Introdukcja*, Przemyśl 1964¹⁴.

2.5. KS. DR STEFAN HAIN (DIECEZJA POZNAŃSKA)

Urodził się 10 września 1903 roku w Łagiewnikach k. Poznania. Po maturze, którą złożył w 1922 roku, rozpoczął studia lekarskie, jednak po pewnym czasie zmienił kierunek i przeniósł się na wydział prawno-ekonomiczny. Ze względu na trudną sytuację materialną swoich rodziców podjął także pracę w Banku Przemysłowców w Poznaniu. W 1924 roku wstąpił do seminarium duchownego. Po święceniach kapłańskich, które otrzymał 23 lutego 1929 roku, został wikariuszem przy kościele Bożego Ciała, a od września pełnił obowiązki prefekta w jednym z gimnazjów poznańskich. W latach 1930–1933 odbył studia specjalistyczne z historii Kościoła na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Uwieńczył je pracą magisterską na temat chrystianizacji Żmudzi. Podczas studiów mieszkał cały czas w Konwiktie Teologicznym. Po powrocie do Poznania został mianowany dyrek-

14 AMS, SKS, nr 63; T. Szczurek, *Śp. Piotr Federkiewicz*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 30 (1977) nr 6, s. 342; T. Śliwa, *Federkiewicz Piotr*, SPTK, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 359–360

torem Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego. Wkrótce jednak przekazał to stanowisko ks. Józefowi Nowackiemu, sam zaś objął funkcję prefekta w prywatnym Gimnazjum dra B. Czajkowskiego i częściowo w Gimnazjum św. Jana Kantego i Liceum Handlowym. W tym czasie pełnił obowiązki moderatora Sodalicji Mariańskiej i delegata prymasa dla Stowarzyszenia Seniorów Akademickiego Koła Misjologicznego. Mimo rozlicznych obowiązków nie zaniedbał badań naukowych, które zaowocowały rozprawą o prymasie Wincentym Kocie. Na jej podstawie 6 lutego 1939 roku otrzymał stopień doktora teologii. W czasie II wojny światowej 11 grudnia 1939 r. wraz z innymi mieszkańcami Poznania został umieszczony w obozie przejściowym dla wysiedleńców na Główniej. Następnie skierowano ich do Sokołowa Podlaskiego, tam z braku miejsca cofnięto transport do Warszawy. Samodzielnie z Warszawy przedostał się przez Lublin do Sandomierza, gdzie znalazł na czas wojny mieszkanie u rodziny. Trudne warunki okupacji skłoniły go do podjęcia pracy w biurze Przedsiębiorstwa Gazu Ziarnnego. Po wojnie, po powrocie do Poznania, został mianowany kustoszem Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego, zabiegał szczególnie o powrót jego cennych zbiorów. W latach 1964–1971 był również dyrektorem wspomnianego Archiwum. Zajmował się tam rewindykacją paramentów i dzwonów kościelnych dla Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej. Był także członkiem archidiecezjalnej komisji sztuki kościelnej, która z czasem została przemianowana na komisję artystyczno-konserwatorską. Pełnił również funkcję cenzora ksiąg o treści religijnej, egzaminatora prosynodalnego i sędziego Sądu Metropolitalnego. Głównym jego zajęciem były jednak wykłady, które prowadził w Arcybiskupim Seminarium Duchownym, w Seminarium Zagranicznym Towarzystwa Chrystusowego oraz przez kilka lat na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. Wykładał przede wszystkim historię sztuki i budownictwo sakralne oraz historię Kościoła i patrologię. Uczestniczył także w pracach Komisji Historycznej wchodzącej w skład Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Należał również do Komisji Teologicznej, której w latach 1964–1974 był prezesem. Zmarł po ciężkiej chorobie 15 marca 1979 roku w Poznaniu.

Wśród jego publikacji można wymienić m.in. następujące: *Miłość podstawowym czynnikiem misyjnym*, „Rocznik Związku Akademickich Kół Misyjnych w Polsce” 1 (1928), s. 34–41; *Chryścianizacja Żmudzi*, „Annales Missiologicae” 5 (1932/33), s. 103–130; *Wskazania Hozjuszowe*, „Wiadomości Duszpasterskie” 3 (1947) nr 10, s. 358–361; *Początki Misji Polskiej w Londynie*, Londyn 1948; *Wincenty Kot, prymas Polski 1436–1448*, Poznań 1948; *Papiestwo w dziejach Kościoła*, „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” 4 (1949) nr 4, s. 146–151;

Kult Matki Boskiej w Archidiecezji Poznańskiej w zarysie, „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” 6 (1951) nr 4–5 s. 109–113; Powstanie biskupstwa poznańskiego, NP 30 (1969), s. 19–42¹⁵.

2.6. KS. PROF. DR HAB. CZESŁAW JAKUBIEC (DIECEZJA WARSZAWSKA)

Urodził się 14 lipca 1909 w Warszawie. W 1928 wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie, święcenia kapłańskie przyjął 18 grudnia 1932 roku. Następnie podjął studia na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego, zakończone uzyskaniem tytułem magistra w 1935 roku.

W latach 1935–1937 studiował w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie. W 1938 obronił pracę doktorską. W latach 1938–1939 był kapłanem kardynała Aleksandra Kakowskiego, w latach 1939–40 pełnił obowiązki wikariusza parafii Najświętszego Zbawiciela w Warszawie, w latach 1940–1944 parafii św. Aleksandra. Od 1942 prowadził tajne komplety z języka hebrajskiego i greckiego. W 1944 rozpoczął wykłady z Pisma Świętego w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie. W 1945 został wykładowcą na Uniwersytecie Warszawskim, od 1946 prowadził tam wykłady ze Starego Testamentu. W 1948 roku otrzymał tytuł doktora habilitowanego. Jednocześnie został docentem Uniwersytetu Warszawskiego. W 1953 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1954 pracował na nowo utworzonej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, gdzie został kierownikiem Katedry Studium Biblijnego Starego Testamentu. W 1969 roku został mianowany profesorem zwyczajnym. W 1979 roku przeszedł na emeryturę, ale do 1985 prowadził wykłady w swojej macierzystej uczelni. Zmarł 15 kwietnia 1993 roku w Warszawie.

Wśród publikacji warto wskazać na następujące: *Wprowadzenie do ksiąg Starego Testamentu*, Warszawa 1954; *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, Poznań 1955; *Stare i Nowe Przymierze. Biblia i Ewangelia*, Warszawa 1961; *Pradzieje biblijne. Teologia „Genesis” 1–11*, Poznań 1968; „Genesis”. *Księga Rodzaju. Przekład z hebrajskiego i komentarz*, Warszawa 1957; *Księga Hioba. Wstęp – przekład – komentarz*, Poznań 1974¹⁶.

15 AMS, SKS, nr 146; M. Banaszak, *Hain Stefan*, SPTK, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 537–538.

16 AMS, SKS, nr 160; H. Muszyński, *Ks. prof. dr hab. Czesław Jakubiec jako biblista*, „Studia Theologica Varsaviensia” 26 (1988) nr 1, s. 5–11; S. Mędała, *Śp. Ks. Prof. Dr hab. Czesław Jakubiec (1909–1993)*, „Studia Theologica Varsaviensia” 31 (1993) nr 2, s. 5–7; R. Rumianek, *Śp. ks. Czesław Jakubiec (1909–1993)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” nr 1 (1994), s. 59–62.

2.7. KS. DR ANTONI LIEDTKE (DIEC. PELPLIŃSKA)

Urodził się 20 września 1904 roku w Chwaszczynie koło Gdyni. Pochodził z wielodzietnej rodziny mistrza budowlanego Józefa i Elżbiety z Freibergów. Maturę uzyskał w czerwcu 1925 w Wejherowie, po czym podjął studia architektury w Wyższej Szkole Technicznej w Gdańsku. Wkrótce przeniósł się na teologię w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie (1925–1927). Naukę kontynuował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie zgłębiał historię Kościoła, archeologię chrześcijańską i historię sztuki. Odbył w tym okresie praktykę w Archiwum Głównym Akt Dawnych. 16 marca 1929 otrzymał w Pelplinie święcenia kapłańskie, w lutym 1931 obronił pracę doktorską *Walka księcia Jana Opolskiego „Kropidły” z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji włocławskiej*.

Od czerwca do października 1931 roku pracował jako wikariusz w parafii w Pieniążkowie, następnie był kapłanem biskupa Stanisława Okoniewskiego, a od grudnia 1931 wykładowcą seminarium pelplińskiego. Prowadził w nim zajęcia z historii Kościoła, patrologii, historii sztuki i *savoir-vivre'u*. Z nominacji ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego brał udział w pracach Okręgowej Komisji Konserwatorskiej w województwach pomorskim i poznańskim. W 1935 objął stanowisko dyrektora biblioteki seminaryjnej, które zachował (jedynie z przerwą wojenną) do 1981. Kierował także Archiwum Diecezji Chełmińskiej (1936–1962), a od 1936 był diecezjalnym konserwatorem sztuki.

W obliczu zagrożenia wojennego w 1939 roku zabezpieczał zbiory biblioteczne, archiwalne i muzealne diecezji chełmińskiej. We wrześniu 1939 opuścił Polskę, przebywał w Rumunii, następnie w Rzymie, skąd z biskupem Okoniewskim udał się do Hiszpanii. Pracował m.in. w Rondzie (Andaluzja), a od listopada 1941 w Poselstwie RP w Madrycie, gdzie sprawował opiekę duszpasterską nad polskimi żołnierzami. Od 1944 pełnił funkcję delegata Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w Madrycie oraz delegata Polskiego Czerwonego Krzyża na Hiszpanię. Od czerwca 1945 był kapłanem w Centrum Wyszkozenia Służby Zdrowia I Korpusu Polskiego w Wielkiej Brytanii (w randze kapitana). W lipcu 1946 powrócił do Polski i pracy w pelplińskim seminarium. Do 1949 był wicerektorem seminarium, w latach 1961–1970 rektorem. W październiku 1947 został kanonikiem kapituły katedralnej chełmińskiej, od 1952 przez czterdzieści lat przewodniczył Diecezjalnej Komisji Sztuki Kościelnej. Otrzymał honorowe tytuły papieskie – prałata domowego od Piusa XII (29 czerwca 1958) i protonotariusza apostolskiego od Jana XXIII (27 listopada 1962).

Poza wykładami w Pelplinie w latach 1964–1968 prowadził zajęcia z archeologii chrześcijańskiej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Należał do wielu towarzystw naukowych, m.in. Towarzystwa Naukowego w Toruniu (od 1931), Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Towarzystwa Bibliofilów w Toruniu. Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1939) i złotą odznaką „Za Opiekę nad Zabytkami” (1974), a 16 października 1989 Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie nadała mu tytuł doktora *honoris causa*. Zmarł 26 lipca 1994 roku w Pelplinie.

Ze 180 publikacji Liedtkego można wymienić m.in.: *Początki chrześcijaństwa na Pomorzu*, „Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej” 7 (1935), s. 815–828; *Biblia Gutenberga w Pelplinie*, Toruń 1936; *Zakład Najświętszej Maryi Panny Anielskiej w Kościernynie wobec ustawy o klasztorach z 3 maja 1875 r. (Przyczynek do dziejów „Kulturkampf” w diecezji chełmińskiej)*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu dziesięciolecia biskupstwa J. E. Ks. Biskupa Stanisława Okoniewskiego*, Pelplin 1936, s. 108–133; *Zamek bierzgłowski, letnisko i dom rekolekcyjny diecezji chełmińskiej*, Poznań [1937]; *Zestawienie rubryk pelplińskiej Biblii Gutenberga*, „Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej” 9 (1937) nr 8, s. 666–691; *Istota i cel Związku Misyjnego Duchowieństwa*, w: *Księga pamiątkowa II Kongresu Związku Misyjnego Duchowieństwa w Polsce*, Płock 1938, s. 56–74; *Początkowe dzieje seminarium chełmińskiego*, NP 11 (1960), s. 101–188; *Historia sztuki kościelnej w zarysie*, Poznań 1961; *Tradycje naukowe Pelplina*, „Studia Pelplińskie” 1 (1969), s. 19–38; *Zarys dziejów diecezji chełmińskiej*, NP 34 (1971), s. 59–116; *Sztuka sakralna (Okres renesansu, manieryzmu, baroku i rokoka)*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. 1 cz. 2, Poznań 1974, s. 127–139, 384–396; *Prawda o polskich żołnierzach internowanych w Miranda de Ebro*, w: *Kościół katolicki na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, (Materiały i Studia 7, cz. 3), Warszawa 1978, s. 353–394; *Saga pelplińskiej Biblii Gutenberga*, Pelplin 1981; *Wojenne losy biskupa chełmińskiego S. W. Okoniewskiego 1939–1944*, Pelplin 1983¹⁷.

17 AMS, SKS, nr 110; H. Mross, *Pracownicy naukowo-dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego, Pelplin 1939–1995. Słownik bio-bibliograficzny*, Pelplin 1997, s. 145–153; M. Flisik, *Ksiądz infułat Antoni Liedtke jako bibliotekarz i bibliofil*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia” z. 4 (2000), s. 265–281; W. Mering, *Śp. ks. Antoni Liedtke 20.09.1904–26.07.1994*, w: *Księga jubileuszowa. 350 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie (1651–2001)*, red. A. Nadolny, Pelplin 2001, s. 558–573; H. Mross, *Publikacje księdza infułata Antoniego Liedtkego w: Księga jubileuszowa. 350 lat...*, dz. cyt., s. 46–61; A. Eckmann, *Ksiądz Antoni Liedtke (1904–1994)*, „Vox Patrum” t. 13–15 (1993–1995) z. 24–29, s. 729–732; M. Flisik, *Liedtke Antoni*, w: *SPTK*, t. 9, red. J. Mandziuk, Warszawa 2006, s. 378–384.

2.8. KS. DR ANTONI PASTWA (DIECEZJA CHEŁMIŃSKA)

Urodził się 2 października 1898 roku we wsi Klaskawa k. Chojnic. Był uczniem Gimnazjum Księży Pallotynów w Wadowicach, Collegium Marianum w Pelplinie i Gimnazjum Miejskiego w Gdańsku. Po zdaniu matury w 1917 roku został powołany do armii niemieckiej i przebywał na froncie francuskim aż do zakończenia I wojny światowej. Podczas inwazji bolszewickiej w 1920 roku służył jako ochotnik przez trzy miesiące w armii polskiej, w 16. Pułku Artylerii w Grudziądzu. W latach 1920–1924 był alumnem Seminarium Duchownego w Pelplinie, gdzie 14 czerwca 1924 roku otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa chełmińskiego Augustyna Rosentretera.

Bezpośrednio po święceniach pracował w parafii św. Mikołaja w Grudziądzu. W kolejnym roku został mianowany wikariuszem tumskim i nauczycielem w Collegium Marianum w Pelplinie. Aktywnie udzielał się w Katolickim Związku Młodzieży Polskiej na Pomorzu. Biskup chełmiński Stanisław Wojciech Okoniewski powołał go na swego kapelana sekretarza i notariusza Sądu Biskupiego (1926–1929).

26 listopada 1929 roku został przyjęty na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego i zamieszkał w konwikcie. W 1932 roku uzyskał tytuł magistra prawa kanonicznego. Dalsze studia pragnął kontynuować w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Pozostał jednak w Warszawie i pełnił nadal funkcję młodszego asystenta przy katedrze Prawa Kanonicznego uw. Studia prawnicze ukończył 10 lutego 1933 roku, uzyskując tytuł doktora prawa kanonicznego w oparciu o dysertację *Przeszkoda małżeńska zbrodni w prawie kanonicznym*.

Po studiach pełnił obowiązki wikariusza w parafii Błędowo w powiecie chełmińskim, a następnie w parafii św. Jana w Toruniu. W latach 1934–1936 był proboszczem nowo powstałej parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Grudziądzu. Na potrzeby kultu religijnego zaadaptował budynek tzw. Bazaru, który wcześniej pełnił funkcje kulturalno-sportowe. Szczególną opieką otoczył pracowników kolei i ich rodziny, tworząc dla nich Bractwo św. Józefa. W 1936 biskup ordynariusz powierzył mu w tej samej miejscowości parafię farną św. Mikołaja, mianując go jednocześnie dziekanem grudziądzkim. Tam również dał się poznać jako gorliwy opiekun i asystent w bractwach i stowarzyszeniach. Na początku września 1939 roku po odprawieniu w farze uroczystej Mszy św. w intencji 40 żołnierzy polskich poległych w okolicach Grudziądza został aresztowany i osadzony w zakładzie karnym, skąd 11 listopada przewieziono go do Internatu Kresowego przy ul. Chopina. Zginął śmiercią męczeńską rozstrzelany wraz z pozostałymi zakładnikami na

tw. Księżych Górach w okolicach Grudziądza. Pochowano go wraz z innymi więźniami na cmentarzu farnym.

Wśród jego publikacji można wskazać na następujące: *Zbrodnia małżeńska jako przeszkoda pokuty w dawnym prawie kościelnym*, „Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej” 4 (1932) nr 12, s. 776–783; *Przeszkoda małżeńska zbrodni w prawie kanonicznym*, „Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej” 5 (1933) nr 2, s. 141–161; *Sterylizacja a prawo moralne*, „Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej” 6 (1934) nr 9–10, s. 716–724; *O pogłębieniu duchowym pracy charytatywnej*, w: *Pamiętnik Stow[arzyszenia] Pań Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w Chełmnie 1860–1935*, Poznań [1936], s. 19–22¹⁸.

2.9. KS. PROF. DR HAB. ANTONI PAWŁOWSKI (DIECEZJA WARSZAWSKA)

Urodził się 24 stycznia 1903 roku w Końskich. Po uzyskaniu matury w 1921 roku zapisał się na Wydział Filozoficzny UW, studiował nauki matematyczno–przyrodnicze. Równocześnie jako słuchacz nadzwyczajny uczęszczał na wykłady na Wydziale Chemii Politechniki Warszawskiej. W roku 1922 rozpoczął studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Warszawie.

Po otrzymaniu święceń kapłańskich 26 września 1926 roku kontynuował studia na Wydziale Teologicznym UW, mieszkając w tym czasie w Konwikcie Teologicznym. Studia uwieńczył doktoratem z teologii dogmatycznej na podstawie rozprawy *Dogmat Niepokalanego Poczęcia w oświeceniu nowszych prawosławnych teologów rosyjskich* w lipcu 1929 roku. Po trzech miesiącach pracy duszpasterskiej jako wikariusz w Kocierzowie k. Łowicza w macierzystym seminarium został prefektem i rozpoczął pracę wykładowcy.

Po habilitacji, którą uzyskał w sierpniu 1935 roku na podstawie rozprawy *Idea Kościoła w ujęciu rosyjskiej teologii i historiografii*, przeniósł się do Wilna na Uniwersytet Stefana Batorego. Tam w 1936 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym teologii fundamentalnej i funkcję tę sprawował do końca 1939 roku. Prowadził również wykłady w warszawskim i wileńskim Instytucie Wyższej Wiedzy Religijnej. Współpracował z Papieskim Instytutem Orientalnym.

18 AMS, SKS, nr 144; W. Szoldrski, *Martylogium duchowieństwa polskiego pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, „Sacrum Poloniae Millenium” 11 (1965), s. 196; W. Jacewicz, J. Woś, *Martylogium duchowieństwa polskiego pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, z. 2, Warszawa 1977, s. 92; H. Mross, *Pastwa Antoni*, w: PSB, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 614.

Podczas II wojny światowej od lipca 1942 roku do lipca 1944 przebywał w różnych więzieniach i obozach. Po uwolnieniu prowadził w Wilnie tajne nauczanie, w maju 1945 roku przeniósł się do Białegostoku, gdzie wykładał na tamtejszym Wydziale Teologicznym oraz w seminarium duchownym. Wkrótce przeniósł się do Warszawy. Tam został kierownikiem Katedry Dogmatyki na Wydziale Teologicznym UW oraz wykładowcą w macierzystym seminarium. W 1946 roku otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. Po kilku latach przyjął sakrę biskupią. 25 października 1953 roku odbył się jego ingres do katedry wrocławskiej. Uczestniczył w obradach Soboru Watykańskiego II, przyczynił się do nadania NMP tytułu Matki Kościoła, opracowując memoriał w tej sprawie. Już po Soborze zorganizował synod w swojej diecezji. Zginął w wypadku samochodowym w drodze do Opola. Jego pogrzeb odbył się 19 września 1969 roku.

Wśród publikacji jego autorstwa można wyróżnić następujące: *Prawosławie a katolicyzm*, AK 26 (1930), s. 48–66; *Dogmat Niepokalanego Poczęcia w oświetleniu nowszych prawosławnych teologów rosyjskich*, Warszawa 1930; *Idea Kościoła w ujęciu rosyjskiej teologii i historiozofii*, Warszawa 1935; *Socjologia Włodzimierza Sołowiewa*, „*Collectanea Teologica*” 18 (1937), s. 133–188; *Sprawy chrześcijańskiego Wschodu*, AK 40 (1937), s. 91–100, AK 41 (1938), s. 71–78, AK 42 (1938), s. 77–78, AK 43 (1939), s. 81–92, AK 44 (1939), s. 61–67; *Konferencje misyjne, Poznań 1938*; *Twórca świata i zbawca człowieka*, Warszawa 1939; *Wniebowzięcie Bogurodzicy na tle proponowanych co do definicji rozwiązań*, AK 49 (1948), s. 105–122; *Różnorodność obrządków a jedność Kościoła*, „*Prąd*” 1949 nr 19, s. 287–300. Wydał: *Statuty Synodu Diecezji Wrocławskiej odbytego we Wrocławku w dniach 6–9 XII 1967*, „*Kronika Diecezji Wrocławskiej*” 51 (1968), s. 75–120¹⁹.

2.10. KS. PROF. DR HAB. HENRYK RYBUS (DIECEZJA ŁÓDZKA)

Urodził się 3 lipca 1907 roku w Dąbrowie Górniczej. W 1927 roku uzyskał świadectwo dojrzałości w Gimnazjum Humanistycznym w Łodzi i wstąpił do łódzkiego seminarium duchownego. W 1931 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Rok wcześniej, gdy był jeszcze subdiakonem, został skierowany na studia z historii Kościoła na Wydziale Teologicznym UW i zamieszkał w Konwik-

19 AMS, SKS, nr 82; K. Majdański, *Życie i śmierć biskupa wrocławskiego*, AK 70 (1967), s. 355–362; Z. Zieliński, *Pawłowski Antoni*, w: PSB, t. 25, red. E. Rostworowski, s. 488–489; S. Ozorowski, *Pawłowski Antoni*, w: SPTK, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 625–628.

cie Teologicznym. Studia ukończył w roku 1934 z tytułem magistra teologii. Rok później zyskał także stopień doktora na podstawie rozprawy *Królewicz kardynał Fryderyk Jagiellończyk jako biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński*. W trakcie swoich studiów uczęszczał również na ćwiczenia z archiwistyki w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Po wojnie w 1949 roku na Wydziale Humanistycznym UW – częściowo na podstawie zaliczenia egzaminów z historii Kościoła – uzyskał stopień magistra filozofii. W latach 1934–1936 pełnił obowiązki katechety w dwóch gimnazjach łódzkich, zaś w latach 1936–1941 był wikariuszem w parafii katedralnej w Łodzi. Zajmował się także zorganizowaniem łódzkiego Muzeum Diecezjalnego, doprowadzając w 1938 roku do wyodrębnienia z niego Archiwum Diecezjalnego.

Podczas okupacji 6 października 1941 roku został aresztowany z grupą księży z diecezji łódzkiej i osadzony w obozie przejściowym w Konstancynie pod Łodzią. Udało mu się stamtąd uciec do Warszawy, gdzie do końca wojny służył swoją pomocą przy parafii św. Trójcy na Solcu. Po wojnie, w latach od 1945 do 1962, sprawował urząd proboszcza: na początku w Bełchatowie (1945–1947), później w Łodzi w parafii Opatrzności Bożej (1947–1951), i wreszcie w parafii Matki Bożej Zwycięskiej (1951–1962). W Kurii Biskupiej w Łodzi przez wiele lat był cenzorem pism o treści religijnej oraz członkiem Komisji Konserwatorsko-Budowlanej. Od 1948 do 1968 roku pełnił funkcję wykładowcy w macierzystym seminarium. Oprócz historii Kościoła wykładał także historię sztuki kościelnej. W 1964 roku został powołany na stanowisko adiunkta na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W tym samym roku habilitował się na podstawie rozprawy *Prymas Maciej Drzewicki Zarys biografii (1467–1535)*. 31 maja 1966 roku został mianowany docentem etatowym i kierownikiem Katedry Historii Kościoła Powszechnego. Gdy nastąpiła reorganizacja studium na Wydziale, sprawował funkcję kierownika Katedry Średniowiecznej Historii Kościoła Powszechnego i w Polsce. Z kolei 4 stycznia 1973 roku otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego. Przez wiele lat był członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego i Sekcji Historycznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego.

Od roku 1968 aż do swojej śmierci był redaktorem naczelnym półrocznika „*Studia Theologica Varsaviensia*”. Był także współredaktorem *Encyklopedii katolickiej*. Zmarł 13 sierpnia 1974 roku w Wiedniu, pochowany zaś został w Łodzi na cmentarzu przy ul. Ogrodowej.

Z ważniejszych prac opublikowanych przez niego warto wymienić te, które dotyczyły postaci prymasa Drzewickiego: *Prymas Maciej Drzewicki. Działalność kościelna w diecezji przemyskiej (1504–1513)*, Warszawa 1968; *Działalność synodalna*

biskupa Macieja Drzewieckiego w diecezji włocławskiej (1514–1531) „*Studia Theologica Varsaviensia*” R. 7 (1969) nr 1, s. 261–269²⁰.

2.11. BŁ. KS. DR HAB. MICHAŁ SOPOĆKO (DIECEZJA WILEŃSKA)

Urodził się 1 listopada 1888 roku w Juszcze w powiecie Nowosadach). Po maturze, w latach 1908–1910 pracował jako nauczyciel w szkole parafialnej w Zabrzeżu i internacie Jadwigi Waltz w Wilnie. Następnie w roku 1910 rozpoczął studia w seminarium duchownym w Wilnie.

Po święceniach kapłańskich, które przyjął w 1914 roku, przez cztery lata pełnił obowiązki wikariusza w Taboryszkach. W roku 1918 przeniósł się do Warszawy, aby kontynuować studia teologiczne na UW. Podczas studiów mieszkał w Konwikcie Teologicznym, pełniąc jednocześnie funkcję kapelana wojskowego i studiując na Wyższym Kursie Nauczycielskim, który ukończył ze stopniem magistra. W 1924 roku został mianowany proboszczem garnizonu wojskowego w Wilnie. Równocześnie pełnił obowiązki prefekta gimnazjum i wykładowcy na Wyższym Kursie Nauczycielskim.

Na podstawie pracy *Rodzina w prawodawstwie na ziemiach polskich (Studium etyczno-prawne)* w 1926 roku otrzymał doktorat z teologii moralnej. W 1927 roku abp Romuald Jałbrzykowski mianował go ojcem duchownym w macierzystym seminarium. W następnym roku prowadził wykłady z teologii pastoralnej na Uniwersytecie Stefana Batorego. W związku z licznymi obowiązkami na uczelni zrezygnował z pracy w wojsku. W 1934 roku na podstawie rozprawy *Mikołaj Łęczycki o wychowaniu duchowym. Studium teologiczno-pedagogiczne* przeprowadził habilitację w Warszawie.

W Wilnie udzielał się jako spowiednik sióstr z różnych zgromadzeń. W latach 1933–1936 był m.in. spowiednikiem s. Faustyny Kowalskiej ze Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia. W lutym 1942 założył w Wilnie Zgromadzenie Sióstr Jezusa Miłosiernego. W 1944 roku na nowo podjął obowiązki wykładowcy w macierzystym seminarium i działającym w jego ramach Wydziale Teologicznym. Pod koniec tego roku założył w Wilnie Zgromadzenie Sióstr Jezusa Miłosiernego. W 1947 roku przeniósł się do Białegostoku. Tam wykładał teologię pastoralną, homiletykę, katechetykę i pedagogikę. Z myślą o studentach opracował wiele pomocy naukowych z tych przedmiotów. Pełnił

20 AMS, SKS nr 132; H. E. Wyczawski, *Rybus Henryk*, w: SPTK, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 64–66; J. Mandziuk, *Rybus Henryk Roman*, w: PSB, t. 33, red. H. Markiewicz, s. 363–364.

też obowiązki duszpasterskie przy kaplicy przy ul. Poleskiej. Zainspirowany objawieniami s. Faustyny Kowalskiej opublikował wiele dzieł o Miłosierdziu Bożym, zabiegał o ustanowienie święta Miłosierdzia Bożego. W roku 1962 przeszedł na emeryturę. Zmarł 15 lutego 1975 roku w Białymstoku. W 1987 wszczęto jego proces beatyfikacyjny, który na szczęblu diecezjalnym trwał do 1993 roku. W 2002 dokumentacja procesu wraz z obszerną biografią została przekazana do Kongregacji ds. Świętych w Rzymie. Dekret o heroicznosci cnót został ogłoszony 20 XII 2004 roku w Watykanie. 28 IX 2008 został beatyfikowany w sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Białymstoku²¹.

Wśród publikacji ks. Michała Sopoćki warto wskazać następujące: *Obowiązki względem Ojczyzny*, Warszawa 1922; *Rodzina w prawodawstwie na ziemiach polskich (Studium etyczno-prawne)*, Wilno 1926; *Do wszystkich, komu przyszłość kraju jest droga*, Wilno 1927; *Cel, podmiot i przedmiot wychowania duchowego według Mikołaja Łęczyckiego*, Wilno 1933; *Mikołaj Łęczycki o wychowaniu duchowym. Studium teologiczno-pedagogiczne*, Wilno 1935; *Polskie i katolickie ideały wychowawcze. Referat wygłoszony w czasie II Katolickiego Studium w Wilnie*, w: *Pamiętnik II Katolickiego Studium o wychowaniu*, Poznań 1936, s. 169–198; *Z zagadnień etycznych*, Wilno 1937; *Korelacja w nauczaniu religii z innymi przedmiotami*, Warszawa 1937; *Idea Miłosierdzia Bożego w liturgii*, Poznań 1937; *Łączność i jednolitość nauczania religii z innymi przedmiotami*, „Miesięcznik Katechetyczny” 26 (1937), s. 369–386; *Jezu, ufam Tobie*, Kraków 1937; *O święto Najmiłosierniejszego Zbawiciela*, Poznań 1947; *Miłosierdzie – jedyna nadzieja ludzkości*, Londyn 1949; *Poznajmy Boga w Jego miłosierdziu. Rozważania o miłosierdziu Bożym na tle litanii*, Poznań 1949; *Godzina święta i nowenna do Miłosierdzia Bożego nad światem*, Poznań 1949; *Miłosierdzie Boże w dziełach Jego*, t. 1, Londyn 1959; *Miłosierdzie Boże w dziełach Jego*, t. 2 *Męka, śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie*, Rzym-Paryż-Londyn 1959; *Miłosierdzie Boże w dziełach Jego*, t. 3 *Duch Święty, Kościół, łaska, cnota, dary Ducha Świętego*,

21 AMS, SKS, nr 28; S. Strzelecki, *Idea Miłosierdzia Bożego w życiu i działalności ks. Michała Sopoćki*, „Homo Dei” 48 (1979), s. 59–65; T. Krahel, *Sopoćko Michał*, w: SPTK, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 146–151; H. Ciereszko, *Ksiądz Michał Sopoćko Apostoł Miłosierdzia Bożego*, Kraków 2004; H. Ciereszko, *Droga świętości ks. Michała Sopoćki*, Kraków 2004; S. Strzelecki, *Ksiądz Michał Sopoćko, jakiego znałem i pamiętam*, Warszawa 2004; H. Ciereszko, *Życie i działalność Księdza Michała Sopoćki (1888–1975). Pełna biografia apostoła Miłosierdzia Bożego*, Kraków 2006; S. Strzelecki, *Białostockie ślady Sługi Bożego księdza Michała Sopoćki*, Białystok 2007; H. Ciereszko, *Ksiądz Michał Sopoćko, profesor, wychowawca i ojciec duchowny alumnów i kapłanów*, Białystok 2008; A. Dragan, *Z misją Bożego Miłosierdzia. Szkice z życia bł. ks. Michała Sopoćki*, Warszawa 2008.

modlitwa, ufność, sakramenty święte, Rzym-Paryż-Londyn 1962; *Miłosierdzie Boże w dziełach Jego*, t. 4 *O uroczystość Najmiłosierniejszego Zbawiciela*, Paryż 1967²².

2.12. KS. PROF. DR HAB. JAN STĘPIEŃ (DIECEZJA SANDOMIERSKA)

Urodził się 23 czerwca 1910 w Osieku koło Sandomierza. Uczęszczał do Państwowego Gimnazjum Męskiego w Ostrowcu Świętokrzyskim (1923–1926) oraz do Niższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1926–1928). Po maturze w 1928 roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Święcenia kapłańskie otrzymał 4 czerwca 1933 roku w Sandomierzu z rąk bpa Włodzimierza Jasińskiego. W latach 1932–1936 kontynuował studia na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, mieszkając w tym czasie w konwikcie świętokrzyskim. Studia uwieńczył doktoratem z teologii na podstawie pracy pt. *Uzdrowienie ślepych w Jerycho*. Po doktoracie w 1936 roku wysłano go na dalsze studia do Rzymu. W Papieskim Instytucie Biblijnym uzyskał licencjat z nauk biblijnych. Studia doktoranckie zakończył ze stopniem „Candidatus ad lauream in re biblica”. Po powrocie z Rzymu w 1939 został mianowany wykładowcą Pisma Świętego oraz prefektem alumnów w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu. Podczas wojny w 1940 roku włączył się w pracę konspiracyjną i tajne nauczanie. 18 III 1942 uniknął aresztowania przez gestapo. Dalsze lata okupacji przeżył w Warszawie, pełniąc obowiązki kapelana siostr karmelitanek bosych. Był także kierownikiem Centralnego Wydziału Propagandy Stronnictwa Narodowego, kapelanem Narodowej Organizacji Wojskowej i Armii Krajowej oraz podczas powstania warszawskiego szefem Biura Informacji i Propagandy na Mokotowie. Po zakończeniu działań wojennych w 1945 roku, poszukiwany przez UB, nie podjął wykładów zleconych na Uniwersytecie Poznańskim. Pod zmienionym nazwiskiem, jako ks. Stanisław Jankowski, pełnił obowiązki administratora parafii w Krośnie Odrzańskim (1945–1946), następnie jako ks. Stanisław Janczar pracował w Jezioranach k. Olsztyna (1946–1947). 5 lipca 1947 został aresztowany. W trakcie pokazowego procesu 29 listopada 1947 został skazany na karę śmierci, ostatecznie zamienioną na wieloletnie więzienie we Wronkach, z którego został zwolniony w 1955 roku. W wyniku odwilży w 1957 podjął na nowo wykłady z teologii biblijnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu oraz z egzegezy Nowego Testamentu w Drohiczynie nad Bugiem. W 1960 powierzono mu wykłady zlecone

22 Por. T. Krahel, *Sopoćko Michał...*, dz. cyt., s. 147–151.

w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Na tamtejszej uczelni uzyskał habilitację po przedstawieniu do oceny rozprawy pt. *Autentyczność „Listów do Tesaloniczan”*. W 1964 powierzono mu kierownictwo Katedry Bibliistyki Nowego Testamentu. W 1967 został profesorem nadzwyczajnym, a w 1974 – profesorem zwyczajnym. Obok szeroko zakrojonej pracy naukowo-dydaktycznej prowadził również aktywną działalność organizacyjną. W latach 1966–1972 pełnił obowiązki prorektora, natomiast w latach 1972–1981 rektora Akademii Teologii Katolickiej. Został uhonorowany nagrodą Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki I stopnia, pięciokrotnie II stopnia, Krzyżem Komandorskim, Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Krzyżem Walecznych. Od lat pięćdziesiątych był związany ze środowiskiem zakonnym i Zakładem dla Ociemniałych w Laskach pod Warszawą. Tam zmarł 8 stycznia 1995 roku²³.

Wśród licznych publikacji warto wyróżnić następujące: *Uzdrowienie ślepych w Jerycho*, Warszawa 1936; *Problem „Joannitów” w świetle dokumentów z Qumran*, „Ruch Biblijny” 10 (1957), s. 452–462; *Biblia a życie moralne człowieka*, „Homo Dei” 27 (1958), s. 677–689; *Idea centralna Prologu Ewangelii św. Jana*, w: *Ze współczesnej problematyki biblijnej*, Lublin 1961, s. 81–91; *Autentyczność „Listów do Tesaloniczan”*, „Collectanea Theologica” 34 (1963) nr 1–4, s. 91–182; *Eschatologia św. Pawła*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2 (1963) nr 1, s. 33–171, 283–287; *Nauka św. Pawła*, AK 53 (1963), s. 71–79; *Kościół a kościoły w doktrynie św. Pawła*, RTK 11 (1964) nr 1, s. 93–106; *Organizacja pierwotnego Kościoła w listach św. Pawła*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2 (1964) nr 1, s. 309–404; *W poszukiwaniu najistotniejszych cechy pierwotnego Kościoła w listach Pawłowych*, „Znak” 16 (1964), s. 852–881; *Pismo św. w kaznodziejstwie w świetle Konstytucji o Objawieniu Bożym*, „Collectanea Theologica” 37 (1967) z. 4, s. 29–44; *Problem autorstwa listów pasterskich*, „Studia Theologica Varsaviensia” 6 (1968) nr 2, s. 157–199; *Wiara w ujęciu biblijnym*, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, t. 4, red. B. Bejze, Warszawa

- 23 AMS, SKS, nr 165; J. Krasiński, *Sandomiersko-warszawski biblista ks. Rektor Jan Stępień (1910–1995)*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 88 (1995), s. 454–470; J. Krasiński, *Ks. Profesor Jan Stępień (1910–1995), biblista i rektor ATK*, „Collectanea Theologica” 66 (1996) nr 1, s. 169–182; R. Bartnicki, *Ks. prof. dr hab. Jan Stępień – prorektor i rektor Akademii Teologii Katolickiej*, w: *Ksiądz rektor Jan Stępień, żołnierz, więzień celi śmierci, profesor*, red. R. Bartnicki, Warszawa 2004, s. 17–38; A. Lewek, *Wybitny biblista i rektor ATK*, w: *Ksiądz rektor Jan Stępień, żołnierz...*, dz. cyt., s. 184–186; J. Łach, *Ks. prof. dr hab. Jan Stępień – kilka uwag o jego działalności naukowej*, w: *Ksiądz rektor Jan Stępień, żołnierz...*, dz. cyt., s. 187–198; J. Mańdziuk, *Stępień Jan*, w: *SPTK*, t. 9, red. J. Mańdziuk, Warszawa 2006, s. 617–619.

1970, s. 65–80; Izrael Boży. Przyczynek do eklezjologii św. Pawła, „Studia Theologica Varsaviensia” 10 (1971) nr 2, s. 35–55; Eklezjologia św. Pawła, Poznań 1972; Listy do Tesaloniczan i pasterskie. Wstęp–Przekład z oryginału–Komentarz, Poznań 1979; Teologia św. Pawła. Kościół w zbawczym planie Boga, Warszawa 1979²⁴.

2.13. KS. DR HAB. FRANCISZEK ŚMIDODA CM

Urodził się 13 września 1902 roku w Zbąszyniu. Mając 14 lat, wstąpił do Małego Seminarium Księży Misjonarzy w Krakowie. Po maturze, którą złożył w 1924 roku, rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu. Podczas nich w latach 1924–1925 był redaktorem czasopisma klerycznego „Meteor”. Otrzymawszy w roku 1927 święcenia subdiakonatu, został wysłany w celu kontynuowania studiów na Wydział Teologiczny UW. Rok później, 1 stycznia 1928, przyjął święcenia kapłańskie.

W 1931 roku ukończył studia ze stopniem doktora teologii na podstawie rozprawy *Sprawy dziesięciu w Trybunale Koronnym w latach 1578–1589. Karta z walki szlachty z duchowieństwem za Stefana Batorego i pierwszych lat Zygmunta Wazy*. Następnie powrócił do Krakowa i objął funkcję wykładowcy historii Kościoła i sztuki starochrześcijańskiej oraz patrologii w macierzystym seminarium. Pełnił ją aż do roku 1935, kiedy to przełożeni mianowali go wicedyrektorem i prokuratorem Śląskiego Seminarium Duchownego, prowadzonego od tego roku przez Zgromadzenie Księży Misjonarzy. Mimo nowych obowiązków nie zaniedbał swoich badań historycznych. W 1938 roku na Wydziale Teologicznym UJ obronił rozprawę habilitacyjną, której temat brzmiał: *Ks. Gabriel Piotr Baudouin i jego dzieła w latach 1732–1768*. Był także stałym współpracownikiem „Polskiego Słownika Biograficznego”. W czasie wojny pracował w duszpasterstwie parafialnym w Rytwianach w diecezji sandomierskiej. Zmarł wskutek zakażenia 14 kwietnia 1944 roku w Krakowie. Pochowany został w grobowcu misjonarskim na cmentarzu Rakowickim²⁵.

Spośród wielu prac ogłoszonych drukiem warto wskazać na następujące: *Kościół i klasztor OO. Kamedułów na Bielanach*, „Rocznik Mariański” 3 (1927), s. 168–175; *Kościół XX Misjonarzy na Stradomiu [w Krakowie]*, „Rocznik Mariański”

24 S. Mędała, *Publikacje ks. Jana Stępnia z zakresu bibliistyki*, RBL 48 (1995), s. 146–148; J. Mańdziuk, *Stępień Jan ...*, dz. cyt., s. 619–623.

25 AMS, SKS, nr 94; A. Schletz, *Śmidoda Franciszek*, NP 3 (1947), s. 245–246; S. Janaczek, *Śmidoda Franciszek*, SPTK, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 279–281.

ski” 3 (1927), s. 216–222; Kościół i klasztor OO. Karmelitów na Piasku [w Krakowie], „Rocznik Mariański” 3 (1927), s. 367–375; Kościół i klasztor OO. Dominikanów [w Krakowie], „Rocznik Mariański” 3 (1927), s. 403–413; Pierwsze karty z dziejów Sióstr Miłosierdzia w Krakowie, ROZ 30 (1928), s. 30–47, 83–103; Sprawy dziesięcin w Trybunale Koronnym w latach 1578–1589. Karta z walki szlachty z duchowieństwem za Stefana Batorego i pierwszych lat Zygmunta III Wazy, Warszawa 1933; Spory w zakresie sądownictwa między duchowieństwem a szlachtą w Polsce XVII w. przed powstaniem Trybunału Koronnego, w: Nasza Myśl Teologiczna. Pamiętnik Drugiego Zjazdu Naukowego w Warszawie, w sierpniu 1935 roku, Warszawa 1935, s. 273–287; Z okazji obchodu dwóchsetnej rocznicy założenia Szpitala Podrzutków im. Dzieciątka Jezus w Warszawie, ROZ 39 (1936), s. 185–196, 40 (1937), s. 37–48; Ks. Gabriel Piotr Baudouin i jego dzieło w latach 1732–1768, Warszawa 1938; Misje ludowe dawnej polskiej prowincji Zgromadzenia XX. Misjonarzy, ROZ 41 (1938), s. 69–77²⁶.

2.14. KS. PROF. DR HAB. MIECZYŚLAW ŻYWCZYŃSKI (DIECEZJA PŁOCKA)

Urodził się 13 stycznia 1901 roku w Warszawie. Po ukończeniu Gimnazjum im. św. Stanisław Kostki w Płocku w 1921 roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w tym samym mieście.

Wyświęcony na kapłana 4 czerwca 1926 roku w latach 1926–1930 studiował historię na Wydziale Humanistycznym UW. Jednocześnie uczęszczał na wykłady i seminarium z archeologii i historii Kościoła na Wydziale Teologicznym tegoż Uniwersytetu. Przez cały ten okres mieszkał w Konwikuie Teologicznym. W czasie swoich studiów odbywał także praktykę w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie. Studia ukończył w roku 1929 uzyskując tytuł magistra na podstawie pracy *Polityka Rosji w stosunku do Kościoła katolickiego w latach 1840–1848*. W 1930 roku jako członek ekspedycji Polskiej Akademii Umiejętności wyjechał do Rzymu. Uczestniczył tam w pracach Rzymskiej Ekspedycji Naukowej w Archiwum Watykańskim. W tymże archiwum i Bibliotece Watykańskiej oraz w Bibliotece Narodowej we Florencji poszukiwał polskich materiałów dotyczących historii początków XV wieku. Jednocześnie w Rzymie studiował archiwistykę w Papieskiej Szkole Paleograficznej.

Powróciwszy do Polski w 1931 roku objął funkcję nauczyciela historii i propeutyki filozofii w macierzystym gimnazjum, a także – w zastępstwie – łaciny w Gimnazjum Klasycznym w Płocku. Równocześnie był bibliotekarzem

26 A. Schletz, *Bibliografia prac ks. Franciszka Śmidody CM*, ROZ 13 (1961), s. 314–316; S. Janaczek, S. Rospond, *Śmidoda Franciszek*, w: BCM, s. 333–336.

w Bibliotece Diecezjalnej i zastępcą dyrektora Archiwum Diecezjalnego. W następnym roku ponownie wyjechał do Rzymu w celu zebrania w archiwach i muzeach włoskich materiałów dotyczących nuncjatury Jana Franciszka Commendoniego w Polsce. 1 lipca 1933 roku na podstawie rozprawy *Geneza i następstwa encykliki „Cum primum” z 9 VI 1832 r. Watykan i sprawa polska w latach 1830–1837* uzyskał tytuł doktora. W 1935 roku kontynuował badania nad działalnością nuncjusza Commendoniego w archiwach włoskich. W roku 1937 w archiwach i bibliotekach włoskich, szwajcarskich i wiedeńskich zbierał materiały do przyszłej rozprawy habilitacyjnej *Watykan i Metternich a sprawa polska w latach 1836–1848 na tle dziejów europejskiego ruchu rewolucyjnego*. Została ona częściowo wydrukowana, ale niestety w roku 1939 uległa zniszczeniu, podobnie jak większość rękopisów ks. Żywczyńskiego. Przez pierwsze lata okupacji, od 1939 do 1942 roku, przebywał na wsi, początkowo w Łowieckiem, a później w Kieleckiem. W roku 1942 zaangażował się w tajne nauczanie w Warszawie. Z początkiem 1944 roku rozpoczął prowadzenie wykładów z historii nowożytnej na tajnym Uniwersytecie Poznańskim w Warszawie. Podczas powstania warszawskiego ratował rannych. We wrześniu 1944 r. został aresztowany. Po uwolnieniu udał się do Kielc.

Po odzyskaniu niepodległości, 5 grudnia 1945 roku, ks. Żywczyński habilitował się na Wydziale Teologicznym uw. Po państwowym zatwierdzeniu habilitacji i naukowego stopnia docenta powołano go na zastępcę profesora historii Kościoła na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W roku 1950 zaczął kierować nowo utworzonymi katedrami Historii Kościoła w Czasach Nowożytnych oraz Historii Kościoła w Czasach Najnowszych. Prowadził też od roku 1952 szereg wykładów monograficznych z historii powszechnej i historii Kościoła na Wydziale Nauk Humanistycznych oraz na Wydziale Filozoficznym. 30 czerwca 1954 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a 20 października 1966 roku – zwyczajnym.

W latach sześćdziesiątych prowadził I Katedrę Historii Nowożytnej i był kierownikiem sekcji historycznej. Od roku 1948 współuczestniczył w pracach redakcyjnych wydawanej przez KUL *Encyklopedii katolickiej*. Przez wiele lat był czynnym członkiem Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Historycznego i Instytutu Historii PAN. Oprócz tego w latach 1969–1974 należał do komitetu redakcyjnego „Kwartalnika Historycznego”, a w latach 1958–1974 do redakcji „Polskiego Słownika Biograficznego”. W ostatnich latach swego życia (1972–1976) prowadził wykłady na temat historii chrześcijańskich doktryn i ruchów społeczno-religijnych.

Zawarł w nich głęboką syntezę swoich poglądów na temat nauki społecznej Kościoła. Zmarł w Lublinie 21 lutego 1978 roku²⁷.

Opublikował ponad 200 prac, wśród których na szczególną uwagę zasługują: *Geneza i następstwa encykliki „Cum primum” z 9 VI 1832 r. Watykan i sprawa polska w latach 1830–1837*, Warszawa 1935; *Rzym i polski ruch niepodległościowy w latach 1830–1846*, „*Polityka Narodów*” 7 (1936) z. 6, s. 639–652; *Watykan i Metternich a sprawa polska w latach 1836–1848*, „*Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*” 32 (1939), wyd. II, z. 1–3, s. 37; *Z badań i literatury o Kościele katolickim w Królestwie Polskim w wieku XIX*, „*Nova Polonia Sacra*” 3 (1939), s. 100–140; *Z ostatnich lat życia X. Piotra Ściegiennego (1871–1890)*, NP 4 (1948), s. 243–250; *Kościół i Rewolucja Francuska*, Warszawa 1951; *Kościół i państwo we Włoszech w ciągu ostatnich 100 lat. Uwagi na marginesie książki Jemmoło*, „*Życie i Myśl*” R. 1 (1954), s. 71–85; *Powstanie i cel kapituły pułtuskiej*, RTK 2 (1955), s. 177–192; *Stanowisko Ludwika Pastora w historiografii papieżstwa*, „*Życie i Myśl*” 5 (1955) nr 2–3 s. 26–59; *Las Casas, jego życie i działalność (Przedmowa i komentarz)*, w: Bartolomé de la Casas, *Krótką relacją o wyniszczeniu Indian*, Warszawa 1956, s. 5–100; *Historia powszechna 1789–1870*, wyd. I, Warszawa 1964; *Rola chrześcijaństwa w dziejach Polski*, w: *W hołdzie Papieżowi Pokoju. Materiały z akademii milenijnej – Wrocław 18 VIII 1966*, Warszawa 1966, s. 17–29; *Studia nad modernizmem katolickim (Jego charakter i geneza)*, cz. 1–2, „*Życie i Myśl*” 21 (1971) nr 11, s. 18–55; nr 12, s. 13–49; *Szkice z dziejów radykalizmu chrześcijańskiego*, Warszawa 1976²⁸.

27 AMS, SKS, nr 87; Z. Zieliński, *Historia Kościoła na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1918–1968*, RTK t. 15 (1968) z. 4, s. 16–29, F. Stopniak, *Żywczyński Mieczysław*, SPTK, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 527–533.

28 S. Kosiński, S. Wilk, *Bibliografia opublikowanych prac ks. prof. dra Mieczysława Żywczyńskiego za lata 1927–1974*, RTK, 22 (1975), z. 4, s. 7–23.

Zakończenie

W niniejszej pracy autor starał się przedstawić w miarę pełny obraz dziejów Konwiktów Teologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1918–1939. Dla pełnego zobrazowania tła działalności tegoż konwiktów konieczne okazało się krótkie przedstawienie ówczesnie istniejących w Polsce wydziałów teologicznych. Dwa z nich posiadały konwikty dla osób duchownych. Niniejsze opracowanie odnosi się do Konwiktów św. Krzyża, którym od początku jego istnienia zarządzali Księża Misjonarze św. Wincentego à Paulo.

Chociaż autor tej pracy nie rości sobie prawa do całościowego ujęcia zagadnienia, to jednak należy podkreślić, że jest to pierwsze tego typu kompleksowe zestawienie materiału historycznego. Powyższe opracowanie jest także uzupełnieniem historii Zgromadzenia Księża Misjonarzy, bowiem niewątpliwie posiada ono wartość dokumentalną. Uzupełnieniem przedstawionych materiałów było sięgnięcie do ustnych i pisemnych relacji żyjących księży konwiktów, którzy związali swoje młodzińcze lata z tym zakładem.

Zebrane tu dokumenty archiwalne ilustrują sposób, w jaki duchowi synowie św. Wincentego à Paulo wypełniali praktycznie jeden z nakreślonych przez założyciela celów Zgromadzenia, którym jest formacja duchownych. Konwikt Teologiczny jest wymownym przykładem troski Zgromadzenia Księża Misjonarzy o zdobycie odpowiedniego wykształcenia naukowego i zapewnienie kierownictwa duchowego powierzonym sobie kapłanom, studiującym na Uniwersytecie Warszawskim.

Zadaniem niniejszej pracy było ukazanie nieznanych bliżej losów Konwiktów Teologicznych z uwzględnieniem zarówno jego trudnych początków organizacyjno-prawnych w pierwszym okresie istnienia, jak i dalszego rozwoju.

Cel ten został w znacznej mierze osiągnięty. Ewentualne braki w tekście wpływają z niemożliwości dotarcia do źródeł, gdyż wiele istniejących dokumentów dotyczących Konwiktów zostało spalonych lub uległo zniszczeniu w czasie powstania warszawskiego w 1944 roku. Autor ma nadzieję, że praca ta przyczyni się do szerszej popularyzacji wiedzy na temat tej ważnej placówki misjonarskiej, która funkcjonowała w Warszawie.

ANEKSY

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

1. Regulamin Konwiktu dla słuchaczy duchownych Uniwersytetu Lubelskiego¹

A. Zasady ogólne

1. Każdy duchowny student Uniwersytetu Lubelskiego obowiązany jest mieszkać w Konwikcie, chyba że za zgodą własnego Ordynariusza na przedstawienie Rektora Uniwersytetu uzyska od Biskupa Lubelskiego pozwolenie na zamieszkanie poza Konwiktem.

2. Konwiktorzy podlegają regulaminowi, zatwierdzonemu przez Kanclerza na przedstawienie Rektora Uniwersytetu.

3. Nad zachowaniem regulaminu czuwa Dyrektor Konwiktu oraz Rektor Uniwersytetu jako wizytator, pod naczelnym zwierzchnictwem Kanclerza.

4. Konwiktorzy w Domu, w Uniwersytecie i poza tymi instytucjami, zwłaszcza w obcowaniu z młodzieżą świecką, powinni przestrzegać obowiązki powołania swego i ściśle zachowywać odnośne przepisy Kodeksu prawa kanonicznego i miejscowe rozporządzenia diecezjalne.

5. O uchybieniach niniejszym przepisom oraz obowiązkom, wymienionym w par. 4, Dyrektor zawiadamia Rektora, który w ważniejszych sprawach składa wnioski Kanclerzowi

B. Regulamin Domu

6. Każdy Konwiktor jest obowiązany do ścisłego przestrzegania terminów przyjazdu i wyjazdu, ogłoszonych przez Dyrektora, w zależności od terminu rozpoczęcia i zakończenia studiów akademickich.

¹ Regulamin Konwiktu dla słuchaczy duchownych Uniwersytetu Lubelskiego [Lublin 1919].

7. Studenci duchowni przybywający do Konwiktów po feriach, jako też przed wyjazdem na ferie, winni się zgłosić u Dyrektora.

8. W ciągu roku akademickiego Konwiktory nie mogą wyjeżdżać bez każdorazowego pozwolenia Dyrektora, który dla ważnych powodów może udzielić pozwolenia na 8 dni. Na dłuższy wyjazd należy za pośrednictwem Dyrektora uzyskać pozwolenie Rektora Uniwersytetu. Po powrocie do Konwiktów należy osobiście stawić się u Dyrektora.

9. Każdą nieobecność na wspólnych ćwiczeniach i posiłkach Konwiktory winni usprawiedliwić przed Dyrektorem.

10. W ciągu roku szkolnego wolno wychodzić z Konwiktów od g. 6.45 do 20.45. Na wychodzenie poza te godziny należy mieć pozwolenie Dyrektora.

11. W obchodach i rocznicach narodowych, w zabawach urządzanych pod egidą Uniwersytetu lub na przedstawieniach na cele dobroczynne Konwiktory mogą uczestniczyć za pozwoleniem Dyrektora. Tym bardziej pozwolenie to jest niezbędne do uczęszczania do teatru, kina lub na zabawy publiczne.

12. Zebrania w Konwiktach mogą się odbywać za pozwoleniem Dyrektora i po zatwierdzeniu przez niego tematu obrad. Wszelkie ogłoszenia na tablicy powinny również otrzymywać zatwierdzenie Dyrektora.

13. Gości w Konwiktach wolno przyjmować tylko do godz. 20.45, wyłącznie w pokoju gościnnym lub w razie, gdy ten jest zajęty, w czytelnicy. Świecickich wolno wprowadzać do celi tylko za pozwoleniem Dyrektora. Do zaproszenia gościa na posiłek lub nocleg potrzeba również zgody Dyrektora.

14. Na początku roku szkolnego każdy Konwikt przedstawi Dyktorowi na piśmie rozkład zajęć na Uniwersytecie, względnie obowiązków przyjętych poza Uniwersyteciem, na które uzyskał zgodę Dyrektora.

15. Starszeństwo w Konwiktach liczy się podług lat studiów.

16. Konwiktory do załatwiania spraw osobistych mogą używać służby domowej tylko między godz. 17 a 19.

17. Wszelkie sprawy z personelem gospodarczym Konwiktory mogą załatwiać tylko za pośrednictwem Dyrektora lub Prokuratora Konwiktów. To samo dotyczy wszelkich reklamacji w powyższych sprawach.

18. W Konwiktach na korytarzach i w celach, poza godzinami rekreacji, panować powinna cisza i spokój, tak żeby każdy bez przeszkody mógł oddawać się swoim studiom; w czasie studiów nie wolno odwiedzać cel obcych.

19. Od dzwonka na pacierze wieczorne aż do rozpoczęcia śniadania obowiązuje *silentium strictum*, którego należy też przestrzegać zawsze w pobliżu Kaplicy.

20. Dyrektor wyznacza mieszkania Konwiktorom oraz, w razie potrzeby, przeprowadza zmiany w ciągu roku. Do korzystania z pokojów osobnych mają pierwszeństwo przygotowujący się do doktoratu lub do licencjatu.

21. Konwiktorzy pełnią kolejno obowiązki lektora w Kaplicy i refektarzu. Lektor dzwoni także na pacierze ranne i wieczorne.

22. Konwikt posiada własną czytelnię i bibliotekę. Nadzór nad nimi pełni jeden z Konwiktorów, wybrany przez ogół i zatwierdzony przez Dyrektora.

C. Regulamin dnia

23.

5.40 – Dzwonek na wstanie

6.05 – *Prima*. Modlitwa myślna

6.45 – 8.30 Czas na odprawienie Mszy św.

7.45 – 8.45 Czas na śniadanie

9.00 – 13.00 Wykłady lub studium domowe

13.30 – 15.00 Obiad, wizytacja, rekreacja

15.00 – 19.00 Wykłady lub studium domowe

15.30 – 16.30 Podwieczorek – *ad libitum*

19.30 – 20.45 Kolacja, rekreacja

20.45 – Rachunek sumienia. Kompleta

W dni świąteczne:

6.00 – Dzwonek na wstanie

6.30 – *Prima* (czas na modlitwę myślną wyznaczają sobie Konwiktorzy indywidualnie)

13.00 – 16.30 Obiad, wizytacja, rekreacja

19.00 – 20.30 Kolacja, rekreacja

20.30 Rachunek sumienia. Kompleta. Konferencja

Uwaga: Na odprawianie Mszy św. w dni powszednie Konwiktorom pozostawia się czas wymieniony w regulaminie, do którego należy się ściśle stosować. Pod żadnym pozorem nie wolno z powodu odprawiania Mszy św. spóźniać się na wykłady, opuszczać je lub wychodzić przed ich końcem.

D. Regulamin Refektarza

24. Poza godzinami wskazanymi w regulaminie dnia na przyjęcie posiłków nie wolno z kuchni żądać żadnych usług.

25. O ile Konwiktorzy mają wykłady w godzinach przeznaczonych na obiad lub kolację, powinni o tym zawiadomić Dyrektora celem uzyskania odpowiednich zarządzeń.

26. Wszystkie posiłki Konwiktorzy spożywają w refektarzu. Chorzy zaś o potrzebie otrzymania posiłku w pokoju zawiadamiają Prokuratora.

27. Modlitwy przed i po obiedzie oraz przed i po kolacji odmawia lektor wraz z obecnymi; obiad zaś poprzedza czytanie Pisma św. Dyrektor zarządza też lekturę w czasie obiadu i kolacji.

28. Na obiad i kolację Konwiktorzy schodzić się winni punktualnie zaraz po dzwonku. Bez pozwolenia Dyrektora albo jego zastępcy nie wolno rozpoczynać posiłku ani też opuszczać Refektarza przed odmówieniem modlitwy po jedzeniu.

E. Regulamin Kaplicy i życia duchownego

29. Wszyscy Konwiktorzy obowiązani są brać udział

a) w codziennych ćwiczeniach duchownych: a więc w modlitwie myślniej, wspólnych pacierzach oraz nawiedzaniu Przenajświętszego Sakramentu;

b) w miesięcznych nabożeństwach dodatkowych (majowym, czerwcowym, październikowym).

30. Konwiktorzy ćwiczyć się będą w śpiewie liturgicznym.

31. Będą obecni na nabożeństwach Uniwersyteckich, w dni wyznaczone przez Rektora.

32. Raz na rok wszyscy odprawiają wspólne rekolekcje.

33. Raz na tydzień w dniu oznaczonym odbywa się konferencja, na której winni być obecni wszyscy Konwiktorzy.

34. Celem ułatwienia spowiedzi Konwiktorom do Kaplicy przybywać będzie co tydzień stały Spowiednik.

35. Nadzór nad Kaplicą pełni jeden z Konwiktorów wyznaczony przez Dyrektora.

2. Streszczenie tymczasowego regulaminu Konwiktu Teologicznego przy Fakultecie Warszawskim¹

§ 1. Konwikt teologiczny otwarty przez I.I. E.E. XX. Biskupów Królestwa Polskiego ma w myśl Kanonów to przeznaczenie, aby w nim księża Teologowie mogli osiągnąć obok gruntownej i wszechstronnej wiedzy także cnoty stopień jak najwyższy.

§ 2. Teologowie starać się będą usuwać to wszystko, co się temu sprzeciwia, oraz używać będą wszystkich środków do tego celu wiodących.

§ 3. Konwikt i Fakultet wzajem się wspierać będą, aby zapewnić alumnom prawdziwą wiedzę i cnotę.

§ 4. Obowiązkiem wszystkich mieszkających w Konwikcie będzie pogłębiać swą pobożność, aby wieść życie i ciche i spokojne we wszelakiej pobożności (1 Tim. II, 2–3.)

§ 5. Alumni powinni pielęgnować w sobie ducha modlitwy i ciągłej pamięci na obecność Bożą przez skupienie wewnętrzne, zachowanie milczenia w miejscach i oznaczonych czasach i zamięłowanie do pracy.

§ 6. Dzień każdy zaczynać się będzie od oddania się Bogu w modlitwie porannej i medytacji odprawionej w kaplicy domowej. Konwiktorzy uświęcać się będą przez pobożne odprawianie mszy św. względnie słuchanie tejże codzienne, przez miłość do Najświętszego Sakramentu. Sumienie swoje urabiać będą w dokładnym rachunku sumienia.

§ 7. Wizyt żadnych ani przyjmować, ani oddawać nie będą bez wiedzy Przełożonych.

¹ AMS, Warszawa, Konwikt Teologiczny, sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktu Teologicznego w Warszawie z lat 1918–1923, s. 47.

§ 8. Przez cały czas pobytu w Konwikcie wstrzymywać się będą od słuchania spowiedzi, mówienia kazań i sprawowania innych funkcji kapłańskich odrywających od pracy. Msze św. odprawiać będą w miejscu i czasie oznaczonym przez X. Prefekta.

§ 9. W stosunkach wzajemnych koleżeńskich kierować się mają miłością i szacunkiem sobie należnym, a wobec obcych, domowników i sług niech pamiętają zawsze o wzniosłej godności swego charakteru kapłańskiego i skromności, i łagodności Chrystusowej.

§ 10. W nauce powinni szukać przede wszystkim Boga i tego, co prowadzi do poznania prawdy, oraz pracować mają w duchu takim, jakim pracował Chrystus Jezus i Apostołowie.

§ 11. W stosunkach do przełożonych i profesorów zobowiązują się do czci im należnej i uległości. Każdy wstępujący do Konwiktu zobowiązuje do posłuszeństwa przełożonym i regulaminowi, i porządkowi dziennemu.

§ 12. Regulamin dzienny: Godzina 5½; wstanie; 6–6½ modlitwy poranne i rozmyślanie; 6½–7½ czas na odprawienie Mszy św.; 7½ śniadanie; 8–1 po południu wykłady i praca naukowa; 1 ¼ *Angelus* i obiad, potem do godz. 3 rekreacja, względnie spacer; 3–7 wykłady i naukowe ćwiczenia; 7 *Angelus* i kolacja. Po nawiedzeniu krótkim w kaplicy rekreacja do 8½. 8½ modlitwy wieczorne. Słabsi już o 9 mogą iść na spoczynek. Inni mogą pracować w najściślejszym milczeniu do 10.

§ 13. Porządek domowy: Poza rekreacją będzie zachowane w Konwikcie milczenie. Nie wolno się gromadzić po korytarzach, a tym mniej po pokojach mieszkalnych na rozmowy i rekreacje. Rekreacje wspólne odbywać się będą w salach rekreacyjnych i na korytarzu I piętra w głównym skrzydle domu. W refektarzu zawsze będzie milczenie, wyjąwszy gdy X. Rektor da pozwolenie. Do kuchni wchodzić nie będą, a potrzeby swe załatwią przez prokuratura lub usługujących w refektarzu. Posługujących w domu poza zakres wyznaczonych im obowiązków do żadnych usług używać nie będą bez wiedzy i pozwolenia X. Prokuratora, a szczególnie do wysyłek poza dom. Służba jest obowiązana utrzymać porządek i czystość w zakładzie i pokojach mieszkalnych. Zaleca się, by konwiktorzy sami śłali sobie łóżko i przewietrzali pokoje swe. Wszystkie zalecenia przełożonych dotyczące się porządku w domu ściśle przestrzegane będą.

3. Zasadnicze punkty, dotyczące Konwiktu Teologicznego przy Uniwersytecie Warszawskim, przy umowie z ks. ks. Misyjonarzami prowincji Polskiej na rok 1918¹

- I. Konwikt stanowi własność Episkopatu metropolii Warszawskiej.
- II. Ks. Ks. Misyjonarze prowincji Polskiej obejmują zarząd Konwiktu „tam in spiritualibus quam in temporalibus” na następujących warunkach:
 - a) prowadzić będą konwikt według instrukcji, udzielonej na piśmie przez Episkopat metropolii Warszawskiej;
 - b) na czele domu stoi rektor, mianowany przez Episkopat z grona ks. ks. Misyjonarzy;
 - c) rektor przyjmuje majątek konwiktu według inwentarza i według inwentarza oddaje;
 - d) rektor przedstawi Episkopatowi prowincji Warszawskiej projekt budżetu na urządzenie konwiktu i wynagrodzenie osób pracujących;
 - e) rektor przedstawia J. E. Ks. Arcybiskupowi – Metropolicie raz na rok projekt budżetu na utrzymanie alumnów i remont gmachów oraz urządzeń wewnętrznych;
 - f) rektor przedstawi J. E. Ks. Arcybiskupowi – Metropolicie do aprobaty regulamin wewnętrzny życia w konwikcie;
 - g) rektor przyjmuje alumnów do konwiktu i uwalnia po porozumieniu się z biskupem danego alumna.

Warszawa Dn. 16 Stycznia 1918 roku

¹ AMS, Warszawa Konwikt Teologiczny, Sygn. X. 10. Korespondencja Konwiktu Teologicznego i Domu Warszawskiego z lat 1919–1938, s. 25.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

4. Statut funduszu zapomogowego imienia Benedykta XV przy Konwiktzie teologicznym w Warszawie¹

§ 1. Arcybiskup Warszawski przekazuje Konwiktowi teologicznemu przy Uniwersytecie Warszawskim kwotę 1 732 500 mk polskich tytułem legatu.

§ 2. Z powyższego legatu utworzony zostaje wieczysty i stały Fundusz zapomogowy imienia Benedykta XV, oddany pod opiekę i odpowiedzialność Rektora Konwiktów i przechowywany w kasie Konwiktów.

§ 3. Z Funduszu zapomogowego im. Benedykta XV korzystać mogą niezamężni studenci fakultetu teologicznego, zamieszkujący w Konwiktach obecnie i w przyszłości.

§ 4. Kandydatów i zapomogi Rektor Konwiktów przedstawia do uznania i zatwierdzenia Arcybiskupowi Warszawskiemu.

§ 5. Konwikt, otrzymujący zapomogę, złożyć winien piśmienne zobowiązanie zwrotu pobranej kwoty w ciągu lat 5 od daty opuszczenia Konwiktów wraz z procentami w stosunku 2 od sta.

§ 6. Procenty potrącane będą na powiększenie Funduszu zapomogowego Benedykta XV na pokrycie strat, wynikłych wskutek śmierci lub niewypłacalności dłużników.

§ 7. Na Rektorze Konwiktów ciąży obowiązek zaprowadzenia księgi rachunkowej, na czele której w uwierzytelnionym spisie zamieści niniejszy statut.

§ 8. Do księgi rachunkowej Rektor Konwiktów zapisywać będzie imiona i nazwiska konwiktów korzystających z zapomogi, wysokość zapomogi, datę jej udzielenia, termin prekluzyjny zwrotu oraz wpłaty, wniesione na jej pokrycie.

¹ AMS, Warszawa Konwikt Teologiczny, Sygn. X. 9. Korespondencja i dokumenty Konwiktów Teologicznych w Warszawie z lat 1918–1923, s. 329–330.

§ 9. Powyższą księgę rachunkową Rektor Konwiktu przedstawiać będzie do sprawdzenia Deputatu Arcybiskupa Warszawskiego na ich żądanie.

§ 10. W razie gdyby dla jakichkolwiek powodów Konwikt teologiczny istnieć przestał, całkowity Fundusz zapomogowy im. Benedykta XV przechodzi na własność instytucji oświatowej kościelnej według uznania Arcybiskupa Warszawskiego rzymskokatolickiego lub Zarządzającego Archidiecezją Warszawską.

5. Ustawy Kollegium Teologicznego Św. Krzyża w Warszawie¹

Quinque hanc regulam secuti fuerint,
pax super illos et misericordia!
(Ga 6, 16)

Wskazówki i reguły postępowania pomieszczone w tej książeczce nie wyczerpują całokształtu naszego życia w Kollegium. W regulaminie musimy trzymać się linii ogólnych, bo od zasad tu wyrażonych już nam odstępować nie będzie wolno, dopóki tylko będziemy zostawali pod władzą przełożonych Kollegium. Przy tym są one tak ułożone, aby i w naszym życiu mogły nam być normą postępowania. Reguły te są wybrane z ewangelii i listów apostoelskich oraz z wielowiekowej praktyki, wypróbowanej po tego rodzaju zakładach, z przepisów kanonicznych, a szczególnie z ducha i zasad św. Wincentego à Paulo, tego nieporównanego znawcy duszy kapłańskiej, zatem spokojnie możemy poddać się ich kierownictwu. One nam z pewnością ułatwią pracę nad sobą i swoim wykształceniem i sprawią, że w Kollegium zapanuje atmosfera taka, iż nasz pobyt w nim zamieni się w prawdziwą rozkosz ducha i szczęście.

Naturalnie praktyka tych przepisów prowadzi za sobą cały szereg zwyczajów i szczegółowych aktów, które powoli w miarę rozwijania się życia w zakładzie będą pobożnie zbierane i przekazywane tradycjom dalszych pokoleń, o ile P. Bóg na to pozwoli. Starajmy się więc my, co będziemy stanowili pierwociny i zaczątek tego Kollegium, tak się przejąć duchem

¹ AMS, Warszawa Konwikt Teologiczny, sygn. X. 2, Ustawy Kolegium Teologicznego Św. Krzyża w Warszawie.

tych reguł, tak je doskonale w czyn wprowadzić z pomocą dodanych nam przełożonych i kierowników, iżby duch nasz promieniał w jak najdalsze lata z murów tego domu i opanowywał jak najpóźniejsze pokolenia kapłanów w naszej ukochanej Polsce.

I. O celu Kollegium

§ 1. Hasło Piusa X: „instaurare omnia in Christo”, urzeczywistniło się w całej pełni w wychowaniu duchowieństwa, które zaczęło się podnosić w nauce i świętości życia. Mądrość Boża nie mieszka w ciele grzechowi podległym (Mdr 1, 4). Bóg sam ją tylko osiąść może, a człowiek o tyle, o ile się doń zbliży przez bojaźń i miłość (Hi 28, 23 -29)².

§ 2. Toteż nasi Najprzewielebniejsi Arcypasterze, kiedy postanowili utworzyć fakultet teologiczny przy Uniwersytecie warszawskim, chcą go od razu podnieść na wyżyny wiedzy jak najdoskonalszej, aby on wydawał kapłanów ozdobionych nauką, ale też by w parze z tym szła u nich świętość życia i wielkość ducha i charakteru. Obok fakultetu otwierają przeto także Kollegium, w którym księża – teologowie mają mieszkać wspólnie pod regułą i posłuszeństwem, oddani w skupieniu i modlitwie pracy nad wszechstronnym wykształceniem umysłu, serca i ducha. „Labia enim sacerdotis custodient scientiam et legem requirent ex ore eius” (Ml 2,70). W myśl Pisma św. jest tylko jedna wiedza, mianowicie ta, co wiedzie człowieka wprost do poznania i posiadania Boga.

§ 3. Celem zatem Kollegium jest ułatwić księżom pracę naukową i dostarczyć im wszystkich ku temu potrzebnych środków naukowych, ale przede wszystkim stworzyć dla nich tę świętą oazę, gdzie by ich dusza zawsze z Bogiem zjednoczona i oddzielona całkowicie od świata, nawet od tych praktycznych zajęć kapłańskich, jakie nas łączą z ludźmi, mogła rozpatrywać boskie prawdy, nimi się ubogacać i przejąć na wskroś, iżby tak oświecona i ogrzana boskim światłem, jak jasna pochodnia, świeciła wszystkim na drodze do Boga. „Vos estis sal terre, vos estis lux mundi” (Mt 5, 13–14). Nauka Jezusa Chrystusa jak sól niech przeniknie ducha naszego tą siłą i świeżością, jaką daje skupienie i modlitwa z pracą złączona.

§ 4. Wszyscy więc alumni starać się będą usuwać przeszkody na drodze do nabycia wiedzy gruntownej i prawdziwej cnoty oraz przejąć się mają pragnieniem stania się kapłanami uczonymi i świętymi. Naukę będzie dawał

2 Cytaty z Pisma Świętego do lepszego zastosowania są przytaczane w parafrazie, ale oddają ściśle sens pierwotny.

uniwersytet a świętość popierało Kollegium, w jednym i drugim jednak obie te instytucje, ściśle ze sobą zjednoczone, wzajem się wspierać będą.

II. O pobożności

§ 5. Pierwszym zatem staraniem księży teologów będzie pogłębiać swą pobożność, aby ta ich uczyła miłować to wszystko, co Boże i do Boga prowadzi.

§ 6. W ostatnich listach swoich święci apostołowie Piotr i Paweł na pobożność szczególniejszy kładli nacisk. Celem Kościoła, jego modlitw, próśb i błagań jest według świętego Pawła nic innego jak tylko to, „abyśmy mogli wieść życie ciche i spokojne we wszelkiej pobożności, bo to jest miłe Bogu” (1 Tm 2, 1–3). Upomina nadto tenże apostoł: „czczych i babskich bajek unikaj, natomiast zaprawiaj się do pobożności, bo ćwiczenie ciała nie zda się na wiele, pobożność natomiast na wszystko się przyda, albowiem ma obietnicę tego, co jest w tym życiu i przyszłym. Prawdziwe to słowo i godne najgłębszego przejęcia się nim” (1 Tm 4, 7–9). Którykolwiek zaś uczył inaczej i nie przychylił się od słów Pana naszego Jezusa Chrystusa i do nauki takiej, której normą jest pobożność, ten jest pyszałkiem i nieukiem, ten się utrudza sprzeczkami i sporami o słowa, z których się rodzą zawiści, bluźnierstwa, złe podejrzenia, kłótnie ludzi o sercu zepsutym i którzy są pozbawieni wszelkiej prawdy, jeżeli sądzą, że pobożność to jest zysk jakiś doczesny. Tak, jest pobożność zyskiem, jeżeli się łączy z zadowoleniem z tego, co się posiada (1 Tm 6, 3–6).

§ 7. Trzeba by mnożyć bez końca te śliczne słowa, wyjęte z pobożności z listów do Tymoteusza i Tytusa. Święty Piotr w ostatnim swoim liście, pisanym w przeczuciu śmierci, też nie znajduje lepszej rady nad tę, którą w testamentie swoim zalecał święty Paweł: „Wy zaś wszelkie wasze starania zwracajcie w tym kierunku, abyście przez wiarę nabyli cnotę, a przez cnotę wiedzę, a przez wiedzę wstrzemięźliwość, a przez wstrzemięźliwość cierpliwość, a przez cierpliwość pobożność, a przez pobożność miłość bratnią, a przez miłość bratnią miłość Bożą” (2 P 1, 5–7). Do tych słów wielkich nie pozostaje nic więcej do dodania, jak tylko by się nimi przejąć.

§ 8. Naszym więc dążeniem być winno wyrobić w sobie pobożność jak najgłębszą, by z niej wykwitły cnoty kapłańskie, głównie: prostota, pokora, umartwienia i gorące miłowanie bliźnich, łączone z pragnieniem przejęcia ich tymże duchem.

§ 9. Aby zaś pobożność w nas mocno się zakorzeniła, będziemy pielęgnowali w sobie ducha modlitwy ustawicznej i skupienie, aby dusza nasza zawsze do Boga się wznosiła. Ku temu posłużą ściśle milczenie, jakie w czasach i miej-

scach oznaczonych zachowywać będziemy. Z milczeniem zaś łączyć będziemy modlitwę i pracę.

§ 10. Dzień każdy zaczniemy od oddania się Bogu i medytacji półgodzinnej, pobożnego odprawienia mszy św. i aktów z tym związanych. Podtrzymywać w sobie będziemy miłość do Najświętszego Sakramentu przez częste jego odwiedziny, przed wyjściem i po przyjściu do domu, przed i po obiedzie i kolacji. Także rachować się będziemy ściśle ze swoim sumieniem i czynić rachunek ogólny z grzechów i uchybień oraz z cnót zaleconych nam do szczególniejszego ćwiczenia się w nich i postanowień powziętych. Droga nasza zwykła będzie między uniwersytetem a Kolegium, żadnych wizyt ani oddawać, ani przyjmować nie będziemy bez wiedzy swoich przełożonych, aby się jak najściślej odłączyć od świata.

§ 11. Naturalnie ze szczególną starannością będziemy odmawiali *officium* kapłańskie, przestrzegając ściśle wszystkich przepisów i rubryk, i chętnie go przy danej okazji wspólnie odmawiać będziemy z innymi, pamiętając zawsze z jaką pobożnością, uszanowaniem i uwagą ten anielski urząd spełniać mamy.

§ 12. Aby zaś swą pobożność ożywiać coraz lepiej i pogłębiać, co roku będziemy odprawiać ćwiczenia duchowne, czyli rekolekcje, by z ich pomocą zupełnie się oderwać od świata i od siebie samych, a całą duszą przyłgnąć do Boga, który jest tu na ziemi będzie naszym jedynym dobrem i szczęściem.

§ 13. Co miesiąc w oznaczonym dniu skupienia będziemy sobie przypominali postanowienia i myśli rekolekcyjne.

§ 14. Ponieważ nie masz nic skuteczniejszego do rozbudzenia w sobie gorącości ducha, jak rozważanie tajemnic wiary naszej św., jak Trójcy św., Wcielenia Syna Bożego, a szczególnie tajemnic życia i śmierci Jezusowej, co piątek przedmiotem rozmyślenia będzie męka Pańska, a zresztą w innych naszych medytacjach stale wracać będziemy do rozważania życia Jezusowego, by się Chrystusem przejąć jak najgłębiej. W pierwszy piątek każdego miesiąca oddamy się Najśłodszemu Sercu Jezusowemu, aby serce swe rozpalic Jego miłością. Również nabożeństwo drogi krzyżowej zawsze nam drogic będzie i wedle sił naszych będziemy mu się oddawać.

§ 15. Tak samo pielęgnować będziemy w sobie miłość i gorącą cześć dla Najśw[iejszej] Dziewicy. Jej święta z szczególniejszą pobożnością obchodzić będziemy, także pierwszą sobotę każdego miesiąca, a już codziennie odmówimy cząstkę różańca, rozważając tajemnice Jej życia.

§ 16. Cześć dla św. Józefa, patrona kapłanów, dla św. Wincentego, wzoru najdoskonalszego kapłanów żyjących w świecie, i dla naszych patronów szczególniejszych zawsze w sobie podtrzymywać będziemy. Praktyki, jakie

się co do tych nabożeństw w Kollegium z czasem wyrobiją, będą nam drogą i święcie je spełniać będziemy.

§ 17. Codziennie także odprawimy przez kwadrans nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, ucząc się wpatrywać w mistyczny przykład, jaki nam daje Chrystus P[an] ze siebie: tak samo przynajmniej przez kwadrans odprawiać będziemy czytanie duchowne. Nadto przed obiadem zejdziemy się w kaplicy dla wspólnego odczytania na klęczkach rozdziału z N[owego] Testamentu i dla odbycia rachunku partykularnego nad praktykami i cnotami nam przez przewodników sumienia zaleconymi.

§ 18. Sumienie nasze powierzmy przeznaczonym nam przewodnikom i spowiednikom, u których rad pokornie zasięgać, a polecenia ich wiernie i skrupulatnie wykonywać będziemy.

§ 19. Każdego wieczora schodzić się będziemy w kaplicy dla wspólnej modlitwy i rachunku sumienia, z którym złączymy akty żalu i zupełnego oddania się na godzinę śmierci. Odczytamy też tam sobie punkty medytacji na dzień następny i odtąd aż do rana po śniadaniu zachowamy najściślejsze milczenie, które tylko w razach oczywistej konieczności przerwać będziemy mogli. Myśli nasze w tym czasie Bogiem przede wszystkim zajmować się winny.

§ 20. Wszystkie te ćwiczenia pobożne będziemy uważali za najściślejszy swój obowiązek, nigdy zaś ich nie opuścimy pod pozorem, że czas ten poświęcony nauce lub innym zajęciom kapłańskim, chociażby najszczytniejszym.

§ 21. Aby zaś nic nam nie przeszkadzało w dążeniu do Boga i nabyciu nauki, przez cały czas pobytu w Kollegium i zależności od jego przełożonych jesteśmy pozbawieni aprobaty do spowiadania i mówienia kazań w publicznych kościołach i kaplicach, która to aprobata w myśl przepisów kanonicznych jest potrzebna. Także mszę św. odprawiać będziemy tylko w czasie między rozmyślaniem a rozpoczęciem wykładów w uniwersytecie. Wyjątki w tym względzie można czynić jedynie za wiedzą przełożonych.

III. O stosunkach do przełożonych

§ 22. Lubośmy nie czynili żadnych szczegółowych przyrzeczeń uległości i posłuszeństwa przełożonym Kollegium, jednak na mocy przysięgi złożonej swoim Ordynariuszom w dzień przyjęcia święceń kapłańskich, jesteśmy obowiązani przez czas pobytu w Kollegium do posłuszeństwa i czci dla wszystkich przełożonych tego zakładu, jako też dla Profesorów naszych.

§ 23. Od chwili wstąpienia alumnów do Kollegium bezpośrednim przełożonym jest ich Rektor, któremu przysługuje prawo w porozumieniu się z bisku-

pami Ordynariuszami księży przyjmować i usuwać z Zakładu lub względnie zezwalać na jego opuszczenie.

§ 24. Rektor w myśl przepisów prawa kanonicznego jest odpowiedzialny przed Bogiem i Biskupami za cały postęp duchowy i naukowy powierzonych sobie alumnów, których winien obejmować w miłości ojcowskiej, jednak stanowczo, choć łagodnie prowadzić do celu, jaki sobie wytknęli ci wszyscy, co weszli w ciche i święte mury Kolegium.

§ 25. Od chwili przestąpienia progów zakładu aż do czasu formalnego uwolnienia zeń podlegają alumni władzy Rektora i dodanych mu do pomocy kapłanów. Pamiętać winni, że stosunek ich do przełożonych ma być taki, jaki był stosunek uczniów do Chrystusa P[ana], kiedy ich tenże formował do świętego urzędu apostołskiego, jak to pięknie opisują ewangelie, a szczególnie św. Marek w rozdziałach 6–10.

§ 26. Regulamin dnia, przepisany przez Przełożonych, oraz wszystkie potrzebne zmiany w razie różnych okoliczności, nieprzewidzianych regułami i statutami, będzie przez alumnów najściślej zachowany.

§ 27. Na każdy głos dzwonka w tej chwili opuścimy nasze zajęcia i pójdziemy tam, gdzie nas Bóg wołać będzie.

§ 28. Wszystkie uwagi, czy publiczne, czy prywatne, uczynione przez Przełożonych przyjmiemy w duchu wiary i uległości i święcie je spełniać będziemy, choćby się może nam czasem mniej stosowne lub właściwe wydawać mogły.

§ 29. Dlatego też unikać będziemy w naszych rozmowach szemrania lub złośliwego krytykowania zasad prowadzenia domu, jego praktyk i porządku dziennego, naturalnie także wszystkich otrzymanych upomnień.

§ 30. Jeżeli nam się zdawać będzie przed Bogiem, że coś jest niesprawiedliwe lub niesłuszne, mamy w każdej chwili otwartą drogę do Przełożonych, którym możemy zawsze powiedzieć szczerze, co nas boli. Oni zapewne przyjmą z dobrocią nasze uwagi i spostrzeżenia. Miejmy wszelako cierpliwość, jeżeli czasem nasze zdanie nie zostanie uwzględnione lub nie w tej chwili.

§ 31. Aby zaś zatrzymać ciągłą naszą łączność ducha z Przełożonymi, co tydzień, w czasie na to oznaczonym, będą oni mieli do nas przemowy i konferencje na temat życia, jakie mamy w zakładzie prowadzić, aby potem wyjść z niego kapłanami świętymi i według serca Bożego. Konferencje te w myśl przepisów św. Wincentego będą się odbywały z prostotą, bez szukania innego efektu, jak prowadzenie nas na drodze do Boga.

§ 32. Także jeżeli w innym czasie, a szczególnie w czasie rekolekcji, przełożeni będą uważali za stosowne podzielić się z nami swoimi uwagami i upomnieniami, takowe przyjmiemy jako pochodzące z serca ojcowskiego i braterskiego.

§ 33. Jest obowiązkiem ścisłym Przełożonych w każdej chwili, ile razy tego zajdzie konieczność, nas upominać na osobności, pytać o nasz postępowanie naukowe i duchowe, i na takie pytania będziemy odpowiadali szczerze i z całą prawdą.

§ 34. Wiemy też, że zaleca Kościół bardzo, choć nie nakazuje, zdawać sprawę ze stanu swego duchowego przed ojcem duchowym lub innymi przez nas obranymi przewodnikami i spowiednikami. Zaleca się bardzo tę praktykę, która ogromnie nam ułatwi poznanie siebie i wyleczenie się z braków i błędów charakteru i usposobienia.

§ 35. Aby lepiej praktykować posłuszeństwo, przy wyjściu i po przyjeździe do domu zaznaczymy swe imię na tablicy na ten cel urządzonej.

§ 36. Na wszystkie ćwiczenia wspólne schodzić będziemy się punktualnie.

§ 37. Jeżeli przełożeni powierzą nam jakie małe *officia* w domu, jak hebdomadacza, ceremoniarza, zakrystianina, dziekana księży-teologów itd., takowe, przyjmujemy i stosownie do otrzymanych wskazówek wykonywać będziemy.

§ 38. Wzajem swoim braciom i kolegom, którzy takie *officia* mają powierzone, z miłością braterską ulegać będziemy w tym wszystkim, co się tyczy zarządzeń przez nich, imieniem przełożonych, uczynionych.

§ 39. Tak samo winniśmy posłuszeństwo i uszanowanie w uniwersytecie swoim X.X. Profesorom i Dziekanowi Wydziału teologicznego, mamy ich słuchać w tym wszystkim, co się odnosi do nauki i zachowania się w czasie wykładów i w gmachu uniwersyteckim.

§ 40. Do uniwersytetu pójdziemy zawsze w skupieniu, będziemy unikali wszelkiego umyślnego spotkania się z kimkolwiek po drodze. Na żadne zebrania czy też posiedzenia, nie związane ściśle z wykładami teologicznymi, bez wiedzy przełożonych Kollegium nie pójdziemy.

§ 41. Ponieważ biblioteka teologiczna ma być w gmachu Kollegium, tak że ćwiczenia seminaryjne tam się odbywać mają, oczekiwać tam będziemy w czasach oznaczonych swoim profesorów: powierzone przez nich urzędy, czy bibliotekarza, czy prefekta muzeum, czy też pomocnika naukowego skrupulatnie spełniać będziemy.

§ 42. Zresztą wszystkie przepisy i statuty uniwersyteckie znać winniśmy i wypełniać z tą samą sumiennością co przepisy i regulamin domowy.

§ 43. W ogóle w stosunku do przełożonych i profesorów będziemy się stale powodowali czcią im należną, okazowali im szacunek i wdzięczność za to wszystko dobre, co nam czynić będą.

§ 44. O sprawach domowych ani się ciekawie dopytywać nie będziemy, ani też nie będziemy ich omawiali na rekreacjach i wspólnych zebraniach.

§ 45. Tak samo w kółkach przez nas samych potworzonych, czy to naukowo-literackich, czy pedagogiczno-ascetycznych i stowarzyszeniach pobożnych trzymać się będziemy norm i reguł dla nich ułożonych: przełożonym tych kółek, choć przez nas samych obranych, także z miłości bratniej ulegać będziemy.

§ 46. Wobec przełożonych miejmy zupełne zaufanie, we wszystkich potrzebach tak ciała, jak i duszy idźmy do nich z otwartością a szczególnie w chorobach ciała zwierzajmy się im także ze swoich słabości, aby oni mogli szukać dla nas ulgi, pomocy, bo nie zawsze może odgadnąć sami nasze dolegliwości fizyczne.

IV. O stosunkach wzajemnych do siebie i innych

§ 47. Najpoczytniejszy cel złączył nas razem, aby wzajemnie sobie pomagać przykładem, modlitwą miłością do osiągnięcia tego na ziemi, co kiedyś w niebie rozwinie się w najwspanialszy kwiat poznania Boga i miłości. Ten sam związek miłości Ducha św., który jednoczy razem Osoby Trójcy św., i nas wiecznym, nierozzerwalnym węzłem zespoli w niebie, już tu na ziemi zgromadził nas i sprawił, że spełnia się to, o czym śpiewa Psalmista: „o quam iucundum habitare fratrem in unum” (Ps 132, 1). Jednoczyć ma nas stale razem miłość i cześć wzajem sobie oddawana.

§ 48. Pewnie, że winniśmy się starać, aby życie nasze obracało się we formach najdelikatniejszych wzajemnej uprzejmości i grzeczności: głównie jednak ma miłość nasza mieć te cechy i być wolna od tych braków, jakie wylicza św. Paweł w 1 Kor 13.

§ 49. Miłość nasza ma się opierać na wielkoduszności i prawości, ma być wolna od zazdrości, uporu, zaciętości, ambicji: nie powinniśmy szukać tyle swego dobra, ile raczej dobra innych.

§ 50. Miłość nie powinna być drażliwa, podejrzliwa, nie cieszyć się ze złego, ale ma się radować z prawdy, wszystkiemu wierzyć, wszystko znieść, wszystkiego się spodziewać, wszystko przetrwać (1 Kor 13, 4–6)

§ 51. Przy czym umiejmy się cieszyć z cieszącymi, a smuć się ze smucącymi się, czynić innym to, czego się wzajem od nich spodziewamy, zgadzać się mamy i pochwalać w Panu wszystko, znosić się bez szemrania, wzajem się ubiegać w szacunku i z serca być uczynnymi i życzliwymi innym.

§ 52. Zawsze gotowi będziemy do oddawania sobie wzajem posług braterskich, do których w życiu wspólnym jest tyle okazji, nie dlatego, aby się spodziewać podobnych wzajemności dla siebie, ale z tej pobudki: stałem się wszystkim dla wszystkich, by wszystkim Chrystusowi pozyskać (1 Kor 9, 22; Flp 3, 8).

§ 53. Również znośmy siebie chętnie, swe wady i uchybienia, co czasem w życiu wspólnym jest umartwieniem wielkim: toteż mówi Pismo św., że miłość jest szczytem doskonałości.

§ 54. Unikać przyjaźni partykularnych, ale tak samo niechęci i uprzedzenia do drugich. Nie patrzeć na uchybienia cudze, lecz na swoje własne, za to wyszukiwać cnoty innych i zalety w duchu jeden przed drugim się upokarzać.

§ 55. We wzajemnych stosunkach bądźmy delikatnymi, unikajmy gburowatości, ale też światowej przesady w grzecznościach i uprzejmościach.

§ 56. Przy spotkaniu się pozdrawiamy się uprzejmie; nie będzie to przewanie skupienia, gdy w kilku słowach bez krzyku wzajemnie sobie miłość okażemy przy jakich niezwykłych okolicznościach radości, czy smutku.

§ 57. Nie bądźmy jednak nigdy poufałymi zanadto: w tytułowaniu siebie strzeżmy się obu ostateczności; najpiękniejszy tytuł, jaki sobie dać możemy, jest pozdrawiać się i mówić do siebie imieniem „księżę”.

§ 58. Nie trzeba chyba przypominać, by siebie nawet dla żartu nie dotykać, a tym mniej potrącać.

§ 59. Wobec domowników i służ strzec się przyjaźni poufałych, ale też nie być dla nich ani szorstkim, ani nieprzyjemnym.

§ 60. Gdy uchybiają się, nie wymierzać im kary na własną rękę, ale raczej tę rzecz załatwić z przełożonymi, jeżeli już uważamy za konieczne ich odpowiednio skarcić.

§ 61. Do posług w domu, a tym mniej poza domem ich nie używać w tym, co nie jest ich obowiązkiem, chyba w porozumieniu z Ks. Prokuratorem lub dodanym mu do pomocy bratem.

§ 62. Przez nich nic bezpośrednio nie kupować, ale posługiwać się pośrednictwem osób na te posługi przeznaczonych.

§ 63. Obcych w domu, nawet do rozmównicy, bez wiedzy przełożonych nie należy wprowadzać, a tym bardziej nie przyjmować ich bez pozwolenia w swoich pokoikach, gdzie nawet siebie wzajem na żadne dłuższe konwersacje odwiedzać nie powinniśmy. W razie potrzeby swój interes u konfratra załatwić w kilku słowach, bo na rozmowy i konwersacje będą przeznaczone osobne miejsca i czasy.

§ 64. Z obcymi nie powinniśmy mówić o rzeczach dziejących się w domu, a już tym bardziej nie poddawać krytyce kolegów lub przełożonych.

§ 65. Listów i korespondencji nie powinno się bezpośrednio na pocztę oddawać ani też wprost z poczty je odbierać, ale składać zalepione listy i kartki na miejscu przez przełożonych oznaczonym i stamtąd je też odbierać.

§ 66. W rozmowach w ogóle z kimkolwiek to będzie unikać sprzeczek i kłótni, także nie obrażać się łatwo czymś słowem i umieć to pokrywać szlachetnie milczeniem przebaczeniem. Unikać przeto tematów, o których wiemy, że one mogą bliźnich podrażnić i liczyć się z uprzedzeniami i upodobaniami innych, oczywiście byle tylko w tem nie było żadnego pochlebstwa.

§ 67. Rozmowy powinno być nacechowane dobrocią i życzliwością wzajemną, ani wzajemnie się chwalić w oczy, a już przede wszystkim nie ganić ani też w niewłaściwy sposób upominać.

V. O układności i skupieniu

§ 68. Kiedy czytamy ewangelie św[ięte], to w obrazie Jezusowym uderza nas przede wszystkim Jego dziwna skromność, ta pogoda ducha i to skupienie, którym tchnie każdy Jego ruch, gest, słowo i czyn. Św. Paweł też mając ten obraz Zbawiciela w pamięci woła do Koryntian, kiedy ich chce surowo karcić i upominać: zaklinam was na skromność i łagodność Jezusową (2 Kor 10, 1). Boi się ten apostoł upominać surowiej, bo zdaje mu się, że to jest sprzeczne z tym portretem Chrystusa P[ana], który nosi w sercu.

§ 69. Toteż jednym z najprzedniejszych rysów charakteru duszy żyjącej według natchnień Ducha św. jest pogoda i skromność w ułożeniu. Wiemy, że P[an] Jezus umiał występować z całą stanowczością i siłą; słów surowych używał, kiedy chodziło o napiętnowanie przewrotności, kłamstwa, obłudy, ale jednak stałym rysem jego ducha było skupienie i ta dziwna układność w całym ułożeniu.

§ 70. Rozumie się, że my, kapłani, którzy się mamy stać formą *gregis ex animo*, tym duchem na wskroś przeniknięci być mamy. Nasza układność i skromność ma być wykładnikiem zewnętrznym pogody wewnętrznej ducha naszego, opanowania jego żądz i namiętności; ma być naturalnym wyrazem duszy zwróconej do Boga i z wyżyn Bożej prawdy oceniającej wszystko, co się dzieje na ziemi. Duch nasz niech się urabia według tego, co uczy św. Paweł (Ga 5, 13–25), to jest przez ujarzmienie namiętności i wykrzesywanie w sobie tych potęg, jakie w nas wszczepił Duch św. Tam też wylicza św. Paweł te dziewięć, względnie dwanaście owoców Ducha św., które z nas czynić będą żywy obraz Jezusa (Ga 5, 22–23).

§ 71. Zatem fundament tego skupienia się w sobie i zrównoważenie wszystkich uczuć i namiętności, kierowanych łaską Ducha św., ma leżeć we wnętrzu naszym, w naszej duszy. Znajomość etykiety i światowej ogłady bez tej podstawy nie miałyby znaczenia.

§ 72. Mając to wyrobienie ducha, a przynajmniej nad tym pracując, stajmy się, aby w naszym zewnętrznym ułożeniu nie było nic sztucznego i nienaturalnego, aby nie było żadnej afektacji ni w ruchach, ni w gestach, ni w słowach, ni w czynach.

§ 73. Nasz ubiór ma być schludny, czysty zawsze, ale nie wyszukany: nasza *vestis talaris* ma się dostroić do całego naszego ułożenia zewnętrznego i wewnętrznego.

§ 74. Nasze oblicze pogodne, włosy obcięte, nie fryzowane wyszukany sposobem, nasze oko ma być skromnie zawsze w dal wpatrzone, tam gdzie chodzi nasz duch w poszukiwaniu za prawdą i pięknem, i szczęściem. Niech oko nasze widzi, co się dookoła dzieje, ale niech się w nic nie wpatruje, niech nie będzie rozproszone i rzucające się w koło. To wszystko będzie tym niemym kazaniem, którym będziemy oddziaływali na siebie wzajemnie i na tych, z którymi się będziemy w domu i poza domem stykali.

§ 75. W naszych mieszkaniach, skromnie urządzonych, schludnie zawsze porządkowanych, nie powinno być nic światowego, żadnych błyskotek, obrączek nic nie mówiących; słowem, wszystko ma być takie, by nas nie rozpraszało, ale prowadziło do skupienia i do Boga.

§ 76. Nasze ruchy niech odpowiadają naszemu temperamentowi, niech nie będą zbyt gwałtowne ani zbyt powolne, uważajmy na swe ręce, na swe oczy, na nerwowość usposobienia też pilnie baczyć trzeba.

§ 77. Osobnego lokaja nikt mieć nie będzie mógł, będą służący przeznaczeni do tego, by utrzymywali porządek w domu i mieszkaniach naszych: sami jednak będziemy porządkowali nasze biurka, półki na książki, szafy na ubrania i bielizny i trzymali to w ładzie. Także sami dbajmy o czystość i świeżość powietrza w pokojach naszych, przewietrzając je należycie.

§ 78. Szczególniej jednak uważajmy na milczenie i skupienie, bo bez tego życie wspólne stanie się nieznośnym ciężarem. Zatem poza rekreacją po obiedzie i kolacji i większymi konwersacjami w dniach wakacji i świąt, unikajmy wszelkiego niepotrzebnego mówienia, a jeżeli już wypada coś powiedzieć koniecznie, mówmy cicho i w kilku słowach.

§ 79. Przede wszystkim zaś najściślej winniśmy zachowywać milczenie w zakrystii, kościele, refektarzu, gdzie ani w czasie śniadania nie wolno rozmawiać, bo w czasie obiadu i kolacji będziemy mieli zawsze czytanie przy stole.

§ 80. A największe milczenie zachowajmy w czasie tzw. *magnum silentium*, czyli od modlitw wieczornych, do śniadania rano. Po domu na korytarzach nie będziemy się gromadzili na wspólne rozmowy, a jeżeli tam trzeba coś przemówić, to po cichu i w kilku słowach.

§ 81. Z mieszkań naszych nie będziemy nigdy inaczej wychodzili, jak tylko przyzwoicie ubrani, nawet w nocy. Drzwiami nie trzaskać, a przede wszystkim nocną porą.

§ 82. Ale najbardziej starać się o wewnętrzne skupienie i ciągłą pamięć na obecność Bożą. Tak najłatwiej nauczymy się tej delikatności w obejściu, tak potrzebnej w życiu wspólnym.

§ 83. Rozumie się, że powinniśmy także znać dobrze zasady kodeksu grzeczności światowej, opartego z pewnością w najpiękniejszych jego rysach na duchu chrześcijańskim.

VI. O duchu, w jakim należy pielęgnować naukę

§ 84 Powiedział św. Paweł: „scientia inflant” (1 Kor 8, 1). Ale mówił też o fałszywej powierzchownej uczoności, nie o prawdziwej i gruntownej, która właśnie prowadzi do prawdy i uczy nas oceniać siebie tak, jakimi jesteśmy istotnie, czyli że jesteśmy niczym.

§ 85 Wiedzę winniśmy ukochać serdecznie, przecież płynie ona z Boga i do Boga prowadzi: „Deus scientiarum Dominus est” (1 Sm 2, 3), mówi Biblia. A Izajasz widząc w duchu nową Jerozolimę, Kościół Chrystusowy, cieszy się w duchu, że wszyscy jej synowie będą uczonymi w Bogu (Iz 54, 13). Chrystus powołuje się na te słowa prorockie i wyraźnie stwierdza, że w NT spełniło się to, że wszyscy stali się uczonymi Pańskimi, bo istotne ci tylko do Pana Jezusa idą, co się nauczyli prawdy od samego Ojca niebieskiego (J 6, 45).

§ 86. Zadanie zaś wiedzy prawdziwej najgłębiej, jak w ogóle wszystko, co chrześcijańskie, objaśnił św. Paweł: On właśnie, to jest Jezus Chrystus, jednych przeznaczył na apostołów, innych na ewangelistów, innych wreszcie na pasterzy i doktorów, i to w tym celu, aby przysposobić świętych do dzieła posługiwania w budowie ciała Chrystusowego, i tak długo, póki nie dojdziemy wszyscy do jedności wiary i poznania Syna Bożego, do doskonałości mężom przystojnej, do pełności lat Chrystusowych: abyśmy już więcej nie byli niemowlętami, unoszonymi na falach za podmuchem wiatru każdego nauki, opartej na przewrotności ludzkiej i na chytryści uprowadzonej do błędu, lecz prawdę czyniąc w miłości, byśmy wciąż w Nim wzrastali, który jest głową, to jest w Chrystusie (Ef 4, 12–15). Otóż choć charyzmat apostołstwa i ewangelisty w tej formie pierwotnej ustał w kościele, to jednak charyzmat pasterstwa i doktoratu trwa dalej w Kościele i my mamy przez nauki stać się godnymi tego Bożego daru.

§ 88. Przede wszystkim jednak mamy w nauce pogłębiać wiarę naszą, bo teologia to nauka, której przedmiotem wiara, a podmiotem poznającym ro-

zum wiarą kierowany. Zaczem nigdy nie chcemy wybiegać rozumem poza ramy, wytknięte nam przez nieomylny urząd nauczycielski Kościoła. Zawsze miejmy gotowość i ochotę, mimo wielką swobodę, jaką nam pozostawia Kościół w szukaniu prawdy, poddawać swój rozum pod zasadę i naukę Kościoła.

§ 89. Bądźmy tedy szczególnie ostrożnymi w przyjmowaniu i zapalaniu się do teorii i też do poglądów naukowych, które nas zawsze ciągną swą oryginalnością, ale niejednokrotnie chodzą po samej krawędzi szczytowej między rozumem i wiarą i łatwo nas mogą odchylić od wiary i popchnąć w racjonalizm, jeżeli już nie heretycki i grzeszny, to jednak taki, że może nas ować swem zimnym tchnieniem i zmrozić naszego ducha modlitwy i naszą dziecięcą wiarę.

§ 90. W kwestiach takich idźmy zawsze za dyrektywą Kościoła i najwybitniejszych znawców nauki kościelnej: wiemy, że Kościół nie od razu potępia pewne kierunki myślowe, ale nam każe być ostrożnymi. Stąd to lubi swe orzeczenia odnośnie ubierać w formę negacji, aby ustrzec przed błędem, ale równocześnie jednak nie zabronić szukania prawdy i dalszych badań w tych kwestiach.

§ 91. Młodzi teologowie czasem zanadto czują się skrupowani taką dyrektywą, choć ona w rzeczywistości nie jest niczym innym tylko barierą, przeszkadzającą upaść w przepaść błędu, ale nie broniącą się iść naprzód, owszem, ułatwiająca drogę do prawdy.

§ 92. W jakim zaś duchu mamy się uczyć i jaka przy tym nas powinna ożywiać intencja, znowu nas uczy św. Paweł w Liście do Tytusa, tam gdzie go upomina, że jest wielu opornych, czczych gadułów, zawracających serce innym, przede wszystkim spośród tych, co się nawrócili ze Żydów, i tym należy usta zamknąć, bo oni burzą familie, ucząc rzeczy takich, których się nie godzi dla nikczemnego zysku (Tt 1, 10–11). Otóż unikajmy w nauce próżności i samochwalstwa, a szczególnie strzeżmy się tego, by w nauce nie szukać tego, co schlebia naszym namiętnościom, a więc niepomiarowanej ambicji, żądzы sławy światowej, a już nie uczymy się nigdy dla zdobycia kariery lub zysków materialnych.

§ 93. Pilnie korzystajmy z każdej chwilki czasu. Wiemy, że przepisy kanoniczne zakazują teologom po seminariach czytania dzienników, czasopism i pism periodycznych, nawet literackich, nie związanych bezpośrednio z teologią; nas co prawda te przepisy nie obowiązują, ale są wskazówką, której trzymać się winniśmy.

§ 94. Przy tym strzeżmy się należeć w nauce do kategorii tych ludzi, o których mówi św. Bernard: „sunt, qui scire volunt, ut sciantur ipsi: et turpis va-

nitas est. [...] Et sunt item qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus: et turpis quaestus est. Sed sunt qui scire volunt, ut aedificent: et caritas est. Et sunt item qui scire volunt, ut aedificentur: et prudentia est (Serm. in cant. 36). Właśnie do tych ostatnich myśmy winni się zaliczyć.

§ 95. Każda chwilka poza ćwiczeniami duchownymi i potrzebnym wytnieniem po pracy, a także poza małeńkimi officyjami, jakie nam ułoży życie wspólne i miłość braterska, powinna oddana być nauce i pracy naukowej.

§ 96. W wyborze książek i sposobu pracowania trzymajmy się wskazówek, udzielanych nam przez XX. Profesorów, do których i poza czasem wykładów, w oznaczonych przez nich dniach i godzinach, chodzić mamy po wskazówki i rady.

§ 97. Unikajmy w nauce tego wszystkiego, co się nazywa powierzchownością i błagą, a szukajmy tylko wiedzy prawdziwej i tych dróg, które bez omylenia nas prowadzą do prawdy.

§ 98. Do tego nic się może nie przyczyni lepiej, jak opanowanie swoich namiętności, poddanie się dobrowolnie pod kierownictwo Przełożonych i Profesorów, zachowywanie pilne reguł i porządku dziennego.

§ 99. To wszystko sprawi, że nasz rozum, nie krępowany więzami grzechu ciała i jego żądz, spokojnie wznosić się będzie na tych dwóch skrzydłach nauki i modlitwy do oglądania Bożej prawdy już tu na ziemi.

DODATEK

Plany i regulaminy dzienne

I. Plan zwykły dzienny

Wstawać będziemy codziennie o godzinie 5½ z rana. Potem po ubraniu się i uporządkowaniu swoich rzeczy w swoim pokoiku pójdziemy do kaplicy na modlitwę poranną i medytację półgodzinną (6 – 6½), którą zakończymy odmówieniem *Angelus* i Litanii do Imienia Jezus. W czasie między godziną 6½–8 odprawiamy mszę św. w porządku oznaczonym przez zakrystianina. Wszyscy, o ile będą wolni o godzinie kwadrans przed 8, zjedzą w milczeniu śniadanie w refektarzu Kollegium. W tym także czasie niech się starają alumn i o odmówienie horek kanonicznych.

Między 8–1 czas będzie poświęcony pracy naukowej i wykładom. O godzinie 1 w południe zbierzemy się znowu w kaplicy domowej, aby wspólnie odczytać rozdział z NT, odprawić partykularny rachunek sumienia, zmówić *De profundis* za zmarłych i *Angelus*.

Potem pójdziemy w milczeniu do refektarza na obiad, przy którym zawsze będzie czytanie przy stole. Hebdomadarz odczyta na początku ustęp ze St[arego] T[estamentu], mniej więcej 10 wierszy, a na końcu obiadu Martyrologium. Po obiedzie krótka adoracja Najśw[iętszego] Sakramentu w kaplicy.

Po obiedzie do godziny 2½ będzie rekreacja wspólna obowiązkowa. Po rekreacji, o ile by wykłady lub prace po seminariach nie przeszkadzały, najlepiej zaraz odmówić nieszpory, kompletę i *Matutinum*, i *Laudes* na dzień następnym. W każdym razie niech każdy alumn pamięta, by brewiarz miał swój czas stosowny.

Reszta czasu poświęcona będzie pracy naukowej. Dwa razy w tygodniu w dniach wolnych od wykładów po południu będziemy mieli przechadzkę. Zaleca się bardzo, by nie chodzić pojedynczo, ale po dwóch: Czas na to naj-

lepszy od 2 do 4 i tego będziemy się ściśle trzymali. Oczywiście w dniach wakacyjnych możemy tę przechadzkę odbywać codziennie i według uznania przełożonych dłuższy czas na to poświęcić.

Przed kolacją zaleca się odbyć prywatne czytanie duchowne i nawiedzenie Najśw[iętszego] Sakramentu, przynajmniej jedni i drugie przez kwadrans od 6½ do 7.

O godzinie 5 będzie dana sposobność spożycia podwieczorku. O godzinie 7 przed kolacją z mówimy w kaplicy *De profundis* za zmarłych, *Angelus* i moment się skupimy. Potem będzie kolacja, przy której też będzie czytanie pouczającej i nas interesującej książki. O ile to nie będzie dzień ścisłego postu, odczyta hebdomarz po *Benedicite* znowu ustęp ze St[arego] T[estamentu]. Po kolacji znowu krótka adoracja Najśw[iętszego] Sakramentu w kaplicy.

Po kolacji do 8½ będziemy mieli wspólną rekreację. O 8½ modlitwy wieczorne w kaplicy, rachunek sumienia i akty z tym związane. Litania do Matki Najśw[iętszej], z krótką modlitwą do św. Józefa i św. Wincentego, *Memorare* i modlitwa o dobrych kapłanów, potem *De profundis*, a na koniec odczytywanie punktów medytacji na dzień następny.

O 9 godzinie wszyscy słabsi mogą się od razu udać na spoczynek, inni natomiast mogą jeszcze w milczeniu u siebie oddawać się pracy i lekturze aż do godziny 10, po czym należy zaraz pogasić światła i iść spać. Wiemy już, że czas od modlitw wieczornych aż do rana po mszy św. jest czasem ścisłego milczenia.

II. Plan niedzielny i świąteczny

W niedziele i święta na ogół będziemy mieli ten sam porządek dzienny. W niedziele będzie tylko ten jedyny wyjątek, że wieczorem o godz. 6.30 będą do nas mieli przełożeni konferencję duchowną. W święta konferencji nie będzie, chyba, że przypadną na niedziele.

Czas poranny po mszy św. i brewiarzu poświęcimy pożytecznej pracy nad swoim wykształceniem i wyrobieniem duchownym.

W niedziele i święta po południu o godz. 3 alumni odprawiają Nieszpory, Kompletę i *Matutinum* z *Laudes in communi*, oczywiście nie śpiewając, lecz mówiąc, aby przynajmniej tak uczynić zadość brewiarzowi jako wspólnej modlitwie. W niedziele i święta odprawimy, jak to jest zwyczaj po wszystkich tego rodzaju kollegiach, benedykcję Najśw[iętszego] Sakramentu z krótką adoracją, przy której można wykonać jakieś pieśni nabożne. Odbywać się to będzie o godz. 2 ½ po południu. Tak samo tę benedykcję odprawimy w pierw-

szy piątek każdego miesiąca, by się oddać najśłodszemu Sercu P. Jezusa, aby wypełnić przepisy odnośne dane przez papieży.

O godzinie 6 ½ w niedzielę będzie konferencja duchowna.

Aby swe nabożeństwo do Matki Najśw[iętszej] i św. Józefa lepiej podtrzymywać, w pierwszą środę miesiąca, w czasie adoracji zwykłej po obiedzie odczytamy Litanię do św. Józefa, a w pierwszą sobotę odmówimy *Ave Maris Stella*.

III. Wakacje i dni wolne

Ćwiczenia dzienne w Kollegium i praktyki duchowne będą odbywały się w tym samym porządku. Czas naturalnie kiedy indziej oddany nauce i wykładom będziemy mogli swobodnie użyć według swojego uznania. Oczywiście milczenie i skupienie będzie tak samo obowiązywało jak kiedy indziej. Po południu możemy wtedy zawsze wychodzić na przechadzkę. Nie trzeba chyba przypominać, że i dni wolne spędzamy pożytecznie, a nie w rozmowach niepotrzebnych.

Na wakacje z Kollegium wyjeżdżać będziemy tylko po zakończeniu semestrów szkolnych. A więc w czasie ferii wielkanocnych i w czasie ferii letnich. Ostatni dzień przed wyjazdem do domów swoich poświęcimy skupieniu się w sobie i przypomnieniu swoich postanowień powziętych na rekolekcjach rocznych oraz obmyśleniu planu spędzenia korzystnie dla duszy i ciała czasu wakacji. Tak samo bawiąc w Kollegium, każdą ostatnią niedzielę poświęcimy takiemu skupieniu się w sobie i przypomnieniu postanowień; można wtedy medytację nad tym przedmiotem odbyć i prywatnie lepiej się nad sobą zastanowić.

W czasie ferii Bożego Narodzenia nie będziemy jeździć na wakacje: najpierw, aby nie przerywać sobie skupienia myśli w toku semestru teologicznego, a potem dlatego, by w tym czasie odbyć rekolekcje doroczne przynajmniej przez 5 dni. Będziemy je odbywali wspólnie. Plan szczegółowy będzie przedtem dokładnie określony przez przełożonych.

6. Wykaz konwiktów w latach 1918–1939¹

1 AMS, sygn. X.3. Spisy księży studentów oraz krótkie *curriculum vitae* własnoręcznie spisane mieszkających w Konwikcie Teologicznym a odbywających studia na Uniwersytecie Warszawskim od r. 1918 (do 1939 r.).

Lp.	Nazwisko i imię, Numer wg wpisu w konwikcie	Diecezja	Rok urodzenia	Świecena kapłańskie	Przybycie do konwikt	Stopień naukowy
KSIEŻA						
1.	Abramek Józef (150)	warszawska	1905	1931	1931	Mgr prawa kanonicznego
2.	Arcab Jan (203)	sandomierska	1905	1933	1933	Mgr teologii
3.	Ataman Julian (151)	przemyska	1906	1930	1931	Dr teologii
4.	Balczewski Kazimierz (207)	łódzka	1911	1934	1934	Mgr teologii
5.	Barański Franciszek (037)	warszawska	1896	1921	1922	Dr teologii
6.	Bazak Jan (178)	podlaska	1909	1934	1935	Mgr teologii
7.	Białek Władysław (071)	kielecka	1892	1917	1924	Dr
8.	Białowas Michał (065)	Lwowska	1894	1918	1924	Dr teologii
9.	Bielawski Wacław (021)	warszawska	1890	1913	1918	Dr filozofii
10.	Bień Kazimierz (176)	kielecka	1909	1933	1933	Mgr teologii
11.	Biernacki Józef (208)	łomżyńska	1907	1932	1936	Nie uzyskał
12.	Bińkowski Feliks (066)	kujawsko-kaliska	1898	1921	1923	Mgr teologii
13.	Biskupski Stefan (008)	kujawsko-kaliska	1895	1917	1918	Mgr prawa kanonicznego
14.	Branik Wiktor (067)	podlaska	1895	1919	1924	Mgr teologii

15.	Broszkiewicz Józef (089)	częstochowska	1881	1905	1926	Nie uzyskał
16.	Brzostowski Henryk (179)	siedlecka	1907	1934	1934	Nie uzyskał
17.	Burakowski Józef (086)	warszawska	1899	1926	1926	Mgr teologii
18.	Burzyński Franciszek (226)	łódzka	1914	1938	1938	Mgr teologii
19.	Burzyński Jan (173)	łódzka	1908	1931	1934	Mgr teologii
20.	Chomyn Roman (153)	Lwowska Grecko-katolicka	1907	1931	1931	Nie uzyskał
21.	Cichowski Henryk (010)	warszawska	1892	1917	1918	Opuścił uczelnię Brak danych
22.	Ciechowski Stanisław (218)	warszawska	1912	1936	1937	Brak danych
23.	Cieślak Franciszek (223)	włocławska	1908	1932	1936	Nie uzyskał
24.	Cieśliński Karol (029)	kujawsko-kaliska	1890	1914	1919	Dr teologii
25.	Ciołek Stanisław (047)	lubelska	1896	1923	1923	Nie uzyskał
26.	Cybulski Stanisław (107)	łomżyńska	1902	1925	1927	Mgr filozofii
27.	Dąbrowski Eugeniusz (044)	warszawska	1901	1923	1923	Dr teologii
28.	Dąbrowski Remigiusz (032)	warszawska	1897	1920	1920	Dr teologii
29.	Dębicki Romuald (076)	kielecka	1898	1921	1925	Nie uzyskał
30.	Drewnowski Franciszek (041)	Sandomierska	1895	1918	1922	Mgr teologii
31.	Dudek Wincenty (172)	włocławska	1908	1933	1933	Mgr teologii
32.	Dudziński Bolesław (053)	płocka	1895	1912	1933	Dr prawa kanonicznego
33.	Dumania Wincenty (091)	sandomierska	1899	1925	1925	Nie uzyskał
34.	Dziubek Władysław (039)	sandomierska	1898	1921	1922	Dr teologii
35.	Federkiewicz Piotr (063)	przemyska	1900	1924	1924	Dr teologii, lic. Pisma św.
36.	Fręchowicz Tadeusz (163)	podlaska	1906	1931	1932	dr teologii

37.	Fulyn Witold (214)	Warszawska	1912	1936	1936	Mgr teologii
38.	Gac Władysław (048)	sandomierska	1896	1919	1923	Mgr teologii
39.	Gajlusz Dominik (024)	Wileńska	1897	1910	1919	Dr filozofii
40.	Gemel Stanisław (081)	włocławska	1902	1926	1926	Nie uzyskał
41.	Glamowski Karol (190)	chełmińska	1908	1933	1935	Nie uzyskał
42.	Głodowski Roman (045)	przemyska	1891	1917	1923	Dr teologii lic. Pisma św.
43.	Goliszewski Wincenty (070)	warszawska	1896	1919	1923	Mgr teologii
44.	Góralski Józef (143)	płocka	1900	1926	1930	Mgr filozofii
45.	Górecki Stanisław (046)	lubelska	1897	1923	1923	Nie uzyskał
46.	Górski Romuald (004)	sandomierska	1899	1911	1918	Mgr prawa
47.	Grzelak Władysław (088)	łódzka	1900	1926	1926	Mgr teologii
48.	Hain Stefan (146)	poznańska	1903	1929	1932	Mgr filozofii
49.	Hajkowski Bronisław (227)	łomżyńska	1911	1936	1938	Nie uzyskał
50.	Jakóbczyk Franciszek (142)	lubelska	1905	1929	1930	Mgr filozofii
51.	Janiszewski Kazimierz (192)	chełmińska	1909	1933	1935	Dr filozofii
52.	Jankowski Mieczysław (183)	warszawska	1909	1934	1934	Dr teologii
53.	Jarosz Leopold (011)	warszawska	1890	1915	1918	Mgr teologii
54.	Jaskłowski Stefan (018)	warszawska	1891	1914	1918	Mgr teologii
55.	Jesionowski Teodor (012)	warszawska	1890	1916	1918	Nie uzyskał
56.	Kabziński Jan (228)	łódzka	1915	1938	1938	Dr teologii
57.	Kajka Paweł (167)	podlaska	1905	1931	1932	Mgr teologii
58.	Kankiewicz Stefan (085)	warszawska	1902	1926	1926	Nie uzyskał
59.	Karpowicz Stanisław (027)	mińska	1890	1914	1919	Mgr prawa kanonicznego
60.	Kawczyński Stanisław (007)	płocka	1885	1909	1918	Nie uzyskał

61.	Kazimierzczak Jan (036)	podlaska	1897	1920	1921	Mgr prawa kanonicznego
62.	Kieller Józef (177)	łódzka	1911	1935	1934	Dr teologii
63.	Kiersztejn Seweryn (049)	sandomierska	1897	1923	1923	Mgr teologii
64.	Kijańczuk Bronisław (119)	lubelska	1904	1928	1928	Mgr filozofii
65.	Klupczyński Stanisław (209)	łomżyńska	1909	1935	1936	Nie uzyskał
66.	Kłapkowski Władysław (083)	łomżyńska	1899	1924	1926	Dr teologii
67.	Kołodziejski Józef (195)	warszawska	1909	1933	1933	Mgr prawa kanonicznego
68.	Kontel Stanisław (090)	lubelska	1904	1926	1926	Mgr filozofii
69.	Korcik Antoni (050)	łucka	1892	1920	1920	Lic. filozofii
70.	Kosobudzki Zygmunt (015)	sandomierska	1897	1918	1918	Mgr prawa
71.	Kowaliński Józef (009)	warszawska	1892	1915	1918	Dr teologii
72.	Kowalski Franciszek (072)	warszawska	1897	1924	1924	Dr teologii
73.	Kozłowski Feliks Jerzy (003)	warszawska	1886	1908	1918	Mgr teologii
74.	Kozłowski-Karpan Jarosław (026)	mińska	1882	1915	1920	Mgr teologii
75.	Kozłowski Stanisław (106)	sandomierska	1900	1925	1927	Dr teologii
76.	Kozłowski Tadeusz (199)	warszawska	1910	1934	1934	Mgr prawa kanonicznego
77.	Krajewski Wincenty (171)	łomżyńska	1904	1929	1933	Mgr teologii
78.	Krawczyk Tomasz (152)	warszawska	1905	1931	1931	Mgr prawa kanonicznego
79.	Kropiewnicki Józef (148)	warszawska	1905	1931	1932	Mgr teologii
80.	Krupczyński Jan (204)	łódzka	1910	1935	1935	Mgr prawa kanonicznego
81.	Krupczyński Kazimierz (229)	łódzka	1913	1938	1938	Nie uzyskał
82.	Krzemiński Jan (025)	Płocka	1890	1915	1918	Mgr teologii
83.	Kühn Jerzy (145)	chełmińska	1907	1930	1932	Mgr teologii
84.	Kulbat Henryk (161)	łomżyńska	1906	1931	1932	Mgr prawa kanonicznego
85.	Kulesza Bronisław (002)	warszawska	1885	1908	1918	Mgr teologii

86.	Kwieciński Antoni (035)	warszawska	1892	1917	1921	Dr teologii Lic. arch. chrześcijańskiej
87.	Lewarski Stanisław (180)	warszawska	1906	1934	1934	Mgr teologii
88.	Lęgięć Stanisław (212)	sandomierska	1911	1936	1936	Mgr teologii
89.	Żysiak Hieronim (236)	włocławska	1908	1933	1936	Nie uzyskał
90.	Makarewicz Witold (164)	podlaska	1903	1929	1932	Mgr teologii
91.	Małynicz-Malicki Mieczysław (054)	wileńska	1888	1912	1923	Brak danych
92.	Markowski Józef (001)	płocka	1886	1911	1918	Mgr teologii
93.	Markowski Stanisław (230)	warszawska	1910	1938	1938	Mgr prawa kanonicznego
94.	Maszkiewicz Marek (231)	podlaska	1910	1936	1938	Nie uzyskał
95.	Matuła Gerard Marian (217)	cystersi	1912	1937	1937	Nie uzyskał
96.	Mączyński Franciszek (080)	kujawsko-kaliska	1901	1826	1926	Mgr teologii
97.	Miazga Tadeusz (202)	sandomierska	1906	1933	1933	Nie uzyskał
98.	Miodyński Roman (215)	łódzka	1909	1934	1937	Nie uzyskał
99.	Miszczak Kazimierz (154)	Podlaska	1904	1931	1931	Mgr teologii
100.	Molisak Adam (062)	kielecka	1894	1918	1924	Dr prawa kanonicznego
101.	Netczuk Józef (033)	warszawska	1898	1920	1921	Dr prawa kanonicznego
102.	Niedźwiński Stanisław (205)	lubelska	1904	1930	1933	Mgr filozofii
103.	Nowicki Augustyn (060)	mińska	1898	1921	1923	Mgr teologii
104.	Oborski Piotr (200)	kielecka	1907	1931	1935	Dr filozofii
105.	Olđakowski Stanisław (216)	łódzka	1904	1936	1937	Brak danych
106.	Ostrowski Jan (198)	warszawska	1909	1933	1935	Mgr teologii
107.	Pastwa Antoni (144)	chełmińska	1898	1924	1930	Dr teologii
108.	Paulus Witold (079)	poznańska	1892	1916	1925	Dr teologii
109.	Pawłowski Antoni (082)	warszawska	1903	1926	1926	Dr teologii

110.	Perkowski Józef (020)	sejneńska	1894	1917	1918	Mgr teologii
111.	Perzyna Antoni (166)	częstochowska	1904	1932	1932	Mgr teologii
112.	Piotrowski Stefan (043)	warszawska	1900	1923	1923	Mgr teologii
113.	Piwowarczyk Wojciech (168)	kielecka	1902	1927	1932	Dr teologii
114.	Poehlau Leon (191)	chełmińska	1910	1932	1935	Nie uzyskał
115.	Pogorzelski Władysław (030)	wileńska	1882	1914	1918	Mgr teologii
116.	Pomaski Leon (006)	płocka	1883	1911	1918	Dr prawa kanonicznego
117.	Popis Stefan (219)	sandomierska	1912	1936	1936	Mgr teologii
118.	Poradowski Michał (211)	włocławska	1913	1936	1936	Dr prawa i teologii
119.	Puczyński Władysław (233)	łódzka	1914	1938	1938	Nie uzyskał
120.	Pyrka Marian (221)	łódzka	1914	1938	1938	Nie uzyskał
121.	Radosz Waclaw Józef (222)	kielecka	1913	1936	1937	Dr teologii
122.	Rogacki Józef (213)	łódzka	1903	1936	1936	Nie uzyskał
123.	Rogański Czesław (100)	łomżyńska	1902	1925	1927	Nie uzyskał
124.	Romaniuk Tadeusz (201)	warszawska	1910	1935	1934	Mgr prawa kanonicznego
125.	Roszkowski Antoni (017)	sandomierska	1894	1916	1918	Nie uzyskał
126.	Roszkowski Antoni (031)	sejneńska	1894	1916	1918	Mgr teologii
127.	Rydzewski Czesław (019)	sejneńska	1893	1917	1918	Dr teologii
128.	Samulski Antoni (084)	włocławska	1897	1923	1926	Mgr teologii
129.	Sasinowski Mikołaj (210)	łomżyńska	1909	1935	1936	Mgr prawa kanonicznego
130.	Skarbek Maksymilian (234)	łódzka	1910	1938	1938	Nie uzyskał
131.	Skrzecz Emilian (147)	warszawska	1908	1931	1931	Nie uzyskał
132.	Skrzypczyk Eugeniusz (225)	kielecka	1906	1932	1937	Nie uzyskał
133.	Sokołowski Franciszek (141)	płocka	1904	1928	1930	Dr teologii
134.	Sopoćko Michał (028)	wileńska	1888	1914	1920	Dr teologii

135.	Sotomski Jan (014)	warszawska	1892	1915	1918	Brak danych
136.	Słowikowski Michał (064)	lubelska	1898	1924	1924	Mgr filozofii
137.	Stefankiewicz Tadeusz (182)	warszawska	1911	1934	1934	Nie uzyskał
138.	Strumiłło-Pietraszkiewicz Lucjan (074)	mińska	1894	1917	1924	Nie uzyskał
139.	Strzelecki Bolesław (023)	sandomierska	1896	1918	1919	Dr teologii
140.	Suliński Henryk (206)	włocławska	1908	1932	1934	Mgr prawa kanonicznego
141.	Sydorik Józef (196)	lwowska (grecko-katolicka)	1906	1932	1935	Nie uzyskał
142.	Szajda Franciszek (162)	podlaska	1907	1932	1932	Mgr teologii
143.	Szawłowski Bolesław (056)	łucka	1900	1923	1923	Mgr teologii
144.	Szklarski Ryszard (181)	warszawska	1911	1934	1934	Brak danych
145.	Szpiliewicz Piotr (120)	podlaska	1906	1928	1928	Mgr teologii
146.	Szuleta Józef (193)	włocławska	1908	1934	1934	Dr nauk matemat.-przyrod. Mgr filozofii
147.	Szubda Walerian (174)	łomżyńska	1908	1933	1934	Mgr teologii
148.	Szumowski Marian (038)	sejneńska	1895	1922	1922	Nie uzyskał
149.	Szydłowski Stanisław (073)	kujawsko-kaliska	1983	1916	1921	Mgr teologii
150.	Ślipek Michał (225)	włocławska	1907	1932	1938	Mgr teologii
151.	Święcki Edward (040)	warszawska	1899	1922	1922	Dr teologii
152.	Tokarek Wacław (220)	łódzka	1911	1936	1936	Nie uzyskał
153.	Urbanowicz Michał (013)	warszawska	1890	1915	1918	Nie uzyskał
154.	Walczuk Stanisław (194)	łomżyńska	1908	1931	1935	Lic. Prawa kanonicznego
155.	Wądołowski Józef (149)	łomżyńska	1905	1930	1931	Dr teologii
156.	Wesołowski Antoni (175)	warszawska	1907	1933	1933	Mgr teologii
157.	Węckiewicz Jan (068)	wileńska	1894	1906	1922	Brak danych

158.	Wiśniewski Roman (122)	chelmińska	1902	1926	1928	Nie uzyskał
159.	Włudyga Stanisław (197)	kielecka	1907	1932	1935	Dr teologii, lic. Nauk biblijnych
160.	Wnuk-Słoniński Jan (077)	kielecka	1899	1921	1925	Nie uzyskał
161.	Wojciechowski Mieczysław (078)	łódzka	1899	1923	1925	Mgr filozofii
162.	Wojtusiałk Edward (224)	tarnowska	1905	1928	1937	Mgr teologii
163.	Wołejko Bolesław (042)	wileńska	1880	1902	1922	Dr teologii
164.	Woroniecki Antoni (169)	łódzka	1907	1929	1932	Dr teologii
165.	Wysokiński Antoni (075)	podlaska	1900	1925	1925	Nie uzyskał
166.	Zaremba Józef (055)	warszawska	1893	1919	1921	Dr prawa kanonicznego
167.	Zasztowt Eugeniusz (034)	wileńska	1893	1919	1921	Nie uzyskał
168.	Zbroja Franciszek (005)	sandomierska	1889	1912	1918	Dr teologii
169.	Zieja Jan (022)	sandomierska	1897	1919	1919	Nie uzyskał
170.	Złotorzyński Antoni (232)	łomżyńska	1914	1938	1938	Nie uzyskał
171.	Żywczyński Mieczysław (087)	płocka	1901	1926	1926	Dr teologii

DIAKONI

Lp.	Nazwisko i imię Numer wg wpisu w konwikcie	Diecezja	Rok urodzenia	Diakonat	Przybycie do kon- wiktu	Świeceni- a kapłańskie	Stopień naukowy
1.	Bozowski Bronisław (139)	warszawska	1908	1930	1930	1931	Mgr prawa kanonicznego
2.	Danłowski Kazimierz (157)	warszawska	1907	1932	1932	1932	Dr prawa kanonicznego

3.	Feldheler Henryk (155)	chełmińska	1908	1929	1929	1929	Nie otrzymał	Nie uzyskał
4.	Fijałkowski Antoni (138)	warszawska	1904	1930	1930	1930	1930	Mgr prawa kanonicznego
5.	Gierejko Antoni (187)	warszawska	1912	1935	1935	1935	1935	Brak danych
6.	Gruda Stanisław (134)	warszawska	1904	1930	1930	1930	1930	Mgr teologii
7.	Hofman Adam (185)	warszawska	1911	1935	1935	1935	1935	Mgr teologii
8.	Jakubiec Czesław (160)	warszawska	1909	1932	1932	1932	1932	Dr teologii lic. nauk biblijnych
9.	Kitliński Antoni (159)	warszawska	1909	1932	1932	1932	1932	Mgr teologii
10.	Kopczewski Józef (127)	warszawska	1906	1929	1929	1929	1929	Mgr teologii
11.	Kwiatkowski Władysław (140)	warszawska	1907	1930	1930	1930	1930	Mgr teologii
12.	Majewski Marian (135)	warszawska	1907	1930	1930	1930	1930	Mgr teologii
13.	Muszyński Zygmunt (189)	łódzka	1913	1933	1933	1933	1936	Brak danych
14.	Paciorowski Ryszard (137)	warszawska	1908	1930	1930	1930	1930	Mgr teologii
15.	Piesiewicz Eugeniusz (158)	warszawska	1907	1932	1932	1932	1932	Mgr teologii
16.	Przydadki Jan (136)	warszawska	1903	1930	1930	1930	1932	Mgr teologii
17.	Przygodzki Stanisław (058)	kielecka	1901	1924	1924	1924	1924	Brak danych
18.	Puder Tadeusz (156)	warszawska	1908	1932	1932	1932	1932	Mgr teologii lic. nauk biblijnych
19.	Skalski Franciszek (069)	łucko-żytomierska	1902	1924	1924	1924	1926	Mgr teologii Dr nauk społecznych
20.	Żelazowski Eugeniusz (155)	warszawska	1904	1932	1932	1932	1932	Mgr teologii

SUBDIAKONI							
Lp.	Nazwisko i imię Numer wg wpisu w konwikcie	Diecezja	Rok urodzenia	Subdiakoniat	Przybycie do konwiktu	Świeceni kapitańskie	Stopień naukowy
1.	Czapski Stanisław (128)	warszawska	1905	1929	1929	1929	Mgr teologii
2.	Fatek Jan (186)	warszawska	1910	1935	1935	1935	Nie uzyskał
3.	Godziński Tadeusz (184)	warszawska	1911	1935	1935	1935	Mgr filozofii
4.	Gofębiewski Czesław (130)	warszawska	1903	1929	1929	1929	Mgr teologii
5.	Kontek Stanisław (090)	lubelska	1904	1926	1926	1927	Mgr filozofii
6.	Kujda Jan (115)	łomżyńska	1902	1928	1928	1929	Mgr teologii
7.	Matuszewski Stefan (121)	warszawska	1905	1928	1928	1929	Mgr teologii
8.	Michałowicz Jan (126)	warszawska	1904	1929	1929	1929	Mgr teologii
9.	Morawiński Jan (116)	warszawska	1907	1928	1928	1929	Mgr teologii
10.	Nielepko wicz Kazimierz (129)	warszawska	1906	1929	1929	1930	Nie uzyskał
11.	Pamulak Władysław (118)	warszawska	1902	1928	1928	1929	Mgr teologii
12.	Rostkowski Stefan (117)	warszawska	1903	1928	1928	1929	Nie uzyskał
13.	Sielski Julian (170)	chełmińska	1911	1933	1933	1934	Mgr filozofii
14.	Sitkowski Tadeusz (101)	warszawska	1906	1927	1927	1928	Mgr teologii
15.	Skalski Witold (096)	warszawska	1903	1927	1927	1928	Mgr teologii
16.	Smoczyński Józef (104)	chełmińska	1904	1927	1927	1928	Dr teologii
17.	Sprusiński Stanisław (102)	warszawska	1904	1927	1927	1928	Mgr prawa kanonicznego
18.	Stark Marian CM (092)	Misjonarze	1906	1927	1927	1928	Dr teologii
19.	Stryczek Jan (105)	chełmińska	1905	1927	1927	1928	Dr teologii

20.	Śmidoda Franciszek CM (094)	misjonarze	1902	1928	1927	1928	1928	Dr teologii
21.	Tomaszewski Bolesław (095)	warszawska	1903	1927	1927	1928	1928	Nie uzyskał
22.	Waszkiewicz Jan (098)	warszawska	1903	1927	1927	1928	1928	Nie uzyskał
23.	Wieteska Franciszek (099)	warszawska	1902	1927	1927	1928	1928	Mgr teologii
24.	Wiśniewski Stanisław (097)	warszawska	1903	1927	1927	1928	1928	Dr teologii
25.	Zdunek Józef (124)	warszawska	1903	1929	1929	1929	1929	Mgr teologii
26.	Zimiński Tadeusz (125)	warszawska	1905	1929	1929	1929	1929	Mgr teologii

KONWIKTORZY POSIADAJĄCY NIŻSZE ŚWIĘCENIA

Lp.	Imię i nazwisko Numer wg wpisu w konwikcie	Diecezja	Rok uro- dzenia	Niższe święcenia	Przybycie do kon- wiktu	Święcenia kapitańskie	Stopień naukowy
1.	Ciesielczyk Henryk (112)	łódzka	1903	1928	1928	1928	Mgr teologii
2.	Czekaj Franciszek CM (093)	krakowska	1907	1927	1927	1930	Nie uzyskał
3.	Dutkowski Wincenty (057)	mińska	1901	1923	1923	1925	Brak danych
4.	Folwarski Henryk (133)	łódzka	1909	1930	1930	1931	Dr teologii
5.	Gawroński German (111)	lwowska	1897	1927	1927	1928	Nie uzyskał
6.	Grzelak Władysław (114)	łódzka	1906	1928	1928	1930	Mgr filozofii
7.	Kaczwiak Antoni (113)	łódzka	1906	1928	1928	1930	Dr teologii
8.	Kładoczny Józef (123)	Lwowska gr-kat.	1906	1928	1928	1930	Brak danych
9.	Liedtke Antoni (110)	chełmińska	1904	1929	1927	1929	Dr teologii
10.	Lipa Zygmunt (059)	kielecka	1903	1923	1923	1925	Brak danych

11.	Lipiński Wacław (103)	płocka	1899	1927	1927	1927	1927	Mgr prawa kanonicznego
12.	Łomacki Kazimierz (052)	mińska	1900	1923	1923	1923	1925	Licencjat
13.	Miller Eugeniusz (108)	łódzka	1903	1927	1927	1927	1928	Dr teologii
14.	Nowakowski Marian (051)	sandomierska	1903	1923	1923	1923	1924	Dr teologii
15.	Pabjanczyk Franciszek (109)	łódzka	1904	1927	1927	1927	1928	Mgr teologii
16.	Rybus Henryk (132)	łódzka	1909	1930	1930	1930	1931	Dr teologii
17.	Skowroński Józef (131)	łódzka	1909	1930	1930	1930	1931	Mgr teologii
18.	Smakosz Piotr (061)	łomżyńska	1902	1923	1923	1923	1924	Mgr teologii
19.	Stępień Jan (165)	sandomierska	1910	1932	1932	1932	1933	Dr teologii
20.	Wojtyśiak Władysław (016)	kujawsko-kaliska	1897	1918	1918	1918	1919	Mgr teologii

7. Wywiady z konwiktorami

1. Wywiad z ks. prof. Antonim Liedtkem¹

Jakie były warunki życia wspólnotowego w konwikcie?

W konwikcie wspólnotowych modlitw (porannych) nie odmawiano z tej przyczyny, że księża studenci śpieszyli się do różnych kościołów, by odprawić Mszę św. (dla uzyskania stypendiów). Modlitwy wieczorne owszem z reguły były – pod przewodnictwem rektora [ks. prof. W. Michalskiego CM], względnie ojca duchownego [ks. P. Dembińskiego CM]. Wspólnych dni skupienia raczej nie było, a w kościele Świętego Krzyża odprawiali ci studenci, którzy uzyskali *engagement* proboszcza.

Jak był realizowany regulamin dnia i poszczególne przepisy?

Regulamin domu, owszem, istniał, nawet był wywieszony w kancelarii, a o jego przestrzeganie miał dbać wyznaczony przez rektora prefekt (którym za moich czasów był ks. Władysław Kłapkowski, mój kolega ze studiów historii Kościoła i historii sztuki).

Jakie były warunki mieszkaniowe?

Warunki mieszkaniowe były, oględnie mówiąc, raczej prymitywne: każdy wprawdzie miał oddzielny pokój z łóżkiem, stołem, szafą, ale sanitariaty były wspólne na każdym piętrze.

¹ Archiwum autora, Wywiad autora z ks. prof. Antonim Liedtkem przeprowadzony w Pelplinie w dniach 30.09.1992 oraz 1.11.1992.

Jaki był wpływ wychowawców na studentów?

Niewątpliwie autorytet ks. Michalskiego jako uczonego o głębokiej kulturze i pobożności oddziaływał pozytywnie na studentów.

Jaki był związek Konwiktu Teologicznego z „Theologicum”?

Co do sprawy Konwiktu Teologicznego i „Theologicum” wydaje mi się, że „Theologicum” było raczej w gestii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego, z tym że służyło różnym imprezom kulturalnym. Pamiętam, że w auli „Theologicum” słuchałem bogato ilustrowanych wykładów prof. Zygmunta Batowskiego, a ks. prof. Paweł Stygar (Szwajcar) wykładał tam w całych cyklach dzieje starochrześcijańskiej sztuki, m.in. sztukę katakumb.

2. Wywiad z ks. prof. Janem Stępnem²**Proszę powiedzieć, kiedy Ksiądz Profesor mieszkał w Konwikcie Teologicznym?**

Przebywałem w nim od października 1932 roku do czerwca 1936 roku. Informacje, które podam, dotyczą głównie lat 1932–1936: o latach wcześniejszych opowiadali mi księża Eugeniusz Dąbrowski i Jan Zieja.

Jakie były warunki życia wspólnotowego w konwikcie?

Każdy z nas przebywających w konwikcie zobowiązywał się na piśmie przestrzegać regulaminu, który przewidywał:

1. wspólną modlitwę i rozmyślanie (godz. 6.00–6.30)
2. Mszę św. dla tych, którzy nie mieli jeszcze święceń kapłańskich (godz. 6.30–7.00)
3. wspólny obiad, adorację Najświętszego Sakramentu, a potem rekreację w czytelni czasopism (godz. 13.00–14.00)
4. wspólną kolację
5. wspólną modlitwę wieczorną, kończącą się raz w tygodniu konferencją ascetyczną, którą wygłaszał rektor konwiktów lub ojciec duchowny; był nim w tym okresie ks. dr Józef Baron CM, późniejszy rektor konwiktów.

Myślę, że nasze życie wspólnotowe w konwikcie rozwijało się na kilku płaszczyznach. To, co podałem wyżej, stanowiło płaszczyznę pierwszą, podstawową, obejmującą nasze życie osobiste, kapłańskie. Płaszczyznę drugą stanowiły

2 AA, Wywiad autora z ks. prof. Janem Stępnem przeprowadzony w Laskach w dniu 2 XI 1992.

seminaria naukowe, które odbywały się w „Theologicum”, połączonym z konwiktem. Każda sekcja posiadała swoją salę, w której mieściły się biblioteki zakładowe, dostępne przez cały dzień. Ułatwiało to ogromnie niezwykle cenną wymianę na bieżąco zdań między kolegami uczestniczącymi w tych samych seminariach. I była jeszcze trzecia płaszczyzna naszego wspólnotowego życia. To Koło Teologów Studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Dołączaliśmy się przez to Koło do współpracy ze wszystkimi organizacjami, zarówno naukowymi, jak i katolickimi, młodzieży akademickiej.

Jak był realizowany regulamin dnia i poszczególne przepisy?

Przestrzegane były rzetelne przepisy dotyczące wspólnej modlitwy, zwłaszcza rannej i wieczornej, rozmyślania i uczestnictwa w rekolekcjach. Nie pamiętam, czy mieliśmy specjalne dni skupienia. Jeśli chodzi o czas spożywania posiłków, to kierownictwo konwiktów uwzględniało trudności wynikające z rozkładu zajęć i terminów doraźnych imprez naukowych.

Jakie były warunki mieszkaniowe?

Bardzo skromne. Każdy z nas miał oddzielny mały pokój. W pokoju łóżko, stół, regał na książki, szafa na ubranie i jedno krzesło oraz umywalka. Ubikacja i łazienka wspólna na końcu korytarza obydwu kondygnacji.

Jaki był wpływ wychowawców na studentów?

Największym szacunkiem i zaufaniem cieszył się rektor Jan Weissmann. Podziwialiśmy jego dobroć, szczerą, cierpliwość. Pozostał dla mnie do dnia dzisiejszego wzorem wychowawcy. Ks. prof. Wilhelm Michalski CM imponował nam ogromną wiedzą i pracowitością. Przez cztery lata zajmowałem pokój znajdujący się naprzeciwko mieszkania ks. prof. W. Michalskiego CM. Pracował przy biurku bardzo często do 1–2 w nocy, mimo że już wtedy nie cieszył się najlepszym zdrowiem. Był wówczas najwybitniejszym przedstawicielem biblistyki otwartej („szkoły szerokiej”), której przewodniczył w tamtych latach profesor Ecole Biblique Marie Joseph Lagrange OP. Osobiście zawdzięczam mu wyjątkowo wiele, bo miałem szczęście pozostawać z nim w stałym kontakcie nie tylko jako moim profesorem, ale także jako kuratorem Koła Teologów. Jedno zwłaszcza spotkanie z nim utkwiło mi mocno w pamięci. Było to pewnie w roku 1935. Na terenie Uniwersytetu trwała walka wśród młodzieży akademickiej o tzw. „paragraf aryjski”, domagający się oddzielnych miejsc w salach wykładowych dla studentów pochodzenia żydowskiego. Na czele tej walki stały grupy narodowe, posiadające wówczas wielu

zwolenników i sympatyków wśród młodzieży studenckiej, w tym i w naszym Kole Teologów. Rektor Uniwersytetu prof. Stefan Pieńkowski zaprosił na posiedzenie Senatu wszystkich prezesów kół naukowych celem wspólnego przedyskutowania „paragrafu aryjskiego”. Udałem się z tym zaproszeniem najpierw do kuratora mego Koła, ks. prof. Wilhelma Michalskiego CM, aby ustalić z nim stanowisko, jakie powinienem zająć w czasie tego spotkania. Pamiętam doskonale tę rozmowę, której zakończenie było zupełnie jasne i jednoznaczne: „paragraf aryjski jest niezgodny z etyką chrześcijańską. Gdyby Koło Teologów tego stanowiska nie zaakceptowało – oświadczył ks. W. Michalski CM –wówczas zrzekam się funkcji kuratora”. Nie musiał się zrzekać. A moje stanowisko przedstawione podczas posiedzenia Senatu zostało przyjęte przez przeważającą większość zebranych. Ks. prof. W. Michalski CM był prekursorem ruchu ekumenicznego, obejmujących nie tylko naszych odłączonych braci prawosławnych i protestantów, ale i Żydów. To nie mogło nie wywierać wpływu na tych, którzy byli uwrażliwieni nie tyle na wypowiedane słowo, ale przede wszystkim na konkretne wyrazy osobistego świadectwa.

3. Wywiad z ks. prof. Janem Stępnem³

Czy mógłby Ksiądz Profesor opowiedzieć na początku o księdzu Janie Ziei?

Ksiądz Jan Zieja był kapłanem diecezji sandomierskiej. Po raz pierwszy spotkaliśmy się w roku 1926 na odpuszcie w Szewnie. Wtedy ja wstępowałem do seminarium duchownego. I tak się zdarzyło, że byłem u niego u spowiedzi. To była moja pierwsza spowiedź z całego życia. Ks. Jan zanim poszedł do Radomia na stanowisko prefekta, przebywał w Konwikcie Teologicznym. To były lata ok. 1922–1923. Był chyba jednym z pierwszych alumnów...

Czy określano księży konwiktatorów mianem alumnów?

Nie, księży. Zawsze zwracano się do nas przez „ksiądz”, mimo że kilkunastu z nas, m.in. Julian Sielski i ja, było przez rok klerykami. Nie miałem odpowiedniego wieku i czekałem na święcenia. Wszyscy klerycy otrzymywali święcenia u siebie w diecezji. Wracając do ks. Ziei, był on prefektem nieuleczalnie chorych, cierpiących samotnie i najuboższych. Jako spowiednik pytał swoich penitentów, czy za pokutę mieliby ochotę odwiedzić cierpiącego człowieka, niekoniecznie z pieniędzmi, ale po prostu, żeby pobyć u niego:

3 AA, Wywiad autora z ks. prof. Janem Stępnem, przeprowadzony w Laskach w dniu 11.11. 1992.

poczytać książkę czy gazetę. I w ten sposób, bardzo indywidualnie, prowadził duszpasterstwo wśród chorych. To wzbudzało zazdrość u innych. Miał on jeszcze zwyczaj, że Mszę św. odprawiał czasem zupełnie *gratis*, jeżeli ktoś nie miał pieniędzy. W każdym razie nigdy nie żądał żadnej ofiary, Na tym odcinku zatem się wyróżniał. Dowiedział się wtedy, że bp Zygmunt Łoziński, ordynariusz piński, poszukuje kapłana na swojego kapelana i zgłosił mu swoją kandydaturę. W 1932 roku bp Z. Łoziński czując, że nie jest już w stanie wykładać Pisma Świętego w seminarium duchownym, zaczął zastanawiać się, kto mógłby zostać jego następcą. Postanowił, że będzie nim ks. Zieja i że wreszcie ukończy on studia w Warszawie.

To za pierwszym razem nie ukończył?

Nie. Za drugim razem też nie dokończył. Bo ks. Zięę rozechwytywały zakonnice, różne pobożne dusze, ponieważ był wspaniałym kapłanem, rekolekcyjnistą i zakonnikiem. A poza tym był rekolekcyjnistą i duszpasterzem młodzieży, która mówiła, że dzięki niemu po raz pierwszy zetknęła się z Bogiem. Ostatecznie więc nie skończył tych studiów, mimo że był zdolny. Było to po prostu niemożliwe. Ks. Zieja będąc w konwikcie (opowiadał mi o tym ks. Eugeniusz Dąbrowski) wraz z ks. Bolesławem Strzeleckim⁴, też z diecezji sandomierskiej poszli do ks. prof. Wilhelma Michalskiego CM, aby mu powiedzieć, że się nie nadaje na rektora konwiktu. A było to tak. Koledzy, którzy byli w sali rekreacyjnej, gdzie była także czytelnia czasopism, zaczęli krytykować postępowanie rektora. Ks. Zieja powiedział im na to: „Tak nie można, macie coś do księdza rektora, to powiedzcie mu to osobiście, a nie oskarżajcie go pod jego nieobecność”. Oni na to: „A pójdziesz do niego?”. Ksiądz Zieja: „Jak mnie wydelegujecie, to pójde”. A więc wydelegowali jego i ks. Strzeleckiego. Oni obydwaj weszli do pokoju ks. prof. Michalskiego i uklękli przed nim. Powiedzieli do niego następujące słowa: „My nie jesteśmy godni ucałować tych butów Księdza Profesora. My go tak czcimy, szanujemy jako profesora, jako

4 Bolesław Strzelecki, urodził się 10 VI 1896, święcenia kapłańskie otrzymał w 1918. W latach 1919-1923 odbył studia na Wydziale Teologicznym UW, które uwieńczył doktoratem z prawa kanonicznego. Był m.in. prefektem szkół powszechnych w Radomiu, rektorem w parafii św. Trójcy w Radomiu oraz proboszczem parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Radomiu. W 1941 został aresztowany przez gestapo i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Auschwitz, gdzie zginął 2 V 1941. Por. S. Makarewicz, *Sługa Boży ks. Bolesław Strzelecki (1896-1941)* [w:] *Męczennicy za wiarę 1939-1945. Duchowni i świeccy z ziem polskich, którzy prześladowani przez nazizm hitlerowski dali Chrystusowi ofiarą życia świadectwo miłości*, red. W. Moroz, A. Datko, Warszawa 1996, s. 190-193.

człowieka, jako spowiednika, jako świętego męża i kapłana. Ale chcemy jednocześnie powiedzieć, że Ksiądz na rektora konwiktu się nie nadaje”. Nastąpi cisza. Ks. W. Michalski CM podobno nic nie powiedział i odszedł. Oni pokłęczeli jeszcze chwilę, wstali i wyszli. Nie wiedzieli, co będzie dalej. Następnego dnia zobaczyli ks. W. Michalskiego CM idącego do kard. Kakowskiego, żeby podać się do dymisji. To było bardzo ładne świadectwo z jego strony. Uchodził bowiem za człowieka nieustępliwego i bardzo autorytatywnego.

A jak Ksiądz pamięta ks. Eugeniusza Dąbrowskiego?

O ks. Dąbrowskim mogę powiedzieć tyle, że jako pierwszy spośród Polaków otrzymał na „Biblicum” doktorat nauk biblijnych. Robił go w tym samym czasie, kiedy ja także byłem w Rzymie. To był rok 1939.

W Kronice Konwiktu widnieje informacja, że w roku 1939 ks. Eugeniusz Dąbrowski miał w „Theologicum” wykłady z Pisma Świętego.

Tak, jeszcze jako docent. Po habilitacji w 1932 roku przeprowadzał już wykłady z *Formgeschichte*. Wróćmy jednak do ks. Michalskiego. On w ten sposób, jak ja opowiadałem przed chwilą, prowadził wykłady. Wtedy miał już niestety lekką sklerozę. I co jakiś czas robił różne dygresje. To była skarbnica wiedzy, tylko trzeba było umiejętnie notować to, co mówił. Każdy z nas musiał mieć trzy odrębne arkusze papieru lub bruliony. Zawsze było coś z tematu wykładu. Oprócz tego, jakby na marginesie, ks. Dąbrowski poruszał tematy biblijne. Trzecią tematyką były kwestie ukazujące Ziemię Świętą i stosunki tam panujące w czasie, kiedy zwiedzał Palestynę jako młody uczonec. Muszę się pochwalić, że byłem asystentem ks. Michalskiego, ale dopiero na ostatnim roku. Kiedy zameldowałem się u niego, powiedział do mnie: „Żeby ksiądz wiedział, że ksiądz jest pierwszym asystentem na Uniwersytecie Warszawskim”. I rzeczywiście tak było. Jako asystent Wydziału Teologicznego uzupełniałem bibliotekę seminaryjną, miałem do obsługi czterech profesorów: ks. Wilhelma Michalskiego CM, ks. Franciszka Rosłańca, ks. Jana Stawarczyka i ks. Józefa Bromskiego.

Oddzielne pomieszczenie na wydziale miała nie tylko sekcja biblijna, ale też historyczna, teologii moralnej i prawnicza.

Czy to wszystko mieściło się w „Theologicum”?

Tak, kto chciał, szedł do asystenta danej sekcji. Każdy mógł korzystać z książek poszczególnych seminariów i siedział w czytelnicy, jak długo chciał. Mógł także wypożyczyć książkę do siebie do pokoju.

Czy „Theologicum” było związane z konwiktem, czy bardziej z Wydziałem? Przede wszystkim z Wydziałem – odbywały się tam wykłady, w największej sali określanej mianem auli. Tam prowadzili prelekcje profesory, którzy mieli najwięcej studentów, ponieważ Uniwersytet Warszawski nie posiadał odpowiednio dużej sali. Byłem świadkiem tego, jak u prof. Władysława Tarkiewicza słuchacze siedzieli na parapetach okiennych. Kiedyś miał wykład ks. Obertyński. Gdy go skończył, ks. prof. W. Michalski CM, kurator naszego Koła Teologicznego zabrał głos jako pierwszy i zapytał, czy prelegent czytał ostatnie dzieło na temat Lutra, które wyszło dwa lata temu. Ks. Z. Obertyński odpowiedział, że nie. Na to ks. W. Michalski CM spytał go, w jakim celu książkę do nas przyszedł. Zapanowała cisza. Dopiero po chwili bp Antoni Szlagowski, przewodniczący Towarzystwa Teologicznego, powiedział: „To, co przed chwilą usłyszeliśmy, też jest cenne. Nie wszyscy przecież znali to, co było tu powiedziane. Byłoby oczywiście lepiej, gdyby ks. Z. Obertyńskiemu udało się zdobyć tę książkę, ale i tak jesteśmy mu wdzięczni. A teraz może przejdźmy do innych spraw”. Nie chciał nawet podejmować dyskusji na ten temat. W taki sposób ks. W. Michalski CM potrafił strzelić. Ale strzelał celnie. To był najbardziej pracowity profesor, jakiego w ogóle w życiu znałem. Wiedziałem, że siedział do drugiej w nocy, a skoro siedzi on, myślałem, to i ja też mogę. Mieszkałem przez cztery lata naprzeciwko niego. Był dla mnie jakimś stymulatorem, wzorem pracowitości. W trzy lata zrobiłem magisterkę, a w następnym roku doktorat i w 1936 roku wyjechałem do Rzymu.

Wracając do związków „Theologicum” z Konwiktem Teologicznym, trzeba stwierdzić, że to połączenie było przedziwne i opatrnościowe. Nie było ono formalne, prawne, ale faktyczne. Między jednym a drugim gmachem znajdowały się drzwi, do których klucz posiadał woźny. Od niego można go było zawsze otrzymać. Na końcu dodam, że ważną funkcję pełnił furtianin brat Franciszek Grzeško. On uruchamiał całą aparaturę dzwonek i w ten sposób informował o gościach, którzy przychodzili do konwiktów. W ten sposób chronił konwikt przed tym, aby nie wchodziły do niego osoby podejrzane. U niego także znajdował się klucz od furty.

Serdecznie dziękuję Księdzu Profesorowi za cenne informacje.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

Ilustracje

1. Konwikt teologiczny od ulicy Krakowskiego Przedmieścia

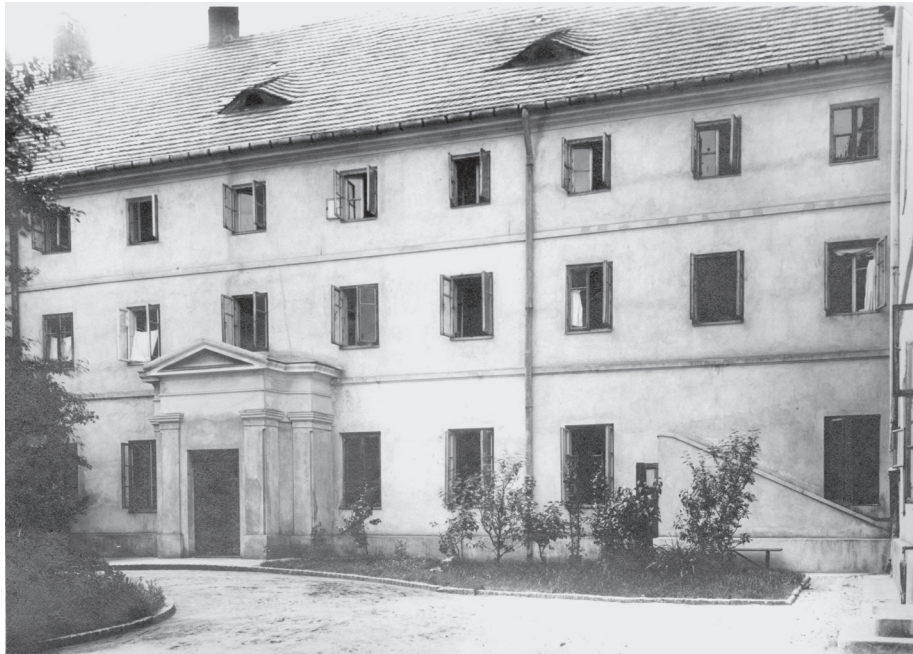
2. Konwikt Teologiczny od ulicy Traugutta

3. Oficyna Konwiktu Teologicznego – mieszkania konwiktatorów od strony zachodniej

4. Konwikt Teologiczny od dziedzińca Gimnazjum św. Stanisława

5. Działka Konwiktu Teologicznego

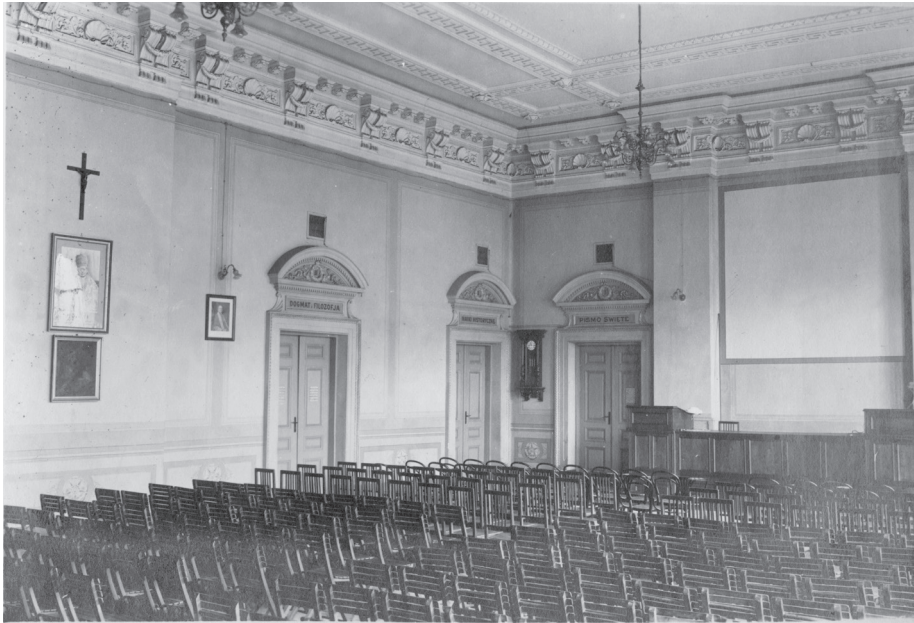
6. Klatka schodowa Konwiktu Teologicznego

Z lewej strony:
7. Kaplica Konwiktu Teologicznego

Poniżej:
8. Salon Księdza Rektora

8. Aula „Theologicum”

9. Korytarz

10. Zjazd biskupów.

11. Spotkanie o. generała Franciszka Verdiera z misjonarzami warszawskimi.
I rząd – stoją od lewej: brat NN, ks. Teodor Olszówka CM, ks. Jan Paszyna CM, ks. Józef Sowiński CM, ks. Leopold Petrzyk CM, ks. Ludwik Moska CM, ks. Józef Cechol CM, brat NN
II rząd – siedzą od lewej: ks. Wilhelm Michalski CM, ks. Stanisław Tyczkowski CM, ks. Piotr Mystkowski CM, Generał Zgromadzenia Misji – ks. Franciszek Verdier CM, Wizytator Polskiej Prowincji Zgromadzenia Misji – ks. Kasper Słomiński CM, ks. Wilhelm Szymbor CM
III rząd siedzą od lewej – ks. Lucjan Wilhelmy CM, ks. Kazimierz Kwiatkowski CM

12. Zarząd konwiktu wraz z konwiktorami.

Stoją: ks. Lucjan Wilhelmy CM, ks. Leon Pomaski, ks. Stefan Biskupski, ks. Franciszek Zbroja, ks. Romuald Górski, ks. Władysław Wojtysiak, ks. Zygmunt Kosobudzki
Siedzą: ks. Leopold Jarosz, ks. Feliks Kozłowski, ks. prof. Ignacy Grabowski, ks. prof. Wilhelm Michalski CM, ks. Rektor Józef Gaworzewski CM, ks. Józef Markowski, ks. Stanisław Krawczyński

Indeks osobowy

W indeksie nie uwzględniono tabeli z alfabetycznym wykazem konwiktarów znajdującej się na stronach 153–164.

Nazwiska pisane kursywą odnoszą do osób występujących tylko w przypisach.

A

Aleksandrowicz Marian 65

Ambroży św. 21

Ataman Julian 98

Augustyn św. 21

B

Balicki Jan Wojciech 98

Banaszak Marian 104

Bar Joachim Roman 32

Baron Józef 77, 91, 95–96, 166

Bartnicki Roman 114

Baudillars Alfred 75

Bazyli św. 21

Bednarski Stanisław 22

Bender Ryszard 32

Benedykt XIV 65

Benedykt XV 55–56, 131–132

Białeccc Helena i Leon 95

Bielawski Zygmunt 65

Biernacka Róża 66

Biskupski Stefan 41, 99–100, 180

Borowski Antoni 86

Bromski Józef 170

Brześć 65

Buba Jan 22

Buchhorn Franciszek 65

Bukowska Krystyna 75

Bukowski Alojzy 85, 87–88, 90

Bzowski Teofil 23

C

Cechol Józef 179

Chaptal Emanuel 75

Chełmicki Zygmunt 21–22

Chmiel Alfons 96

Chojnacki Piotr 88

Chollet Jan 75

Cichowski Henryk 41

Ciereszko Henryk 112

Cieśla Marian 96

Czekaj Franciszek 76

D

- Dalbor Edmund 65
Dąbrowski Eugeniusz 88, 100–101,
166, 169–170
Dembiński Bronisław 42
Dembiński Paweł 40, 71, 76, 165
Dettloff Szczęśny 22
Dihm Jan 65
Dragan Anna 112
Drzewicki Maciej 110
Dubois Louis-Ernest 75
Dukała Jan 93, 95–96

F

- Federkiewicz Piotr 101–102
Fiat Antoni 65
Fiatowski Henryk 87
Flisik M. 106

G

- Gach Paweł 21
Gall Stanisław 38, 43, 50, 52, 59, 61,
67, 87, 100
Gautier Jerzy 38–39
Gaworzewski Józef 59, 64, 71–72,
78–79, 87, 91, 93–94, 180
Górski Romuald 41, 180
Grabowski Ignacy 75, 86, 180
Grzebień Ludwik 21, 23, 32, 94–96,
100–102, 104, 108–109, 111–112,
115, 118
Grzeško Franciszek 40, 76, 171

H

- Hain Stefan 102, 104
Hemperek Piotr 32
Hładki Franciszek 37

J

- Jacewicz W. 108
Jahns Barbara 23
Jakubiec Czesław 104
Jałbrzykowski Romuald 111
Janaczek Stanisław 92–97, 115–116
Janczar Stanisław
zob. Stępień Jan
Janeczek Zdzisław 92
Jankowski Stanisław
zob. Stępień Jan
Jan XXIII 105
Jarosz Leopold 41, 180
Jesionowski Teodor 41
Jeziorski Herbert 24
Julien Eugeniusz Ludwik 75

K

- Kakowski Aleksander 37–38, 40,
42–43, 50–53, 55, 59–62, 65, 67,
77–78, 87, 89, 92, 104, 170
Kałwa Piotr 32
Karolewicz Grażyna 29, 31
Kawczyński Stanisław 41, 51
Kawecki Wojciech 37
Klewicz Cecylia 65
Kłapkowski B. 43
Kłapkowski Władysław 165
Kobyłecki Stanisław 74
Konarski Stanisław 41–42
Kopczewski Józef 52
Korniłowicz Władysław 32, 35, 88
Koschembahr-Łyskowski Ignacy 75
Kosiński Stanisław 118
Kosobudzki Zygmunt 41, 180
Kostanecki Antoni 42–43
Kowaliński Józef 41
Kowalska Faustyna 111–112

Kozłowski Feliks 52, 180
Kozłowski Feliks Jerzy 41
Kozubski Zygmunt 86
Krahel Tadeusz 112–113
Kraśniński Józef 114
Krasowski Krzysztof 38, 41–42, 65, 74, 87
Kremer Piotr 32
Kryśka Józef 77
Krzywda Józef 96
Kujawski W. 32
Kulesza Bronisław 41, 52
Kupny Józef 96
Kwiatkowski Kazimierz 179
Kwiatkowski Wincenty 85, 88, 179

L

Landy Teresa 32
Lenort Feliks 65
Lewek Antoni 114
Librowski Stanisław 32
Liedtke Antoni 105–106, 165
Lysko Alojzy 96

Ł

Łach Jan 114
Łęczycki Mikołaj 111–112
Łubieński Roger 72–73
Łukaszewicz Jan 42

M

Makarewicz S. 169
Mandziuk Józef 98, 106, 111, 114
Manteuffel Tadeusz 27, 42
Markowski Józef 41, 51, 180
Matuschek Mieczysław 23
Matuszewski Stefan 52
Mauersberger Jan 88
Mazur Zygmunt 32

Mączyński Ryszard 22
Michalski K. 90
Michalski Wilhelm Wincenty 36–37,
40–41, 43–44, 53–54, 71–72,
75, 77, 85, 88, 90–93, 165–171,
179–180
Moska Ludwik 179
Mross H. 106, 108
Mulkowski Piotr 23
Muszyński H. 104
Mystkowski Piotr 179

N

Niemiec Jan 21, 23
Nitecki Piotr 38, 41–42, 65, 87
Nowacki Henryk 87–88
Nowacki Józef 103

O

Obertyński Zygmunt 37, 85, 171
Obirek Stanisław 23
Okoniewski Stanisław 105–106
Olszówka Teodor 179
Ozorowski S. 109

P

Pamulak Władysław 52
Pastuszka Józef 29, 86
Pastwa Antoni 107–108
Paszyńska Jan 179
Pater Mieczysław 96
Pawłowski Antoni 88, 108–109
Pelczar Józef Sebastian 98
Petrański Aleksy 27–29, 40, 98, 100
Piech Stanisław 27–28
Piechnik Ludwik 21–23
Piłsudski Józef 71, 78, 113
Pius X 134

- Pius XI 65, 86
Pius XII 105
Pomaski Leon 41, 180
Ponikowski Antoni 42
Prokop Krzysztof 38, 65
Przeździecki Henryk 38
Przybyszewski B. 98
Puchowski K. 22
- R**
Rechowicz Marian 21, 24, 27–28, 90
Rembéliński Roman 74
Rezler Marek 23
Ropp Edward 87
Rosentreter Augustyn 107
Roślaniec Franciszek 86, 88, 170
Rospond Stanisław 93–97, 116
Rouet de Journal M. 23
Ruszkiewicz Kazimierz 41, 74
Rybczyk Józef 31, 35
Rybus Henryk 109, 111
- S**
Schletz Alfons 92, 95, 115–116
Schletz S. 94
Sielski Julian 168
Sinka Jan 91, 96–97
Sitarz Eugeniusz 93
Skalski Witold 52
Skimborowicz Hipolit 41
Skrobicki Zygmunt 32
Skrzydelski Antoni 76
Słomiński Kasper 37, 179
Sokołowski Czesław 38, 40
Sopoćko Michał 65, 111–113
Sotomski Jan 41
Sowiński Józef 64, 67, 72, 76
Stark Marian 52, 76
Stasiewicz-Jasiukowa Irena 22
Stasiowski Marek 98–99
Stawarczyk Jan 170
Stawinoga Władysław 96
Steczkowski Jan Kanty 44
Stępień Jan 114–115
Stopniak Franciszek 118
Strzelecki Bolesław 169
Strzelecki Stanisław 112
Szcześniak Władysław 74
Szelażek Adolf Piotr 42
Szlagowski Antoni 38, 40–41, 43, 50,
89, 171
Szymbor Wilhelm 179
- Ś**
Śliwa Tadeusz 98, 102
Śmidoda Franciszek 115–116
- T**
Tarło Michał Bartłomiej 65
Tarnogóra 24
Tarnów 65
- U**
Umiński Wacław 24
Urbanowicz Michał 41
- V**
Verdier Franciszek 65, 75, 179
- W**
Waltz Jadwiga 111
Weissmann Jan 72, 77, 91, 94–96, 167
Wetmański Leon 90
Węckiewicz Jan 51
Wilk Stanisław 118
Wiśłocki Jerzy 63

Wilhelmy Lucjan 64, 72, 75, 179–180
Wiśniewski Marian 74
Witaszek Konstanty 71
Włocławek 100
Wojsa Stanisław 32
Wojtkowski Andrzej 21, 23, 28
Wojtysiak Władysław 41, 180
Wolańczyk Maria 23
Wołczański Józef 27
Woroniecki Jacek 32, 35
Wosiek Rut 32
Wyczawski Henryk 111

Z

Zalewski Stefan 43
Zbroja Franciszek 41, 180
Zdrada Jerzy 72
Zdzitowiecki Stanisław 59, 99
Zieja Jan 166, 168–169
Zieliński Zygmunt 24, 30–33, 35,
109, 118
Ziemiann E. 22

Ż

Żongołowicz Bronisław 28
Żychliński Aleksander 90
Żywczyński Mieczysław 116–118

Indeks geograficzny

A

Arras 75

B

Bąkowiec 23

Bełchatów 110

Białystok 109, 111–112

Braniewo 22

Bydgoszcz 97

C

Cambrai 75

Cambridge 100

Chełmno 65, 71, 97, 108

Chwaszczyn koło Gdyni 105

Chyrów 22–23

Czeladź 58

D

Dąbrowa Górnicza 58, 109

Drohiczyn nad Bugiem 113

F

Fryburg 32, 75

G

Gdańsk 97, 105, 107

Gniezno 24

Grudziądz 107–108

I

Igołomia 76

J

Jeziorany koło Olsztyna 113

Juszczewszczyzna 111

K

Kielce 32, 117

Klaskawa k. Chojnic 107

Kłodzko 22

Kocierzów k. Łowicza 108

Koluszki 99

Konstantynów pod Łodzią 110

Końskie 108

Kraków 21–24, 27–29, 38, 43–44, 66,
71–72, 76–77, 90–91, 93–98, 112,
115–116

Krosno Odrzańskie 113

Królestwo Polskie 37, 40, 43, 45, 53, 127

L

Laski pod Warszawą 114

Leszno 23

- Leżajsk 97
Lublin 21–22, 24, 27–29, 31–33, 44, 65,
96, 99–101, 103, 114, 118, 123
Lwów 22–23, 27–28, 32, 42, 65, 93–94
- Ł**
Łagiewniki k. Poznania 102
Łask 99
Łódź 38, 94, 99, 109–110
- M**
Madryt 105
- N**
Nowosady 111
- O**
Opole 109
Osiek k. Sandomierza 113
Ostrowiec Świętokrzyski 113
Ostróg 23
Ostrów Wielkopolski 23, 65
Oxford 100
- P**
Paryż 75, 112–113
Pelplin 105–107, 165
Petersburg 23, 29, 32, 37–38
Piekary 65
Pieniążkowo 105
Płock 58, 100, 106, 116
Połock 23
Poznań 22–24, 37–38, 42, 65, 87, 93–94,
98, 100–104, 106, 108–109, 112, 115
Przemysł 97–99, 101–102
- R**
Radomsko 99
- Romanów 23
Ronda 105
Rymanów 101–102
Rytwiany 115
Rzeszów 23, 99
Rzym 87, 94–95, 101, 104–105, 112–113,
116–118, 170–171
- S**
Sandomierz 96–97, 113
Sądowa Wisznia 101
Sokołów Podlaski 103
Sosnowiec 58
Strzyżów n. Wisłokiem 101
Śrem 23
- T**
Taboryszki 111
Toruń 106–107
- W**
Wadowice 65, 107
Warszawa 21–22, 24–25, 27, 29–30,
32, 36–46, 50–56, 58–59, 63–64,
71–77, 79, 81–82, 87, 91–96, 98,
100–104, 106–119, 123, 127, 129,
131, 133, 169
Wejherowo 105
Wiedeń 110
Wielka Dąbrówka 76
Wilno 22, 28, 72, 97, 108–109, 111–112
Włocławek 32, 99–100, 109
Wronki 113
- Z**
Zabrzezie 111
Zbąszyń 115

Indeks rzeczowy

A

Akademia Duchowna 29, 32, 37

Arras 75

D

Drukarnia 44

E

Episkopat 31, 37, 39, 59, 75, 129

G

Gimnazjum im. Św. Stanisława 36,
43, 59, 66–68, 73

I

Instytut Teologiczny Księży Misjo-
narzy 29, 91

J

Jezuici 22–23, 29

K

Kolegium 22, 47, 133

Konwikt lubelski 30

Konwikt szlachecki 21–22

Konwikt warszawski 36, 50–51

Konwiktory 22, 25, 31, 33–35, 43–52,
54, 56, 59–65, 67–68, 72–84, 87,
91, 97, 119, 123–128, 131, 153,
165, 168, 171, 174, 180

Królestwo Polskie 37, 40, 43, 45, 53,
127

M

Metropolia 39, 52, 67, 129

Ministerstwo 11, 25, 28, 40, 58, 105

Misjonarze 11–12, 24–25, 29, 37,
39–41, 43, 51–52, 58, 63, 65,
67, 72–73, 76, 83, 88, 91–97,
115–116, 119, 179

P

Pijarzy 22

R

Regulamin 33–35, 39–40, 43, 45–51,
73, 76–78, 123, 125–129, 133,
138–139, 165–167

Rektor 37–43, 47, 51–54, 56, 59, 61, 66,
71, 73–80, 87, 91–93, 95–98, 105,
114, 123–124, 126, 128–129, 131–
132, 137–138, 165–170, 176, 180

S

Studenci 29–31, 33–35, 39–41, 43–47,
49–52, 56, 59, 66, 68, 75–84, 86,
88, 96–97, 102, 111, 124, 131, 153,
165–167, 171

Szkoła 21, 30, 36–37, 52–53, 88, 91,
99, 105, 111, 116, 167

Szpital 36, 41, 52, 116

T

Teatyni 21

Theologicum 63, 66–68, 71, 75,
85–87, 89–90, 166–167, 170–171,
177

U

Ustawa 25, 30, 46–50, 77, 106, 133